

Xanəli Kərimli:
ŞAİRİN KÖNÜL
DÜNYASI

(70 illik yubileyinə)

BAKI-2021

Tərtib edəni:
Arifə ZEYNALOVA,
Fikologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Nəşrə hazırlayanı və redaktoru:
Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI

Xanəli Kərimli: Şairin könül dünyası.
Bakı, Qanun nəşriyyatı, 2021, 392 səh., tiraj 300.

Görkəmli şair, “*yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirika-sının əsas yaradıcılarından biri*” (*akad. İ.Həbibbəyli*), ədəbiyyatşünas alim, pedaqoq, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Xanəli Kərimlinin anadan olmasının 70 illiyinə həsr olunmuş bu topluda onun ümumi yaradıcılığına, ayrı-ayrı kitablarına və əsərlərinə həsr olmuş elmi, şəxsiyyətindən bəhs edən publisistik məqalələr, müxtəlif illərdə mətbuata verdiyi müsahibələr, qələm dostlarının yazdıqları ithaflar, məqalələrdən sətirlər və xəbərlər toplanıb. Bu materiallar ömrünün müdriklik dövrünü yaşayan müəllifin insan və yaradıcı kimi portretinin tamamlamağa yardım edəcək.

Kitab çağdaş ədəbiyyatımızı araşdırırlar, magistrantlar və tələbələr üçün maraq doğuracaq.

ISBN

© Kərimli X., 2021
© Qanun nəşriyyatı, 2021

SUAL

70 illiyimə

Dünya!..
Səndə nəyim qaldı?
Susursan!..
Nə verdin ki, nəyim qala?
Nə bağım var, nə bağatım,
Nə itim var, nə də atım.
Nə təzəm var, nə boyatım...
tək əprimiş canım qalıb –
Allaha şükranım qalıb.
Bir də quru söz ünvanlı
qələmlə ad-sanım qalıb...
Bilirəm ki, ya tez, ya gec
alassan onları məndən...
Onunçün də illərdir ki,
küsüb səndən
nə xeyrinə qarışıram,
nə şərinə
Özüm qana-qana, vallah,
sənlə pərdəni götürüb
çox da getmirəm dərinə!..
İndi özün götür-qoy et,
sən neylərdin
olsaydın mənim yerimə?..

14.08.2021

ÖN SÖZ YERİNƏ

*İsa HƏBİBBƏYLİ,
akademik*

XANƏLİ KƏRİMLİ ŞEİRİNİN İMKANLARI

Azərbaycan ədəbiyyatının orta nəslinin tanınmış nümayəndəsi Xanəli Kərimli çoxcəhətli yaradıcılıq fəaliyyətinə malikdir. O, ədəbiyyatşünaslıq işi ilə də, bədii yaradıcılıqla da məşğul olur. Bununla belə, Xanəli Kərimli üçün şairlik birincidir. O, hər şeydən əvvəl, sözün gerçək mənasında istedadlı şairdir. Xanəli Kərimlinin şeir yaradıcılığında həssaslıq və vətəndaşlıq mövqeyi ön sırada dayanır. Həyata, insanlara həssas münasibətlər Xanəli Kərimlinin şeirlərinə dərin lirizm gətirir. Belə məqamlarda Xanəlinin şeirlərində təbiət dil açıb danışır, ürək nəğmə oxuyur. Xanəli Kərimli həssas, nəcib, ulvi duyğuları şeirin dili ilə havalandırmağı bacarır. Şeirlərindən baxanda şairin özü də mənəvi saflığı, halallığı, pak duyğuları ilə əsərlərində ifadə etdiyi həssas düşüncələrin məcmusu, vəhdəti kimi görünür. Bütün məqamlarda Xanəli Kərimlinin şeirlərilə şəxsiyyəti, daha çox da zəngin mənəvi aləmi bir-birini tamamlayır. Hətta yaradıcılığında qabarıq nəzərə çarpan vətəndaşlıq mövqeyinin ifadəsi də Xanəli Kərimlinin şeirlərində ön mövqedə özünə yer tapdığı kimi, şairin xarakterində, ictimai həyata münasibətində də öndə dayanır.

Xanəli Kərimli yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biridir. Yaxşı cəhət ondan ibarətdir ki, Xanəli Kərimlinin vətəndaşlıq lirikası sadəcə qələmə aldığı aktual mövzuları ilə deyil, daha çox bu bədii

nümunələrdəki fikrin ifadə vasitəsi ilə yadda qalır. Daha doğrusu, Xanəli Kərimli bir qayda olaraq vətəndaşlıq lirikasını bədii biçimdə təqdim etməyi bacarır. Bu cəhət Xanəlinin mühüm yaradıcılıq nailiyyəti kimi səciyyələndir. Aşkar görünür ki, Xanəli Kərimli mövzunun aktuallığı, yaxud müasirliyi arxasında gizlənmir. Əksinə, şair dostumuz imkan daxilində, daha çox müasir dövrün ciddi problemləri haqqında şair kimi danışır. Belə məqamlar şairin heca vəznli şeirlərində olduğu kimi, sərbəst vəzndə yazılmış poetik nümunələrində də üstünlük təşkil edir:

*Kimi yorğanını ayağına,
Kimi ayağını yorğanına
görə uzatdı.
Kimi də minillik ölü kimi
üzü qibləyə
yorğansız-filansız
qıvrılıb yatdı.
Burnundan uzağı
görməyən yazıq,
elə bildi ki,
bu, ən gözəl yaşayış,
ən gözəl də həyatdır.*

Xanəli Kərimlinin poemaları əsasən lirik poemalardır. Bu poemalar bəzən böyük, genişhəcmli şeir təsiri bağışlayır. Xanəlinin poemalarında hadisədən qat-qat çox ovqat, düşüncə qanad çalır. “İnam” poeması Azərbaycanın müstəqilliyinə dair dəyərli və ibrətamiz poetik dərslərdir. “Təbil” poeması yurdun, doğma torpağın qorunub möhkəmləndirilməsinə çağırışdır.

Bütün bunlarla bərabər, Xanəli Kərimlinin şeirlərində və poemalarında publisist notlar da nəzərə çarpmaqdadır. Fikrimizcə, bu məqamda təbii bir proses yaşanmaqdadır. Çün-

ki Xanəli Kərimlinin tərcümeyi-halında mətbuatla bağlı illərin və hadisələrin mövcudluğu onun bədii yaradıcılığına publisist notların yol tapmasına imkan yaratmışdır. Şairin 1991-1995-ci illərdə Naxçıvan Dövlət Universitetinin orqanı olan “Fikir” tələbə qəzetinə beş il redaktorluq etməsi onun publisistika sahəsində özünəməxsus təcrübə toplamasına səbəb olmuşdur. Ona görə də Xanəli Kərimli şeirlərində və poemalarında yeri gəldikcə publisistikanın imkanlarından yaradıcı şəkildə faydalanmağa da meyl edir. Əksər məqamlarda bədiilik, şeiriyyət öz aparıcı mövqeyini qoruyub saxlaya bilir. Publisistik notlar Xanəli Kərimlinin şeirlərinə və poemalarına aktualıq, müasirlik və həyatilik gətirir. Xüsusən şairin poemalarında onun vətəndaşlıq düşüncələrinin poetik ifadəsi məqamlarında publisist yanaşma daha cəsarətli fikirlərin dilləndirilməsinə meydan açır.

*Hansı torpağın ki, vuran əli var,
Orada dağların başı ucadır.
Hansı torpağın ki, yıxan əli var,
O yurdun axırı bir tapmacadır.*

*İstəyirik Vətən basılmaz olsun,
Qoruyaq kəndi də gözbəbəyi tək.
Kəndlər bu Vətənin əsgərləridir,
Əsgərsiz bir Vətən, de, nəyə gərək?!*

Poemalarında Xanəli Kərimli daha çox şair-vətəndaş kimi çıxış edir. Onun vətəndaşlıq qayəsinin poetik ifadəsi şeirlə ifadə olunmuş şüarçılıqdan yox, can yangısından doğan şair narahatlığından ibarətdir. Mövzusunun aktuallığına və bədii dəyərinə görə Xanəli Kərimlinin “İnam” və “Təbil” poemaları

müstəqillik dövrü Azərbaycan poeziyasında meydana çıxmış dəyərli lirik poemalar kimi qiymətləndirilməyə layiqdir.

Son vaxtlar Xanəli Kərimli yaradıcılığında meydana çıxan didaktik ədəbiyyat onun yaş etibarı ilə kamillik mərhələsinə qədəm qoymasından başqa, artıq sənət adamı olaraq müdrik çağını yaşaması ilə bağlıdır. Bu mənada “Mənə elə gəlir ki...” kitabı ilə şairin yaradıcılığına açılan yeni mərhələ həm də onun yüksək mənada müəllimliyindən də irəli gəlir. Xanəli Kərimlinin didaktik sənət nümunələri ali məktəb auditoriyasından fərqli olaraq müəyyən mənada xalqa, geniş oxucu mühitinə ünvanlanmışdır. Bu baxımdan cəmiyyətin indiki inkişaf mərhələsində geniş mənada maarifçilik missiyasını yerinə yetirməklə həm də o, böyük vətəndaşlıq işini də həyata keçirmiş olur. Həmin qəbildən olan bədii nümunələrdəki obrazlı düşüncə, bədilik, sərrast fikir söyləmək qabiliyyəti və müdriklik birləşərək yeni tipli ədəbiyyatın yaranması ilə nəticələnir.

Məlum olduğu kimi, klassik nəsihətnamələrdə öyüdnəsi-hətlərin, tövsiyə xarakterli yığcam fikirlərin irəli sürülməsi ilə kifayətlənmişlər. Xanəli Kərimlinin təqdimatında isə müdrik fikir obrazlı düşüncə vasitəsilə ifadə olunaraq cəmiyyətə ədəbiyyat donunda ayaq açır.

“İnsansız və şeytansız dünya suyu sovulmuş dəyirman kimidir. Sadəlik də istedad kimi elə bir dəyərdir ki, hər adamda ola bilməz. Tarix cəsurların tərcümeyi-halıdır”.

Bu tip poetik cizgiləri olan didaktik ruh Xanəli Kərimli “İkiliklər”ində də qabarıq surətdə müşahidə olunur.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan ədəbiyyatında məsnəvi forması, beyt forması mənasında ikiliyin çoxəsrlik tarixi vardır. Lakin, məlum olduğu kimi, məsnəvilərdə də beytlərdəki cüt misralar klassik formada, məsələn, qəzəl, yaxud qəsidə formasında yazılmış şeirlərin tərkib hissəsi kimi iştirakçılar-

dan biri qismində təmsil olunurlar. Bu halda həmin beytlər yazılmış şeirin izlədiyi qafiyəyə tabe olur, şeir boyu ifadə edilməsi müəyyən olunmuş ümumi fikrin meydana çıxması üçün hazırlıq funksiyasını həyata keçirirlər. Xanəli Kərimlinin “İkiliklər”ində isə hər ikilik özü ayrılıqda müstəqil bir şeirdir və konkret fikrin, mətləbin ifadəsinə xidmət edir.

O qədər yüksəyə ucalma ki, sən
Yerə düşəndə də əzilməyəsən.

Yediyi çörəyə dönük çıxan kəs,
Haqqa can atsa da, Haqqa yetişməz.

Bəlkə də Günəşsiz yaşardı cahan,
Sözsüzsə bu cahan olardı viran.

Yalançı dilində söz olar yalan,
Söz öz qiymətini alar doğurdan.

Zatında ucalıq olmayanları
Nə qədər ucaltsan olmaz vüqarı.

Beləliklə, “İkiliklər” Xanəli Kərimli yaradıcılığında qabarıq təzahür edən, onun yaradıcılığının novatorluğu kimi meydana çıxan əsərlərdir.

Xanəli Kərimli həm də tanınmış alimdir. Onun 1987-ci ildə “Cənubi Azərbaycan demokratik ədəbiyyatında hekayə janrının inkişafı” mövzusunda müdafiə etdiyi namizədlik dissertasiyası Cənubdakı soydaşlarımızın nəsr yaradıcılığına həsr olunmuş birinci elmi-tədqiqat işidir. Professor Həmid Məmməd zadənin elmi rəhbərliyi ilə hazırlanmış həmin sənballı araşdırma, ümumiyyətlə, Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatına həsr olunmuş əhəmiyyətli elmi əsərlərdən biridir. Ha-

zırda Xanəli Kərimli bir neçə ildir ki, “Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatında satira” mövzusunda doktorluq dissertasiyası üzərində araşdırmalarını davam etdirir. O, yeni dövr Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında tanınmış cənubşünas alim kimi tanınır. Bundan başqa, Xanəli Kərimlinin görkəmli dövlət xadimi, tanınmış siyasətçi ümummillə liderimiz Heydər Əliyev, Nizami Gəncəvi, Cəlil Məmmədquluzadə, Hüseyn Cavid, xalq şairlərindən Rəsul Rza, Məmməd Araz, Bəxtiyar Vahabzadə, Xəlil Rza, xalq yazıçıları Anar, elm xadimlərindən Məmməd Cəfər Cəfərov, Abbas Zamanov, Camal Mustafayev, prof. Maarifə xanım Hacıyeva, filologiya üzrə elmlər doktorları Muxtar Kazımoğlu, Asif Rüstəmli, Hüseyn Həşimli, Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının tanınmış nümayəndələri Məhəmmədhüseyn Şəhriyar, Abbas Pənahi Makulu, Həmzə Fəthi Xoşginabi, Səməd Behrəngi, Məhəmmədəli Fərzani, çağdaş qələmdaşlarından Azər Turan, Elman Həbib, Vaqif Məmmədov, Akif Axundov, Zeyqəm Vüqar, Əli Rza Xələfli, Əlabbas Bağirov, Sona Vəliyevaya həsr etdiyi məqalələr də müasir elmi-nəzəri dəyərləndirmə ilə şair fəhmindən doğan münasibət bir-birini tamamlayır. Aşkar hiss olunur ki, Xanəli Kərimli şairürəkli alimdir. Xanəli Kərimlinin elmi əsərlərində elmi mülahizələr və qənaətləri şairlikdən gələn obrazlı düşüncə, bədii-emosional yanaşma kimi xüsusiyyətlər səciyyələndirir.

İkinci çağırış Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin deputatı olmuş Xanəli Kərimli xalqla ünsiyyətin, seçici tələbkarlığının da “*dadını*” yaşamışdır. Bu məqamda elmdən gələn dünyagörüşün, şairlikdən doğan bədii-emosional düşüncənin vəhdəti Xanəli Kərimliyə nəinki öz ətrafı, bütövlükdə geniş xalq kütlələri arasında rəğbət qazandırmışdır. Eyni zamanda, xalqla ünsiyyət şair üçün zəngin bədii materiala çevrilmişdir. Hər halda, Xanəli Kərimlinin deputatlıq dövrü şerlərinin ictimai dəyəri daha qabarıq görünür.

Müəllim-təşkilatçı kimi də Xanəli Kərimli səmərəli fəaliyyət göstərir. O, Naxçıvan Dövlət Universitetində bir müddət Beynəlxalq Əlaqələr Şöbəsinə uğurla rəhbərlik etmiş, imkan daxilində doğma ali məktəbin əlaqələrinin inkişaf etdirilməsinə dəstək vermişdir. Universitetin Xarici tələbələrle iş üzrə dekanı kimi də Xanəli Kərimli universitetimizin yaxınuzaq ölkələrdən gəlmiş tələbələrində dərin ixtisas biliyi ilə yanaşı, Azərbaycan sevgisinin formalaşmasına ürəklə xidmət edir. Bir müəllim kimi də Xanəli Kərimlini tələbələri yüksək qiymətləndirirlər. Heç şübhə yoxdur ki, son otuz ildə Naxçıvan Dövlət Universitetində tələbə ikən qələmə sarılıb şeir yazan gənc şairlərin mütləq əksəriyyətində şeir odunu Xanəli Kərimli alovlandırmışdır. O, universitet ədəbi gəncliyinin “Məliküş-şüərası”dır.

Nədənsə Xanəli Kərimli haqqında az yazılmışdır. Həm də hələlik Xanəli müəllim barəsində tam layiqincə araşdırmalar aparılmamışdır. Yazılarımızın çoxu səmimi dost sözü, yaxud ziyalı münasibətindən ibarətdir. Amma çap olunmuş şeir kitabları və elmi-publisist əsərləri, geniş ictimai-təşkilati fəaliyyəti, bütöv və aydın şəxsiyyəti tanımış şair-alim Xanəli Kərimli haqqında geniş, əhatəli, dərin elmi təhlillər və ümumiləşdirmələr aparmağa tam təminat verir.

Ümid edirəm ki, Xanəli Kərimli haqqında oxuculara təqdim olunan ilk elmi kitabı¹ onun bədii yaradıcılığı, çoxcəhətli fəaliyyəti ilə əhatəli şəkildə tanış olmaq istəyənlər üçün bələdçi rolunu oynaya biləcəkdir.

*“Nuhçıxandan -Naxçıvana”,
Bakı, 2015, s. 579-584.*

¹ Sabir Bəşirovun “Xanəli Kərimli: Bir ömrün nağılı” (2011) monoqrafiyası nəzərdə tutulur – red.

*Nurlana ƏLİYEVƏ,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent*

XANƏLİ KƏRİMLİNİN YARADICILIĞINDA VƏTƏNPƏRVƏRLİK MÖVZUSU

Ədəbiyyat hər hansı bir xalqın mədəniyyətində mühüm yer tutan, böyük tərbiyəvi əhəmiyyətə malik olan zəngin bir xəzinədir. Azərbaycan ədəbiyyatı bu baxımdan qədim dövrlərdən üzü bəri yaranıb inkişaf edən, zaman keçdikcə mövzu və məzmun cəhətdən təkmilləşən, yeniliklərlə səciyyələnən böyük mənəvi-mədəni irs kimi diqqəti çəkən qaynaqlardandır. Onun ağır bir hissəsini təşkil edən Naxçıvan ədəbi mühitində yazılan əsərlər ədəbiyyatımızın sanbalının artmasında müəyyən qədər rol oynamışdır. Bu mühitin tanınmış nümayəndələrindən biri də Xanəli Kərimlidir.

Xanəli Kərimli məhsuldar şair kimi mövzu bolluğu ilə seçilən sənətkarlardandır. Onun yaradıcılığı rəngarəng mövzuları, yüksək ideyalı əsərləri ilə zəngindir. Sözsüz ki, şair zamanın övladıdır və o, cəmiyyətdə, həyatda baş verən hadisələrə laqeyd qala bilməz. Bu hadisələr şairi dilə gətirir və o, ətraf aləmə, insanlara münasibət göstərdikcə yeni-yeni əsərləri meydana çıxır.

Xanəli Kərimli nədən yazır və hansı əhvalla yazır-yazsın, o vətəninin övladı kimi qələmə sarılır. Onun əsərlərinin mərkəzində Vətən dayanır. Şair bir vətəndaş şair kimi çox zaman fəlsəfi məzmun daşıyan əsərlərinin baş obrazı kimi vətəninə təqdim edir. Bu mənada, onun “**Azərbaycan**” şeri diqqəti cəlb edən maraqlı əsərlərdəndir:

*Sən nə qədər can versən də, qan versən də, bilirsən ki,
Can verən xalq, qan verən xalq yaşayacaq, Azərbaycan!
Şərəfsiz bir ömür sürmək, aləm bilir, sənə yaddır,
Bir şərəfli ömür üçün ayağa dur, Azərbaycan!*

Göründüyü kimi, “Azərbaycan” şerində şairin fikirləri aforistik istiqamətə yönələrək onun arzuları ilə birləşmişdir. Bu əsər səslənmə gücü və daxili anlamı ilə M.Şəhriyarın “Azərbaycan” adlı əsərini yada salır.

“Vətən”, “millət”, “xalq” Xanəli Kərimli yaradıcılığının təməl mövzularıdır.

*Mərəmsiz millətdə doğulan başlar
Allah qarğadığı əzabkeşlərdir.
Şam tək yansalar da onun yolunda,
Axırı peşmanlıq, sonu hədərdir.*

Şair “millət” və “məram” sözlərini bir-birindən ayırmır, məramsız millətlərin gələcək taleyinin sual işarəsi altında olduğunu, uğursuzluğunu düşünür. Belə millətlər haqqında fikir və düşüncələri ilə o, bir tərəfdən, vətəni haqqında narahat şair ürəyini ortaya qoyur, digər tərəfdən vətən oğullarına sanki tövsiyələrini bildirir. Əsərin digər bəndində nigaran şairin duyğu və düşüncələri öndə dayanır:

*Nə qədər məramsız millət silinib
Tarixin tərəfsiz daş səhifəsindən.
Ölkələr yaranıb, dövlət qurulub
Ölən millətlərin ərazisindən.*

Şerin son bəndində poetik əhval bir qədər dəyişərək şairin inamını önə çəkir. O, qürur hissi ilə bərabər, milləti haqqında mövqeyini də bildirir:

*Məramla yaşayıb bizim babalar,
Onunçün dünyanı tutmuş şöhrətim.
Bu gün bölünsə də beş yerə Vətən,
Məramsız yaşamaq olmaz, millətim!*

Məlumdur ki, 1980-ci illərin sonunda ictimai-siyasi hadisələrin gedişi zaman və cəmiyyətdə fərqli realist baxış formalaşdırdı ki, bu, yeni tarixi mərhələnin məhsulu idi və ictimai-siyasi düşüncəyə təsir edirdi. “*Ötən əsrin yetmiş-səksəninci illər poeziyasında sosial-siyasi problemlər aparıcı mövqe tutmaqda idi*” (S.Novruzova).

Həmin dövr yazarlarının sosial-siyasi düşüncəsi XX yüzilliyin ikinci yarısında diqqəti çəkən məsələ kimi poeziyada yetərincə öz əksini tapırdı. Bu, Xanəli Kərimlinin yaradıcılığında da qabarıqlığı ilə hiss olunur. Şairin cəmiyyət, xalq haqqındakı gerçək baxışları, demək olar ki, bu mövzuda yazılmış bütün əsərlərində əks olunur. XX əsrin 18-20-ci illərində Azərbaycan bayrağına olan maraq həmin dövrdə yenidən güclənməyə başlanmışdır. Mövzu yeni baxışla ədəbiyyata gəlirdi. Xanəli Kərimli “**Azərbaycan bayrağı**” adlı əsərində millətin bayraq altında ucaldığını, azadlığın pozulmaz ahənginin bayraqda olduğunu fəxarətlə göstərir:

*O qalxıb ucalanda
Bayraqların içində.
Ucalır millətim də
Millətlərin içində.*

Xanəli Kərimli ictimai-siyasi lirika örnəkləri içərisində yer alan əsərlərində Azərbaycan bayrağını müstəqil dövlət göstəricisi kimi ilk olaraq qaldıranları da unutmur, M.Ə.Rəsulzadə haqqında yazdığı şərdə deyir:

*Harda Azərbaycan bayrağı qalxsə,
Sən də o bayrağın sırasındasan.*

Vətəndaşlıq poeziyası nəzm əsərlərinin bir hissəsi kimi bütün zamanlarda ədəbiyyatın bəzəyi olmuşdur. “*Ədəbiyyat-şünaslıq araşdırmalarının bir qismi vətəndaşlıq poeziyasının çox zaman deklorativ səciyyə daşdığıni, poeziyanı bədiilikdən məhrum edərək ritorikaya çəkdiyini cidd-cəhdlə əsaaslandırmağa çalışdığı halda, digər qismi bunun tam əksini, əsl bədii sənətin məhz vətənpərvər olması zərurətini israrla müdafiə etməkdədir*” (**S.Novruzova**). Doğrudan da, həqiqi bədii yaradıcılığı vətəndaşlıq faktoru kimi dəyərləndirənlər haqlıdırlar. Vətəndaşlıq poeziyası üçün vətən mövzusunda əsər yazmaq kifayət deyil. Bunun üçün vətəndaş olmaq, vətənin dərdlərini içində yaşatmaq, bu dərdlərin sağalması yollarını axtarmaq, mövqə bildirmək lazımdır. Bir dəfə Bakı Dövlət Universitetinin tələbələri ilə görüşündə Ramiz Rövşənə verilən “Elə bir şair vardır ki, vətəni sevməsin, vətən mövzusunda şeir yazmasın?” sualına cavabında şair demişdir: “*Vətəni sevməyi bu mövzuda əsər yazmaqla məhdudlaşdırmaq olmaz. Mən şair tanıyıram ki, onun “Vətən” adlı bir dənə də şeri yoxdur, lakin ömrü boyu vətənin dərdlərindən yazıb. O, böyük Mirzə Ələkbər Sabirdir*”. Doğrudan da, əsl şairlər həqiqi vətənpərvərlərdir. Bu mənada, Xanəli Kərimli vətəndaş şairdir, vətəninə, millətinə, bayrağına ehtiram göstərən, onlarla fəxr edən vətənpərvərimizdir. O, bayrağı millətin digər göstəricisi olan dil ilə bərabər tutur:

*O mənim yad ellərdə
Danışan saf dilimdi.
Vüqarım, ləyaqətim,
Vətənimdi, elimdi.*

Azərbaycan milləti, bu millətin yenilməz bayrağı Xanəli Kərimlinin səcdə yeridir. Lakin onun vətən içində doğma vətəni Naxçıvan da var və o, şairin qələmində isti duyğularla tərənnüm edilir:

*Bu dünya bir cənnətdirsə,
O cənnətin qapısı sən!
Varım, yoxum – nəyim varsa,
Cümləsi sən, hamısı sən!
Yaşa, xoşbəxt anım mənim –
Əbədi ünvanım mənim –
Doğma Naxçıvanım mənim!.*

Xanəli Kərimli poeziya ənənələrinə sadıq qalan şairlərdəndir. “Azərbaycan poeziyasında çox vaxt modern Avropa poeziyasına, bədii fikrinə qabarıq meyil duyulsa da, bu, zahir qabıq xarakteri daşıyır. Dərinliklərdə, köklərdə tərəvətini itirməyən əbədi dəyər isə klassik Şərq, Azərbaycan poeziyası olaraq qalır” (**G.Əliyeva**). Xanəli Kərimlinin yaradıcılığında da Azərbaycan poeziyasının maraqlı mövzuları, yüksək ideyaları öz əksini tapır. Onun “Bu da bir nağıldı” əsəri şairin cəmiyyətdəki mövqeyin ortaya qoya bilər. Bu şeir, bir tərəfdən də, şairin cəmiyyətdəki mövqeyini, vətəndaşlıq keyfiyyətlərini oxucuya tanıdır:

*Mən özüm bir canlı nağılam, bala,
Hələ oxunmayıb bir xəttim belə.
Oxunsam, görərlər qaya ömrümü
Necə əritmişəm mən gilə-gilə.*

“Bu da bir nağıldı” əsərini oxuyanlar şair haqqında müəyyən bir təsəvvür əldə etmək imkanına malik olurlar:

*Çox olub dəndənə daşına dönüb
Qoymadım uçula bir komanı da.
Səhrada nişangah daşına dönüb
Həqiqət eylədim çox gümanı da.*

Əslində şerin hər hansı bir bəndində fikir bolluğu sözlərin kəmiyyətini kölgədə qoyur. Burada M.Qorkinin sözləri yada düşür: “*Bədi əsərdə sözlər üçün darısqallıq, fikir üçün genişlik var*”. Xanəli Kərimlinin yaradıcılığı belə bir keyfiyyəti ilə də yadda qalır.

*Bəzən bir dilsizə dil olmuşam mən,
Dili söz tutanda kəsib dilimi.
Bəzən bir əlsizə əl olmuşam mən,
Əli əl tutanda kəsib əlimi.*

Xanəli Kərimli zahirən nikbin adam təsiri bağışlayır. Onu tanıyanlar şairin zarafatçı, məqamında yumoristik ifadələr işlətdiyini bilirlər. Lakin Xanəli Kərimli düşüncələr qoynunda olan bir insandır. Çox vaxt əsərlərində şairin zahiri təsiri itərək “nikbinliyi” ilə fikir və düşüncələri təzad təşkil edir. Onun əsərlərində dərin bir təəssüf hissi ilə qarşılaşırıq. Lakin əsərlərinin çoxunda şairin kədər və təəssüfünü sonda nikbin notlarla bitir. Bütün narahat anlarında bir ümid yeri tapan şair bədbinliklərə qürur yerini dilə gətirməklə son qoyur:

*Nə müti olmuşam, nə də başkəsən,
Mənim də meydanım, atım olubdu.
Hər ucuz başlara baş verməmişəm,
Mənim öz nəcabət-zatım olubdu.*

Xanəli Kərimlinin lirikası vətəndaşlıqla yoğrulub. Təsadüfi deyildir ki, akademik İ.Həbibbəyli onu “*yeni dövr Azərbaycan şerində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biri*” kimi dəyərləndirmişdir. Beləliklə, Xanəli Kərimlinin yaradıcılığı onun vətəndaşlıq mövqeyini təsdiq etməkdə maraqlı və oxunaqlı bir qaynaqdır.

*Naxçıvanın Muxtariyyəti tarixdə
və günümüzdə (Respublika konfransının
materialları), 22 noyabr 2019-cu il,
Naxçıvan, “Tusi”, 2020 səh: 44-47.*

*Гусейн АДЫГЕЗАЛОВ,
доктор философии по филологии,
доцент*

НА КРЫЛЬЯХ ГРЕЗ...

*(Размышления над поэтическим
миропониманием Ханали Керимли)*

На суд читателей представлена книга стихов Ханали Керимли в русских переводах. С первых стихов поэтического сборника русскоязычный читатель воочию убеждается в том, что благодаря живому интересу к поэтическому слову поэт находится в постоянном поиске тем и художественных средств. В своих стихах поэт отходит от привычной повседневной лексики и обращается к слову народному, которое создает огромный вес стиха путем объемного, запоминающегося лирического образа.

На современном этапе выход сборника стихов азербайджанских поэтов на русском языке представляет собой важное литературное событие. Очередной сборник стихов Ханали Керимли «Мир в моих ладонях» требует вдумчивого чтения. Читатель сразу почувствует, что в мироощущения автора входят его личные переживания, связанные с радостью и печалью жизни. Так как поэт намеревается понять смысл человеческого бытия, он как бы стирает с обыкновенных вещей пыль привычности, и перед нами новыми красками сияет мир, внушающий доброту и надежду. В поисках смысла человеческой жизни поэт исследует переживания своего современника, воспроиз-

водя людские стремления, он ставит себе целью вернуть утраченные ценности, обращается к опыту прошлого. В сборнике немало строк, отсылающих читателя к национально-нравственным ценностям народа.

Очередная встреча поэта-литературоведа, члена СП Азербайджана с 1998 года, доцента Нахчыванского государственного университета Ханали Керимли (*Ханали Аббасали оглу Керимова*), «первостепенного из гражданских лириков азербайджанской поэзии нового времени» (**ак. Иса Габиббейли**) с читателями происходит накануне его 70-летия. Ханали Керимли – автор стихотворных книг «В лунном свете» (1998), «Письмо от матери» (2001), «Ещё одна сказка» (2004), «Мне так мнится...» (2008), «Мое сердце как океан» (2011), «Осенние чувства» (2013), «Ehlet taşı» (2019, *Турция, Стамбул*). Его стихи переведены на русский, английский, французский, тюркский и персидский языки, творчеству посвящены литературно-критические труды «Письмо поэту» (2007), «Алниджинская крепость слова» (2011), «Сказка одной жизни» (2013) и «Свет поэтической жизни» (2016), где обстоятельно исследуются аспекты поэтической деятельности поэта, где содержатся критические статьи и рецензии на его поэтические сборники известных литературоведов и соратников по перу.

Мы далеки от намерения детально анализировать стихи, составившие новый сборник стихов Х.Керимли, так как творчество поэта литературно-научно комментированы видными литературоведами, да и современный проницательный читатель сам сумеет разобраться в поэтических исканиях автора. Ограничимся лишь характеристикой творческого пути и особенностей поэтического дарования Х.Керимли.

Поэт родился 27 ноября 1951 года в селе Махмудоба Шахбузского района. Здесь не только духовные, но и земные его корни, тут жили его родители, деды и прадеды, прошли его детство и юность. Природа родного села и величавые горы Шахбуза сформировали характер и выбор будущей профессии. «Родная природа и горы, окружающие населенные пункты района, в моей судьбе означали все: я научился жить и расти в соприкосновении с родной природой, с малых лет приобщился к земле, над которой крепко держались горы, почувствовал теплоты лучи солнца, рано утром заглянувшегося из-за гор, озаряя всю окрестность, заряжая природу и здешних людей сильной бесконечной энергией, секреты жизни узнал в щедрой природе раньше, чем начал читать и мыслить, умел сочувственно общаться с горной тропой, скалами, журавлиными ручьями прежде, чем говорить с людьми, встречающимися мне в разные периоды моей жизни, вникал в мудрость здешних природных картин до того, как черпал знания в книгах, раньше учителей первыми моими наставниками были мои родители, в каждом слове которых таилась народная мудрость, сохранившаяся испокон веков, формирующая настоящего гражданина» — не раз вспоминает он в беседе с близкими.

Отметим, что до этого русскоязычный читатель получил возможность ознакомиться со стихами Х.Керимли благодаря переводам на русский язык в журнале «Литературный Азербайджан», периодически опубликовавший перевод избранных его стихов (*около 50-ти*) в пер. Инессы Ловковой 2013 (*№№ 4, 12*), 2016 (*№ 4*), Сиявуша Мамедзаде (2015, *№ 1*), Ниджата Мамедова (2017, *№ 5*, 2019, *№ 12*). В сборник вошли также переводы из поэтики представителя Нахчыванской литературной среды, осуществ-

ленные Ровшәном Кафаровым. Авторы перевода сумели донести до русскоязычных читателей все достоинства керимлинских стихов, то есть насколько адекватно может воспринять, понять русскоязычный читатель задушевные стихи Ханали Керимли.

Определяя поэтическую особенность творчества нашего современника, автор этих строк писал: *«Х.Керимли настойчиво доносит до читателя ту сентенцию, что от осмысления собственного бытия каждым гражданином зависит в конечном итоге не только, его, гражданина, личное нравственное здоровье, но моральное состояние всей нации» («Постижение выси», «ЛА», 2009, № 12)*. Признаемся, что не часто с подобным призывом обращаются сегодня к читателю отечественные поэты.

Характеризуя свой творческий почерк, Х.Керимли отмечает: *«Я работаю над стихотворением до той поры, пока слова не взбунтуются против меня. Как почувствую, что они стали утаивать от меня свои эмоции и краски, тотчас откладываю перо и занимаю себя другими делами... Недопустимо насилие над словом, должно пребывать с ним в согласии...»* Главным объектом поэтических раздумий Х.Керимли является Человек. Поэт необычайно чуток в восприятии и, соответственно, воспроизведении всех проявлений человеческого, горячо сочувствует исконному стремлению людей к усовершенствованию мира и самих себя. Все общественные пороки, полагает художник, проистекают именно от недостаточного соответствия человека им же провозглашённому этическому эталону. Это особенно ярко и красочно выражено в его так называемой философской лирике – афористических произведениях, написанных в формах как стихотворной, так и прозаической.

Представленная книга избранных стихов Х.Керимли выстроена так, что читать начинаешь со стихов последних лет с их чеканной строкой, умудренностью и щемящей горечью жизненного опыта, а завершаешь стихами прежних разных лет, написанными под влиянием жизненных мотивировок. Поэт стремится высказать свои раздумья своим голосом, — но при этом не обрывает сокровенной связи с тем, кто открыл ему волшебство и муку истинной поэзии. Таково дарование Х.Керимли, в котором при всей его самобытной цельности угадываются некогда одухотворившие его образцы из народного фольклора и классической азербайджанской поэзии.

Поэтический дар и кропотливый труд – не столь уж частый в современной литературе пример творчества, не утомившегося многолетием стихотворящим трудом, не утратившего чистого звучания голоса поэта и почерка стихотворства. Такой пик творчества приходится на период преклонного возраста творческого лица. Быть может, как и у многих поэтов, у Х.Керимли раньше стихи приходили легче, теперь же требуют большего времени и прилежания, но зато становятся полновеснее, глубже и мудрее. Только в таком случае можно утвердить мысль: счастлив тот поэт, кто во всякий день тратит себя без остатка, так как будто это стихотворение – последнее. Но ведь иначе не бывает в настоящей поэзии. Вот и Х.Керимли сохраняет и укрепляет свой поэтический дар в полном соответствии с известным изречением: поэты – избранные Всевышнего.

Большинство стихов сборника способствует одной цели – познание мира происходит постоянно – ибо сердце поэта вмещает в себя неизмеримо более того, что он может представить. Это судьба – болеть и страдать не только

за себя, но и за весь мир; это прекрасная, завидная и тяжелая судьба видеть в одной капле все море, весь мир.

Новая книга Х.Керимли в переводе на русский язык собрала под одной обложкой, может быть, все лучшее, что было написано поэтом за многие годы и переведено признанными мастерами переводческого ремесла. Представляя, что осталось за бортом, нельзя не отдать должное поэту за строго выверенность отбора. Такой выбор позволяет читать и выборматывать собранные в книге стихи с беспричинным интересом, без малейшего ощущения неточности слова, погрешимости образа, недостоверности мысли и чувства – будь то пронзительное стихотворение о государственном флаге, будь то патриотические стихи о священной войне за освобождение захваченных армянскими фашистами родной земли, будь то стихи, посвященные нравственным вопросам жизни человека и общества. Из-под пера Х.Керимли выходят трагические строки о непрекращающейся войне с армянами, в стихах воспевается героизм сынов родины, павших смертью храбрых, защищая родные очаги от неблагодарного соседа. Перед нами встают образы шехидов и героев, простых воинов, переживших всю тяжесть войны (*«Скорбная песня»*). Глубокой болью отзываются в сердце поэта тяжелые годы войны за территориальную целостность страны.

Тематика сборника разнообразна: основная масса стихов посвящена теме об устройстве мира и назначении человека (*«Боже»*, *«Здесь убита человечность»*, *«Безумец ты...»*, *«Картина жизни»*, *«Плодовое дерево»*, *«Природа потеряла естество»*, *«В безумии — свобода»*), о национально-нравственной ценности народа (*«Песнь саза»*, *«Элегия»*), поэтическом кредо поэта (*«Мир в моих ладонях»*, *«Будет поздно потом»*, *«Этот поезд уже не вер-*

нется назад», «Порой», «Словом слову жизнь я дал», «Безмянные стихи», «Стихи должны...», «К чему тогда», «Кто мы»), поэт не забывает поделиться с читателями о священном чувстве любви («Поговорим о любви», «В тишину», «Вернулась ли любовь», «Элегия»).

Стихи Х.Керимли ищут ответы на вопрос, откуда у поэтов власть творить и кто вменил им дорогую плату за саму возможность творчества. И русское звучание керимлинских стихов открыто демонстрирует, сколь тяжко бремя подлинного дара и сколь непросто сохранить верность ему в заботах и волнениях обыденной жизни. Становится очевидным, что талант и труд даруют поэту силы превозмочь все из бури и затишья, из света и мрака, из счастья и несчастья выплавить священное Слово – то единственное, от которого бросает и в жар, и в озноб. Таким Словом ода-рил поэт читателей.

Поэзия Х.Керимли – это отражение внутреннего мира поэта, он не подражает, он стремится к той ясности, простоте и краткости, которые сильно действуют на эмоции читателя. Свои краски, интонации и образы он черпает из прожитой жизни. Поэт словно через себя настоящего пропускает в будущее образы минувшего и снова и снова возвращается с ними вместе в прошлое.

Завершая свои раздумья о творческом почерке Х.Керимли, хочется пожелать поэту здоровья, хорошего настроения, творческих удач и новых радушных стихов.

*«Мир в моих ладонях»,
Баку, «Ганун», 2020, стр: 3-12.*

ГУСЕЙН АДЫГЁЗАЛОВ,
доктор философии по филологии,
доцент

ПОЭТ, ЧУТКО ОТНОСЯЩИЙСЯ К СЛОВУ

Поэт, литературовед, член СП Азербайджана с 1998 года, доцент Нахчыванского государственного университета Ханали Керимли (*Ханали Аббасали оглу Керимов*) – автор стихотворных книг «В лунном свете» (1998), «Письмо от матери» (2001), «Ещё одна сказка» (2004), «Мне так мнится...» (2008), «Мое сердце как океан» (2011), «Осенние чувства» (2013), «Ehlet taşı» (2019, *Турция, Стамбул*). Его стихи переведены на русский, английский, французский, тюркский и персидский языки, творчеству посвящены литературно-критические труды «Письмо поэту» (2007), «Алинджинская крепость слова» (2011), «Сказка одной жизни» (2013) и «Свет поэтической жизни» (2016), где обстоятельно исследуются аспекты поэтической деятельности поэта, где содержатся критические статьи и рецензии на его поэтические сборники известных литературоведов и соратников по перу.

Поэт родился 27 ноября 1951 года в селе Махмудоба Шахбузского района. Здесь не только духовные, но и земные его корни, тут жили его родители, деды и прадеды, прошли его детство и юность. Природа родного села и величавые горы Шахбуза сформировали характер и выбор будущей профессии. «Родная природа и горы, окружающие населенные пункты района, в моей судьбе

означали все: я научился жить и расти, тесно связанный с родной природой, с малых лет приобщился к земле, на которой крепко держались горы, почувствовал теплоту лучей солнца, рано утром выглянувшего из-за гор, озаряя всю окрестность, заряжая природу и 89 здешних людей сильной, бесконечной энергией, секреты жизни узнал у щедрой природы раньше, чем начал читать и мыслить, научился общаться с горными тропами, скалами, журавлиными ручьями прежде, чем говорить с людьми, встречавшимися мне в разные периоды моей жизни, вникал в мудрость здешних природных картин до того, как начал черпать знания в книгах, раньше учителей первыми моими наставниками были мои родители, в каждом слове которых таилась народная мудрость, хранившаяся веками, формирующая настоящего гражданина», – не раз вспоминал он в беседах с близкими.

Отметим, что журнал «Литературный Азербайджан» до этого публиковал переводы избранных его стихов (*около 50-ти*) в 2013 (*№№ 4, 12*) и 2016 (*№№ 4, 6*) годах в переводах Ровшəна Кафарова, Инессы Ловковой и Ниджата Мамедова, сумевших донести до русскоязычных читателей все достоинства керимлинских стихов. А в статье автора этих строк «Постижение выси» («*ЛА*», 2009, № 12) так определена поэтическая особенность творчества нашего современника: «*Х.Керимли настойчиво доносит до читателя ту сентенцию, что от осмысления собственного бытия каждым гражданином зависит в конечном итоге не только его, гражданина, личное нравственное здоровье, но и моральное состояние всей нации*». Характеризуя свой творческий почерк, Х.Керимли отмечает: «*Я работаю над стихотворением до той поры, пока слова*

не взбунтуются против меня. Как почувствую, что они стали утаивать от меня свои эмоции и краски, тотчас откладываю перо и занимаю себя другими делами... Недопустимо насилие над словом, должно пребывать с ним в согласии...» Главным объектом поэтических раздумий Х.Керимли является Человек. Поэт необычайно чуток в восприятии и, соответственно, воспроизведении всех проявлений человека, горячо сочувствует исконному стремлению людей к усовершенствованию мира и самих себя. Все общественные пороки, полагает художник, проистекают именно от недостаточного соответствия человека им же провозглашённому этическому эталону. Это особенно ярко и красочно выражено в его так называемой философской лирике – афористических произведениях, написанных как в стихотворной, так и прозаической формах.

*«Литературный Азербайджан»,
N0-12, 2019, стр. 89-90.*

*Mehman QARAXANOĞLU,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

AXI BU MİLLƏTİN VƏTƏNİ VARDI...

Esse

(Xanəli Kərimlinin yeni kitabı haqqında qeydlər)

Mifdən Mifə...

Oğlu Axillesin bədənini oxbatmaz, daşbatmaz etmək üçün su ilahəsi Fetida onun dabanlarından tutub yeraltı sulara çimizdirərmiş. Ana istəyinə çatır, amma aqlının ucundan da keçirmir ki, onun ovuclarında sıxılan dabanlar “*unudulub*”. Mif bizə mesaj verir ki, hər bir insanda bir zəif yer vardır; Axillesin dabanı kimi. Əziz dostum Xanəli Kərimlinin yenidən çapdan çıxmış kitabını – “Tanrı müjdəsi”ni oxuyarkən özümə bir təbəssüm edib, qeyri-ənənəvi, ritorik bir sualla da özüm özümü “*müjdələdim*”: Görəsən, müəllifin ən “*zəif yeri*” haradır? Cavab çox “*məyusedici*”dir: Onun aşırı dərəcədə Vətənsəvərliyi, Haqsevərliyi və Sədaqətlii olmasında... Bu haqda bir az sonra. Amma səbirsizlənən oxucular üçün dahi Azərbaycanlı Əli bəy Hüseynzadədən kiçik bir ip ucu alağ:

*Ucundadır dilimin
həqiqətin böyüyü;
Nə qoyurlar deyəlim,
nə kəsirlər dilimi...*

Bizi həm də Fetidanın bağışlanmaz “*səhv*”i ilgiləndirir. Buna səhv demək olarmı? Bəlkə həmin “*zəif yer*”in tarixi Fe-

tidanın öz oğlu Axillesə olan sonsuz ana sevgisindən başlanır? Yenə də sual doğur: Yalnız öz oğlunu oxatmaz eləməklə qadın ilahi mizanı pozmurmu?! Amma bütün hallarda Axilles məhz həmin “zəif yer”dən oxlanıb öldürülür. Əgər indi konteksti genişləndirib desək ki, qəddar dünyamızın ən “zəif yerlər”i də məhz şairlərin özləridir və ya onların mövcudluğu, var olmalarıdır, bəs onda necə olacaq? Ömrünün müdriklik çağlarını yaşayan (*Cümlə ştampına baxın!*) əziz dostum Xanəli Kərimli əgər bu gen dünyada (*Məgər o, gendir?!*) özünə bir dərddəş tapa bilməyib, yalnız kimi ulartılarını göyə milləyirsə və “sevimli” göylər də o ulartıları, aylığı verə bilməyən kirayənişin əşyaları kimi onun üstünə atırsa, onda başını götürüb hara qaçmalıdır?! Son pənah yeri yenə də Tanrıya xitabdır:

*İlahi, sən mənə bir dərddəş yetir;
Bir qulaq yoldaşı olsun qəlbimə.
Səndən ayrı mənim kimim var, axı,
Özün de, könlümü bəs açım kimə?!*
(“İlahi”)

“Hipnozlaşdırılmış” şairlər...

Yunan mifologiyasında yuxu tanrısı Hipnoz çiyinlərində qanadı olan kişi surətində təsvir olunur. Açıqı, nə onun cinsi, nə də qanadları bizi maraqlandırır. Sadəcə, kütləvi hipnoza (*burada hipnozlaşmanın öz ilkin mahiyyətindən ayrılıb totalitarizmin daha qorxunc bir siyasi şəkil almasına işarə edilir*) yoluxmuş şairlər, yazıçılar səfini gördükdə adam az qala dəli olmaq həddinə çatır. Qırmızı imperiya dövrünü xatırlayın; adam öz-özündən başlayırdı şübhələnməyə: “*Bəlkə, haqlı elə onlardır?!*” Hər dövrün öz qəddar “hipnoz”ları olur; tutaq ki, Mirzə Cəlil dövründə kütləvi danabaşlaşma, Soljinitşın və Ayt-

matov zamanında paralel olaraq “Qırmızı çarx”ın vintciyinə çevrilmə və manqurtlaşma, Əli Kərim zamanında kütləvi çərlətmə, ötən əsrin sonlarında istedadlı nəsillərin “ağıllı” formada “*itirilməsi*” və s. Amma bir kirli “*hipnozlaşma*”-nı da böyük şair-vətəndaş Xanəli Kərimli “*təqdim edir*”: “*Mən elə bilirdim ki, tək cə pul, var-dövlət, ucuz karyera üçün mafiozlar, dəstəbazlar yaranır. Sən demə, ədəbiyyatı, xüsusilə də poeziya “monopoliası” yaratmağa çalışan dəstəbazlar da varmış...*”

*İstedadı qısır, qələmi kütlər.
Min dastan bağladır puç adlarına,
Kor atın nalbəndi kor oğlu korlar
Təriflər döşəyir ünvanlarına.
(“Onda yazılacaq...”)*

İlk yazarlar: Azad olunmuş qullar...

Tarixin bəzən mifoloji və mistik ironiyaları da olur. Məsələn, bu cür: Qədim Roma ədəbiyyatının təməlini qoyanlar azad olunmuş qullar olublar. Əgər cümlə ilə əlahiddə bir “*işimiz*” olmasa, onun zahirən öz ilkin təyinatına – müəyyən informasiyanın ötürülməsi işinə “*sadiqliyi*” göz qabağındadır. Amma bizi dəhşətli bir şəkildə heyretləndirib sarsıdan “*azadlıq*” kəlməsidir. Sanki Cümlə amansız bir postulatı təsdiqləyir: Azad olmadan şair olmaq mümkün deyildir! Və ya azad olmayan şairin özü də quldur. Xanəli Kərimli poeziyasında bizi özünə çəkən məhz o gen-bol azadlıq havasıdır. O, dünən də azad idi, bugün də... Təbii ki, burada daxili azadlıqdan söhbət gedir. O azadlıqdan ki, heç bir kənar şirnikdirici gözləntiləri, situasiyaları və “*sosial təzyiq*” faktorlarını nəzərə almayıb, yalnız daxili enerjini üzə çıxarmağa və imkanlarını sərgiləməyə yönəlik bir davranış formasıdır. Xanəli Kərimlinin “**Söhbət**” şeiri sözügedən konseptin bütün

təzahürlərini çox parlaq bir şəkildə açıb ortaya qoyur. Qlobal mənada, bu şeir ovqatın ən kritik anında doğulub; bu həmin məqamdır ki, həqiqət axtarışlarında depressiyaya düşən Faust şeytanla saziş bağlayır:

- *Sonuncu şeirini nə vaxt yazmısan?*
 - *Birinci şeirimi yazdığım günü.*
 - *Sənə nə veribdi şeir yazmağın?*
 - *Bir “baş ağrısı”nı, bir qara günü.*
- (“Söhbət”)**

Bu yerdə nədənsə ustad R.Rzanın “İskəndər, Çatski, Çayld Harold...” şeiri yadıma düşdü. Üç nöqtəni biz əlavə etdik. Necə deyərlər, qapını açıq qoyduq ki, tanıdığınız Çatskiləri şeirə dəvət edə bilərsiniz... Dostum Xanəli müəllimin də onların içərisində olacağına əminəm...

Şeirdə Sizif və ya Sizif şeir

“Tanrı müjdəsi”ni oxuya-oxuya nədənsə Sizifi xatırladım. Tam əminəm ki, kitabın və onun müəllifinin Siziflə heç bir əlaqəsi yoxdur. Yox, burada tam əminlikdən söhbət gedə bilməz! Sadəcə, mənə elə gəldi ki, Sizif də şair olub. Onun hər dəfə yuxarı qaldırdığı qaya parçası və ya daş da tamamlanmamış bir şeiridir. Sizif, bəlkə də ömründə cəmi-cümlətani bircə şeir yazıb. Amma onu qaldırıb o ucalıqda saxlaya bilmir. Bəlkə də bütün şairlərin həyatında o şeir vardır; hədəfə yaxınlaşan, lakin son anda əllərindən buraxılıb aşağıya yuvarlanan şeir...

Bəs Xanəli Kərimlinin yaradıcılığında o hansı şeirdir ki, bütün ömrü boyu onu yazsa da, bitirə bilməyəcək və ya bitirib Sizifin hədəflədiyi o ucalıqda saxlaya bilməyəcək? Cavab çox sadədir: Vətən haqqında şeiri... Biz durub and içə bilərik ki,

Xanəli Kərimli Vətən haqqında onlarla, yüzlərlə şeir yazmayıb, cəmi bircə şeir yazıb, bəli, bir şeir, yerdəkilər isə o şeir-qayadan qopan parçalardır. Baxın, bu cür:

*Azərbaycan mayası nur, qayəsi nur ki...
Hər daşından alov dilli ox ola bilər.
“Azərbaycan!” deyiləndə ayağa dur ki,
Ana yurdun ürəyinə toxuna bilər.*

M.Araz. “Azərbaycan – dünyam mənim”

Əslində, Məmməd Araz dünyası da şair Xanəli Kərimli üçün Vətəndir... Ruh Vətəni... Bununla əlaqəli görkəmli yazıçı və mədəniyyətşünas Nəriman Əbdülrəhmanlı “Xanəli Kərimli: halallıqla yaşanmış ömür” əsəsində çox dəqiq paralellər apardığından üstündən sükutla keçmək istəyirik. Amma hani “*süküt?*” Elə həmin sükutu sındırıb, deməyi özümüzə borc bilirik: Çağdaş ədəbiyyatımızda az-az sənətkar tapılar ki, haqqında bu qədər geniş yazılar yazılsın, tədqiqatlar aparılıb, kitablar çap olunsun. “*Niyə*”sini az-maz bilirəm; başlıca səbəb oxucu-tənqidçi-təhlilçilərin, çağdaş ədəbiyyat meşəsini zəbt edən “Şeir bülbülləri”nin (*Mirzə Cəlil*) “*modern*” cükkültülərindən bezib, hədəfi, təyinatı gün kimi bəlli olan (*bu yerdə ədəbiyyatımızın Şimal qolunu ləyaqətlə təmsil edən Zakir Məmməd yada düşür!*) əsl Vətəndaş-Şairə – “*Yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biri*”nə (*akad. İsa Həbibbəyli*) üz tutmalarıdır. Bəs konkret olaraq müəllifin yaradıcılığında Vətən haqqında o ana şeir – anac şeir hansıdır?! Deyimmi? Yalnız bu ola bilər: “*Axı, bu millətin Vətəni vardı...*”

Şeirdən bir bənd verməzdən əvvəl bir kədərli eksperiment aparmaq istəyirik; müxtəlif və ya eyni epoxalarda yaranan şeirlərin adlarını yanaşı yazırıq: “*Hali-Vətən*”. Əli bəy Hüseynzadə (1864-1940), “*Həpsi rəngidir*” Səməd

Mənsur (1879-1927), “Əsir Azərbaycanım”. Almaz İldırım (1907-1952), “Azərbaycan”. Səməd Vurğun (1906-1956), “Azərbaycana gəlsin”. Süleyman Rüstəm (1906-1989), “Azərbaycan – dünyam mənim”. Məmməd Araz (1933-2004), “Səni sevmək çətindir, Vətən”. Ramiz Rövşən və... **“Axı, bu millətin Vətəni vardı...”**. Xanəli Kərimli. Əgər biz bu şeirlərin zaman ardıcılığını – xronikasını onlardan çıxarılan bəndlərlə qeydə alsaq, sizi deyə bilmərəm, özüm diz üstə çöküb əllərimlə başımı sıxmalı olacağam. Yalnız Mirzə Cəlilin “Tarix” essesi əllərini çiynimə qoyub məni sakitləşdirə bilər...

Bəlkə də Aristotel “*ədəbiyyatın tarixdən daha fəlsəfi olduğunu*” deyərkən məhz bu anı nəzərdə tutmuş...

Xanəli Kərimli şeirindən o bəndi unutmamışam, buyurun:

*Axı, bu millətin VƏTƏNİ vardı,
Qılınıc daş yarıb dağ qoparardı,
Sözünün kəsəri ordu basardı,
Onun bəxt üzüyün bəs kim apardı?!
Onun bəxt üzüyün bəs kim apardı?!
“Axı, bu millətin Vətəni vardı...”*

Əski mifoloji-nağıl semantikasından tənha bir durna kimi ayrılıb, ilk misraya qonan “vardı” kəlməsinin yaratdığı qüssəli auranı heç nə ilə əvəz etmək olmaz. “Vətən” sözünün böyük hərfə yazılışı da, zənnimizcə, diqqətli oxucunun nəzərindən qaçmadı. Xanəli Kərimli poeziyası küll halında Vətənin bütünləşməsi, tamlaşması və bütövləşməsinə bir Çağırış poeziyasıdır...

*“Manera.az”,
08.05.2021.*

*Sədaqət HƏSƏNOVA,
filologiya elmləri doktoru, professor*

**NAXÇIVAN ƏDƏBİ MÜHİTİ:
DİL-ÜSLUB XÜSUSİYYƏTLƏRİ**
(XANƏLİ KƏRİMLİNİN YARADICILIĞI ƏSASINDA)

*Şeir gərək haqdan gələ,
Zorla şeir yazmaq olmaz.
Haqdan gələn bir sözün də
Nizamlını pozmaq olmaz.*

X.Kərimli

Naxçıvan ədəbi mühiti uzun yüzillər boyu inkişaf edib zənginləşən, bu prosesdə çox sayda yeniliklər qazanan Azərbaycan ədəbi mühitinin fəal və diqqətçəkici hissəsidir. Bu mühidə yazıb-yaradan söz sənətkarları ədəbi dilimizin dil-üslub faktları ilə bollaşmasına müəyyən qədər töhfələr vermişlər. Çağdaş dövrümüzdə də bu qədim diyarın yazıb-yaradanları bədii dilimizin təzə-tər ifadələrlə səciyyələnməsində özünəxas rola malikdirlər.

Naxçıvanda yaşayıb-yaradan söz adamlarından biri də Xanəli Kərimlidir. Onun əsərləri nəinki Azərbaycanda, eləcə də, İranda, Türkiyədə çap olunaraq şairin düşüncələrinin təzahürü olan şeirlərini çoxsaylı oxuculara sevdirdi. Xanəli Kərimli bir insan olaraq sadə və ləyaqətli ziyalıdır. Onun bu keyfiyyətləri əsərlərindən də duyulur və şairin şəxsiyyətini yetərinəcə tanıdı bilir. Şairin son zamanlar yazdığı əsərlər onun “Tanrı müjdəsi” kitabında toplanıb.

Həyat və ölüm əks qütblərdə dayanan anlayışlar olsa da, şairlərin onlara yanaşması fərqlidir. Belə ki, “*Ən müqəyyəd qafiyədir ölüm-həyat*” deyən xalq şairi Rəsul Rzadan üzü bəri bu anlayışlara hərə bir cür qiymət verib. Naxçıvan ədəbi mühitində də bu əbədi mövzuya isti münasibətlə toxunan şairlər vardır. Məsələn, gənc şairlərdən Rahil Tahirli deyir:

*Ölüm ömürlərin qara nöqtəsi,..
Ölüm dünyaların ara nöqtəsi.*

Deməli, şairin fikrincə, ölüm bu dünya ilə “*o dünya*” dediyimiz axirət arasında bir ara nöqtəsidir. Xanəli Kərimli isə ölüm haqqında deyir:

*Ucuz ölüm tapar ucuz adamı,
Bahalı ölümün başqadır tamı.*

Yaxud:

*Ayıb örtəndir ölüm –
O, Tanrı müjdəsi tək
İnsanın son naxışdır.*

Xanəli Kərimli ölümü “Tanrı müjdəsi” hesab edir və son kitabı da bu adı daşıyır. “*Müjdə*” fars sözüdür, “muştuluq” deməkdir. “*Muştuluq*”, “*xeyir xəbər, şad xəbər*”, “*sevincli xəbər*”, “*xoş xəbər*” anlamında olan leksik-qrammatik vahiddir. Şairlərin düşüncəsi fərqli olur, adi adamların düşündüklərindən seçilir. Bu məsələyə adi insan kimi yanaşaraq deyirik ki, xoş xəbər ölüm deyil, şairlərin doğuluşudur. Onların əsərləri müjdədir. Və Xanəli Kərimlinin düşüncələrinin aynası olan sözləri xeyirli xəbərlərdir:

*Ömründə bir fidan bitirməyən kəs,
Bağ salıb bağbanlıq eləyə bilməz.*

*Tülkünü bəzəyib etsən də aslan,
Yenə tülkü kimi qalacaq, inan.*

*Kişinin dəyəri namusundadır,
Bir təmiz adında, bir qanındadır.*

Bəlkə də, Xanəli Kərimlinin dedikləri adi gerçəkliklərdir. Lakin onları oxuyanda sanki heç fərqiñə varmadığın elə fikirlərlə qarşılaşırsan ki, onların məntiqi adamı heyran edir və hikmətli məzmunu ilə seçilir:

*Ən böyük saxlanandır xalqın yaddaşı,
O heç vaxt səhv salmaz üzüklə qaşı.*

*Kim ayırd edərsə haqqı nahaqdan,
Kamil yaratmışdır onu Yaradan.*

*Nə haqqını yedirt, nə də haqqı ye,
Ölüm hökm etsə də, yenə haqqı de.*

Xanəli Kərimli dilimizin saflığını qoruyan şairlərdəndir. Onun əsərlərində çox zaman işlək alınmalar əvəzinə, az işlənən milli sözlər hərəkətə gətirilir. Məsələn, yuxarıdakı “*saxlananc*” sözü belələrindəndir. Bu gözəl milli leksika örnəyi, təəssüf ki, əksər hallarda “*fond*” alınma qarşılığının işləkliyi sayəsində passivləşir. Bu, dilimizin ağırlı yerlərindəndir. Hələ 1997-ci ildə məşhur dilçi alim T.Hacıyev deyirdi: “*Azərbaycan türkcəsi çox təmizdir, mükəmməldir. Öz keçmişini qoruyub saxlayır. Bugünkü dilimiz çox dəhşətli şəkildə korlanıb. Bu gün*

dilimiz əcnəbi, yabançı təsirlərə məruz qalır". Xanəli Kərimli nəinki öz sözlərimizə üstünlük verir, hətta qədim ümumtürk dili elementlərinə də isti münasibət göstərir:

*Nə qədər yalmanub etsə də qılıq,
Zatıqırıqlara etmə yaxşılıq.*

Buradakı “*yalmanmaq*” feli milli tükkəmizin unudulmuş örnəklərindəndir. Hazırda aktiv mövqedən uzaqlaşaraq diaalektlərimizdə qorunub saxlanır. Bu sözün bədii dilə gətirilməsi sadəlik və təbiiliyi çoxaltmaqla diqqəti çəkir.

Xanəli Kərimli el ağzında işlənən sözlərə ehtiramla yanaşır. Onun əsərlərində elə sözlərlə qarşılaşırıq ki, lüğətlərimizdə onlara rast gəlməsək də, şirinliyi, dadı-duzu ilə bədii dilimizə keyfiyyət gətirir:

*Bulaqların suyu dadıqsayıbdı,
Tamından, duzundan xəbər-ətər yox.
Talada qarın da qaçıbdı rəngi,
Xəncər qayalarda daha təpər yox.*

Şerin dilindəki “*dadıqsamaq*” feli sözügedən danışiq dili vahidlərindəndir.

Dilimizdə “*qısır*” sözü vardır, o, canlılara və əsasən, heyvanlara aid edilir. Xanəli Kərimlinin dilində bu söz bulud haqqında deyilərək maraqlı bir üslub məqamında işlənmişdir:

*Təbiət itirib təbiətliyin,
Buludlar yağışa qısırlayıbdır.*

Bu anlamda, “*püsek*” sözü də diqqəti çəkən dialektizmlərdəndir. Bu sözə Naxçıvan ədəbi mühitinin tanınmış nüma-

yəndəsi Hüseyn Razinin də dilində rast gəlirik. Xanəli Kərimli “püsək” ismi əsasında düzəlmiş “püsəkləmək” felini bədii dilə gətirərək onun şirinliyini artırmışdır:

*Könüllərədn uzaq, gözlərdən iraq
Bir ömür yaşadımla ala-yarımçıq.
Daha gədəklərdə qar püsəkləyir,
Daha çətin olar bu yollar açıq.*

Xanəli Kərimli xalqın dilinə və deyimlərinə, şeir formalarına sadıq şairlərdəndir. Onun əsərlərinin bir hissəsi xalq ruhunun yüksəkliyi ilə səciyyəvi olan bayatı janrındadır:

*Ağzımda sözümlə yandı,
Baxmaqdan gözümlə yandı.
Mən dözümlə anasıyam,
Dözməkdən dözümlə yandı.*

Dilimizdə “baxmaqdan gözümlə qarılması” ifadəsi var, lakin “baxmaqdan gözümlə yanması” yeni sintaktik üslub faktorudur.

*Sözümlə özümü bağli,
Özümlə sözümlə bağli,
Bir sözün ucbatından
Gəzirəm sinədəğli.*

*Haqdan gələn söz mənim,
Haqqı görənlə göz mənim.
Nartək dənələnsəm də,
Haqq əyilsə, dözmənim.*

Məlumdur ki, heca vəznə nəzmin gözəlliyini təmin edən şeir ölçüsüdür. Yəni çox zaman qafiyələrin oxşarlıq dərəcəsinin yüksəkliyi, bölgü, ritm o qədər estetik zövq yaradır ki, adi, o qədər də dərin mənası olmayan şeir gözəl səslənməsi ilə qüsurunun dəf edir. Bu, bir çox ədəbi nümunələrdə özünü göstərir. Lakin Xanəli Kərimli heç vaxt hecanın bu cəhətindən yapışmayıb, onun əsərlərində deyim gözəlliyindən başqa, anlam gözəlliyi də vardır. Hətta şairin sərbəst şeir formasında yazdığı əsərləri də bu baxımdan, diqqəti çəkir. Şairin **“Sözü sözlə yaşatdım”** adlı əsərindən bir hissəyə baxaq:

*Şeirlərimi səpdim
toxumluq dənlik kimi
zamanımın, xalqımın əbədi yaddaşına,
Baharına, yayına,
payızına, qışına.
Bir də
şəhid qanı çilənmiş
toprağına, daşına.
Bəlkə, beşi göyərdi,
Bəlkə, üçü, ikisi.
Bəlkə, biri göyərdi,
Bəlkə, də heç birisi...*

Şair, bəlkə də özü bilmir ki, şeirlərinin içində göyərənlər çoxdur. Ən azı yuxarıdakı şeri göyərənlərdəndir.

*Sözü sözlə yaşatdım
özümü yaşadantək.
Nəyim var, nəyim yoxdur,
Gələcək göstərəcək.*

Bu misralar Xalq şairi Rəsul Rzanın aşağıdakı misralarını yada salır:

*Hansı şerim, hansı sözüüm
Yaşayacaq məndən sönra?
Mən bilmirəm, eldən soruş!*

Xanəli Kərimli bəzən eyni şeir mətnində bir sözü dəfələrlə işlədərək onun üslub məqamlarından bacarıqla istifadə edir:

*İşıqdan işığa işıq tutaraq
Qovuşsun ürəyim söz işığına.
Sözdən işıq alan işıqlı sözlər
Dönsün bu dünyanın yaraşığına.*

Bu misralar çox gözəl bir alqış örnəyi olmaqdan başqa, fonetik üslubiyyatın maraqlı nümunəsidir. Belə ki, obrazlılığın fonetik səviyyədə göstəricilərinin hamısını burada müşahidə etmək mümkündür. Eyni bədiiliyi aşağıdakı misralarda da hiss edirik:

*Dünyanın dünyası söz işığında
Arınıb, durulub saflaşsın bir az.
Sözə təslim olsa insanlıq əgər,
Kimsənin qəlbində işıq azalmaz.*

Bu misralarda artıq dilimizin aktiv leksikasını tərk edərək arxaik plana keçmiş gözəl bir sözüümüz olan “arınmaq” felinin işlənməsi kimi başqa bir keyfiyyət də var. “Təmiz” mənasında olan “arı” sifətindən yaranmış bu felin kökü hazırda ədəbi dilimizdə yalnız “Aydan arı, sudan duru” deyimində yaşayır.

*Sözün işığından güc alıb bəlkə
Günəşin işığı sönməz olubdu.
Yerdən kainatın sonsuzluğuna
Tək sözün işığı dönməz olubdu.*

Şair sözün işığına, nuruna inanır, onun qüdrətinin böyüklüyünü dərk edir və dərk etdirərək özünü Tanrıya tutub deyir:

*Mənə söz işığı, söz nuru göndər,
Açım bu dünyanın kilidlərini.
Sözə tapındırım, sözə yenildim
Şeytana baş əyən hər bəşərini.*

Hikmət xəzinəsinin açarı kimi dəyərləndirilən söz, həm də fikir və düşüncələrin tərcümanıdır. Söz sahibləri, eyni zamanda, ürək sahibləridir. Bəzən adi sözlərin ifadə etdiyi sadə fikirlərlə qarşılaşsaq da, diqqət edildikdə onların, əslində, böyük duyğuların carçısı olduğunu görürük. Mənəvi həyatın mahiyyətini ortaya qoyan bədii dil sözlərdən – adicə leksik örnəklərdən frazem səciyyəli sintaktik vahidlər yaratmaq gücündədir:

*Qəribə adamlar, qərib adamlar
Oxşayır talecə bir-birlərinə.
Qəriblər qürbətdə, qəribələrsə
Yaşayır vətəndə qürbət yerinə.*

Yaxud:

*Meydangir oynadır meydan atını,
Alqışlar yağdırır söz dəllalları.*

Təkrar və ya oxşar sözlərdən ritm yaratmaq, onların tərkibindəki səslərin ahənginə nail olmaq Xanəli Kərimli yaradıcılığının xas xüsusiyyətlərindəndir:

*Qəribə adamlar, qərib adamlar
Onlar yaşamırlar özləri üçün.
Nə riya bilirlər, nə kələk-külək,
Cəvbdəh olurlar sözləri üçün.*

Yaxud:

*Qələmdir ayıran haqqı nahaqdan,
Qələm tutan əlsə haqq ola gərək.
Onda nə haqq itir, nə nahaq bitər,
Onda xoşbəxt olar – yaşar gələcək!..*

Xanəli Kərimlinin xalqın adət-ənənələrinə, etik qaydalarına isti münasibəti vardır. Onun əsərlərində dilimizdən çıxan və ya çıxmaqda olan, dar sahədə işlənən bir sıra sözlər xalqın qədim məşğuliyyətindən xəbər verir:

*Nəsə yazmaq istəyirəm,
Ancaq hələ bilmirəm ki,
nədən yazım, kimdən yazım?
Yerdən yazım, Göydən yazım?
Daş-qaşlı, kəcavəli,
Qotazlı dəvədən yazım?
Nənəmin çörək ağacı
Kirgirdən, həvədən yazım?..
Bəlkə,
mən özümdən yazım?
Gah sozalan, gah közərən,*

*Odamı da isitməyən
Ocağım, közümdən yazım?*

Bu örnəkdə bədii dilə xüsusi səslənmə və mənə gözəlliyi verən sual cümlələri yüksələn intonasıyası ilə üslub keyfiyyətinə təsir göstərir. Buradakı “*oda*” sözü də yerinə düşür. Bir zamanlar ümumişlək leksikamıza daxil olan bu söz hazırda işlənmə mövqeyini itirərək yalnız ədəbi dilimizin XX yüzilliyə qədərki dövrü üçün səciyyəvi olmuşdur. Bu sözlə, Aşıq Ələsgərin dilində də tez-tez qarşılaşırıq:

*Yazıq Ələsgəri oda salıbdı,
Fələk gözdən salıb, o da salıbdı,
Çeşmə kənarında oda salıbdı,
Cumub sona kimi ay üzə, üzə.*

Və ya:

*Tikdiribsən qəsr, eyvan, oda sən,
Bu nökrənin, o sevdiyin, o da sən,
Qıya baxdın, məni soldın oda sən,
İnsaf elə, gəl könlümün narın üz.*

Çağdaş Naxçıvan ədəbi mühitində yaranan poeziyada bir sıra ümumtürk dili vahidlərinə qayıdış, əsasən, Xanəli Kərimlinin yaradıcılığındadır. Bu baxımdan, arxaikləşsə də, son zamanlar dirildilən sözlərdən biri kimi “*suç*” ləksemi də diqqəti çəkir və maraqlıdır ki, şairin dilində o öz sinonim qarşılığı ilə birlikdə işlənib:

*Axtarmayın kimsədə
Nə günah, nə də ki suç!*

Xanəli Kərimlinin qələmində “yandırmaq” anlamında olan “yaxmaq” feli də maraqlı və uğurlu dil faktlarındanıdır:

*Bəlkə qınayırsan məni, nə bilim,
Bəlkə də naşükür sanırsan məni.
Mənim çəkdiyimi çəkən tapılmaz,
Mənim çəkdiklərim yaxar aləmi.*

Bu söz dilimizdə təklidə işlənmiş, o, “yandırmaq-yaxmaq” mürəkkəb felinin tərkib hissələrindən biridir. Lakin bədii dildə, xüsusilə də Xanəli Kərimlinin qələmində onun təklidə işlənməsinə rast gəlirik. Bu sözün də dirildilməsi qədim milli leksikamıza hörmət, ehtiram əlamətidir.

Xanəli Kərimlinin dilində “daş” şəkilçisinin iştirakı ilə yaranan sözlərin fəallığı da diqqətdən yayınmır. Bir zamanlar, M.Müşfiq və Rəsul Rzanın aktivləşdirdiyi “daş” şəkilçili sözlər çağdaş dövrümüzdə Naxçıvan ədəbi mühitində şairin simasında yenidən işləklilik qazanmışdır. Bu baxımdan, dərdədaş, qələmdaş, candaş kimi dil vahidləri işlənmə səviyyəsinin yüksəkliyi ilə seçilir:

Qələmdir, şeirdir, mənim candaşım.

Və ya:

*İlahi, sən mənə bir dərdədaş yetir;
İçimi qurd kimi yeyir dərdlərim.
Nə açar, nə də ki bükə bilirəm,
Havalı adamtək bilinmir yerim.*

Xanəli Kərimli Tanrı şairidir. O, tez-tez Tanrıya müraciət edir, hətta bəzən fərqli müqayisələr də aparır:

*Sən göydə tənhasan, mən Yer üzündə,
Sənin səbrin çoxdur, mənim də dərdim.
Heyif ki, əlacım, imkanım yoxdur,
Yoxsa, dərdləşməyə göyə gələrdim.*

Ədəbi aləmdə daşlara çox sayda şeir qoşan sənətkarımız Əliəğa Kürçaylıdır. O, “*daşların baş nəğməkarı*” kimi tanınır. Xanəli Kərimlinin də daş haqqında sözləri var:

*Adam var, elçi daşdır,
Adam var, yolçu daşdır.
Adam var ki, ayaq daşı,
Adam da var, baş daşdır.
Şair kimdir? Elçi daşı?
Ya baş daşı, ayaq daşı?
Ya da bəlkə yolçu daşı?
Bəlkə zamanın savaşı?
Bu suallar yorur məni,
Cavab tapmaq yaman çətin.
Ancaq nəçi olursan, ol,
Tükənməsin məhəbbətin!
Tükənməsin sədaqətin!*

Dilimizin milli-mənəvi sərvətini, ecazkar sözlərimizi yaşadın, bədiiləşdirən söz deyənlərimizdən biri olan Xanəli Kərimlinin dilində maraqlı fikir, söz və ifadələr çoxdur. Şairin dil-üslub xüsusiyyətləri üzərində aparılan araşdırma Naxçıvan ədəbi mühitində bədii dilə münasibətin yüksəkliyini bir daha təsdiq edir.

*Nizami MURADOĞLU,
filologiya elmləri doktoru*

XANƏLİ KƏRİMLİNİN KİTABI – “RANRI MÜJDƏSİ”

İbrahim Yusifoğlunun otağında bir az ədəbiyyatdan, bir az da ordan-burdan söhbət edirdik. Stolunun gözündən bir kitab çıxartdı və dedi:

– Xanəli Kərimlinin yeni kitabıdır, bir neçəsini göndəribdi, bunu da sənə bağışlayıram.

Mən təşəkkür edib, oxuyacağımı bildirdim. Xanəli Kərimli Naxçıvanda yaşayıb yaradan aydınlarımızdandır. Yaradıcılığı ilə dərin tanışlığım olmasa da, uzaqdan uzağa tanıyıram, alim kimi fəaliyyətindən də xəbərim var, hətta onu da bilirəm ki, akademik İsa Həbibbəyli sənətinə yüksək qiymət verərək onu *“yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biri”* adlandırıldı. Kitabın adı məni daha çox maraqlandırır. Nə idi, görəsən, bu “Tanrı müjdəsi”? İşin çoxluğundan, düzünü deyim ki, vaxt edib oxuya bilmirdim. Bu arada Məmməd Tahir ilə tez-tez zəngləşirdik. Məmməd “Ovqat.com” saytında ədəbiyyat məsələlərinə baxır və mənim də “Qasırğa” romanımı hissə-hissə həmin saytda yerləşdirirdi. Zənglərinin birində Xanəli Kərimlidən söhbət saldı. Təzə kitabının çıxdığını dedi. Dedim, *“mən də var, oxuyacağam”*. Dedi:

– Mümkün olsa, bir məqalə yaz, şairin 70 illik yubileyidir.

Bu yubiley, bir də 70 yaş məsələsi məni bir qədər silkələdi. İnsan ömrü nədir ki... Təqribən məşhur bayatıda da ifadə edil-

diyi kimi, 80 il bir insan ömrü kimi min illərdir xalqın yaddaşında sabitləşib.

*Aşıq, minaya dəyər.
Zülfün minaya dəyər.
Ay var bir günə dəyməz,
Gün var min aya dəyər.*

Min ay, təqribən 80 ildir. Bu 80 il də, kimə qismət olar, kimə də olmaz. Bu aspektdən yanaşanda Xanəli Kərimli ilə bir qədər yaş fərquimiz olsa da, ömrümüzün böyük bir hissəsini yaşamış olduğumuzu bir daha özümüz üçün təsdiqləmiş olur. Nə isə ki, keçək “**Tanrı müjdəsi**”nə. Kitabın 144-cü səhifəsində verilən şeirin epigrafinə “*dünyasını vaxtsız dəyişən dostlarımın xatirəsinə*” yazılıbdı.

*...Dostlar durna qatarı tək
Verib qanad-qanada
Üzləri suluykən
Köçdülər bu dünyadan...*

Dost itirmək ağrıdı. Hələm-hələm ağrı-acısını unutmaq olmur. Görünür, Xanəli Kərimli də itirdiyi dostların yerini boş gördükcə ürəyindən qara qanlar axır, qəlbi sıxılır, ocağa yadlaşır. Tanrıdan hər kəsə bir ömür verilib və o ömrü başa vuranda, arxasında buraxdığı xatirələr ilə dostların, istəklilərin qəlbində bir zaman üçün yaşayır, yaxud da ölən kimi unudulur. Bu, dünyasını tərk etmiş insanın cəmiyyətdə tutduğu mövqeyindən, bəzən vəzifəsindən, daha çox isə insani münasibətindən asılı olur.

*...Səfil, səy yaşamaqdan,
Vaxsız ölüm yaxşıdır.
Ayıb örtəndi ölüm –
O Tanrı müjdəsi tək
İnsanın son naxşıdır.*

Fikirləşdim ki, Xanəli Kərimli son kitabını niyə bu qədər bədbin əhval-ruhiyyə ilə yükləyibdir. Axı, ölüm bizim arzumuzdan asılı deyil, istəyəndə gələcək. Bu elə bir yoldur ki, hamı keçib gedəcək, bu elə şərbətdir ki, hamı içəcək. Yadıma Həzrət Əlinin (*ona salam olsun*) ölüm haqqında məşhur sözləri düşdü: “*Bir dəfə Həzrət Əlinin hüzurunda ölümdən söhbət düşür. Hərə bir fikir söyləyir. Biri deyir ki, ölüm göz ilə qaş arasındadır, biri deyir ki, ölüm bir an içindədir. Həzrət Əli buyurur ki, mən özümü taxt üstündə yuyulan görürəm*”. Bəli, ölümə hər an hazır olmaq lazımdır, amma bədbinliyə də qapılmağa ehtiyac yoxdur. Ölüm də bir həqiqətdir. Necə ki, şair həqiqəti öz içində axtarır.

*Həqiqət axtarır hərə bir cürə,
Həqiqət nə Göydə, nə də Yerdədir.
Həqiqət insanın düşüncəsində,
Həqiqət insanın öz içindədir.*

Elə içindəki həqiqətdən bərk yapış, əgər o həqiqəti görə bilsən, şair, dünyanın sirləri də sənə əyan olacaqdır. Axı, şairləri digər insanlardan fərqləndirən bir də onların fərdi xüsusiyyətlərə malik olmalarıdır. Şairin bəsirət gözü hər kəsin görə bilmədiyini həqiqətləri görə bilir.

*Haradan gəldiyim özümə əyan,
Hara gedəcəyim Tanrı işidir.*

*Mənim hər zərrəmdə bir gizli ümman.
Əvvəli də sirdir, sonu da sirdir...*

Aşıq Veysəlin “*Mənim sadiq yarım qara torpaqdır*” ak-siyomasından kənara çıxmaq çətin olduğu kimi hər bir şai-rin öz daxili məninədən ayrılması da mümkün olmur. Xanəli Kərimlinin daxili məninə dünyanın gedişatını izləyib hərdən təskinlik tapan, daha çox dilemlər qarşısında qalan qəhrəmanla tanış oluruq. Vaxtsız itirdiyi dostlarını yada sal-dıqca öz ürəyi nə qədər sızıldayırsa, elə bizim də ürəyimizi o qədər ağrıtdı. Rafiq Babayevi, Vaqif Məmmədovu xatırla-dıqca dünyadan vaxtsız köçmüş dostlarımızın nurlu sifətləri gözlərim qarşısında canlandı.

*Ruhun şad olsun, Rafiq,
Bu axşam radioda
Hekayəni dinlədim...*

Rafiqin, Vaqifin ömrü də bir hekayəlik oldu. Yaxşı yadı-mdadı, Rafiq hələ gənclik illərində Ordubadda rayon qəzetində işləyirdi. rəhmətlik çox siqaret çəkərdi. Bir dəfə vilayətin rəhbər işçilərindən biri rayon qəzetinin redaksiyasına gəlir. Təsadüfən məsul katibin (*Rafiq Babayev məsul katib idi*) qa-pısını açanda otaqda siqaret tüstüsündən heç nə seçə bilmir, bir qədər keçəndən sonra Rafiqi görüb soruşur:

- Niyə bu qədər siqaret çəkirsiniz?
- Neyləyək, dərd çəkək?!

Rafiq Babayev, onsuz da dərd çəkirdi. O dərd də onu bu dünyadan tez apardı. Vaqif Məmmədov da, Rafiq Babayev də bizim müştərək dostlarımız idi. Məkanları cənnət olsun. Ya-zını bədbin notlar ilə bitirmək istəmirəm. Şairin öz sözü ilə

desək, insanın ən yaxın dərddəşi Uca yaradandır. Biz də tale-yimizi Yaradana tapşırıq:

*İlahi, sən mənə bir dərddəş yetir,
Bir qulaq yoldaşı olsun qəlbimə.
Səndən ayrı mənim kimim var, axı,
Özün de, könlümü bəs açım kimə?!*

Bir də yuxarıda da qeyd etdiyimiz kimi şairin 70 illik yu-bileyidir. 70 ildə Uca Yaradan şairi tək qoymadı, ona dünya-nın ən böyük nemətini, yaşayıb yana bilmək, yana-yana yaza bilmək bacarığını verdi. Şair də kitabında çoxlu aforizm qədər dilimizə, yaddaşımıza keçə biləcək beytlər yazıbdır. Təkcə o beytlər elə bir şair ömürünü əbədləşdirməyə yetərlidir.

*Kişilik yükünü çəkəmməz hər kəs,
Hər papaq qoyana kişi deyilməz.*

Xanəli Kərimliyə kişi ömrü, can sağlığı arzulayıram. İna-nıram ki, yaddaşlarda öz yerini indidən möhkəmləndirən şair sözüylə, sənətiylə həmişə oxucularını sevindirəcəkdir.

*“Ovqat.com”,
06.06.2021.*

*Akif İMANLI,
filologiya elmləri doktoru, professor
İbrahim YUSİFOĞLU,
Prezident mükafatçısı, şair-publisist*

XANƏLİ KƏRİMLİNİN “TANRI MÜJDƏSİ”

Dost hədiyyəsi şirin olar. Özü də Odlar Yurdu Azərbaycanımızın ən qədim və əbədi güşəsi olan, Şərqi Qapısı sayılan Naxçıvan ellərindən gələn hədiyyə.

Bu hədiyyə bizə dağlar qoynunda yerləşən Şahbuz rayonundakı məşhur “**Toğluqayanın Məmməd Araza məktubu**”nu, şəhid atasın “**Saxla qəlbini buz tək**” təsəllisini, “**Zamanıma, nakam dostlarıma və özümə elegiya**”sını, şanlı ordumuza “**Vur, əsgərim, haqq sənin, həqiqət də sənindir**” çağrışını, “Bir kərə yüksələn bayraq bir daha enməz” inamı ilə söylənən “**Bayrağımı uca qaldır, ana vətən**” sədasını çatdırdı.

Qələm dostumuz, şair Xanəli Kərimlinin “Qanun” nəşriyyatında işıq üzü görünən, anadan olunmasının 70 illik yubileyinə həsr olunmuş “**Tanrı müjdəsi**” şeirlər və poemalar kitabı bizlərdə bu rəngarəng fikirləri yaratdı.

70 illik yubleyini qeyd etdiyimiz, “Tanrı müjdəsi” ilə qəlbimizə sevinc gətirən Xanəli Kərimlini geniş oxucu kütləsinə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının vitse-prezidenti, akademik İsa Həbibbəylinin “Nuhçıxandan Naxçıvana” adlı kitabındakı “**Xanəli Kərimli şeirinin imkanları**” məqaləsindən gətirdiyimiz fikirlər təqdim edirik: “*Azərbaycan ədəbiyyatının tanınmış nümayəndəsi Xanəli Kərimli çoxcəhətli yaradıcılıq*

fəaliyyətinə malikdir. O, ədəbiyyatşünaslıq işi ilə də, bədii yaradıcılıqla da məşğul olur. Bununla belə Xanəli Kərimli şeir yaradıcılığında həssaslıq və vətəndaşlıq mövqeyi ön sıradadır. Həyata insanlara həssas münasibətlər Xanəli Kərimlinin şeirlərinə dərin lirizm gətirir. Belə məqamlarda Xanəlinin şeirlərində təbiət dil açıb danışır, ürək nəğmə oxuyur. Xanəli Kərimli həssas, nəcib, ülvü duyğuları şeirin dili ilə havalandırmağı bacarır. Şeirlərindən baxanda şairin özü də mənəvi saflığı, halallığı, pak duyğuları ilə əsərlərində istifadə etdiyi həssas düşüncələrinin məcmusu vəhdəti kimi görünür. Bütün məqamlarda Xanəli Kərimlinin şeirləri ilə şəxsiyyəti, daha çox da zəngin mənəvi ailəmi biri-birini tamamlayır”.

1998-ci ildə **“Ay işığında”** adlı kitabını nəşr etdirən Xanəli Kərimli ötən illər ərzində oxucularına müxtəlif janrlarda onlarla kitab bəxş etmişdir. Hər kitabın da, öz ətri, öz nəfəsi, öz tərəvəti olmuşdur və bu kitablar, oxucular tərəfindən yüksək səviyyədə qarşılanmışdır. “Tanrı müjdəsi” şairin zərgər dəqiqliyi ilə yazdığı, gözəl tərtibatçı kitablarından. Kitab **“Taleyin öz yolu, öz ünvanı var” (Seçmə şeirlər)**, **“Türkü ağ demək olmaz” (Türkiyə eskizləri)**, **“Sən elə yaşa ki...” (İkiliklər və dördlüklər)** və **“Daha yollar bağlandı, taleyimin qapısı tək” (Son illərin şeirləri)**, **“lirik poemalar”** bölmələrindən ibarətdir.

“Tanrı müjdəsi” kitabındakı ilk şeir “Toğrulqayanın Məmməd Araz məktubu” adlanır. Xalq şairinin çox səmimi və kövrək təsir bağışlayan:

*Gecikmişən, Məmməd Araz,
Yəqin dağlar küsüb məndən, –*

şah misralarına cavab olaraq şair doğulduğu Şahbuz rayonundakı məşhur Toğrulqayanın dili ilə elin-obanın məhbətini təcəssüm etdirir:

*İndi mənim səbrim yaman daralıb.
Gözüm kökü həsrətindən saralıb.
Yollarımı boran alıb, qar alıb,
Qalmayıbdı nə şənliyim, nə nazım,
Gəl görüşək, mənim Məmməd Arazım.*

*İllər boyu yollarına baxmışam,
Xısn-xısn ürəyimi yaxmışam,
Gah da olub şimşək kimi çaxmışam,
Bundan belə nə düşünüm, nə yazım...
Gəl görüşək, mənim Məmməd Arazım...*

Ömrünü saf və müqəddəs müəllimlik peşəsinə həsr edən, orta məktəb şagirdlərinə və ali təhsil müəssisələrinin tələbələrində həyat dərsi keçən, qəlbindən süzülüb gələn hisslərini sözə, şeirə çevirən, elinin-obasının müdrik adamı sayılan Xanəli Kərimlinin hər şeirində özünəməxsus mənalar var. Bu şeirlər oxucularının gözləri önündə canlı tabloları dönür, onları düşündürür, düzlüyə, insanlığa hörmətə, el-obaya, ana torpağa məhəbbət hissləri aşılayır.

*“Səadət hər kəsin öz əlindədir” –
Deyən qələmdaşım, bəlkə də, haqdır.
Ancaq qismətində yoxsa səadət,
Dağa-daşa düşmək, vallah, nahaqdır.*

Cismani ömür şərəfli və şərəfsiz olur, ölüm də beləcə. Şəhidlik taleyi az-az adama qıydığı dəyərli ölüm zirvəsidir. Şəhid məzarları yurdun qeyrət rəmzi, xalqın baş ucalığıdır. Şair Xanəli Kərimli yaradıcılığında bu müdrik fikirləri əsas tutaraq Şəhidlik mövzusunda milli ordunun kapitanı şəhid Ceyhun Orucəliyevin əziz xatirəsinə həsr etdiyi **“Şəhidlik**

nəğməsi”, şəhid atasına yazdığı **“Saxla qəlbini buz tək”** şeirləri 20 Yanvar şəhidlərinə ünvanladığı **“Ağrı”** lirik poeması **“Tanrı müjdəsi”** kitabında yer alıb.

*Sən, ey bu Vətənin şəhid övladı!
Qanınla yoğrulub Vətən torpağı.
Ölümü öldürən ölməzliyinə
Nəğmələr oxuyur Vətən bayrağı.*

*...O Vətən uğrunda şəhid oldun ki,
Sənə can vermişdi doğma canından.
Sən, ey bu Vətənin şəhid övladı,
Qanın mayalanıb şəhid qanından.*

(“Şəhidlik nəğməsi”)

“24 mart 2000-ci il Türk xalqları tarixinin qızıl səhifələrindən biri kimi xatırlanacaq. Çünki həmin gün qardaş Türkiyənin Samsun şəhərində 8-ci türk dövlət və toplumlarının ənənəvi dostluq, qardaşlıq və iş birliyi qurultayı öz işinə başladı. Qurultaya Azərbaycandan dəvət olunmuş nümayəndə heyətinin tərkibində mən də vardım.” Bu fikirlərini Xanəli Kərimli **“Tanrı müjdəsi”** kitabının **“Türkə ağı demək olmaz”** bölməsindəki **“Nə mutluyuq”** şeirinin əvvəlində qeyd etmişdir. Türkün qədim eli, Atatürkün güvənc yeri olan Samsunda İsveçrədən, Belçikadan, Kosovadan, Çeçenistandan gələn soydaşlarla, qazax, özbək, qırğız, türkmən bir yerdədirlər. Ən qururverici an isə:

*“Azərbaycan!” deyiləndə salon coşur ümman kimi,
Alqış, alqış sədasıyla vəsf edilir bir şən kimi.
Uç yüz otuz milyonluq bir sırada mən də varam,
Onunçün də bu günümdə dünənimdən bəxtiyaram.*

*Bu birliyin hərarəti sığışmayır Yerə, Göyə,
Qürur ilə hayqırırq:*

“Nə mutluyuq türkəm deyə”!..

“Nə mutluyuq türkəm deyə”!..

Kitabdakı **“Mərmərə dənizi”, “İstanbulda düşüncələr”, “Ağrıdağı”, “Van gölü”, “Qara dəniz”** kimi şeirlərdə böyük, məğrur Türkiyəyə məhəbbət, sevgi tərənnüm olunmuşdur.

Xanəli Kərimlinin yaradıcılığına və qələminə xas olan **“İkiliklər”** və **“Dördlüklər”** **“Sən elə yaşa ki...”** bölməsində toplanmışdır. Az sözlə böyük fikirlər ifadə etmək və fikirlərin aforizmə çevrilməsi bütün qələm sahibərinə nəsib olmur. Yaxşı haldır ki, şeirin bu formasından Xanəli Kərimli çox məharətlə istifadə edir. Onun ikiliklərində hər ikilik özü ayrılıqda müstəqil bir şeir rolunu oynayır, konkret fikrin, mətləbin ifadəsinə xidmət edir. Haqlı olaraq, Xanəli Kərimli yaradıcılığında diqqət cəlb edən, onun yaradıcılığında yenilik kimi qiymətləndirilən **“İkiliklər”** bu gün oxucu rəğbətini qazanmışdır.

*Elmə yamaq olar nadan həmişə,
Çətinliyə düşcək düşər təşvişə.*

*Hər gecə özün çək öz hesabını,
Bir kimsə döyməsin səhər qapını.*

*Xoşbəxt o adamdır, ona vətəndə
Qəbir qismət olur, həm də kafən də.*

*Haqdan gələn söz mənəm,
Haqqı görən göz mənəm,
Nartək dənələnsəm də,
Haqq əyilsə, dözmənəm.*

“Tanrı müjdəsi” kitabının **“Daha yollar bağlandı taleyim qapısək”** bölməsində şairin son illərində yazdığı şeirlər toplanıbdır. Bu şeirlər şairin etiraf etdiyi kimi:

*Quş öz balasını yemləyən kimi,
Mən də yemləyirəm şeirlərimi, -*

deməsindən aydın olur ki, şair sözlərinə həmişə diqqət yetirir, təzə-təz çiçəklər kimi ətir saçmalarına çalışır. Elə ona görə də son illərin şeirləri öz mövzu dairələri, axıcılıqları, poetik səslənmələri ilə diqqəti cəlb edirlər. **“Əvvəli də sirdir, sonu da sirdir”, “İşığa can atıb ürəyim hər an”, “Qərribə adamlar, qərrib adamlar”, “Bir də çətin gələ ələ bu dünya”, “Sən gözəl üz gördün, gözəl ürək yox”** kimi şeirlərin adından da görüldüyü kimi çox poetik, düşündürücü və əsl poeziya nümunələridir. Bu şeirlərdə düzlük, təmizlik, üz gözəlliyi yox, ürək gözəlliyi, əxlaq mənliliyi, saflıq oxucuya aşılanır:

*Duyar gözəlliyin gözəlliyini,
Könlü gözəlliyə dustaq olanlar.
Öpüb gözəlliyi qoyar göz üstə
Təmiz ürəklilər, təmiz qanlılar.*

*Üzü gözəllərdən uzaq ol, uzaq,
Qəlbi gözəllərin dur səcdəsinə.
Aldanma qəmzəli göz yaşlarına,
Vurul təmiz eşqim möcüzəsinə.*

“Tanrı müjdəsi” kitabındakı eyni adlı şeir şairin dünyasını vaxtsız dəyişən dostlarının xatirəsinə həsr olunmuşdur.

*...Dostlar durna qatarı tək
verib qanad-qanada
üzləri suluykən
köçdülər bu dünyadan.
Bu qəfil köç karvanıyla
mat qoydu bəndəsini
əzəmətli yaradan.*

Ruhuyla yaddaşlara köçən əvəzsiz ana, istedadlı və ləyaqətli alim Fərqanə xanım Kazımovanın əziz xatirəsinə **“Təsəlli”**, qələmdaş dostu, şair Vaqif Məmmədovun ruhuna **“Sən demə”**, yazıçı, filoloq alim Rafiq Babayev üçün **“Ruhun şad olsun”**, milli ordunun kapitanı şəhid Ceyhun Orucəliyevə ithaf etdiyi **“Hələ inanmırlar...”**, məslək dostu, fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirovun unudulmaz xatirəsinə **“Dağ çayı”**, dünyasını vaxtsız dəyişmiş görkəmli dilçi, AMEA-nın müxbir üzvü Adil Bağirov haqqında **“Əmanət”** şeirləri oxucuda bir doğmalığ və bu doğmalıqdan doğan kövrəklik doğurur. **“Vur, əsgərim, haqq sənin, həqiqət də sənindir”** şeiri şanlı ordumuzun 28 illik əsarətə son qoymasını 44 gün ərzində düşmənə sarsıdıcı zərbələr vurmasını, qələbə çalmasını tərənnüm edir :

*Otuz ildir qələmim qəzəbindən boğulur,
Otuz ildir ümidlər bələyində boğulur,
Otuz ildir arzular sinələrdə dağ olur,
Otuz ildir millətin səbri belə sovrulur.
İndi zaman dəmidir, indi günəş doğulur..
Vur çatlasın, əsgərim, düşmənin qan yaddaşı!
Ucalsın enməzliyə Vətənin məğrur başı!*

“Tanrı müjdəsi” kitabında Xanəli Kərimlinin **“Ağrı”, “Bütövlük”, “İnam”, “Təbil”, “Bayrağını uca qaldır, Ana Vətən”** adlı lirik poemaları yer almışdır. Bu poemalarda “20 Yanvar” dərdi: Bakının şəhidlər xiyabanında bir məşəlin harayı, 28 May-istiqlal günü yurdumuzun toy-busat dəmi, “Bir kərə yüksələn bayrağın bir daha enməzliyi” şair qəlbi şair qələmiylə ilhamla tərənnüm olmuşdur.

Biz inanırıq ki, ömrünün müdrikləşən 70-ci baharında “Tanrı müjdəsi” kitabı ilə oxucularının görüşünə gəlmiş qələm dostumuz Xanəli Kərimlinin bu nəğməli söz bukəti də oxucular tərəfindən rəğbətlə qarşılanacaqdır.

“Ədalət” qəzeti,
19.06.2021.

Ramiz QASIMOV
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, doesnt,
AMEA Naxçıvan Bölməsinin şöbə müdiri

XANƏLİ KƏRİMLİNİN VƏTƏN BÜTÖVLÜYÜ EHTİVA EDƏN POEZİYASI

Naxçıvan ədəbi mühitinin istedadlı nümayəndələrindən biri Xanəli Kərimlidir. Onun yaradıcılığının əsas, başlıca səciyyəsi, ideyası Azərbaycanın bütövlük idealına böyük inamdır. Bu mənada istedadlı şair və ədəbiyyatşünas kimi tanınan Xanəli Kərimlinin yaradıcılığı vətən üzərinə yazılmış ən qiymətli əsərlər sırasındadır. Kiçik lirik şeirlərdən savay yazdığı bir neçə poeması da şairin ədəbi mühitdə tanınması və geniş şöhrət qazanmasına stimül olub. Bu poemaların da əsas məğzi, məsələsi Vətənin bütövlüyü, dərdi-səri, qayğılarından ibarətdir. Vətənin bütövlük idealına inam onun yaradıcılığının başlıca məğzi, əsas motivi, qüvvətli ideyasıdır.

Naxçıvan ədəbi mühitində öz dəsti-xətti, sənətkarlıq keyfiyyəti və əsərlərinin ideya-məzmun xüsusiyyətləri ilə fərqlənən Xanəli Kərimlinin poemaları da geniş oxucu kütləsi tərəfindən maraqla qarşılır. Onun bir neçə yüksək ideyalıq kəsb edən poeması ümumən bu janrın inkişafı və zənginləşməsinə əhəmiyyətli təkan verib. Şairin müxtəlif illərdə yazdığı “**İnam**”, “**Təbil**”, “**Ağrı**”, “**Bütövlük**” kimi poemaları özünün mövzu, ideya və sənətkarlıq xüsusiyyətləri ilə ədəbiyyatın və ədəbiyyatşünaslığın diqqət mərkəzində olub.

Şairin “İnam” (2000-2001) adlanan poeması ilk baxışdan Memar Əcəmiyə həsr olunduğu görünə də, əsl mahiyyətdə Azərbaycanın dövlət müstəqilliyini bərpa etməsi və qazanılan nailiyyətlərə həsr edildiyini qətiyyətlə demək olar. Elə əsərin ilk və son bəndləri də məhz bu ideyanı daha konkret şəkildə ehtiva edə və ümumiləşdirə bilir. Poemanın ilk bəndində şair:

*28 may – İstiqlal Günüm!
Başlanıb yurdumun toy-büsat dəmi!
Yarıb əsrlərin qaranlığından
Təbrikə gəlmişdi ulu Əcəmi–*

deyərək Müstəqillik Gününün təntənəli deyilə edilməsi günündə müasirliklə bərabər hələ də ölməz əsərlərilə Vətəninə gözəllik, möhtəşəmlik və mədəniyyət qatan ulu Əcəmi Əbubəkiroğlunu da gətirir, onun nəzərindən doğma ölkəsindəki inkişafı, yeniliyi göstərir və aydın bir təsvir edir. Əsəri oxuduqca onun ruhunda müstəqilliyini bərpa etmiş Azərbaycanın, xüsusilə onun ayrılmaz bir parçası olan, qədim tarix və mədəniyyət diyarı olan, dövlətçiliyin mərkəzi Naxçıvanı göstərməyə, təqdim etməyə çalışır. Müstəqilliyin və uzaqgörən insanların bəxş etdiyi yeni inkişaf və mədəni nailiyyətlər Əcəminin nəzərincə təqdim və təsvir edilir:

*...Gəzdikə Naxçıvan torpağını o,
Əllərin qaldırıb dedi: Min şükür!
Öyündü yaradan, quran əllərə,
Gözlərində sevinc, qəlbində qürur.*

*...Xalqın varlığıyla səsləşən əsər,
Xalqın özü kimi müqəddəsləşər.
Başından əssə də min boran, tufan,
Nə kərpici düşər, nə sözü düşər...*

Bunu da diqqətdən yayındırmaq olmaz ki, geniş və möhtəşəm bir inkişaf yolu keçib misilsiz uğurlara imza atan ölkəni göstərməklə qalmayan şair hər zamanki kimi Azərbaycanın Cənub həsrətini, Şərqi, Şimalı, Qərbi bölünən dərdlərini dilə gətirir və Əcəminin dilindən bir dözümsüzlük, hayqırtı ifadə edir:

*Biz ki azəriyik – türk oğlu türkük!..
Türkün Vətəni bölmək olarmı?
Ey Cahən Pəhləvan, ay Qızıl Arslan,
Vətəndə vətənsiz ölmək olarmı?!*

*...Vətən əmanətdir nəsilbənəsil,
Odur hər millətin ən şah əsəri.
Vətənsiz millətin, vətənsiz elin
Bir nimdaş həsirtək yoxdur dəyəri.*

Əsərdə Vətənin taleyi məsələsi başlıca məsələdir. İstər Ustad Əcəminin, istər də müəllifin öz dilindən deyilən fikirlər Vətənin taleyi məsələsində birləşir və əsərin ideyasına, başlıca məsələsinə çevrilir. Əslində, poemada Vətənin inkişafı ilə bərabər bütövlüyü ideyası da şairin başlıca təbiridir. Buna görə də müəllif özü əsərin sonuna doğru Ustad Əcəmiyə mürasibətə çıxaraq bu 7 bəndlilik şeirlə öz fikirlərini, xüsusilə Vətəni bölünməyə, parçalanmağa məhkum edən səbəbləri ümumiləşdirib ifadə edir:

*Bizim içimizdə bütövlük olsa,
Vətən bütövlüyü dünəndən olar.
Quş da səkə bilməz başımız üstədən,
Düşmən də tük salar, bağı çatlayar.*

Şair Xanəli Kərimin “Təbil” poeması boşalmaqda olan kəndlərin giley-güzarını, dərd-kədərini dilə gətirir. Poemada bir böyük, bir ulu nəsihəti özünə yer alır. Yaşayışdan ötrü öz doğma evini tərk edib yurdunu boş qoyanlara sarı ünvanlanmış bu əsər özündə Xalq şairi Məmməd Arazın əsərlərinin ruhunu gizləyib. Həqiqi mənada, böyük sənətkarlıqla yazılan poemada şair güclü metaforalar işlədir, sözün poetik imkanlarından çox ustalıqla istifadə edir. Əsərin adındakı “təbil” də “çağırış, nida” mənalarını andırır. “İsrafilin suru” kimi şairin “Təbil”i də gün-güzəran qovhaqovunda yatmışları oyatmağa yönəlikdir. Sanki təbiət – dağlar, bulaqlar, boş qalan kəndlər, ev-eşiklər şairlə suallaşır, həmsöhbət olur:

*...Sən demə, insansız dağ da, dərə də,
Anasın itirən quzu kimidir.
Ağzından dürr töksün çiçək dilində
Dəyəri kasıbın sözü kimidir.*

Hər yurdu-yuvanı quran ataların əziyyəti, zəhməti, vətən məhəbbəti, yurd-yuva eşqi poemanın bu bəndlərində ümumiləşdirilib. İndi boş qalan yaşayış yerlərində vaxtilə atababaların, ana-bacıların çəkdiyi hər türlü əziyyətə işarə edilir. Köçüb gedən adamlar vaxtilə babalarının bu yurd üçün çəkdiyi zəhməti, bu yurdu qurduğu üçün hiss etdiyi sevinci sanki tərk edib gedir, keçmişindən qopur, keçmişinə peşmanlıq duyğusu gətirir. Buna görə də şair Xanəli Kərimli ustadı Məmməd Araz kimi daş yazılarına müraciət edərək vətəndaş olan hər kəsə bu yazılardakı hikməti, çağırışı yada salır:

*...İstəyirik Vətən basılmaz olsun,
Qoruyaq kəndi də göz bəbəyitək.
Kəndlər də bu Vətənin əsgərləridir,
Əsgərsiz bir Vətən, de, nəyə gərək?*

Bu dağlar həyəcan təbili çalır
Sabahın üzünə dik baxmaq üçün....

Şairin 1998-ci ildə qələmə aldığı bu poema öz mövzusu və sənətkarlığı etibarilə Naxçıvan ədəbi mühitində ən qüvvətli poemaların başında gəlir. İdeyası, təsir gücü, sənətkarlıq cəhəti qüvvətli olan əsərdə hər bir oxucu üçün ideya-mənəvi baxımdan maraqlı doğuracaq mənəvi dəyərlər əks olunub. Vətənə bağlılıq motivləri poema üçün başlıca xüsusiyyətdir. Bütün çətinliklərlə mübarizə əzmi, hər cür problemi, qayğını aşaraq yurd-yuvaya sahib çıxmaq hissi əsərin başlıca ideyasıdır. Bəndlər şəklində yazılan, abab, cdcd şəklində qafiyələnən və 11-lik heca vəznində yazılan poemada diksiya və diktə güclüdür, təlqin etmə pafosu qüvvətliyi ilə seçilir. Qeyd edildiyi kimi, poemada özünəməxsus güclü məcazlardan, bədii fiqurlardan istifadə edilmiş, maraqlı doğuran metaforalar, epitet, təşbeh, antiteza, bədii təkrir və başqalarından uğurla istifadə edilmişdir.

Xanəli Kərimlinin “Ağrı” adlanan poeması Qanlı 20 Yanvar hadisələrinə həsr olunub. Poemanın başlığında yazılan “*Vətən bir ocaqsa, şəhidlər oddur*” ifadəsi də özünəməxsus olaraq seçilərək böyük bir ideyanı özündə ümumiləşdirib.

Şəhidlər xiyabanı xalqın azadlıq amalına xidmət edən mücahidlərin sığındığı bir ocaq kimi təsvir edilir poemada. Xalq axın-axın bura gələk onları ehtiramla yad edir. Hər kəsin bir kimsəsi var burada, amma burdakı hər kəs bütün xalqın əzizi, doğmasıdır, onun baş tacı, qəhrəmanı, unutmadığı igididir. Şair bu ehtişamamla bərabər saxta dona girib şəhidləri yalnız iş xətrinə, protokol qaydası ziyarət edən “Mersedes”li, “Qaz-10”lu, “*üzdə gülüş, cibdə bomba*” gələn, “*şux geyimli, sax yerişli*”, “*qara niyyət, qara əlcək*” geyinənləri də təsvir

edir. Bu cür adamların ucbatından vətənin məğlub düşdüyünü, zəiflədiyini hayqırır:

*Yazıq Vətən!
Yazıq Vətən!..
Xətaitək babamızdan
Bizə miras qalan Vətən!
Qeyrətimiz ucbatından
ovuc-ovuc parçalandın,
“Qızıl pultək xırdalandın”.
Bir vaxt dünya boyda olan
Azərbaycan,
İndi papaq boyda qaldın.*

Şair ustadı Məmməd Araz kimi millətin geri düşməsində, Vətənin bölünməsində xalqın fərdlərinin, təfəkkürünün bölünməsini, “*sənin, mənim*” ziddiyyətlərinə məğlub düşməsini səbəb olaraq göstərir və lənətləyir. Əsərin sonu milli birliyə, bütövlüyə çağırışla səciyyələnir. Şairin Azərbaycan ədəbiyyatında Cəlil Məmmədquluzadə ilə başlayan, Məmməd Arazla yeni zirvəsinə çatan azərbaycançılıq konsepsiyasına sədaqət və çağırış nümayiş etdirərək bütün Vətəni-Azərbaycanı anda səsləyir:

*Azərbaycan – hər yerində şəhidistan.
And veririk
səndən ötrü şəhidləşən
mərdlərinin al qanına.
And veririk öz adına, öz şanına,
Allahına,
Bir də aydın sabahına.
...And içilir qanlı şəhid kəfəninə,
And içilir Azərbaycan Vətəninə!*

Poema 1994-cü ildə yazılıb və Böyük və Bütöv Azərbaycan ideyası ehtiva olunub.

Ömrünü Vətən topaqlarının bütövlüyü arzusuna həsr edən istedadlı şair kiçik şeirlərindən tutmuş iri poemalarına qədər yazdığı əsərlərdə Vətənin bütövlüyü ideyasına inam bəsləmişdir. Bu mənada şairin “Bütövlük” poeması da digər poemalarındakı mövzuları izləyərək daha konkret şəkildə Azərbaycanın bütövlüyü məsələsini ideyasına çevirir. Yenə də Şəhidlər xiyabanından milli-mənəvi məsələlərə boylanaraq baxan şair Azərbaycanın bütövlüyü ideyası işığında daha vacib məsələ olan milli-mənəvi bütövlük məsələsinə diqqəti ayırır. Lirik poema olan əsərdə əvvəlki əsərinin davamı olaraq çağırış ruhu güclüdür. Hər bir vətənpərvər insanı milli birlik naminə həmrəyliyə, millət, vətən naminə əməli vahidliyə dəvət edir. Şəhid məzarlarından səslənən şair özünü fəda edənlərin yarımcı qalmış əməllərini bütövlüyə çağıran haqq carçısı təsiri bağışlayaraq elin, vətənin və onun gələcəyinin səsinə çatdırır. Bu səsi diqqətə çatdıran şair onun bütün Azərbaycanın səsi olduğuna inandırır:

*...Arazımın, Kürümün
Nərəsidir, cəngidir.
Dərdi özündən böyük
Azərbaycan xalqının
Azadlıq çələngidir.*

1997-ci ildə yazılan poema 20-21 yanvar tarixlərində Şəhidlər xiyabanında şəhidlərin məzarını ziyarət edərkən şairin qəlbindən keçən duğular kimi baş qaldıraraq poetik ifadəyə çevrilib.

Vətən topaqlarının azadlığı və bütöylüyünə inam hissi istedadlı şairimizin arzularını çin çıxarmaqla ona taleyin

böyük bəxşişi kimi oldu. 2020-ci ilin sentyabr ayından noyabrın 10-na qədər davam edən 44 günlük Vətən müharibəsi Müzəffər Ali Baş Komandan İlham Əliyevin sərkərdəliyi və yenilməz Milli Ordumuzun rəşadətli, qəhrəmanlıqla döyüşləri böyük zəfərlə tamamlandı. Xanəli Kərimlinin ideya-mənəvi gücünə görə böyük əhəmiyyət daşıyan poemalarından digəri son dövrlərdə – 2020-ci ilin oktyabrında (25-29) ölkəmizin işğal edilmiş ərazilərinin azad olunması çağırışı ilə yazdığı “Bayrağını uca qaldır, Ana Vətən” lirik poemasıdır. Çox az-az istifadə edilən 20-lik heca sistemindən istifadə edən şair fikirlərinin ifadəsinə ağırlıq və ciddiyyət çökdürə bilib. Poema Qarabağa müraciət formasında yazılıb və bunun üzərində qurulub.

*Azərbaycan bir üzüksə, o üzüyün qaşsı sənsən, Qarabağım,
Azərbaycan bir bədənsə, o bədənin başı sənsən, Qarabağım,
Azadlığın, enməzliyin əfsanəvi yaşı sənsən, Qarabağım.
Həm kədərli, həm sevincli gözümün də yaşı sənsən, Qarabağım.
Sənsiz mənim ürəyim də para idi, yara idi, Qarabağım,
Sənin belə quru adın dərdlərimə çarə idi, Qarabağım.
İllərdir ki, şeytanlığın, iblisliyin beşiyində dustaq idin,
Sinəmizə çalın-çarpaz çəkdirilən bir dağ idin, Qarabağım.*

Əsərdə şair öz dəsti-xəttinə uyğun olaraq yenə də Qarabağın timsalında Azərbaycanın vətən torpaqlarının parçalanması səbəblərinə nəzər salır, içəridəki milli problemləri dilə gətirir, qayğıları ifadə edir. Millətin ucalığını, onun humanizmini, mənəvi zənginliyini sui-istifadə edən düşmən xislətli millətlərin əməlləri də göz önünə sərirlərək ikrah etdirilir. Sonunda Azərbaycan xalqının milli oyanışı, birliyi və qeyrəti qarşısında “*ciliz, aciz*” qalan xəstə millətin aqıbatını də göstərir. Poemada Qarabağ probleminin poetik tarixnaməsini müşahidə

edirik. Şair Xanəli Kərimli sanki yeni bir “Qarabağnamə” yazır poetik dillə. Şair Qarabağa olan vətəndaş məhəbbətini bütün mahiyyəti və dolğunluğu ilə ifadə edə bilir:

*Qarabağım!!! Qarabağım!!! İftixarım, şərəfətim, baş tacımsan!!
Azadlığım, ucalığım, enməzliyim, əbədlilik amacımsan, əlacımsan.
Səndən ötrü qan tökmüşük tarix boyu nəsil-nəsil, fəsil-fəsil,
Səndən ötrü qan tökürük bu gün də biz şəhid-şəhid, əsil-əsil.*

Poemanın sonu uğurlu bir çağırışla bitir, əvvəlki əsərlərində olan kimi xalqını, millətini milli birlik və həmrəyliklə azadlıq və bütövlük amalına səsleyir, işğal edilmiş torpaqlarını azad etməyə səsleyir. Bunu əvvəllər yazdığı misralarla birləşdirərək ideya tamlığı, birliyi kontekstində zamanın çağırışı kimi ümumiləşdirərək ifadə edir:

*Bayrağını uca qaldır, ana Vətən, indi meydan, söz sənindir,
Sən Tanrıdan yaranmısan, Tanrı köklü bütün Turan Vətənidir!!..
Bütün tarix sədlərini əbədlilik qırmaq üçün, enmək üçün,
“ Vətəninin sərhədinə, son həddinə, son səddinə dönmək üçün,*

*Zaman döyür qapımızı,
yaman döyür qapımızı,
yaman döyür qapımızı!!!”*

*“Sabaha-inamla.az”,
17.06.2021.*

*Həsənəli EYVAZLI,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

XANƏLİ KƏRİMLİNİN POETİK DÜNYASI

Çağdaş ədəbiyyatımızın tanınmış nümayəndələrindən biri olan şair, tədqiqatçı-alim və əməkdar müəllim Xanəli Kərimli bədii yaradıcılığa ötən əsrin 80-ci illərindən başlamışdır. Onun ilk şeiri **“Toğluqayanın Məmməd Araza məktubu”** şeiridir. İlk mətbu şeiri isə 1983-cü ildə Azərbaycan Demokratik Firqəsinin **“Səhər”** (*sonralar “Azərbaycan”*) adlı aylıq dərgisində xalq şairi Söhrab Tahirin qayğısı ilə işıq üzü görən **“Anamla söhbət”** şeiridir.

Xanəli Kərimli **“Ay işığında”**, **“Anamdan məktub”**, **“Bu da bir nağıldı...”**, **“Mənə elə gəlir ki...”**, **“Duyğularım, düşüncələrim”**, **“Mənim könlüm bir ümmandır”**, **“Payız duyğuları”**, **“Ahlat taşı”** (*Türkiyə, İstanbul, 2019*) şeir kitablarının müəllifidir.

Ayrı-ayrı şeirlərindən nümunələrin fransız, ingilis, rus, fars, türk dillərinə tərcümə edilən şair 1998-ci ildən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, 2007-ci ildən Naxçıvan MR-in Əməkdar müəllimidir. O, ikinci çağırış Naxçıvan MR Ali Məclisinin deputatı olmuşdur.

Yüzdən çox elmi, publisist, metodiki məqalənin və **“Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının ali və orta məktəblərdə tədrisi metodikası”** (*Naxçıvan, 2000*) vəsaitinin müəllifi olan Xanəli Kərimli ayrı-ayrı illərdə İranda, Türkiyədə, Pakistanda, Hollandiyada, Gürcüstanda, həmçinin ölkə daxilində keçirilən bir

sıra beynəlxalq elmi simpozium və konfranslarda Azərbaycan elmini ləyaqətlə təmsil etmişdir.

Aqillər demişdir ki, natiqlər həyatda yetişir, şairlər isə anadan şair doğulur. Xanəli Kərimli də anadan şair kimi doğulanlardandır. Onun **“Payız duyğuları”** kitabını vərəqlədikcə bu dediklərimi həqiqi mənada təsdiqləmiş oldum. **“Şair haqqın yolçusudur”** şeirində şair haqlı olaraq yazır:

*Şair haqqın yolçusudur,
Haqq yolu kəfən yoludur.
Kəfəni özü biçənin,
Yolu da Vətən yoludur.*

- deyən X.Kərimli haqlı olaraq şairləri haqq yolçusu adlandırır və bildirir ki, şairin çıxdığı bu yol Vətənə, xalqa xidmət yoludur. Bu yolu dünyasını dəyişənə, kəfənə bürünənədək davam etdirməyə borcludur. Yaxud sonuncu bənddə yazır:

*Şair qərib anasıdır,
Tanrının söz hanasıdır.
Nadan çətin qanasıdır,
Sən, ey nadan, qıraqda dur.*

Şair üzünü söz qanalarına, söz sərraflarına tutur. Tanrının bəxş etdiyi söz vergisini *“Tanrının söz hanası”*na bənzətməklə gözəl poetik nümunə yaratmışdır.

Xanəli Kərimlinin *“Payız duyğuları”* kitabındakı **“Bu da bir nağıldır”** adlı ilk şeirində oğulun atadan nağıl istəməsinə *“Mən özüm canlı bir nağılam, bala”* –deyən atanın dili ilə söylənilən fikirlər, etdiyi yaxşılıqlar qarşısında gördüyü pis münasibətlər həyat həqiqətlərinin bədii əksi kimi təqdim olunur:

*Bəzən bir dilsizə dil olmuşam mən,
Dili söz tutanda kəsib dilimi.
Bəzən bir əlsizə əl olmuşam mən,
Əli əl tutanda kəsib əlimi.*

Yaxud,

*Nə müti olmuşam, nə də başkəsən,
Mənim də meydanım, atım olubdu.
Hər ucuz başlara baş verməmişəm,
Mənim öz nəcabət–zatım olubdu.*

– deyən şair, həyatda tutduğu yolun heç də hamar olmadığını, etdiyi yaxşılıqlar müqabilində gördüyü pisliklərdən peşiman deyil. Şeirinin sonunda hər şeyin xalqın gözü qabağında olduğu qənaətinə gəlir ki, bu da “Elin gözü tərəzidir” – misalını yada salır.

Məlumdur ki, mənfur qonşuların dönüklüyündən, torpaqlarımız uzun illərdə əsirlikdə idi. Bu gün xalqımızın və rəşadətli ordumuzun apardığı Vətən müharibəsi ilə torpaqlarımız alınır və alınan hər yerdə bayraqlarımız qaldırılır. Xanəli müəllimin kitablarını nəzərdən keçirərkən gözüm “**Azərbaycan bayrağı**” şeirinə sataşdı. Oxudum və qürur duydu. Sanki müəllif bu gün azad olunan torpaqlarda bu bayrağın qürurla dalğalanacağını duyaraq yazmışdır:

*Mənim başımın üstə
İki səcdəgahım var:
Biri uca Allahım,
Biri – yenməz bayrağım.*

*Mən onu qoparmışam
Köləlik zəncirindən.*

*Ona səcdə edirlər
Dünyanın hər yerindən.*

*O mənim yad ellərdə
Danışan saf dilimdi.
Vüqarım, ləyaqətim,
Vətənimdi, elimdi.*

*Çünki döyüşdən doğub
Millətimin xoş çağı.
Bayraqlar bayraqdarı
Azərbaycan bayrağı!..*

Vətənə, torpağa olan sevgi ilə yanaşı bayrağa olan sevgi də qürurvericidir. Çünki bayraq millətin kimlik simvolidir və müəllif də haqlı olaraq Azərbaycan bayrağının bayraqlar bayraqdarı olması ilə qürur duyduğunu önə çəkmişdir. Ümumilikdə isə müəllif qəlbindəki Azərbaycan sevgisini, Vətən məhəbbətini bütün yaradıcılığı boyu davam etdirir. Azərbaycanın taleyinə olan məhəbbətini və ürək yangısını onun “**Azərbaycan**” şeirində daha qabarıq görürük:

*İçi özünü yandıran, çölü düşmən bağı yaran
Tariximin şəhid yaşı, şəhidləşən, Azərbaycan!*

*...Bəsdi daha özgələrdən çarə umdun dərdinə sən,
Dərdlərinin çarəsi də sən özünsən, Azərbaycan!*

*...Daha bıçaq sümükdədir,taleyinə özün qol çək,
Əyninə gey kəfəni, kəfəni qan Azərbaycan!*

Müəllif neçə illərdir torpaqlarından didərgin salınmış vətən övladlarının acıyaraq üsyan edir. Özgələrdən ümid yoxdur, özümüz ayağa qalxıb şəhidlərimizin qanını almalı və didərgin insanlara arxa olmalıyıq. Bunun üçün də xalqımızı 90-cı illərdə kəfəni qana bulaşan şəhidlərimizin qanını almaq və Vətənimizin bir parçasını əsirlikdən qurtarmaq üçün xalqı kəfəninə geyərək mübarizə etməyə səsləyir. Budur şair qələminin qüdrəti.

“Naxçıvanım mənim” şeirində də vətənə məhəbbət hissi ürəkdən gələn yanarlıqla verilmişdir:

*Naxçıvanım, şanıım mənim!
Qəlbimin şah damarında
Axan təmiz qanıım mənim.
İftixarıım, şərəfətim,
Basılmaz ad-sanıım mənim!*

Yaxud,

*Ey şəhidlər qanı ilə
Yoğrulan torpağıım mənim!
Fırtınalar qucağıında
Sönməyən çıraqıım mənim!*

*Sən cahana sığışmayan
Özün boyda bir qüdrətsən!
Sən peyğəmbərlər vətəni,
Bir müqəddəs məmləkətsən!!!*

Şair, istər “Azərbaycan” şeirində, istərsə də “Naxçıvanım mənim” şeirində vətənə məhəbbətini boğazdan yuxarı quru sözlərlə ifadə etmir. Ruhunun qəbul etdiyi duyğularla ifadə edir.

Ümumiyyətlə, Xanəli Kərimli yaradıcılığında mövzudan asılı olmayaraq özünəməxsus yanaşma tərzi var. Hər hansı şeirinə müraciət etsək, onun özünəməxsusluğunu görə bilərik.

Bir çox ədəbiyyatşünas alimlər, tədqiqatçılar Xanəli Kərimli yaradıcılığına yüksək qiymət verərək onun bədii yaradıcılığı və kitabları haqqında dəyərli fikirlər söyləmişlər.

Akademik İsa Həbibbəyli şairin yaradıcılığına müsbət münasibət bildirərək yazır: *“Xanəli Kərimli yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biridir”*. Eyni zamanda Naxçıvanlı ədəbiyyatşünasların ədəbi irsi daim akademik İsa Həbibbəylinin nəzər diqqətində olmuşdur. Onun **“Naxçıvanda ədəbiyyat, Ədəbiyyatda Naxçıvan”**, **“Naxçıvan ədəbi mühiti: tarixi ənənələr və inkişafın yeni mərhələsi”** kimi bir çox əsərlərində yer almış **“Xanəli Kərimli sənətinin üfüqləri”**, **“Xanəli Kərimli şeirinin imkanları”**, **“Xanəli Kərimli şeirinin özəllikləri”** və s. məqalələrində Xanəli Kərimli yaradıcılığına yüksək qiymət vermişdir.

Xanəli Kərimlinin yaxın dostu, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Əbülfəz Əzimli onun haqqında çox sayda elmi məqalələr yazmış, yaradıcılığına yüksək qiymət vermişdir.

Fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirovun 2011-ci ildə qələmə aldığı **“Xanəli Kərimli: Bir ömrün nağılı”** monoqrafiyası, Əli Rza Xələflinin 2016-cı ildə yazdığı **“Söz və qan”** (*povest-xronika*) kitabı nəşr edilib.

Eyni zamanda, kinorejissor, şair və tədqiqatçı, Azərbaycanın əməkdar mədəniyyət işçisi Arif Qədimov 2014-cü ildə Naxçıvanın **“Əcəməfilm”** kinostudiyasında şair haqqında **“Payız duyğulu şair ömrü: Xanəli Kərimli”** adlı sənədli film çəkmişdir.

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Arif Ağalarov **“Haqdan gələn misralar”** məqaləsində Xanəli Kərimli yaradıcılığına səmimiyyətlə yanaşmış, şeirlərinə yüksək qiymət vermişdir: *“Şeiriyətimizdə öz dəsti-xətti olanlar sözlə ehti-*

yatla davranmış, onunla “zarafət “ etmək fikrində olmamışlar. Amma, yaxın keçmişdən başlayaraq, poeziya aləmində yer tutmaq yarışına qoşulanlar çoxalıb. Şeir yazarların çoxluğu isə şairlərin çoxluğundan xeyli uzaqdır. Çünki şairlərin mövcudluğunu, yaşamasını, tanınmasını misraları şərtləndirir”.

*Şeir gərək haqdan gələ,
Zorla şeir yazmaq olmaz.
Haqdan gələn bir sözün də
Nizamını pozmaq olmaz.*

*Odur səni səndən sonra,
Ağladan da, güldürən də
Səni min il yaşadan da,
Səni vaxtsız öldürən də.*

Bu misraların müəllifi, sizlərin qəlbində özünə yer tapmağı bacarmış Xanəli Kərimli haqqında fikirlərimi, əziz oxucular, sizinlə bölüşmək ehtiyacını duydum. Onu oxuyanlar təsdiq edərlər ki, Xanəli Kərimli poeziyası yorucu deyil, axıcı və düşündürücüdür.

Zəhmətlə yoğrulan ömür yolu doğulduğu Şahbuz rayonunun Mahmudoba kəndindən başlayan Xanəli Kərimli şəhərə qədəm qoysa da işi yüngülləşmədi. Ali məktəbdə müəllim həyatı, tələbə qayğısı, ailə qayğısı, alim qayğısı və bir də gecəli-gündüzlü qəlbinə hakim kəsilən yaradıcılıq qaygıları. Bütün bunlar şairin şəhərdə də zəhmətlə yoğrulan bir həyat yaşamasına səbəb oldu. Bu gün ömrünün ahıl çağında geriyyə baxarkən, neçə-neçə yuxusuz gecələrinin məhsulu olan elmi-tədqiqat işlərini və poetik nümunələrini özündə yaşadan kitablarını görür və bilir ki, bu yazılan kitablar onun ömür yolunun

əvəzsiz məhsullarıdır. Bu gün şair Xanəli Kərimli öz qaynar təbi ilə yenə də gözəl poetik nümunələr yaratmağa davam edir. Qələmindən çıxan hər kəlmənin Haqqın süzgəcindən keçiyi görünür. Haqqa düz, haqq yolçusu Xanəli Kərimli bu dünyada dərdlə dərdləşən şairlərdəndir.

Tədqiqatçı Türkanə Əmoyeva **“İnsan sözü kəşf edib, söz də insanı”** məqaləsində şair Xanəli Kərimli ilə poeziya söhbəti aparmış və müxtəlif məzmunlu suallarla müraciət etmiş, *“Hər halda, Məmməd Araz yurdunda doğulmaq, şair olmaq özü də bir xoşbəxtlikdir”* qənaətinə gəlmişdir.

Nəriman Əbdülrəhmanlı 2016-cı ildə “Xanəli Kərimli: halallıqla yaşanmış ömür” adlı məqaləsində yazır: *“Yaşadığı ömür Xanəli Kərimliyə təkcə poetik uğurlar, yaddaşlara yazılan şeir və poemalar bəxş eləməyib, həm də gücünü və şirəsini torpaqdan alan müdriklik gətirib. Onun “Mənə elə gəlir ki...” (2008) toplusundakı düşüncələri İnsan və Zaman, İnsan və Sənət müstəvilərində yaranıb, Xanəli Kərimli həyata da, yaradıcılığa da ciddi məsuliyyət və tələbkarlıqla yanaşmağa üstünlük verən qələm sahibi olduğunu bir daha təsdiqləyib”*.

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Aypara Behbudova “Pəlitra” qəzetinin 2014 –cü il tarixli sayında dərc edilən “Şairin “Payız duyğuları” adlı məqaləsində yazır: *“Xanəli Kərimli sinəsində söz göyərdən şairdir. Onun poeziyası söz əzabından doğulur. O, əzabla yazır, onun şeirlərində şair qəlbinin iztirabı poetikləşir; bu şeirlər oxucunu da iztirab aləminə çəkib aparır. Xanəli Kərimlinin iztirabı poetik iztirabdır”*.

Şair Xanəli Kərimli Bu gün də gənclik həvəsi ilə yazıb yaradır. Bu yolda ona mənalı yaradıcılıq uğurları arzulanır.

*Naxçıvan Müəllimlər İnstitutunun
“Elmi əsərləri”,
No-3 (61), 2020, səh.133-135.*

*Aypara BEHBUDOVA,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

ŞEİR GƏRƏK HAQDAN GƏLƏ....

65 yaşın astanasında olan şair Xanəli Kərimli klassik Azərbaycan və dünya poeziyasından bəhrələnməklə çağdaş ədəbi prosesin tələblərini, istəklərini duyaraq öz sözünü deməyi bacaran söz adamlarındandır. Xanəli Kərimlinin bir sənətkar kimi yüksəlməsinə özünə qarşı tələbkarlığı, yazdıqları ilə kifayətlənməməsi, daim məsuliyyət hiss etməsidir. O, tələbkarlığı nəticəsində daim təkmilləşib və təkmilləşmə prosesində yeni-yeni kəşflər edib, bu gün yazdıqları ilə kifayətlənməyib, sabah üçün axtarışlar aparıb, əsərlərini ümumbəşəri hisslərlə rəvnəqləndirib. Məhz bunun nəticəsidir ki, Xanəli Kərimli özünəməxsus istedadı ilə müasirləri arasında tanınıb. Akademik İsa Həbibbəyli Xanəli Kərimli yaradıcılığına yüksək qiymət verərək yazır: *“Xanəli Kərimli yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biridir”*.

X.Kərimli ədəbiyyatımızda həm də sevilə-sevilə oxunan, yolu gözlənilən şairdir. Bəs onu oxucularına sevdirən nədir? Məncə poetik təfəkkür aləmində özünəməxsusluğu, orjinallığı ilə seçilməsi. Poetik sözün müqəddəsliyini, paklıq və duruluğunu qoruyub saxlamaq qabiliyyəti. Yaşadığı aləmdə duyubdüşündüklərini, müşahidə etdiklərini, poeziya dili ilə oxucularına çatdırmaq ustalığı. Ümumiyyətlə, təbiilik, səmimiyyət Xanəli müəllimi oxucularına sevdirən əsas cəhətlərdəndir.

X.Kərimli yaradıcılığının bütün mərhələsində sənəti, əqidəsi, poetik amalı ilə vətənə həqiqi övlad olmaq idealı ilə

yaşamış, yazıb-yaratmışdır. X.Kərimli bununla fəxr etməyə haqlıdır ki, onun bircə misrası belə vətən torpağına məhəbbət, doğma xalqa sevgi, bəşəri ideala məftunluqdan kənarda yaranmamışdır:

*Hələ bir kimsədən minnət çəkmədən
Beləcə bir ömür yaşayıram mən.
Odu səngiməyən şam ürəyimi,
Ey Vətən, səninçin daşıyıram mən.*

Əsl şair heç zaman özünü düşünmür. Əsl şair əksər vaxt öz qayğılarını, dərdlərini unudur. Cəmiyyətlə, həyatla, mühitlə nəfəs alır. Bu mənada, Xanəli Kərimlinin şeirləri göstərir ki, o, cəmiyyətdən, həyatdan, mühitdən təcrid olunmağı sevmir. Ona görə də onun poetik "mən"i o qədər tələbkardır ki, heç ölçüsünü də müəyyənləşdirmək mümkün deyil. Onun poetik "mən"i nəinki insanları, həm də dünyanı imtahana çəkir, az qala, dünyaya meydan oxuyur, onu qınaq yerinə çevirir.

Biz Xanəli Kərimlini həm də bir şair, həm də bir alim kimi tanıyıırıq. Əlbəttə, şairlik vergidir, alimlik isə onun həyatda zəhmətlə əldə etdiyidir. Mən onun şairliyi ilə alimliyi müqayisə etmək istəmirəm. Ona görə ki, şair və alim kimi bütövdür. Bununla belə, Xanəli Kərimli deyəndə, gözlərim önündə bir şair obrazı canlanır. Məncə, o, nə qədər elmi yaradıcılıqla məşğul olsa da, 100-dən artıq elmi məqalə yazsa da, namizədlik işini çox uğurla müdafiə edib, doktorluq işi üzərində işləsə də daha çox şairdir. Nə yazırsa-yazsın, şairlik sehrindən azad ola bilmir, hissiyyatına, duyğusuna və təbinə üstünlük verir. Odur ki, X.Kərimlinin tərəzisinin şeir gözü daha ağır gəlir. O, doğrudan da şair kimi daha odlu, alovlu, üs-yankar və mübarizdir, zamanın sərhəddinə siğməyandır, dün-

yanın dərdlərinə dözməyəndir, hər şeyə "məna nə" deyənlərlə barışmazdır:

*Çin tasdan qorxan kimi
Üşənirik tənqiddən,
Qorxuruq ki desək ki,
Bu əsər əsər deyil
Sən yazdığın fikri
Deyibdir filan şair.
Və ilaxır və sair...
Kimlərsə küsər bizdən
Sən də denən-məna nə ?!
Mən də deyim məna nə ?!
O da desin, məna nə ?!
Bəs görəsən, kimə nə?!*

Dünyanın əl içi boyda bir yerində, ulu Məmməd Araz torpağında dünyaya göz açan Xanəli Kərimlinin şeir-sənət dünyası kökü minillərin o özündə dayanan qan yaddaşına söykənir. Onun şeirlərini oxuyanda adama elə gəlir ki, o şeirlər bir sənətkarın, şairin qələmindən yox, yazı-pozu bilməyən, fəqət, fitrətən şeir deməyi, sözə eyha verməyi bacaran, ilahi verginin pıçıltılarını poeziyaya, söz düzümünə çevirən ululardan ulu bir kişinin sinəsindən süzülüb gəlir. X.Kərimlinin mayası sözlə yoğrulub, sözlə tutulub, nağıl, bayatı ilə cilalanıb. Onun poeziyasının hər sətirinə nənələrimizin bişirdiyi çörəyin ətri, ulu babalarımızın canları bahasına qoruduğu torpağın qoxusu hopub. X.Kərimli iliyindən tutmuş sümüyünədək kənd ruhunda köklənib, torpağa bağlı bir şair kimi torpaq ətirli, torpaq bərəkətli şeirlər yazıb:

*Mənə məlhəm olan, mənə can olan
Mənə ilik olan, mənə qan olan,
Səhlab çiçəyinin, kəklikotunun,
Baldırğan, ələyiz, bulaqotunun,
Cacığın, zirincin, çaşır, bolunun,
Quzuqulağının, yarpız kolunun
Gözün yolda qoyub, qəlbin qırılmışam
Axı bu şəhərdə nə qazanmışam?..*

Bu misralarda çoxumuzun unuduğu, həmişə kövrək, xoş duyğularla xatırladığımız kəndin, torpağın qoxusu bizi vurur. Bu misralar bizi bir anlıq da olsa, doğma yurda, keçmişimizə qaytarır. Onun yaradıcılığında təbiət şeirləri öz ecazkarlığı ilə seçilir. Şairi məftun edən təbiət görüntüləri öz tərəvətinə şeirə gətirilə bilər. Vətənin könül oxşayan təbiəti, doğulub boya başa çatdığı Mahmudoba kəndinin gözəllikləri hər an X.Kərimlinin gözünün qabağındadır. O, təbiətin özünə layiq söz donu biçir. Hissin təsirlə özü necə dəyişirsə, oxucusunu da elə cığır-cığır, qaya-qaya, kol-kol gəzdirir və etiraf edək ki, insan elə gözəl yerlərdən ayrıldığına təəssüf edir. Sanki yenidən qanadlanıb o təbiətin ağuşuna qayıtmaq istəyir. Bəlkə yalnız o müqəddəslikdə qırılan, yanan, məhv olan arzularına qovuşa biləcəyinə inanır. Ümumiyyətlə, təbiət daim şairin hisslərinin tərcümanı olur, içindəki yangı ilə dağa-daşa can verməyə çalışır. Yaradıcılığının əvvəlində olduğu kimi, 65 yaşında da onun poeziyasında təbiət yenə də əvvəlki kimi canlı və qüvvətlidir. Hətta fikirlərinin arxaik formada ifadəsi də onun gözəlliyinə və orjinallığına xələl gətirmir. Yaddan çıxmış, bir növ unudulmaqda olan ifadələr X.Kərimlinin təbiət şeirlərində daha çox yada salınır. O, sərraf dəqiqliyi ilə seçdiyi həyat hadisələrindəki sərraflıq missiyasını təbiətə münasibətində də qoruyub-saxlayıb. Sözlərin zərgər biçimi,

misraların poetik yükü heyrət doğuracaq qədər dəqiq olduğu üçün insana spnsuz zövq bəxş edir.

X.Kərimli yaradıcılığında çox azlıq təşkil edən sevgi şeirlərinin əksəriyyətində ifadə olunmuş hisslər dərinədən yaşanmış, ömrün sevdalı çağlarının fikir və mühakimələrindən hasil olmuşdur, ancaq qəlbin və aqlın vəhdət pirizmasından keçib büllurlaşan hiss və düşüncələridir. Elə olmasaydı, sevdini qadına sevgimdən duyuyq düşüb isti od-ocağı soyuyar deyə, gündə yüz yol qarşılaşsa da gözucu və gözüdolusu baxmaqdan ehtiyat etməzdi:

*Yüz kərə gəlsək də gündə üz-üzə
Sənə gözucu da baxmadım belə.
Qorxdum ki,sevgimdən duyuyq düşəsən
İsti od-ocağın soyuya bilə.*

Xanəli Kərimli poetik istedadının qədrini bilən, özünə güvənən, başlıcası isə sözün qeyrətini çəkən şairdir. Bəlkə, elə buna görə də şair yazır:

*Şeir gərək haqdan gələ,
Zorla şeir yazmaq olmaz.
Haqdan gələn bir sözün də
Mizanını pozmaq olmaz.*

*Odur səni səndən sonra
Ağladan da,güldürən də.
Səni min il yaşadan da,
Səni vaxtsız öldürən də.*

Fikrimizcə, ədəbiyyatda əsas meyar və göstərici istedaddır. Şair X.Kərimlinin şeirləri bir daha sübut edir ki, istedadlı

olan, yaradıcı insanın şeirləri bütün zaman kəsimlərində yalnız bahar təravətli olur. 40 ilə yaxındır ki, sənətin əzablı, əzablı olduğu qədər də şərəfli yolu ilə uğurla addımlayaraq, minlərlə oxucu qəlbinə yol tapan Xanəli Kərimli ömrünün kamillik dövrünü yaşayır. Onun indiyədək çap olunan kitabları da kamil bir şair ömrünün təsdiqidir. Azərbaycan ədəbiyyatında özünəməxsus dəsti-xətti və yeri olan Xanəli müəllimə daha böyük yaradıcılıq uğurları, 65 yaşın mübarək olsun deyirik! Azərbaycan naminə yaşanan bu ömrün işığı gur, ocağı sönməz olsun Xanəli müəllim!

*“525-ci qəzet”,
01.11.2016.*

Aygün ORUCOVA,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

XALQA İNAM VƏ BÜTÖVLÜK NÜMUNƏSİ

“**A**y işığında” adlı ilk şeirlər kitabı 1998-ci ildə işıq üzünü görən sadə, lakin mənalı, vətənpərvər, səmimi yaradıcılığı ilə diqqəti cəlb edən şair Xanəli Kərimli 1951-ci il noyabrın 27-də Şahbuz rayonunun Mahmudoba kəndində anadan olmuşdur. Bu il vətənpərvər, humanist şairin anadan olmasından 65 il ötür.

Xanəli Kərimli 1968-ci ildə Cəlil Məmmədquluzadə adına Şahbuz qəsəbə orta məktəbini, 1973-cü ildə indiki Azərbaycan Pedaqoji Universitetinin filologiya fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Şeirləri Azərbaycan hüdudlarından kənarlarda – İran, Türkiyə mətbuatında da işıq üzünü görmüşdür. “**Anamdan məktub**” (2001), “**Bu da bir nağıldır**” (2004), “**Mənə elə gəlir ki...**” (2008), “**Mənim könlüm bir ümmandır**” (*İran*, 2011) və “**Payız duyğuları**” (2013) şeir kitablarının müəllifidir. Haqqında “**Şairə məktub**” (2007), “**Xanəli Kərimli: sözün Əlincə qalası**” (2011), “**Xanəli Kərimli: bir ömrün işığı**” (2016) adlı məqalələr topluları, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirovun “**Xanəli Kərimli: bir ömrün nağılı**” (2011) kitabı nəşr olunmuşdur. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosentdir. İlk qələm təcrübəsi “**Toğluqayanın Məmməd Araza məktubu**” adlı şeir olsa da, ilk mətbu əsəri 1983-cü ildə “**Azərbaycan**” jurnalında dərc olunmuş “**Anamla söhbət**” adlı şeirdir.

Vətən, xalq, torpaq sevgisi, müstəqil dövlətimizin rəmzlərinə hörmət, xalqımızın azadlıq uğrunda qəhrəmanlıqlarla dolu mübarizəsi, doğma vətənin tərənnümü, ulu öndərə böyük məhəbbət Xanəli Kərimli yaradıcılığının əsas ana xəttini təşkil edir. 1990-cı illərdə – yenicə müstəqillik qazandığımız illərdə bütün Azərbaycan ədəbiyyatında ön plana keçmiş 20 Yanvar – Qanlı yanvar faciəsi, Xocalı faciəsi, şəhidlik, azadlıq mübarizəsi mövzuları xalqının kədərinə şərik olan vətənpərvər şairin **“Xalqım”, “Azərbaycan”, “Şəhidlər xiyabanında”, “Bu qan yerdə qalan deyil”, “Soyuqdur”, “Biganəlik” şeirləri, “Ağrı”, “Bütövlük”, “İnam”, “Təbil”** poemalarında bədii təcəssümünü tapmışdır.

Şairin qənaətcinə, əlinə qələm alan hər bir yazı-pozu adamı yaxşı şair, yaxşı yazıçı ola bilməsə də, yaxşı vətəndaş olmağa borcludur. Bu mənada qətiyyətlə demək olar ki, Xanəli Kərimli şairliyi onun yaxşı vətəndaş olmağının bir göstəricisi və ya nəticəsi olaraq düşünəlməlidir. O, yaxşı şair olmaqdan öncə yaxşı insandır, Vətənə layiqli vətəndaşdır. Vətənin sevincinə də, kədərinə də şərik çıxdığı üçün, xalqı ilə birgə döyünən ürəyə malik olduğu üçün, ürəyinə yalnızca Vətən yerləşdirdiyi üçün, öz zəmanəsinə mənsub olan bir sənətkar olduğu üçün!

“Naxçıvanım mənim”, “Şahbuzum”, “Qalırımı?”, “Qoşa bulaq” və s. şeirlərdə doğma diyara olan sonsuz məhəbbət, onun təbii gözəllikləri, keçmişi, tarixi, müqəddəs ocaqdan ayrılmağın kədəri ifadə olunmuşdur. Vətən Xanəli Kərimli üçün qürur, iftixar mənbəyidir, şan-şöhrətdir, ürəyinin şah damarında axan qandır, halallıqdır, paklıqdır, müqəddəslikdir, şairin ruhudur, cismidir, özüdür, onun aylı gecəsi, günəşli gündüzüdür, azadlıq bayraqdır. Vətən şair üçün o qədər dəyərli, ülvidir ki, onu başındakı qızıl tacı hesab edir:

*Ucalığım – tacım mənim,
Hər an ehtiyacım mənim.
Dar günüm, ağır çağımda,
Əlacım, illacım mənim!
Nur çilədin qoca Şərqə,
Tarix boyu öz zəkanla.
Diz çökdürdün düşməni,
Pozulmaz bir ehtişamla.*

*Bu dünya bir cənnətdirsə,
O cənnətin qapısı sən!
Varım, yoxum – nəyim varsa,
Cümləsi sən, hamısı sən!
Yaşa xoşbəxt anım mənim –
Əbədi ünvanım mənim –
Doğma Naxçıvanım mənim!*

Xanəli Kərimlinin “**Nə mutluyam**”, “**İstanbulda düşüncələr**”, “**Türkə ağı demək olmaz**”, “**Van gölü**” və s. şeirlərində bir millət, iki dövlətdə yaşayan Azərbaycan türkləri ilə Türkiyə türklərinin birliyindən, qardaşlığından, şanlı tarixindən və bu günündən bəhs edilmişdir:

*Başı dağ çalmalı dağlar qoynunda,
Çırpınan, nazlanan, yatan Van gölü.
Sən türkün əbədi qan yaddaşısan,
Dünəni bu günə çatan Van gölü.*

*...Van gölü, əlvida demirəm sənə,
Sən mənim duzumda, çörəyimdəsən.
İllər dolansa da, ömür keçsə də,
Sən elə əbədi ürəyimdəsən.*

1997-ci ildə qələmə alınmış **“Azərbaycan bayrağı”** şeirində müstəqil dövlətimizin rəmzlərindən biri olan qürur mənbəyimiz, azadlığımızı bütün dünyaya bəyan edən üçrəngli bayrağımız tərənnüm olunmuşdur. Şair üçün başının üstündə müqəddəs iki varlıq vardır, bunlardan birincisi ulu yaradan, digəri isə bir kərə yüksəldisə, bir daha enməyən üçrəngli bayrağımızdır:

*Bayrağımın rəngində,
Yerin, göyün rəngi var.
Yurdumun azadlığı,
Pozulmaz ahəngi var.*

*O mənim yad ellərdə,
Danışan saf dilimdi.
Vüqarım, ləyaqətim,
Vətənimdi, elimdi.*

Qeyd etdiyimiz və edə bilmədiyimiz bu misralar təsəvvürümüzdə son dərəcə Vətəninə, millətinə, dövlətinə bağlı, həssas, humanist, mənəvi cəhətdən saf, halal, sadə, səmimi, yaradıcılığı ilə şəxsiyyəti bir-birini tamamlayan bir şair canlanır. Məhz bu cəhətlərinə görə, akademik İsa Həbibbəyli Xanəli Kərimli yaradıcılığını yüksək qiymətləndirərək yazmışdır: *“Xanəli Kərimlinin yaradıcılığında həssaslıq və vətəndaşlıq mövqeyi ön sırada dayanır. Həyata, insanlara həssas münasibətlər Xanəli Kərimlinin şeirlərinə dərin lirizm gətirir”*. *“Ağrıdan ucada dayanan şair”*ə Azərbaycanımızın bütün dərdlərinin bitməsi nəticəsində yaranan qəlb rahatlığı, könül xoşluğu və yeni-yeni yaradıcılıq nailiyyətləri arzula-yaq! 65 yaşınız mübarək olsun, Şairimiz!!!

*“525-ci qəzet”,
26.11.2016.*

*Aygün ORUCOVA,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

NAXÇIVAN ƏDƏBİ MÜHİTİNİN BİR NÜMAYƏNDƏSİ HAQQINDA

Qədim və zəngin ənənələrə malik Naxçıvan ədəbi mühitinin müasir dövrdə aparıcı nümayəndələrindən biri vətənpərvər, humanist şair Xanəli Kərimlidir. Vətən, xalq, torpaq sevgisi, müstəqil dövlətimizin rəmzlərinə hörmət, xalqımızın azadlıq uğrunda qəhrəmanlıqlarla dolu mübarizəsi, doğma vətənin tərənnümü, ulu öndərə böyük məhəbbət Xanəli Kərimli yaradıcılığının əsas ana xəttini təşkil edir. O, vətəninə, millətinə, dövlətinə bağlı, həssas, humanist, mənəvi cəhətdən saf, halal, sadə, səmimi, yaradıcılığı ilə şəxsiyyəti bir-birini tamamlayan bir şairdir.

Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvanın dünyamiqyaslı şəxsiyyətləri, ziyalıları, elm və mədəniyyət xadimləri tarixən ölkənin elm sahəsinin inkişafına dəyərli töhfələri ilə seçilmişdir. Müstəqillik illərində Naxçıvanın tarixinin, arxeologiya və etnoqrafiyasının, folklor və ədəbiyyatının, dilinin, mədəniyyətinin, adət-ənənələrinin Azərbaycançılıq ideologiyası əsasında yenidən araşdırılması sahəsində mühüm addımlar atılmışdır. Böyük siyasi təcrübəyə malik olan Heydər Əlirza oğlu Əliyevin 15 iyun 1993-cü ildən ölkəyə qayıdışı, 3 oktyabr 1993-cü ildə Azərbaycanda hakimiyyətə gəlməsi ilə bütün sahələrə olduğu kimi, ədəbiyyata da dövlət qaygısı bərpa olundu. Müstəqilliyin ədəbiyyat xadimlərinə açdığı geniş imkanlarla – söz, mətbuat azadlığı ilə yanaşı ədəbiyyatın ana mövzuları olaraq *“xalqın, cəmiyyətin qarşısında duran*

problemləri düzgün müəyyənləşdirmək” kimi bir müqəddəs vəzifə qoyuldu. *“Müstəqillik dövründə ədəbiyyatın baş mövzusu azərbaycançılıq qayğıları və Qarabağ müharibəsi mövzusu”* Naxçıvan ədəbi mühitinin istedadlı nümayəndələrindən biri Xanəli Kərimlinin yaradıcılığından qırmızı xəttlə keçir.

“Ay işığında” adlı ilk şeirlər kitabı 1998-ci ildə işıq üzü görün sadə, lakin mənalı, vətənpərvər, səmimi yaradıcılığı ilə diqqəti cəlb edən şair Xanəli Kərimli 1951-ci ilin 27 noyabrında Şahbuz rayonunun Mahmudoba kəndində anadan olmuşdur. Anadan olmasından 65 il keçən vətənpərvər, humanist şair Xanəli Kərimli 1968-ci ildə Cəlil Məmmədquluzadə adına Şahbuz qəsəbə orta məktəbini, 1973-cü ildə indiki Azərbaycan Pedaqoji Universitetinin filologiya fakültəsini fərqlənmə diplomu ilə bitirmişdir. Şeirləri Azərbaycan hüdudlarından kənarlarda – İran, Türkiyə mətbuatında da işıq üzü görmüşdür. *“Anamdan məktub”* (2001), *“Bu da bir nağıldır”* (2004), *“Mənə elə gəlir ki...”* (2008), *“Mənim könlüm bir ümmandır”* (İran, 2011) və *“Payız duyğuları”* (2013) şeir kitablarının müəllifidir. Haqqında *“Şairə məktub”* (2007), *“Xanəli Kərimli: sözün Əlincə qalası”* (2011), *“Xanəli Kərimli: bir ömrün işığı”* (2016) adlı məqalələr topluları, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirovun *“Xanəli Kərimli: bir ömrün nağılı”* (2011) kitabı nəşr olunmuşdur. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosentdir. İlk qələm təcrübəsi “Toğluqayanın Məmməd Araza məktubu” adlı şeir olsa da, ilk mətbu əsəri 1983-cü ildə “Azərbaycan” jurnalında dərc olunmuş “Anamla söhbət” adlı şeirdir.

Vətən, xalq, torpaq sevgisi, müstəqil dövlətimizin rəmzlərinə hörmət, xalqımızın azadlıq uğrunda qəhrəmanlıqlarla dolu mübarizəsi, doğma vətənin tərənnümü, ulu öndərə böyük məhəbbət Xanəli Kərimli yaradıcılığının əsas ana xəttini təşkil edir. Xəmiri ağırlarla yoğrulmuş şair böyük qəzəl ustadımız,

dünyəvi, bəşəri kədərlə yazıb-yaradan ölməz Məhəmməd Füzuli kimi şəxsi yox, ictimai ağrılar səbəbindən əlinə qələm alıb ağrılarını yazmağa başlamışdır. Şairi ağrıdan nələdir? Bu suala cavab verməzdən əvvəl filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Əbülfəz Əzimlinin “Ay işığında” kitabına yazdığı ön sözdən bu barədəki bir fikrini xatırlamaq istəyirəm: *“Ağrılarım, qayğılarım” bölməsindəki şeirlər Xanəlinin şəxsiyyətinə digər bir keyfiyyəti üzə çıxarır. Onun ağrı və nisgili sonsuz və nəhayətsizdir*”. Ulu yaradan sanki şairləri mənsub olduğu xalqın ağrılarını müəyyənləşdirmək, bu ağrıları ürəyində daşımaq və ən nəhayətdə isə bu ağrılara, acılara, xalqın yaralarına məlhəm qoymaq, Mirzə Cəlil demişkən xəstəliyi müəyyən etdikdən sonra onun müalicəsini arayıb tapmaq, çətin vəziyyətlərdən çıxış yollarını göstərmək üçün yaratmışdır. **“Ağrı dağı”, “Şəhidlər xiyabanında”, “Bu qan yerdə qalan deyil”, “Soyuqdur”, “Bigənəlik” şeirləri, “Ağrı”, “Bütövlük”, “İnam”, “Təbil”** poemaları bu ağrının ifadəsi deyilmi?!

*Ürəyim köz-közdü, göynəyir, tüttür,
Tüstüsü burulub çıxır başımdan.
Vaxt tapa bilmirəm baş qaşımağa,
Şöklü məliklərin sapand daşından.*

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, fəlsəfə doktoru Səbir Bəşirovun “Xanəli Kərimli: bir ömrün nağılı” (2011) kitabında da qeyd etdiyi kimi *“Xanəli Kərimlinin şeirləri, poemaları ilə yanaşı... bayatılarının da müəyyən hissəsi Vətən mövzusunda”*. Vətən ağrısı, millət ağrısı, sakinləri yavaş-yavaş azalan kənd ağrısı, əsgərsiz qalmış dağların ağrısı, 20 Yanvar ağrısı, qorxusu şairin içini didib parçalayır, bu qorxunun nə rəngi bilinir, nə gələcək taleyi... Şairin *“illərlə qövr*

edən ürəyinin ağrısı, sinəsinin göynəyi” ancaq və ancaq azadlıq məlhəmi ilə azaldardı. Ancaq bu azadlıq da Vətən torpaqlarının itirilməsi ilə nəticələndiyindən şairin ağrılarızsız bir günü, bir anı, bir dəqiqəsi yoxdur:

*Bəzən ağrımı danmışam qorxudan,
Bəzən də ağrımışam qorxudan.
Ağrısız, qorxusuz
İlim, ayım, günüm –
olmayıb anım belə.
Ağrılar, qorxular məngənəsində
sıxıla-sıxıla,
əzilə-əzilə
yaşayıram hələ...*

1998-ci ildə yazılmış “**Təbil**” poemasında düşmənlə sərhəddə yerləşən kəndlərimizin tədricən əhalisinin sayının azalmasından doğan narahatlıq bir vətəndaş kimi şairi həyəcan təbili çalmağa, bunun qarşısının alınmasına çağırır. Dağ, daş, kənd, kəsək sahıbsız, məskunsuz, əsgərsiz qaldığından başını aşağı dikmişdir. Vətən qeydinə qalan şair sabahkı bütövlüyümüz, əmin-amanlığımız üçün bugün tədbirli olmağa, Vətənin hər qarış torpağının qədrini bilməyə, “*dağların başını uca etməyə*” xalqı təkidlə səsləyir:

*İstəyirik Vətən basılmaz olsun,
Qoruyaq Kəndi də göz bəbəyi tək.
Kəndlər də bu Vətənin əsgərləridir,
Əsgərsiz bir Vətən, de nəyə gərək?*

*Bu dağlar həyəcan təbili çalır
Sabahın üzünə dik baxmaq üçün.*

“**Ağrı**” poeması 1994-cü ildə qələmə alınmışdır. Bu əsər 1990-cı ilin 20 Yanvarında azadlığını tələb edən xalqımıza qarşı törədilmiş qanlı faciənin nəticəsi olaraq yaranmış Şəhidlər xiyabanı qarşısında şəhid ailələrinin ağrı-acılarını öz içində yaşadan şairin düşüncələrinin ifadəsidir. “*Şəhidlərin doğum günündə, şəhidlərin ildönümündə*” kənardan durub ölməzlik qazanmış şəhidlərimizin məzarları qarşısında acısını yaşayan qohum-qardaşların kədərinə şərik çıxan şair onlardan daha çox əzab çəkir, onlardan milyon dəfə daha çox kədərlidir, çünki o, bir şəhidin deyil, bir xalqın şəhidlərinin dərđini ürəyinə yerləşdirmişdir:

*...Kimi cırıb yaxasını
Şəhidinin qabağında,
Kimi qardaş harayında,
Kimi ata sorağında.
Kimisi də oğrun-oğrun
Göz yaşını qarsalayır.
Kimisi də fəryadıyla
Ürəkləri parçalayır.
Qarışıbdı bir-birinə
Əzan səsi, dua səsi.
Qarışıbdı bir-birinə
Əklillərin,
Çiçəklərin zümzüməsi.*

Eyni ağrı-acılarla qələmə alınmış “**Bütövlük**” (1997) lirik poeması da şəhidlik mövzusunda. Şəhidlər xiyabanındakı əbədi məşəl bir xalqın qəhrəmanlıqlarla dolu keçmişinin, azadlıq uğrunda mübarizəsinin rəmzi, “*şəhidlərin özü, günahsız bir millətin haqqı ismarladığı sualı, sözü, şəhid anaların ürək sözü*” kimi dəyərləndirilir:

*O təkçə məşəl deyil,
Zəncirləri dişiylə
Qıran mərd övladların
Atəşidir, təbidir.
Bu təb bütün dünyaya
Bağır ki, eşidin:
Azərbaycan torpağı
Şəhidlik məktəbidir!!
O məşəlin od dili
Torpaq altdan püskürən
Şəhidlərin ruhudur.*

Xanəli Kərimlinin deyim tərzii, dili, üslubu nə qədər sadədirsə, bir o qədər də dərin fəlsəfi mənaya malikdir. Bu barədə filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, AMEA-nın müxbir üzvü Adil Bağirov yazmışdır: “*X.Kərimlinin deyim tərzii sərrast, düzüm tərzii bitkindir. O, yaradıcılığında dilimizin tükənməz bədii ifadə vasitələrindən ustalıqla istifadə edərək şeirlərində yüksək ifadəlilik, obrazlılıq yaradır; emosional fikirləri sadə, aydın, yığcam bir dillə ifadə edir; doğma dilimizi özünün qürur mənbəyi sayır*”. “Naxçıvan ədəbi mühiti” kitabında isə şair Xanəli Kərimlinin yaradıcılığının dil xüsusiyyətləri haqqında bu qənaətə gəlmişdir: “...*Onun şeirlərində xalq dilinin üslub imkanları həmişə təzə və yeni çalarlarla təzahür etdiyindən poetik dili canlı və tərəvətlidir. Çünki o, şair kimi hər bir sözün daxili anlamına, gizli qatlarına müraciət etməyi bacarır*”.

Şairin qənaətinə, əlinə qələm alan hər bir yazı-poçu adamı yaxşı şair, yaxşı yazıçı ola bilməsə də, yaxşı vətəndaş olmağa borcludur. Bu mənada qətiyyətlə demək olar ki, Xanəli Kərimli şairliyi onun yaxşı vətəndaş olmasının bir göstəricisi və ya nəticəsi olaraq düşünəlməlidir. O, yaxşı şair olmaqdan

öncə yaxşı insandır, Vətənə layiqli vətəndaşdır. Vətənin sevincinə də, kədərinə də şərik çıxdığı üçün, xalqı ilə birgə döyünən ürəyə malik olduğu üçün, ürəyinə yalnızca Vətən yerləşdirdiyi üçün, öz zəmanəsinə mənsub olan bir sənətkar olduğu üçün!

“Naxçıvanım mənim”, “Şahbuzum”, “Qalır mı?”, “Qoşa bulaq” və s. şeirlərdə doğma diyara olan sonsuz məhəbbət, onun təbii gözəllikləri, keçmişi, tarixi, müqəddəs ocaqdan ayrılmağın kədəri ifadə olunmuşdur. Vətən Xanəli Kərimli üçün qürur, iftixar mənbəyidir, şan-şöhrətdir, ürəyinin şah damarında axan qandır, halallıqdır, paklıqdır, müqəddəslikdir, şairin ruhudur, cismidir, özüdür, onun aylı gecəsi, günəşli gündüzüdür, azadlıq bayraqdadır. Vətən şair üçün o qədər dəyərli, ülvidir ki, onu başındakı qızıl tacı hesab edir:

*Ucalığım – tacım mənim,
Hər an ehtiyacım mənim.
Dar günüm, ağır çağımda,
Əlacım, illacım mənim!
Nur çilədin qoca Şərqə,
Tarix boyu öz zəkanla.
Diz çökdürdün düşməninini,
Pozulmaz bir ehtişamla.*

*Bu dünya bir cənnətdirsə,
O cənnətin qapısı sən!
Varım, yoxum – nəyim varsa,
Cümləsi sən, hamısı sən!
Yaşa xoşbəxt anım mənim –
Əbədi ünvanım mənim –
Doğma Naxçıvanım mənim!*

Xanəli Kərimlinin “**Nə mutluyam**”, “**İstanbulda düşüncələr**”, “**Türkə ağı demək olmaz**”, “**Van gölü**” və s. şeirlərində bir millət, iki dövlətdə yaşayan Azərbaycan türkləri ilə Türkiyə türklərinin birliyindən, qardaşlığından, şanlı tarixindən və bu gündən bəhs edilmişdir:

*Başı dağ çalmalı dağlar qoynunda,
Çırpınan, nazlanan, yatan Van gölü.
Sən türkün əbədi qan yaddaşın,
Dünəni bu günə çatan Van gölü.*

*...Van gölü, əlvida demirəm sənə,
Sən mənim duzumda, çörəyimdəsən.
İllər dolansa da, ömür keçsə də,
Sən elə əbədi ürəyimdəsən.*

1997-ci ildə qələmə alınmış “**Azərbaycan bayrağı**” şeirində müstəqil dövlətimizin rəmzlərindən biri olan qürur mənbəyimiz, azadlığımızı bütün dünyaya bəyan edən üçrəngli bayrağımız tərənnüm olunmuşdur. Şair üçün başının üstündə müqəddəs iki varlıq vardır, bunlardan birincisi ulu yaradan, digəri isə bir kərə yüksəlmiş, bir daha enməyən üçrəngli bayrağımızdır:

*Bayrağımın rəngində,
Yerin, göyün rəngi var.
Yurdumun azadlığı,
Pozulmaz ahəngi var.
O mənim yad ellərdə
Danışan saf dilimdi.
Vüqarım, ləyaqətim,
Vətənimdi, elimdi.*

Qeyd etdiyimiz və edə bilmədiyimiz bu misralar təsəvvürümüzdə son dərəcə Vətəninə, millətinə, dövlətinə bağlı, həssas, humanist, mənəvi cəhətdən saf, halal, sadə, səmimi, yaradıcılığı ilə şəxsiyyəti bir-birini tamamlayan bir şair canlandırır. Məhz bu cəhətlərinə görə, akademik İsa Həbibbəyli Xanəli Kərimli yaradıcılığını yüksək qiymətləndirərək yazmışdır: *“Xanəli Kərimlinin yaradıcılığında həssaslıq və vətəndaşlıq mövqeyi ön sırada dayanır. Həyata, insanlara həssas münasibətlər Xanəli Kərimlinin şeirlərinə dərin lirizm gətirir”*. “Ağrıdan ucada dayanan şair” (Ə.Əzimli) Azərbaycanımızın bütün dərdlərinin bitməsi nəticəsində yaranan qəlb rahatlığı, könül xoşluğu arzulayırıq.

*“Naxçıvan” Universitetinin “Elmi əsərləri”
(humanitar bölmə), N-1(4), səh. 135-141.
Naxçıvan, “Nuh” nəşriyyatı-2017.*

*Arifə ZEYNALOVA,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent*

SÖZƏ, HAQQA TAPINAN ŞAİR

Bu dünya əslində bir savaş meydanıdır. Xeyirlə Şər daima mübarizə aparır, hərə öz haqqını sübuta yetirməyə çalışır. Bu savaşda kimin haqlı, kimin haqsız olduğunu demək çox çətinidir. Bundan ötrü zamana, olaylara hakim, vicdan tərəzisində ədaləti bərpa etməyə qadir olmalıdır insan. Elə insanlar vardır ki, hər sözü, əməli, sevgisi, vətənpərvərliyi və s. müsbət keyfiyyətləri ilə sevilir, təqdir edilir. Belələri insanların sülhə, barışığa səs-ləyir və əslində insanlığı məhv olmaq təhlükəsindən qorumağa çalışırlar. Onlar dünyanın Tanrıya sevgidən ibarət olduğunu bizlərə xatırladan şairlərimiz, söz, sənət fədailərimizdir. Aqillərdən biri deyir ki, insanda hər şey gözəl olmalıdır. Özü də, sözü də, əməlləri də!

Belə insanlardan bir də söz səngərində möhkəm silahlənmiş, könlünü, ürəyini söz dünyasına verən şair Xanəli Kərimlidir.

*Adam var, elçi daşdır,
Adam var, yolçu daşdır.
Adam var ki, ayaq daşı,
Adam da var, baş daşdır.*

*Şair kimdir? Elçi daşı?
Ya baş daşı, ayaq daşı?
Ya da, bəlkə, yolçu daşı?
Bəlkə, zamanın savaşı?...*

*Bu suallar yorur məni,
Cavab tapmaq yaman çətin
Ancaq nəçi olursan ol,
Tükənməsin məhəbbətin,
Tükənməsin sədaqətin.*

X.Kərimlinin ömür yoluna nəzər saldıqda şairin həyata, insanlara həssas münasibətin, nəcib, ülvü duyğuların şeirlərində öz əksini tapdığıнын şahidi olurmuş.

X.Kərimlinin qəlb dünyasında, şeir dənizində elə söz və ifadələrə rast gəlirsən ki, bu söz inciləri səni coşdurur, li-mandan-limana atır. Şeirlərində sadəlik və təbiilik olan, xalq dilindən mayalanan ifadələri ilə zəngin olan şair yazır:

*Ayaqlarım girdən düşəndə,
Dizlərim dözməyib büküləndə
otururam bir skamyada
tək – tənha...*

X.Kərimli yazır: “Mən o vaxta qədər yazıram ki, sözlər üzümə bozarmasın. Hiss edəndə ki, sözlər hissini, duyğusunu məndən gizlətməyə başlayır, onda qələmi yerə qoyub, ayrı bir işin dalınca gedirəm”.

Şairin dilindəki ifadə zənginliyi o qədər genişdir ki, maraqlı hikmətli sözlər, kəlamlar elə yerli-yerində işlənir ki, bunlar oxucunu düşündürür, tərbiyə edir, insanın həyatında böyük izlər qoyur:

*O qədər ucaya yüksəlmə ki, sən,
Yerə düşəndə də əzilməyəsən...*

*Yediyi çörəyə dönük çıxan kəs,
Haqqa can atsa da, haqqa yetişməz.*

*Bir udum su verdilər,
Əvəzində dənizi
ərmağan istədilər.
Mən dənizi bağışladım...
Di gəl, üzüm gəlmədi
bir damla istəməyə.
Dedilər:
Ya xəstədi,
ya gicdi,
ya sərsəri.*

*Ancaq öz aramızdı,
Ağlından şikayətçi
olmayanlar içində
mənim kimilərin də
hərdən görünür yeri.*

Yaxud da:

*“Tənqiddə üç mühüm şərt gözlənilməlidir: ünvanlılıq,
inandırıcılıq və qərəzsizlik.*

– *“Mən” və “mənamliyin” başlandıği yerdə nə sənət var,
nə də sənətkar.*

– *Özündə özünü kəşf etməyənlər özgənin hiss və duyğula-
rını, sevinc və fərəhini, ağrı-acılarını da kəşf edə bilməz.*

– *Hamı tərəfindən bir mənalı qəbul edilən sənətkar ölü
sənətkardır. Çünki ölüyə birmənalı münasibət var – artıq o,
ölüdür.*

– *Öz zamanəsinə mənsub olmayan bir sənətkar heç bir
zəmanəyə mənsub ola bilməz” və s.*

Xanəli Kərimli yaradıcılığı ilə tanış olanda misra-misra çırpınan, söz-söz döyünən bir ürəyin poetik duyğuları ilə tanış olursan. Və başa düşürsən ki, bir qərinəyə yaxın dövr ərzində şeirlə nəfəs alan, gənclik dövründən, hətta, uşaq yaşlarından indiyə qədər duyğu və düşüncələrini şeirə çevirən “şeir yolçusu”nun söz dəryasındasan.

X.Kərimli şeirlərinin mövzu dairəsi çox genişdir.

Məhəbbət mövzusu, Vətən sevgisi, Qarabağ dərdi, Tanrı sevgisi, Tanrıya tapınmaq, musiqi, adət-ənənəmiz, əxlaq, tərbiyə və davranış qaydalarına qədər hər şey var onun şeirlərində. Şairin dili aydın və sadədir. Bu dil ulularımızın ürək sözü, babalarımızın, atalarımızın nəsihəti, kəlamları, nənələrimizin laylaları, bir sözlə, saf, təmiz, anlaşıqlı, zəngin dildir. Şair sözü ürəyinin qanı ilə suvarır, sözü kəsərdən düşməyə qoymur. Hər sözündə, kəlməsində oxucu özünü tapır bu söz çələngində:

*Mən sözdən qorxuram – Tanrıdan qorxan kimi,
Çünkü söz Tanrının, Tanrı sözün özüdür.
O, bir nurdur süzülüb ərş-ələdan gəlir,
Ərşlə fərşin zətı, astarıdır, üzüdür.*

*Şair tanrı ruhu, söz şairin ruhudur,
O, boyun əyməmiş xaqanlara, şahlara.
Haqdan gələn haqqün haqqa tapındığından
Sözləri də şairlər tək çəkiblər dara.*

Vətəninini sevən, torpağına, elinə bağlı şair “**Naxçıvanım mənim**” şeirində doğma torpağını, Naxçıvanımızın ecazkar gözəlliyini, tarixini vəsv edərək, bu ulu diyarı “*əbədi ünvanım*” adlandırır.

*Ey şəhidlər qanı ilə
yoğrulmuş torpağım mənim!..
Fırtınalar qucağında
sönməyən çırağım mənim!..
Sən cahana sığışmayan
özün boyda bir qüdrətsən!..
Sən peyğəmbərlər Vətəni,
bir müqəddəs məmləkətsən!..*

*...Bu dünya bir cənnətdirsə,
O cənnətin qapısı sən!
Varım, yoxum – nəyim varsa,
Cümləsi sən, hamısı sən!
Yaşa, xoşbəxt anım mənim,
Əbədi ünvanım mənim-
Doğma Naxçıvanım mənim!..*

Xanəli Kərimli sonuncu, yeni çap olunan “Tanrı müjdəsi” şeirlər və poemalar kitabında da maraqlı, dünyəvi, vətənpərvər mövzulara geniş yer ayırmış, ürəyini, könlünü sözə vermiş, şanlı tarix yazan ordumuzun, əsgərlərimizin məğrurluğundan söhbət açmışdır.

Şeir, poeziya obrazlı təfəkkürün məhsuludur. Şairin yazdığı sətirlərdə baxışları fərqlidir. O, misralara öz nəfəsini gətirir, məcazlar sistemi ilə bu misraları daha da zənginləşdirir. Döyüşkən ruh, sabaha inam, ağ günlər üçün çarpışmaq, mübarizə aparmaq əhval ruhiyyəsi ilə yazdığı **”Vur, əsgərim, haqq sənin, həqiqət də sənindir!”** şeirində şair deyir:

*Otuz ildir qələmim qəzəbindən boğulur,
Otuz ildir ümidlər bələyində boğulur,
Otuz ildir arzular sinələrdə dağ olur,*

*Otuz ildir millətin səbiri də sovrulur...
İndi zaman dəmidir, indi Günəş doğulur,
Vur, çatlasın, əsgərim, düşmənim qan yaddaşı!...
Ucalsın enməzliyə Vətənin məğrur başı!...*

*Bu günün şairi də, qibləgahı da sənsən,
Sənin qalib zəfərin zamanın dastanıdır.
Səngər-səngər döyüşüb qaldırдыңın o bayraq
Vətən şəhidlərinin al qırmızı qanıdır...
Vur, əsgərim, düşmənin sönsün o son çırağı!...
Kəsilsin düşmən əli, qoy pozulsun növrəği!...*

X.Kərimlinin bütün şeirləri gözəldir,qəlbə,ruha yaxındır, çünki içdən gəlir, ürəkdən süzülür. Onun şeirlərindəki sözlərdə ifadə tapıntısı, poetik kəşflər mövcuddur. Elə buna görə də X.Kərimli şeirləri çox sevilir, insanların maraq dairəsinə çevrilir. O,sözü sözlə cilalayaraq onu özünün dərdədaşı,qibləgahı sayır.

X.Kərimli yaradıcılığında poema janrında yazdığı əsərlərin də mühüm rol və əhəmiyyəti vardır. Akademik İ.Həbibbəyli X.Kərimlinin poemalarından danışarkən haqqlı olaraq yazır: *“Poemalarında X.Kərimli daha çox şair-vətəndaş kimi çıxış edir. Onun vətəndaşlıq qayəsinin poetik ifadəsi şeirlə ifadə olunmuş şüarçılıqdan yox, can yanğısından doğan şair narahatlığından ibarətdir”*.

X.Kərimli yaradıcılığı günümüzün reallığını, xalqın fikir və düşüncələrini yazıya köçürmə bacarığı olan, dolğun, elmi, səliqəli, məntiqi, mənalı nitqi ilə sevilən pedaqoq, insan, şairidir. Onun söz dünyasında öz sözü, öz dünyası, öz fikirləri vardır. Heç kimin sözünə, fikirlərinə şərik çıxmağı sevmir. Elə buna görədir ki, X.Kərimli cəmiyyətdə,geniş mənada, çağdaş elmi-ədəbi mühitdə sevilir və yaradıcılıq üslubu ilə tanınır.

Xalq şairi M.Araz deyir: “*Anadan, bacıdan gizlətdiyimi, qələmdən, kağızdan gizlətməmişəm*”. X.Kərimli isə bu fikrə tamamilə başqa bir rakusdan, fərqli bir mövqedən yanaşır:

*Ürəyimi yeyə-yeyə yaşayıram,
Əvəzində bu dünyanın dərd yükünü
ürəyimə daşıyıram...
Elə dərd var,
ürəyii zərrə-zərrə, qram-qram
əritsə də, çürütsə də,
kağıza da, qələmə də açmaq olmur.
Dərd də var ki,
bir dost iələ, sirdaş ilə
bölüşməkdən qaçmaq olmur..*

Yaxud da, şair əsrimizin az qala bir nömrəli bəlasına çevrilən tənhalığın gətirdiyi acılıqlardan, mənəvi sarsıntılarından insanlığı qurtarmaq üçün İlahiyə üz tutub.

*İlahi, sən mənə bir dərddəş yetir,
İçimi qurd kimi yeyir dərdlərim.
Nə açsən, nə də ki bükə bilirəm,
Havalı adam tək bilinmir yerim.*

*...Sən göydə tənhasan, mən Yer üzündə,
Sənin səbrin çoxdur, mənim də dərdim.
Heyif ki, əlacım, imkanım yoxdur,
Yoxsa, dərdləşməyə Göyə gələrdim-*

yazanda insanlığın keçirdiyi mənəvi sarsıntılara biganə qala bilmirsən...

Belə deyirlər ki, şairlər, yaradıcı insanlar, bir çox hallarda, öz talelərini qələmə alırlar. Yəqin ki, bu, belə də olmalıdır. Çünki insan özünü daha yaxından tanıyır, duyur, dərk edir. Özünü dərk etmədən, həyatda olanı bədii təfəkküründən keçirmədən, həyatda görmədiyini təfəkküründə yaşatmadan, yaratmadan, başqa sözlə, yanmadan, duyğulanmadan özünü bu qədər sevdirə bilməzsən, şair ola bilməzsən. Bu mənada, X.Kərimlinin hər sətrindəki sözü, misrası oxucusuna “*açıq məktub*”dur. Şair sözü cilalayıb milli mənəvi sərvətimiz kimi gələcək nəsillərə ərməğan edir.

Azərbaycanda, onun ayrılmaz tərkib hissəsi olan doğma Naxçıvanımızda kifayət qədər tanınan alim, şair, poetik söz ustası, xalqına, elinə, Vətəninə bağlı mübariz ruhlu Xanəli Kərimli əsil Vətən oğlu, yurd oğludur. Söz adlı haqqa tapınan, sözə bu qədər bağlı olan şair inanırıq ki, gedəcəyi uzaq yolda bol-bol oxucu sevgisi, xalq alqışı ilə yeni şeirlər, əsərlər yaratmaqla bizləri sevindirəcəkdir.

“*Yeni fikir*” qəzeti,
02.07.2021.

*Qənirə ƏSGƏROVA,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent.*

XANƏLİ KƏRİMLİNİN YARADICILIĞINDA SİYASİ LİRİKANIN LİŦQVİSTİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Bütün dövrlərdə mövzu bolluğu ilə seçilən Azərbaycan ədəbi dilinin inkişafında Naxçıvan ədəbi mühitinə məxsus olan şairlərin də müəyyən qədər rolu vardır. Bu mənada, əsərləri oxuculara çoxdan tanış olan Xanəli Kərimlinin poetik dili araşdırılmağa layiq olan mənbələrdəndir. Xüsusilə də şairin siyasi lirikası maraqlı dili ilə diqqəti cəlb edir.

Azərbaycan ədəbiyyatında məhəbbət mövzusu əbədi mövzuya çevrilsə də, qədim zamanlardan üzü bəri ictimai-siyasi mövzular da bu zəngin xəzinəyə daxil olmuşdur. Məlumdur ki, Şərqi böyük məhəbbət dastanını ilk olaraq yazıya alan böyük Nizami Gəncəvi, həm də “Yeddi gözəl” və “İsgəndərnamə” kimi dövlət dastanları yaratmışdır. Vətənpərvərlik ideyasının güclülüüyü ictimai-siyasi lirikanın inkişafında təsiredici göstəricilərdən biri olmuşdur. Fikrimizcə, “*vətəndaşlıq poeziyası*” termininin yaranması da bununla bağlıdır. Şair Xanəli Kərimlinin yaradıcılığında ictimai lirika örnəkləri zənginliyi ilə seçilir. Bu baxımdan, şairin Vətənə poetik dil ilə müraciəti, xalqın tarixində baş verən hadisələrə münasibəti onun dilinə də öz təsirini göstərmişdir:

*İçi özünü yandıran, çölü düşmən bağı yaran,
Tariximin şəhid yaşı, şəhidləşən, Azərbaycan!
Yüz illərdir taleyinə gizli-gizli qol çəkilir,
Müəmmalı oyunların baş qurbanı, Azərbaycan!*

“Azərbaycan” adlanan bu əsərin məzmunundakı “tarixin şəhid yaşı”, “şəhidləşmək”, “baş qurban”, “haqsızlaşmaq” kimi söz və ifadələr ictimai-siyasi tutumu ilə maraqlı dil-üslub faktları kimi meydana çıxır.

Uzun zamanlardan bəri müraciət edilən siyasi lirika müəllifinin daxili aləmini ortaya qoyan, tarixi gedişata hansı tərəfdən baxdığını müəyyənləşdirən qaynaqlardan biri kimi nəzm əsərlərinin ağır bir hissəsini təşkil edir. Bu lirikanın təqdim etdiyi tərəvətini itirməyən mövzular özünəlayiq leksikanı formalaşdırır. Xanəli Kərimlinin “Azərbaycan bayrağı” şeri bu anlamda səciyyəviliyi ilə yadda qalır.

*Mənim başımın üstdə
İki səcdəgahım var:
Biri uca Allahım,
Biri – yenməz Bayrağım!*

İctimai-siyasi lirikada vətən dərdlərinin yaşaması təbiidir. Bu lirikaya yönəlmənin əsasında fəal vətəndaşlıq mövqeyinin dayanması bəllidir. Bayrağın səcdəgah hesab edilməsi şairin öz fikrini əyani obraz vasitəsilə əks etdirməsi deməkdir. Xanəli Kərimli “bayraqlar bayraqdarı” adlandırdığı Azərbaycan bayrağının zamanın özündən doğduğunu göstərərək eyir:

*Mən onu qoparmışam
Könlük zəncirindən.*

Xanəli Kərimli şəxsiyyətində olduğu kimi poeziyasında da milli ruhunun üstünlüyü ilə diqqəti çəkir. O, yeri gəldikcə ictimai-siyasi hadisələrə açıq münasibətini bildirir, lazım olanda etirazını ifadə edir, kədər və təəssüfünü dilə gətirir. Bütün bunların təqdimində şairin əsas silahı olan söz mühüm

rol oynayır. Dil poeziyanın ilkin yaradıcılıq simasıdır. Bədii hadisələrə həqiqi sənət meyarları ilə yanaşmağın birinci şərti dil faktorundan asılıdır. Mükəmməl dil və üslub vərdişlərinə yiyələnmədən söz sənətkarlarının özünü təsdiq etmə qətiyyəti nəticəsiz qalır, təcrübə dönə-dönə sübut etmişdir ki, dil duyumundan məhrum olanların nümunəvi poeziya yaratmaq cəhdləri heç bir səmərə verə bilməz. Bu mənada, Xanəli Kərimli ürəyindən dilinə, dilindən qələminə gələn sözlərlə oxucuları düşündürən, məqsəd və əməllərin poetik ifadəsini yaradır. Şairin ümummillə liderimiz Heydər Əliyevi tərənnüm edən **“Onu zaman doğmuşdu”** adlı əsəri bu baxımdan diqqəti çəkən şeirlərdəndir. Əsərdə şair böyük siyasi lideri *“sülhün əlifbası”* kimi tərənnüm edir:

*O, insan azadlığı,
Sülhün əlifbasıydı.*

Bu şerin dilində *“sülhün əlifbası”* sintaktik vahidi təbii və səmimi təsir bağışlayan dil vahidi kimi diqqəti cəlb edir. Bu, bir gerçəklikdir ki, söz ürəkdən gələndə səmimi olur.

*O, dünyaya gələndə
Təkcə özü ağladı.
Dünyadan köçəndəsə
Cahan qara bağladı.*

Əsərin başlanğıcından oxucunu özünə cəlb edən maraqlı təzad və onun dərinliyi oxucuya təsirsiz qala bilmir. Dilin leksik tərkibində antonimlərin təzad yaratması məlumdur, *“...sintaksisdə isə həm antonimlərin iştirakı ilə əmələ gələn mətnlər, həm də öz-özlüyündə kəskin fərqlənən, ümumi məzmununda ziddiyyət ifadə olunan ayrı-ayrı cümlələr üslubi*

təzad kimi ortaya çıxır". Yəni ola bilər ki, dil faktları məntiqi cəhətdən əkslik təşkil edərək bədii təzad kimi meydana çıxsın və üslub xarakteri daşsın. Bu baxımdan, yuxarıdakı misralarda "dünyaya gələndə ağlamaq" dərddən-qəmdən ağlamaq deyil, hər bir canlı doğulanda müəyyən bir bəlihti ilə varlığını əks etdirir və bu, təbii bioloji proseslərdən biridir. Şərin dilindəki ağlamaqla cahanın qara bağlaması məntiqi cəhətdən üslub fəquru kimi diqqəti çəkən təzad yaratmışdır. Bu baxımdan, şairin M.Ə.Rəsulzadənin tərənnümünə həsr olunmuş "Harda Azərbaycan bayrağı varsa" şərinin fili də maraqlıdır:

*Qışın qışlığında daş da qışlaşır,
Sənin məzar daşın od verir nədən?..*

Azərbaycan xalqının siyasi liderlərinə, ictimai xadimlərinə həsr edilən hər bir əsərinin dilində Xanəli Kərimlinin təyinedici söz və ifadələri şairin münasibət göstəricisi kimi özünü göstərir. Onun M.Ə.Rəsulzadə haqqında işlətdiyi "azadlığın ilk əlifbası" dintaktik vahidi belələrindəndir.

Xanəli Kərimlinin yaradıcılığında siyasi lirika örnəkləri şairin cəmiyyət azadlığı, vətən azadlığı, vətənin dənəni, bu günü, gələcəyi haqqında fikirlərini ortaya qoyur. Onun dilindəki ifadələr poetik mətnin keyfiyyət göstəricisi kimi meydana çıxır:

*Nə qədər məramsız millət silinib
Tarixin tərəfsiz daş səhifəsindən.
Ölkələr yaranıb, dövlət qurulub
Ölən millətlərin ərazisindən.
Məramla yaşayıb bizim babalar,
Onunçün dünyanı tutmuş şöhrətim.*

*Bir gün bölünsə də beş yerə Vətən,
Məqamsız yaşamaq olmaz, millətim!..*

Belə əsərlərdə isti və səmimi dil inanadırıcılıq yaradır, fikirləri aforizmə çevirir.

Hər bir dövrün ictimai-siyasi vəziyyəti şairlərin üzərinə istər-istəməz müəyyən vəzifələr qoyur. Xanəli Kərimli də belə vəzifə daşıyıcılarından biridir. Vətənpərvərlik hissi şairi ideyalı əsərlər yazmaq vəzifəsinə sövq edir. Onun dilində coşqu, kövrəklik, təəssüf, eyham birləşərək ideyanın mahiyyətini açə bilir. Vətənpərvərlik mövzusunu sənətkar şəxsiyyəti ilə bağlayanlar yanılırlar. Bədii dilə vətən, dövlət, xalq və cəmiyyət problemlərini gətirmək vətəndaşlıq xidmətinin mahiyyətini üzə çıxarır. Siyasi mövzular bəzən açıq və ciddi, bəzən ötəri görünür. Lakin hər iki halda şairin mövqeyi açıqlığı, aydınlığı ilə seçilir.

*Qanımıza susayan o tarixbazlar
Məni mənə sirr etdilər.*

Sözsüz ki, Xanəli Kərimlinin lirikası bütövlükdə siyasi həyat məsələlərinə həsr edilməmişdir. Lakin bu məsələlər bir sıra şairlər kimi onun da qələmindən yayınmamışdır. Bu mövzuda Xanəli Kərimli bəzəkli sözlər şairi kimi yox, böyük ideyalar şairi kimi qabarıq görünür. Xalqımızın tarixində şairin gözü qarşısında azadlıq uğrunda, torpaqlarımızı müdafiə istiqamətində baş verən baş verən siyasi hadisələri şair tale məsələləri kimi qələmə alır. Şair ötüb keçmiş, lakin xalqın həyatında silinməz izlər buraxmış hadisələrdən kədərlənir, onlara laqeydlik göstərən insanlara təəssüflənir, gələcəyə inam hissindən ilhamlanır:

*Şeytana uymayan, şərə uymayan,
Biz haqdan doğulan əzabkeşlərik.
Nə qədər müsibət çəksək də belə,
Ölmüşük, ölərik – haqdan dönmərik!..*

Vətənpərvərlik hissinin yüksəkliyi əsərlərin məzmununda, daxili mənasında coşqunluqla müşayiət olunur. Təntənəli dil bu coşqunun nəticəsində meydana çıxır. Xanəli Kərimlinin dilindəki “*istiqlal arzulu üsyan*”, “*nankor taleyin alın yazısı*” kimi ifadələr belə dil faktlarındandır.

Dövrünün acı həqiqətlərinə heç bir vətəndaş və ədalətli şair ötəri baxmayıb, bitərəf yanaşmayıb. Sözsüz ki, Xanəli Kərimli də belələridəndir:

*İçimdə bir qurd ulayır;
Ya qəzəbdən, ya qeyrətdən,
Ya qəhərdən, ya qeyrətdən,
Fərqi nədir, ulayır qurd...
Nə ularsan, nə sızlarsan,
Ciyərinə dağ basılmış?!
İndi sənənin ulartına
Bir kimsənə
Bir çimdik də verməz qurut.*

Tarixi gerçəkliyi yada salan, onunla fəxr edən şair deyir:

*Tarix özü möhür basıb
Türk – qəhrəman,
Türk – ərəndir.
Türk öz yurdu,
Eli üçün
Qan tökəndi, can verəndi.*

Tənqidçi alim Belinski demişdir: “*Şair sözü yüksək və müqəddəs sözdür. Bu sözdə ölməyən əbədi bir şöhrət vardır*”. Xanəli Kərimlinin siyasi lirika örnəklərinin dilində şairin müqəddəs çağırışları hiss olunur. Şair vətən, xalq üçün parlaq gələcəyi yalnız arzu etməklə kifayətlənmir, eyni zamanda buna çatmağın yollarını da göstərə bilir.

Əsl vətənpərvər şairlər xalqının haqq deyən sözüdür. Xanəli Kərimlinin siyasi lirikasında Vətən baş mövzudur. Şairin vətənə xidməti onun bu mövzudakı şeriləri, münasibətini bildirən söz və fikirləridir. Şairin vətən uğrunda mübarizədə əsas silahı sözdür. Bu mövzudakı əsərlərin dilində az da olsa, soyuqqanlılıq hiss etmək mümkün deyil, hərarətli dil, yerinə düşən sözlər, xalq hikmətinə dayana fikirlər onların bəzəyidir. Belə əsərlərdə həyəcanını gizlədə bilməyən şair bəzən xüsusi intonasional söz və ifadələr işlədir.

Vətəndaşlıq hər bir şəxs üçün, xüsusilə də şair üçün yüksək mənəvi keyfiyyətdir. Vətənə xidmət hər bir kəsin mənəvi böyüklüyü və ya kiçikliyi onun vətənə nə dərəcədə xidməti ilə ölçülə bilər. Xanəli Kərimli bəzən yana-yana içindəki vətən eşqinin “*öldüyünü*” dilə gətirir. Lakin əsərlərinin ideyası oxucunu onun əsl vətəndaş və vətənpərvər şair olduğuna möhkəm inandırır:

*Vətən torpağının boz adamları,
Vətən torpağının “öz adamları”,
Satılmış bir para “söz adamları”
Öldürdü içimdə vətən eşqini.*

İctimai arzuların tərənnümü bədii dildə ürəklirin sözü kimi meydana çıxır.

“*Poeziya xalqın ürəyidir, bəşəriyyətin qəlbinin tarixidir*” deyənlər, doğrudan da, səhv etməyiblər. Xanəli Kərimlinin

qəlbindən gələn fikirlər Azərbaycan dilinin geniş poetik imkanları ilə gerçəkliklər kimi üzə çıxır. İctimai-siyasi lirikasına aid olan bütün əsərlərində Azərbaycanın milli-mənəvi varlığı şairin ilham mənbəyidir. Şairin ictimai-siyasi lirikası təkəcə ideya-bədii xüsusiyyətləri və dərin ictimai məzmunu etibarilə seçilmir, həm də təntənəli dili ilə fərqlənir. Xanəli Kərimlinin yaradıcılığında ictimai-siyasi lirika örnəkləri çoxdur. Onların hər birində təravətli dil gözəllikləri, sözü təqdim etmə bacarığı vardır.

*“XX əsr Naxçıvan ədəbi mühiti” mövzusunda
respublika elmi konfransının materialları,
Naxçıvan-2020, səh. 118-121.*

*Süleyman ALIYEV,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
ali dərəcəli metodist müəllim*

ŞAIRİN KÖNÜL DÜNYASI

Bu il (2021-ci ildə) Bakıda tanınmış şair, ədəbiyyat-şünas və pedaqoq “yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının yaradıcılarından biri” (akad. İ.Həbibbəyli) olan X.Kərimlinin “Qanun” nəşriyyatı tərəfindən 272 səhifəlik “Tanrı müjdəsi” adlı kitabı nəşr olunmuşdur. Kitab şairin anadan olmasının 70 illik yubileyinə həsr olunmuşdur. Burada şairin 1989-2020-ci illərdə yazdığı seçmə şeirlər və poemaları toplanmışdır.

Kitabda olan şeirlər beş başlıq altında verilmişdir: “**Seçmə şeirlər**”, “**Türkiyə eskizləri**”, “**İkiliklər və dördlüklər**”, “**Son illərin şeirləri**” və “**Lirik poemalar**”. Kitab “**Toğluqayanım Məmməd Araza məktubu**” şeiri ilə açılır. Şeirdə istedadlı şairin M. Araza olan ülvî sevgisi şəxsləndirilmiş Toğluqayanın dili ilə özü də çox böyük ürək yangısı ilə yazılmışdır. Yeddi bəndlik bu şeirdə təbiətin bir parçasının – Toğluqayanın sanki M.Arazsız nə payızı, nə qışı bilinir. Bulaqlar da öz axarını, təbiət də öz səsini, öz avazını dəyişib. Onun sinəsi üstündə bitən çiçəklər də belə qarıybıdır:

*Şair balam, ömrüm, günüm yaradı.
Sinəm üstə çiçəklərim qarıdı.
Nəyim varsa təbiətin varıdı.
Çalxalanıb dərinliyim, dayazım,
Gəl görüşək, mənim Məmməd Arazım.*

X.Kərimli özünəməxsus səsi, nəfəsi, sözü olan şairdir. O, insanların mənəvi aləmini həmişə ucalığa səsləyir. Onun **“Sonra gec olar”** şeiri də elə buna həsr olunmuşdur. Şeirdə insanların bir-birinə münasibətinin itməsi, qəlblərində mərhəmət, insanlıq hislərinin yoxa çıxması, çoxüzlü olması, ədəb-ərkan qaydalarına əməl etməməsi göstərilir. Bu, şairi düşündürür. O bunların olmasını istəmir. Elə ona görə də narahatdır, çox həyəcanlıdır. Şair ritorik sualla deyir:

*Bəzən düşünürsən, donur qəlbə qan,
Gündə bir möcüzə kəşf edən insan
Bəs niyə özünü kəşf edə bilmir?!
Küllü-kainatı “dərək edən” insan,
Niyə bəs özünü dərək edə bilmir?!*

Şairi bəzən kitablardan oxuduğu (“yazıya pozu yoxdur”), bəzən də qələm yoldaşlarının yazdığı (“səadət insanın öz əlinədir”) fikirləri düşündürür. “Bunlar, bəlkə də, haqdır”, – deyir (“Əlinə əl yetməz” şeiri). Ancaq:

*Taleyin öz yolu, öz ünvanı var;
Nə qədər cəhd etsən dəyişməz yolun.
Tale var, gədanı şahənşah eylər;
Tale var, şahın da bağlar əl-qolun*

- fikirlərinə haqq qazandırsa da, o, tərəddüd içərisində qalır. Cəmiyyətdə bəzən haqsızlar haqlını danır. Haqqa, ədalətə hücumlar olur. Bunlar böyük xətalara aparıb çıxarır. Hətta faciələr yaradır. Bax şairin qorxduğu da budur. O, böyük vətəndaşlıq duyğusu ilə heç vaxt bunları görmək istəmir.

*Haqqın ucaldığı qaçaqdır haqdan,
Haqqa əyiləndən haqq qaçaq düşüb.
Fələyin gərdişli tərəzində
Nahaqq ağır gəlir, haqq qaçaq düşüb.*

*Əlinə əl yetmir, dilinə də dil,
Deyəsən, “Özün seç yaxşı-yamanı”.
Haqqı dananların kefi üsrə kefi,
Bəs haqq aşıqının xoş günü hanı?!*

Kitabda şairin müharibə mövzusunda yazdığı **“Təbiət itirib təbiətliyin”, “Şəhidlik nəğməsi”** şeirləri verilmişdir. Məlumdur ki, biz müharibə dövrünün dəhşətlərini görmüş və onları yaşamışıq. Qanlı müharibə illərinin gərginliyi, həyəcan və iztirabları, əlbəttə, bu illəri yaşayan hər bir şəxsə güclü təsir etməyə bilməz. O cümlədən, X.Kərimliyə də. Vətənin ağrı-acısını yaşayan şair təbiətin özünün də qəm-kədər içərisində olduğunu, *“gecələr yuxusunun arşə çəkildiyini”, “nəğməli bu-laqların nəğməsini itirməsini, nağıllı çayların nağılının yoxa çıxması-nı”, “hər şeyə, hər kəsə analıq edən təbiətin sanki anasız qalması”*nı müşahidə edir. Müharibənin bu dəhşətli səhnələrini verən şair metaforik ifadə ilə – *“meşələrin saç yolu-lub ağrı çəkmələri ”* ilə poeziyaya gətirir.

*Torpaqda, havada barıt iyi var,
Güllədən quşların yarılıb bağı.
Mərmidən təpələr oyuq-oyuqdur,
Meşələr saç yolub çəkirlər ağrı.*

Həyatın daimi axarda olduğunu, insanın cismani ömrünün bir daha geri dönmədiyini (*“Bir də geri dönməyəcək bu qatar”*) deyən şair həm də **“İnanıram ki...”** şeirində bildirir ki,

əgər bütün xəbislikləri, pislilikləri, maskalanmış üzləri bir gün qara torpaq udarsa, dünya üzündə nə bir Allah bəndəsi, nə şeytan qalmazsa, həyat yenidən başlayarsa, onda hər şey öz axarınca gedəcək. *“Sərhədlər də yıxılacaq, dünya olacaq azad, şəriksiz bir Vətən”*. Əlbəttə, bu mümkün deyildir. Sadəcə olaraq şairin utopiyasıdır.

X.Kərimlinin daxili dünyasının bəzi məqamları **“Həyat tablosu”**, **“Nədən”**, **“Babam nağıl deyərdi”**, **“Saxla qəlbini buztək...”** və s. şeirlərində öz əksini tapır. Onun 1994-cü ildə bir şəhid atasına yazdığı şeirində (*“Saxla qəlbini buz tək...”*) vətənin yad əllərə düşməsinin səbəbini belə verir:

*..Ağatlı oğlanları
Öldürdü zaman-zaman
qara atlılarımız.
Onunçün yad əllərdə
qalıbdı Vətənimiz,
namus, qeyrət, arımız!*

Çox şükürlər olsun ki, ikinci Qarabağ döyüşündə qara atlıların əl-qolunu bağladılar. Vətənimizin əsgərləri öz döyüş əzmi və şanlı qələbəsi ilə düşməyə qan uddurdu. Zəfər çaldı. Namus və qeyrətimiz olan torpaqlarımıza sahib olduq. Şəhidlərimizin qanını aldıq.

Kitabda X.Kərimlinin sevgiyə aid (*“Bir az da sevgidən danış”*, *“Arama”*, *“Kaş qəlbimi görəydin...”*, *“Sevgi də bir dəlilik”*) şeirləri də yer almışdır. Canlı seyri, həyatı müşahidəsi güclü olan şair fikirlərini istər sevgiyə aid, istərsə də digər mövzularda yazdığı şeirlərində asanlıqla verə bilir:

*Kiminin əli istidi kiminin ürəyi,
Əli istilərin hasil olur diləyi.
Ürəyi istilərin daşdan çıxır çörəyi...*

Şair türk xalqlarının tarixi birliyini “**Nə mutluyam...**” şeirində böyük sevgi hissi ilə verir. Ümumiyyətlə, X.Kərimli kitabın “**Türkiyə eskizləri**” bölməsində verdiyi şeirlərində soyumuz, kökümüz bir olan bu millətə böyük qayğı, isti bir münasibət ilə yanaşdığını görürük.

Şairin kitabda “**İkiliklər**”dən ibarət olan aforizmləri də verilmişdir:

*Dünyada ədalət olsaydı əgər,
Bu qədər zülmü də çəkməzdi bəşər.*

*Kim ayırd edirsə haqqı nahaqdan,
Kamil yaratmışdır onu yaradan.*

*Tülkünü bəzəyib etsən də aslan,
Yenə tülkü kimi qalacaq inan.*

*Şərəfsiz yol ilə yeyilən çörək,
Bir gün zəhər olub gözdən gələcək.*

Bu aforizmlər şairin dərin düşüncəsinin müdrik kəlamlarıdır. Hər bir oxucu bu kəlamlardan faydalana, özü üçün ibrət götürə bilər.

İnsan ömrünün nə qədər qısa olduğundan bu qısa ömrü mənalı və şərəfli yaşayanları şair alqışlayır. Onun istedadlı və ləyaqətli alim, gözəl ana Fərqanə xanım Kazımovanın əziz xatirəsinə həsr etdiyi “**Təsəlli**” şeiri, uşaq dünyasının düşüncələrini əks etdirən “**Hələ inanmırlar...**” poeziya nümunəsi belələrindəndir.

Şairin kitabındakı şeirlər mövzu rəngarəngliyi baxımından zəngindir. Onun gözəllik haqqında yazdığı şeirləri də diqqətçəkəndir. Düzdür, gözəllik haqqında çox yazıblar, çox

deyiblər. Ancaq X.Kərimlinin də bu barədə öz fikri, öz sözü vardır:

*...Gözəllik ölçülmür gözəl camalla,
Gözəllik gözəlin əməlindədir.
Gözəllik gözəldir ağıl-kamalla,
Riyasız, boyasız təmiz dildədir.*

*Əxlaqı gözəldir, mənliyi safdır,
Əsl gözəlliyin, əsl gözəlin.
Fitnəsi, işvəsi “can alanların”
Başa düşmək olmur əməlin, felin.*

*...Üzü gözəllərdən uzaq ol, uzaq,
Qəlbi gözəllərin dur səcdəsinə.
Aldanma qəmzəli göz yaşlarına,
Vurul təmiz eşqin möcüzəsinə.*

Şair şeirində mənəvi gözəlliyi əsas götürür. Yəni zahiri o qədər də gözəl olmayan, ancaq batini – mənəvi aləmi yaxşı olanları gözəl hesab edir. Bu, doğrudur, ancaq həm zahiri, həm də batini gözəllik vəhdətdə olarsa, bu lap əla olar. Bunun əvəzi yoxdur.

X.Kərimlinin həyata baxışı çox genişdir. Onun şeirində (“Nənəm xalça toxuyardı”...) bədii təxəyyülünün məhsulu ilə xalq yaradıcılığının təsiri ilə yazılan nümunələri – bayatıları bir həmahənglik yaradır. Səkkiz bəndlik şeirdə şairin fikirləri ilə nənənin könül dünyasının fikirləri görün nə gözəl səsleşir:

*...Nənəm xalça toxuyardı,
Toxuduqca ilmə-ilmə,
Naxış-naxış, narın-narın,*

*Şirin-şirin oxuyardı:
“Xurcunu qotazlı yar,
Sinəsi söz, sazlı yar,
Sən məni ta neynirsən,
Yanında var nazlı yar”...*

Kitabın “Son illərin şeirləri” bölməsində verilmiş poetik nümunələrə **“Kişilik bir zirvədir ki...”**, **“Ağrı”**, **“Vur əsgərim, haqq sənin, həqiqət də sənindir”** və s. şeirlərini göstərmək olar. X.Kərimli **“Kişilik bir zirvədir ki...”** şeirində yazır:

*Kişilik bir zirvədir ki, hər erkəyin əli çatmaz,
Kişi olan halalına ömrü boyu haram qatmaz.
Halal gələn bu dünyaya halallıqla yaşayırlar,
Halallıqla yaşayanlar KİŞİ adın daşıyırlar*

X.Kərimli kişi adına yüksək qiymət verir. O bu ada biganə qalmır. Elə ona görə də onu böyük hərfələrlə yazır.

Başqalarının haqqını yeyən, *“paçalara sığınaraq özlərinə “kişi” deyən*, millətin qanını zəli kimi, ac bit kimi soran, xalqa, millətə biganə qalan, məqamında özündən böyüklərin qarşısında quyruq bulayan, dar məqamda tülkü kimi, tula kimi dayananları kişi hesab etmir. Çünki:

*Belələri dönük çıxır anasına, bacısına,
Namusuna – arvadına, öz oğluna, öz qızına,
Tək onların qarnı doysun, cibi dolsun, varı gəlsin,
Süfrəsinin yağı gəlsin, balı gəlsin, narı gəlsin...*

Kişilik haqqında bir çox mətləbləri diqqətə çatdıran şair cəmiyyətin müxtəlif təbəqələrində az da olsa sözü gedən ada

layiq olmayanlar vardır. Şair, əlbəttə, bu cür mənəvi faciələrə biganə qala bilmir. Onun kişilik haqqında gəldiyi qənaət budur:

*Kişi kimi yaşamağın ləzzəti çox, şərəfi çox,
Əvəzində əzabı çox, ağrısı çox, zilləti çox.
KİŞİLƏRİN dar ayaqda olmasa da bir dayağı
Çaqqallarla, tülkülərlə bürünsə də solu, sağı,
Ancaq yenə
Həqiqətdir, halallıqdır KİŞİLƏRİN qibləgahı,
Haqq yolundan dönənlərin yox amalı, yox Allahı.
Qaranlıqlar əriyibdir KİŞİLƏRİN ziyasından,
Doğub aydın səhərlər də mərd KİŞİLƏR zəkəsindən.
KİŞİ kimi yaşayanlar KİŞİ adı daşıyıblar,
Tarixlərin yaddaşında tarix kimi yaşayıblar.*

“**Ağrı**” şeirində isə vətən, yurd sevgisi, yurd həsrəti özünü göstərir. Şair bu şeirində əl üstündə nöqtə boyda olan adi bir ləkə yerinə oxucu diqqətini yönəldir. Məqsədsə onun müqabilində saf, təmiz niyyətini müasirlərinə çatdırmaqdır. Bu həm də müəllifin daxili dünyasının necə təlatümlü, necə fırtınalı, necə ağırlı olduğundan xəbər verir. Düzdür, şeir həcm etibarını ilə o qədər də böyük deyil. Ancaq fikir tutumunda bir həsrət, bir ağrı yükü var. Əl üstündə nöqtə boyda olan qara ləkə yeri diqqət çəkir:

*Ancaq bu günədək, bu zamanadək
Kimsə soruşmayıb, kimsə görməyib
Alnıma vurulan qara möhürtək
Zəngəzur ləkəsin, Təbriz ləkəsin,
Borçalı ləkəsin, Dərbənd ləkəsin,
Qarabağ ləkəsin, Kərkük ləkəsin...*

*İtən torpaqların bitən ləkəsin
Bu başı bəlalı VƏTƏN LƏKƏSİN!!!*

İkinci Qarabağ savaşında igid əsgərlərimizin döyüşdə qazandıqları qələbədən ruhlanan şair şanlı ordumuza “Vur, əsgərim, haqq sənin, həqiqət də sənindir!” adlı şeirini it-haf etmişdir. Azərbaycan torpaqlarında tarixi ədalətsizlik nəticəsində öz havadarlarının köməyi ilə dövlət qurmuş şərəfsiz erməniləri lənətləyən şair “*Vətən mülkünü Şah İsmayıl təpəri ilə qoruyan*” igid, məğrur əsgərlərimizi alqışlayır. “*Bu gun Qarabağ havası ilə köklənən*” əsgərlərimizi İrəvan xanlığı, Zəngəzur, Göyçə gölü gözlədiyini bildirir:

*Qarabağ havasına köklənsən də bu gün sən,
Zəngəzur, Göyçə gölü gözləyir yolunuzu.
İrəvan xanlığının xanlığını qaytarıb
Dola Vətən boynuna o məğrur qolunuzu...
Vur, əsgərim, Vətənin gülsün dağı, aranı!..
Qoy axsın səngər-səngər düşmənin mürdar qanı!..*

X.Kərimlinin “Tanrı müjdəsi” kitabında beş poeması toplanmışdır: “**Ağrı**”, “**Bütövlük**”, “**İnam**”, “**Təbil**” və “**Bayrağını uca qaldır, ana Vətən**”. “Ağrı” poemasında müəllif real tarixi həqiqəti oxucuya çatdırır. 1990-cı ildə Sovet İttifaqının qoşun hissələri yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Bakı şəhərinə girmiş və dinc əhaliyə divan tutmuşdur. Daha sonra isə Neftçalada və Lənkəranda əhalini qətlə yetirmişlər. Vətənin azadlığı uğrunda etiraz səslərini ucaldan insanları şəhid etmişlər.

X.Kərimli “Ağrı” poemasını 20 Yanvar şəhidlərinə həsr etmişdir. Burada şairin şəhidə olan dərin və ülvi sevgisi, daxili rəğbət hissi təbii boyalar və emosionallıqla verilmişdir. Onu

da qeyd edək ki, bugünkü Azərbaycan şeirinin ən ilhamlı yazarlarından biri olan X.Kərimli “Ağrı” poemasını çox böyük ürək yanğısı ilə yazmışdır. Bu poemada şair kiçik bir məqamı diqqətə çatdırır. Ancaq bu məqam nümunəsində böyük həqiqətləri ortaya qoyur. Çoxlarının gördüyü, ancaq yanından biganə keçdiyi faktları mənalandıra bilir.

Şəhidlərin ildönümü ilə əlaqədar şəhid məzarları yad edilir. Bu məzarlığa kasıb-kusublar da, varlılar da gəlirlər.

*...Kimi cırır yaxasını
şəhidinin qabağında,
Kimi qardaş harayında,
Kimi ata sorağında.
Kimisi də oğrun-oğrun
göz yaşını qarsalayır,
Kimisi də fəryadıyla
ürəkləri parçalayır...*

Ancaq bura gələnlərin arasında bahalı maşınlarda olan “şux geyimli, şax yerişli, vəzifəli, qara niyyətli” də var. Onlar məzarlara gül qoyurlar. Tost deyirmiş kimi nitq söyləyirlər. Üzlərində kədər, qəlblərində isə gülüş duyulur. Sanki belə bir reallığı duyan şəhid cəsədləri cana gəlir. Onlara öz fikirlərini söyləyirlər. Müəllif belə bir vasitə ilə, yəni şəhidləri danışdırmaqla şəhid, şəhidlik, vətən, xalq haqqında öz fikirlərini oxucu ilə bölüşə bilir. Həm də şair poemada real tarixi keçmişimizi vərəqləyir, onları tarixi aspektə poetik sözə çevirir. Şəhidlərin dili ilə onları göz önünə gətirir. Cənnət Azərbaycanımızın gözəlliyinə, onun yeraltı və yerüstü sərvətlərinə, suyuna, havasına zaman-zaman göz dikən quduz dövlətlər onu didişdirmiş, parçalamışlar. Əlbəttə, haqq söz deyən bu vətənin əsl sahibləri isə qanlarına qəltan edilmişlər:

*Hakim olub neçə illər
bu torpaqda yad ünsürlər.
Soyub-soyub talayıblar.
Təsadüfə başçıların ucbatından
bu milləti qatma kimi
barmaqlara dolayıblar.
Haqq sözünü deyəndə də
qanlarına bulayıblar.*

70 il əsarət altında olan xalq soyulmuş, talanmış, xeyir cildi geyən şərə isə haqq qazandırılmışdır. Qaraya ağ, ağa isə qara deyilmişdir. Kirov və Şaumyan kimi yad ünsürlərə ölkəmizdə heykəllər qoyulmuş, onları qibləgaha çevirmişlər. Razinləri, puqaçovları təbliğ edib yaşatmışlar. Ancaq xalqımızın mərd, mübariz, vətən üçün canından keçən Şah İsmayıl Xətəinin, Cavad xanın adlarının belə çəkilməsinə icazə verilməmişdi. Necə deyərlər, ruhları belə çarmıxa çəkilmişdi.

Düzdür, poemada bu kimi məqamlar verilir. Ancaq bunun müqabilində hadisələrin hamısını deyil, onun məğzini – bir sözlə, ən kəsə yolla fikirlərini izah etmiş, hiss və düşüncələrini misralara hopdurmaqla mənəvi gərginlikləri verə bilmişdir. Əlbəttə, bu şairin uğurudur.

Poemada şair oxucuya çatdırmaq istədiyi fikirləri təzadlar üzərində qurmuşdur. Bu da fikirlərin qabarıq şəkildə üzə çıxmasına kömək etmişdir. Bir tərəfdə:

*Onun, mənim, bu millətin
dövlətini, sərvətini
vaqon-vaqon, qatar-qatar
yad ellərə sata-sata
hərəsi bir mərtəbəyə yüksəliblər*

- deyən şair bədii sualla soruşur:

*Belə kefi görən kəslər,
Belə ömür sürən kəslər,
Vətən üçün ölərmə heç?!*

Digər tərəfdən isə vətən üçün şəhid olan vətənsəvər kasıb-
kusublardır:

*Şəhidlik bir nemətdirsə,
Şəhidlik bir qüdrətdirsə,
namusdursa, qeyrətdirsə,
niyə kənar qaçırırsınız
bu qeyrətdən, bu nemətdən,
bu şöhrətdən?
Yaxşı baxın, yaxşı baxın
sıramıza, boyumuza,
Kasıb-kusub nəslirik biz,
Bu torpağın əslirik biz.*

Əlbəttə, əbədiyaşar şərəfli şəhid ömrü və sərvət topla-
yan şərəfsiz yad ünsürlər poemada bir-birinə daban-dabana
zidd olaraq verilmişdir. Şəhidlərin fədakarlıq ruhu poema-
da güclüdür. Onlar Azərbaycanı “*dərd içində solan anam*”,
“*dünəni qan, bu günü qan, hər yerində şəhidistan*” adlandı-
rır. Poemanın finalında şəhidlərin alovlu çıxışları sanki xalqı
oyadır, onları azadlıq uğrunda mübarizəyə qaldırır. Bunlar
şair arzularının dolayısı yolla ifadəsidir. Əlbəttə, əsər uğur-
lu alınmışdır. İnanırıq ki, oxucular da şairin bu əsərini yüksək
qiymətləndirəcəklər. Fəal idrakın məhsulu olan, xalqımızın
keşməkeşli tarixindən bəhs edən bu əsəri gələcək nəsillər də
sevə-sevə oxuyacaqlar.

Şairin “Bütövlük” poemasında isə Şəhidlər xiyabanında yanan məşəl mənalandırılır. Onu “*şəhidlərin özü*”, “*şəhidlərin səsi*”, “*şəhid anaların ərzə ürək sözü*”, “*düşmən zindanlarında hörüklərindən asılan ağbirçək anaların, süd qoxulu günahsız körpələrin fəryadı, ahı*” adlandırmaqla yanaşı həm də “düşməni diz çökdürən laçınlı Sultan bəyin, kəlbəcərli aşıq Şəmşirin, Şuşaya ilk daş qoyan Pənah xanın harayı, qisası”, – deyə mənalandırır. Poemada şair xalqı birliyə, yadelliləri öz torpaqlarımızdan qovmağa – bir sözlə, erməni faşist unsürlərini və onların havadarlarını doğma diyarımızdan rədd etməyə, yeni şəhid məzarlarının salınmaması üçün xalqı bütövlüyə səsləyir.

Şairin istər “Ağrı” istərsə də “Bütövlük” poemaları vətənpərvərlik ruhunda yazılmışdır. Bütövlük dedikdə şair həm də vətən bütövlüyünü, Azərbaycanın əzəli torpaqlarının bütövlüyünü nəzərdə tutur. Zaman-zaman quduz düşmənlərin ayaqları altında tapdalanan torpaqlarımız inanırıq ki, Azərbaycanımızın mərd, mübariz övladlarının fədakarlığı sayəsində gec də olsa, öz doğma sahiblərinə qaytarılacaq.

X.Kərimlinin “Bütövlük” poemasında xalqımızın tarixi keçmişinin xatırladılması da məhz bununla bağlıdır. Dövr, zaman və cəmiyyətdə baş verən ictimai-siyasi vəziyyət dəyişdikcə insanların şüurunda da dəyişikliklər baş verir. Bax, bu mənada vətənpərvər bir şair kimi X.Kərimlini ulu tarixi keçmişimiz narahat etmişdir. Elə bu səbəbə görə də “Bütövlük” əsərini yazmışdır.

“İnam” poemasını müəllif memar Əcəmi Naxçıvaniyə həsr etmişdir. Onu da qeyd edək ki, XI-XII yüzilliklər Azərbaycan mədəniyyətinin çiçəklənmə dövrü idi. Bu dövrdə yaşayıb-yaratmış dahi şəxsiyyətlərin çoxluğu adamları heyrətə gətirirdi: Qətran Təbrizi, Xətib Təbrizi, Məhsəti Gəncəvi, Xaqani Şir-

vani, Nizami Gəncəvi... Bax, bu sənət ulduzları içərisində ən parlaq işıq saçanlardan biri də Əcəmi ibn Əbubəkr Naxçıvani idi. Şairin Əcəmi haqqında yazdığı “İnam” poeması həcm etibarı ilə elə də böyük deyil. X.Kərimli vermək istədiyi fikirlərini Əcəmi vasitəsi ilə oxucuya çatdırır. Onun əsərdə canlı portretini yaradır. Əcəmini “*baxışlarında yerin-göyün ləngəri*”, “*duruşu, görkəmi mələk camallı*”, “*gözlərində sevinc, qəlbində qürur*” fikirlərini verərək memarı diqqətə çəkir. Həm də onun özünün “Yusif ibn Küseyr” və “Möminə xatun” türbələri haqqında fikirlərini xatırlatmaqla xalqımızın zəngin tarixi keçmişini göz önünə gətirir. Bəzi məqamları Əcəminin dili ilə verir:

*Hər kiçik naxışda, hər dürlü rəngdə,
Vəsv etdim Tanrının möcüzəsini.*

Yaxud:

*Bir naxışı yüz cür şəklə salıb,
Yazdım “lailahə-illəllahımı”.
O qədər arayıb axtardım, axır
Naxışlarda tapdım qibləgahımı.*

Şərq aləmində “Şeyx-ül-mühəndis” (*mühəndislərin başçısı – S.A.*) adlandırılmış Əcəmiyə şair çox yüksək qiymət verir. Çünki Əcəminin özü xalqını çox yüksək qiymətləndirir. Onun yaradıcılıqdakı uğurlarını xalqının ülvî vəziyyətindən gəldiyini bildirir:

*Dünyanın incisi bu əməllərim,
Mənim yox, xalqımın ülvyyətidir*

*Hər naxış, hər kiçik həndəsi fiqur,
Sevən ürəklərin şeiriyyətidir.*

Yaxud:

*...Çalışdım xalqımın böyüklüyünü
Vəsv edim torpağın, daşın diliylə.
Bu müqəddəs yurdun qəm-kədərini,
Hayqırım aləmə memar əliylə.*

Şair öz fikirlərini poetik istedadının gücü ilə verməyi bacırır. Bu da onun dərin düşüncələri ilə sıx surətdə bağlıdır. Poemada X.Kərimli Əcəminin daxili dünyasını çox gözəl verir. Onun vətənsəvərliyinə, təmiz və işıqlı duyğularına heyran olmamaq mümkün deyil. Vətənin bölünməsinə biləndə onun fəryad qoparması inandırıcıdır:

*Elə ki biləndə ana Vətəni,
Bölürlər Cənuba, Şimala, Qərbə...
Əllərin başına sıxıb hayqırdı:
- Bəs necə dözdünüz bu qara dərdə?!*

Poemada şair özünün də canlı obrazını yaratmışdır. Özünün timsalında xalqımızın təmizqəlbliliyini, ürəyiyumşaqlığını, insanpərvərliyini ustadı Əcəmiyə bildirir:

*Nə qədər bəlalər çəksək də bizə
Tarixin dərsləri dərs olmur, ustad.
Onunçün də keçən yüzilliklərdən
Bizi zindan kimi sıxır kainat.
...Təmiz ürəyimiz, təmiz qəlbimiz,
Bizə düşmən olub, düşməndən betər.*

*Kimin gözlərində nəm görmüşüksə,
Kimin üzlərində qəm görmüşüksə,
Göz yaşını silib, qəmi almışıq,
Xeyir-dua ilə yola salmışıq.*

- deyir. Anaforadan istifadə edərək fikirlərini daha təsirli şəkildə çatdırmağa çalışmışdır. Sonra təəssüflə: “*Bizim içimizdə bütövlük olsa, vətən bütövlüyü dünəndən olar*”, – deyir.

Poemanın sonunda şəhidistan önündə salavat çəkib dayanan Əcəmi bu vətənin mərd övladlarının hələ tükənmədiyinə inanır. Elə o səbəbdən də:

*Dedi ki, bir arxdan su gəlibdisə,
İnanın ki, bir də çağlayıb gələr.
O əsgər başının üstdəki bayraq
Bütöv Azərbaycan üstə yüksələr!..*

Bu həm də sair ürəyinin dərinliklərində özünə yurd salmış fikirlər, arzulardır. “İnam” poeması onun poetik axtarışlarının parlaq nümunəsidir. X.Kərimlinin daxili dünyası çox zəngindir Onda yazıb-yaratmaq, həyat eşqi çox güclüdür. Biz bunu onun əsərlərindən aydın görürük.

Şairin “Təbil” poemasında da bir yangı var. Bu, ana vətən yangısıdır. Poemanın əvvəlindən axırına qədər şair bu yurdun torpağına, daşına, qayasına – bir sözlə, bütün varlığına həqiqət aşiqi kimi ürək yangısı ilə bağlıdır. Elə ona görə də hər hansı bir predmeti qələmə alarkən o, uğurlu alınır. Əlbəttə, bu, şairin canlı müşahidəsindən, seyrindən, mücərrəd təfəkküründə onu hərtərəfli analiz etməsindən irəli gəlir.

Poemada X.Kərimli kəndi – öz doğma yurd-yuvasını qoyub şəhərə gedən cavanlardan danışır. Onları doğru, düzgün

yola çəkmək istəyir. Bu cavanlardan qınadıqları da var, qınadıqları da. Onları qınamayı ki:

*Kimin ki xeyiri dəyir şəhərə,
Nə olar, qoy onlar şəhərli olsun.*

Qınadıqları isə əllərindən heç bir iş gəlməyən, ancaq şəhərdə saqqız satmaqla məşğul olanlardır:

*Bu dağlar qoynunda çobanlıq etmək,
Şərəfdir şəhərdə saqqız satmaqdan.*

Kənd də, dağlar, daşlar da sanki bu yurdu tərk edənlər üçün darıxır. Digər bir tərəfdən də bu məkanlarda fabrik və zavodların yoxluğu, gənclərin iş tapmasını çətinləşdirir. Onlar yol ayrıcında qalır, həyatın ehtiyacında çırpınırlar. Şairin dediyi kimi:

*İndi görürsən ki, dəyişdi dövrən,
Cavanlar qalıblar yol ayrıcında.
Fabrik də, zavod da işləmir hələ
Çırpınır həyatın ehtiyacında.*

Əlbəttə, belə bir vəziyyət şairi kədərləndirir, sıxır. Öz yurd-yuvasını səbəbsiz tərk edənləri kəskin qınayır. Dağların təmiz havası, güllü-çiçəkli yamacları, sərin bulaqları, şırşır axan suları, səmasında qartalları qıy vuran yurd yerlərini qoyub buradan necə uzaqlaşmaq olar?! Babalarımızdan qalmış bu əmanətləri gözləri bizdə qalmış yadellilərəmi vermək olar?! Axı Dədəmiz Qorqud vətəni həmişə müqəddəs bilmiş, onu: “*Yerli qara daşların yıxılmasın, kölgəli qaba ağacların kəsilməsin, Qamman axan görklü (axar-baxarlı – S.A.) suyun*

qurumasın! Çalışanda qara polad üz qılıncın kütləşməsin”, – deyə alqışlamışdır. Qədim bir xalqın öz yurdunu, milli şərəf və ləyaqətini qorumaq bizlərə əmanət edilməyibmi? Elə bu səbəblərə görə şair X.Kərimli öz yurd-yuvasını tərk edənlərə qəzəbini gizlətmir:

*Sahibsiz evlərin qarovulluğun
Çəkən o itlərdən utanın barı.
Kimsədən öyrənmək gec olar sizə,
İtlərdən... itlərdən öyrənin arı.*

*İtlər bu evlərdə bir vaxt yediyi,
Bir tikə çörəyə boğulub qalıb.
Bir azca ehtiyac duyan kimsələr –
Hərə bir şəhərdə lövbərin salıb.*

Sair qəlbində vətən, yurd sevgisi tüğyan edir. Elin, obanın qeyrətini çəkən, vicdanı olan hər bir şəxsə üz tutaraq xalqımızın, ölkəmizin müstəqilliyi, bütövlüyü naminə deyir:

*Qayıt gəl, bir damla vicdanı olan,
Qeyrət qılıncımız qalmasın qında.
Bu yurdun döyüşü hələ öndədir,
Kişilər son sözü deyəcək onda.*

*...İstəyirik Vətən basılmaz olsun,
Qoruyaq kəndi də göz bəbəyitək,
Kəndlər bu Vətənin əsgərləridir,
Əsgərsiz bir Vətən de nəyə gərək?!
...Bu dağlar həyasan təbili çalır.
Sabahın üzünə dik baxmaq üçün...*

Poema oxucunu öz cazibəsinə ala bilir. Bu onun dilinin sadəliyi, fikrinin aydınlığı, bədii təsvir və ifadə vasitələrindən yerli-yerində işlədilməsi ilə bağlıdır. Bir də şairin yurda, torpağa, vətənə sonsuz sədaqəti ilə əlaqədardır.

X.Kərimli poemada yazıb:

*...Bu dəfə dağlarla görüşəndə mən,
Dağlar mürgüliydü duman içində.
Nə qədər ağrılar dağ-düyün görüb,
Sonuncu onillik zaman içində.*

Şair poemanı 1998-ci ildə yazmışdır. Poemanın bu ilk bəndindən aydın olur ki, o, 1988-1998-ci illərin əhvalatlarını oxucu diqqətinə çatdırır. Poemada aforistik ifadələr də az deyildir:

*Bu dağlar qoynunda çobanlıq etmək,
Şərəfdir şəhərdə saqqız satmaqdan.*

*Ən çətin məqamda, ən dar ayaqda,
Daşlar da insanın dərddəşi olub.*

*Hansı torpağın ki, vuran əli var,
Orada dağların da başı ucadır.*

*Nə qədər öyünsək dünənimizlə,
Dünənimiz qaldı dünənimizdə.*

Bu gün belə qələm sahiblərinə çox ehtiyac var. Xalqımızın göynəyən mənəvi yaralarının sağalmasında onların zəhməti danılmazdır.

X.Kərimli “Bayrağımı uca qaldır, ana vətən...” lirik poemasını Qarabağımızın düşmən tapdağından azad edilməsi

ərəfəsində (25-29,10.2020) yazmışdır. Müəllif poemaya M.Ə.Rəsulzadənin “Bir kərə yüksələn bayraq bir daha enməz!..” kəlamını epigraflaqla vermişdir. Poemanı şair:

*Ana Vətən! Sən günəşli ölkə kimi var olsan da yaranışdan,
Başın heç vaxt açılmadı nə borandan, nə şaxtalı qarlı qışdan!*

-misraları ilə başlayır.

X.Kərimli doğma Qarabağımızı özünəməxsus qələmlə mənalandırır. Azərbaycanımızı üzüyə, bədənə, Qarabağı isə üzüyün qaşına, bədənin başına bənzədir. Poemanın hər bir misrasında odlu-alovlu fikir yükü var. Tarixi keçmişimizi oxucu diqqətinə çəkən şair şanlı qələbəmizi sevinclə insanlara çatdırır:

*Səni sənə qaytardı o Haqqa bağlı ulu qüvvət, ulu qeyrət,
Bu qeyrətin qabağında diz çökübdir xəstə “millət”, cılız “dövlət”.
Bu da bizə bir dərs olsun, bir dərs oldu, gözüüm nuru, Qarabağım,
Bundan belə qoy başlasın arzu dolu, ümid dolu yeni çağın.*

X.Kərimli Qarabağda yad ünsürlərin məskən salmalarını azərbaycanlıların ürəyiyumşaqlığı, qonaqpərvərliyi ilə bağlayır:

*Bizim kimi millət yox ki bu dünyada, ağzımızın tikəsin də,
Cibimizin son qəpiyi, sikkəsin də saxlamışıq qonaq üçün,
Dedik əsir-yesirlərə, yazıqlara: “Buyur, gəlin, başa keçin”
Özümüz öz əlimizlə quyu qazdıq özümüzə, sözüümüzə,
Handan-hana ayılanda ha döysək də dizimizə, üzümüzə
Ox kamandan çıxmışdı ta, özümüzü öz əlimiz yıxmışdı ta,
Çörəyimi yeyən düşmən xəncərini ürəyimə soxmışdı ta...
“Öz-özünə eyləyəni el yığıla edə bilməz” məsəli var,
Heyf, bizi gec ayıldı bu məsəllər, bu hikmətlər, bu kitablar.*

Azərbaycan xalqının torpağında yurd salasan, çörəyini ye-yib, suyunu içib, havasını udasan, axırda da ona dönük çıxıb: “*bu məkanlar bizimdir*”, – deyəsən, daha sonra isə yaşayış məskənlərini yandırasan, xarabalıqlara çevirəsən. Əlbəttə, şairin dediyi kimi bunlar xəstə “*millət*”, cılız “*dövlət*”in amalı ola bilər. Bu “*millət*” o “*millət*”dir ki, XIX yüzillikdə yaşamış rus diplomatı Aleksandr Qriboyedov haqlı olaraq rus imperatoruna göndərdiyi məktubunda yazırdı: “*Əlahəzrət, ermənilərin mərkəzi rus torpaqlarında məskunlaşmasına icazə verməyin. Onlar elə bir qəbilədəndilər ki, bir neçə il yaşadıqdan sonra bütün dünyaya çağıracaqlar ki, bu torpaqlar bizim ata və babalarındır*”. X.Kərimli bütün bunları çox yaxşı bilir. Ona görə də qəlbindəki vətən sevgisi vulkan kimi püs-kürür. Haqsızlıq, ədalətsizlik yoluna şeirlərindəki fikirləri ilə sədd çəkmək istəyir. Tanrının və Turan dövlətlərinin köməyi ilə vətən sərhədlərinin bərpası arzusu ilə deyir:

*Bayrağını uca qaldır, ana Vətən, indi meydan, söz sənindir,
Sən Tanrıdan yaranmısan, Tanrı köklü bütün Turan Vətənidir!..
Bütün tarix sədlərini əbədilik qırmaq üçün, enmək üçün,
“Vətəninin sədlərinə, son həddinə, son səddinə dönmək üçün,
Zaman döyür qapımızı,
yaman döyür qapımızı,
yaman döyür qapımızı”!!!*

X.Kərimlinin kitabında verilmiş “Ağrı”, “Bütövlük”, “İnam”, “Təbil” və “Bayrağını uca qaldır, ana Vətən...” poemaları böyük vətənpərvərlik hissi ilə yazılmışdır. Kitabda yuxarıda göstərdiyimiz uğurlarla yanaşı müəyyən qüsurlar da vardır. Şairin şeirlərində verilmiş bəzi sözlər yerinə düşməyib, bəzən də coşaraq özünü unudub dilində dialekt sözlərdən istifadə edibdir.

*Kəhər atdı yəhəri,
Kəhər qırdı yüyəni.
Eşitmədi minəkdən
belləri şəhrə olmuş.
“böyükələr” də deyəni...
(“**Babam nağıl deyərdi...**”)(nağılça)*

Burada olan “minəkdən” əvəzinə “minməkdən” sözü işləndirilib, yaxud

*O qədər gözümdən düşdü ki, dünya –
Bir toz dənəsitək yox etibarlı...
(“**Bir də çətin gələ ələ bu dünya**”)*

Beytdə verilmiş “toz dənəsi” ifadəsi əvəzinə “toz zərrəsi” sözləri işlədilib, mənəcə, daha doğru olardı. Yaxud “*Bulaqların suyu dadıqsayıbdır*”, “*Dərdi daşqırlıqda ha daşqırlayaq...*”, “*Bircə kərdi soğan belə əkməyənlər*” misralarında verilmiş “*dadıqsayıb*”, “*daşqırlıqda*”, “*daşqırlayaq*”, “*kərdi*” sözləri dialekt sözləridir. Müəllif onların yerinə ədəbi dilimizdə işlədilmiş müvafiq ümumişlək sözlərdən işlətsə, daha müvafiq olardı. Bu kiçik qüsurlara baxmayaraq, “Tanrı müjdəsi” kitabını uğurlu yaradıcılıq məhsulu kimi qəbul etmək olar.

Əziz X.Kərimli, gözəl insan, yaxşı dost, yaradıcılığınız zəngindir. Siz ədəbiyyatşünas, pedaqoq olmaqla yanaşı, həm də bir şair kimi könül dünyanızın çiçəklənmə çağını yaşayırsınız. Tanrı Sizə yar olsun, qəlbınız hərarətli, qələminiz qüvvətli, yolunuz açıq olsun.

*“Kredo” qəzeti,
28.07-04.08, 2021.*

*Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI,
yazıçı-tərcüməçi*

XANƏLİ KƏRİMLİ: HALALLIQLA YAŞANMIŞ ÖMÜR

Bu payızın son günlərində, daha doğrusu, noyabrın 27-sində söz adamı, pedaqoq və araşdırıcı, köhnə dostum Xanəli Kərimli ömrün daha bir zirvəsini – 65 yaşını haqladı...

“*Köhnə dostum*” deyimi özümə də qəribə gəlir, çünki onunla şəxsi tanışlığımızın cəmi on yaşı ola-olmaya. Amma elə bil, Xanəliylə bir kənddə, bir məhəllədə böyümüş, çətin, amma xoşbəxt uşaqlıq illərinin acısını-şirini birgə dadmış, müstəqil həyat və ədəbiyyat yollarında yanaşı addımlamışq...

“*Mən öz taleyimin yol yoldaşıyam*” deyən Xanəli Kərimli təxminən 45 illik müstəqil həyatında və yaradıcılığında nə qazanıbsa, kimsənin kölgəsində yox, ancaq öz istedadı, zəhməti, dözümlü sayəsində nail olub, buna görə də həyatda da, ədəbiyyatda da özünü rahat, inamlı hiss eləyir.

Onun həyat yolu doğulduğu Şahbuz rayonunun Mahmudoba kəndindəki ata ocağının istisindən (*Yaxşı yadımdadır köhnə ev-eşik, /Hər gecə bir nağıl deyərdi atam./Bütün kənd axışb bizə gələrdi, /Oxuyan, oynayan – kim idi yatan.*), kənd həyatının zəhmət dolu günlərindən keçib, bir əli kitabda, bir əli beldə-kətməndə olub, qismətinə ötən əsrin ağır 50-60-cı illərinin bütün məşəqqətlərini yaşamaq düşüb, amma işıqlı gələcəyə baxmaqdan əl çəkməyib. Orta məktəbi bitirəndən sonra yolu Naxçıvana – ovaxtkı Azərbaycan Dövlət Pedaqoji

İnstitutunun filialına uzanıb, ali təhsilinisə Bakıda tamamlayıb, neçə illər doğma kəndində müəllimlik eləyib.

Arayıb-araşdırmağa, müəyyən bir mövzuyla bağlı düşüncələrini sistemləşdirməyə meyilli olan Xanəli Kərimli bununla da kifayətlənməyib, AMEA Ədəbiyyat İnstitutunun aspiranturasını bitirib, elmi iş müdafiə eləyib, alimlik dərəcəsi alıb. O, Naxçıvan Dövlət Universitetində pedaqoji fəaliyyətə başlayıb, dosent, Əcnəbi tələbələrə iş fakültəsinin dekanı kimi çalışıb, səmərəli işinə görə, Muxtar Respublikanın əməkdar müəllimi fəxri adına layiq görülüb, ictimai fəallığı və vətənpərvərliyişə Xanəli Kərimlini Muxtar Respublika Ali Məclisinin kürsüsünə qaldırıb.

Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatını araşdıran Xanəli Kərimli həm öz sahəsinə, həm də bütövlükdə Azərbaycan ədəbiyyatına və ayrı-ayrı qələm adamlarının yaradıcılığına dair 100-dən artıq elmi-publisistik məqalə qələmə alıb.

Bütün bunları ona görə xatırlatdım ki, yaradıcı insan ömrünün qayəsi və miqyası barədə az da olsa təsəvvür yarada bilim...

Bir də doğulduğu torpağı, mənsub olduğu xalqı canından da çox sevən, həzin-kövrək, ağır-ləngərli, öz içində yanıb-qovrulmuş, yanğısının özünə pıçıldayan şair Xanəli Kərimli var. O Xanəli Kərimlinin, Əliağa Vahid demiş, *“kənlünün şişəsinə bircə qanad dəysə, sınar”*...

Amma vətəninin və xalqının mənafeələrini həmişə uca tutan, yeri gələndə yaşantılarını, ağrılarını aləmə hayqıran, dünyada gördüyü haqsızlıqla barışmayan, insan naqisliklərinə qarşı sərt münasibət göstərən Xanəli Kərimli də var. O Xanəli Kərimli isə, haqq sözünü deməyi, duyğularını kürsülərdən bəyan etməyi də bacarır...

“Şeir gərək Haqdan gələ” kredosunu qəbul eləyən şair Xanəli Kərimli könül verdiyi Sözdə, özünə tale seçdiyi poeziyada heç yerə tələsməyib, oxucuları qarşısında qalın-qalın kitabları, cürbəcür mükafatlarıyla deyil, torpaqdan və xalqdan güc alan özünəməxsus poetik nəfəsilə hesabat verib. Elə bu səbəbdəndi ki, onun 70-80-ci illər ədəbi-bədii nəşrlərində çap olunmuş şeirləri sayı ilə yox, havası ilə yadda qalırdı:

*Hələ bir kimsədən minnət çəkmədən
Beləcə bir ömür yaşayıram mən.
Odu səngiməyən şam ürəyimi,
Ey Vətən, səninçün daşıyıram mən.*

Elə buna görə də meşin qapılar qabağında gözləməyi, halal haqqı üçün kiməsə ağız açmağı, şeirinin mayasına haram qatmağı qəbul eləməyən Xanəli Kərimlinin ilk poetik toplusları (“Ay işığında”, 1998, “Anamdan məktub”, 2001) 50 yaş ərəfəsində işıq üzü görüb. Həcmcə kiçik, amma tutumca sanballı o kitablar ilk təmasdanca oxucunun könlünə yatıb, onu səs-küysüz, minnətsiz, həm də səmimiyyətlə qəbul eləyib. O şeirlərdə doğma torpağa sonsuz sevgi, onun insanına da, ağacına-quşuna da, gülünə-çiçəyinə də özünəməxsus, həlim, ərkyana, həm də kişiyana sevgi vardı:

*Yanağı allanan dağ qərənfilini,
Uyuyur dumanın tül örpəyində.
Çisəkdə şəh əmib pərvəriş tapan,
Çiçəyi çirtlayır gül-çiçəyin də.*

Sonra “Mən sözdən qorxuram – Tanrıdan qorxan kimi,
/Çünkü söz Tanrının, Tanrı sözün özüdür” deyən Xanəli

Kərimlinin **“Bu da bir nağıldı...”** (2004) adlı poetik toplusu işıq üzü görüb. Bu kitabda da oxucular onun ilk şeirlərində rastlaşdıqları eyni səmimiyyətin, eyni sevginin şahidi olublar. Həqiqətən, *“Xanəlinin şeirlərində təbiət dil açıb danışır, ürək nəğmə oxuyur. O, həssas, nəcib, ülvi duyğuları şeirin dili ilə havalandırmağı bacarır. Şeirlərindən baxanda şairin özü də mənəvi saflığı, halallığı, pak duyğuları ilə əsərlərində ifadə etdiyi həssas düşüncələrin məcmusu, vəhdəti kimi görünür. Bütün məqamlarda Xanəli Kərimlinin şeirlərilə şəxsiyyəti, daha çox da zəngin mənəvi aləmi bir-birini tamamlayır” (akademik İ.Həbibbəyli)*. O şeirlərdə *“gilə-gilə əriyən bir qaya ömrü”* aydın görünür.

*Mən özüm canlı bir kitabam, bala,
Hələ oxunmayıb bir sətrim belə.
Oxunsam, görərlər qaya ömrümü
Necə əritmişəm mən gilə-gilə.*

Yaşadığı ömür Xanəli Kərimliyə təkcə poetik uğurlar, yad-
daşlara yazılan şeir və poemalar bəxş eləməyib, həm də gücünü
və şirəsini torpaqdan alan müdrilik gətirib. Onun *“Mənə elə
gəlir ki...”* (2008) toplusundakı düşüncələri İnsan və Zaman,
İnsan və Sənət müstəvilərində yaranıb, Xanəli Kərimli həyata
da, yaradıcılığa da ciddi məsuliyyət və tələbkarlıqla yanaşma-
ğa üstünlük verən qələm sahibi olduğunu bir daha təsdiqləyib.
*“Öz doğma övladı üzərində cərrahiyyə əməliyyatı aparan
cərrahın əlləri əsmədiyi kimi, zəif və qüsurlu əsərlərinin məhv
edilməsində də sənətkarın əli əsməməlidir. Əsl və böyük sənət
də özünə qarşı ciddi məsuliyyət və tələbkarlıqdan yaranır”*.
Bu deyim onun ədəbiyyata münasibətini aydın ifadə eləyir.

“Bir Allah, bir qələm, bir də ağ vərəq/Mənim son ümidim, son andım olub” deyən Xanəli Kərimlinin yaradıcılığı haqqında qələmə alınmış “**Şairə məktub**” (2007), “**Sözün Əlinə yaddaşı**” (2011) toplularının, eləcə də tanınmış ədəbiyyatşünas, fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirovun yazdığı “**Bir ömrün nağılı**” (2011) monoqrafiyasının tərtibi və nəşrinin bilavasitə iştirakçısı olduğumdan onun yaradıcılığıyla yanaşı, mənəvi aləminə də yaxından bələdlilik imkanı əldə eləmişəm. Ömrün 60-nı haqlayan qələm adamının həyat və yaradıcılıq salnaməsi kimi dəyərləndirdiyim həmin kitablarla tanışlıq zamanı bir daha əminlik hasil elədim ki, Xanəlinin nail olduğu bütün uğurlar kökündən-soyundan gələn halallığın nəticəsidir. Yaşadığı ömrü həyat qayğıları və yaradıcılıq axtarışları arasında çırıntılarda keçirən Xanəli Kərimli hər şeyi olduğu kimi qəbul eləməyi də bacarır:

*Altmış anlıq yuxu imiş altmış il,
Hardan gəldi, hara getdi ömür-gün?!
Bir anlığa dönüb baxdım geriyə
Nə səs gəldi, nə bir haray, nə bir ün.*

Şübhəsiz, onun hələlik son poetik toplusu olan “**Payız düşüncələri**” (2013) yaşanmış ömrün hədəf getmədiyinin daha bir sübutu oldu. O kitabdakı şeirlərdə Xanəli Kərimli yaradıcılığının bürün yönümləri – Vətən və Xalq sevgisi, milli təəssübkeşlik, Vətənin və Xalqın ağırları, İnsan və Təbiət bağlılığı, İnsan və Zaman qarşıdurması, İlahiyə sevgi, kövrək məhəbbət duyğuları, naqis xislətli varlıqlara qarşı qəzəb... öz əksini tapıb. Xanəli bir qədər ümitsizliyə qapılındakı “*Bizə məhəbbət göndər, bir kök üstə birləşək, / Bir də ki, Allah xofu, bir də insaf, İlahi!..*” – deyir. Amma bu ümitsizliyin işıqlı

gələcəklə sonlanacağına da ümidini itirmir: “*Daşı tərəziyə düz qoyan Allah,/ Sən dağıt yolumdan dumanı, çəni*”

Xanəli Kərimlinin yaradıcılıq aləminə işıq tutan “**Bir ömrün işığı**” (2016) adlı daha bir məqalələr toplusunda mərhum alim, AMEA-nın müxbir üzvü Adil Bağirovun bu dəqiq fikirlərinə rast gəldim: “...*Xanəli Kərimli sözə həssas şairdir, o, daim söz axtarışında olur, sözdə işıq, nur axtarır. O, sözün çəkisini, qədrini bilir, qüdrətini, hikmətini qiymətləndirir; sözü hər şeydən ağır hesab edir. Şair üçün söz, ən böyük enerji mənbəyidir. Onun təsir gücünü əvəz edə biləcək heç bir qüvvə yoxdur*”. Məncə, çox dəqiq müşahidədi, Xanəli Kərimli yaradıcılığının mahiyyətini tam ifadə eləyir...

Xanəli Kərimlinin təxminən belə bir məzmunlu şeiri var: əgər taleyimi özüm yazsaydım, tamam başqa cür yazardım...

Nədənsə buna inana bilmirəm...

Mənə elə gəlir ki, taleyini – Alın Yazısını yazmaq ixtiyarı özündə olsaydı belə, Xanəli Kərimlinin başqa cür yazmağa əli gəlməzdi: taleyinə yenə Şahbuzun Mahmudoba kəndində zəhmətkeş bir ailədə dünyaya gəlməyi, uşaqlığın və yeniyetməliyin acılı-şirinli günlərindən keçib müstəqil həyat yoluna qədəm qoymağı, qəlbində Vətənə və Xalqa, İnsan və Təbiətə sevgini, haqsızlığa nifrəti yazardı...

Bir də mütləq Haqdan gələn SÖZə tapınardı...

Beləcə də gəlib 65 yaşına çatardı...

Xanəli Kərimlinin Alın Yazısı elə budu...

“*Kaspi*” qəzeti,
26-28.11.2016.

*Əli Rza XƏLƏFLİ,
şair-publisist.*

**ŞAİRİN DÜNYA SAVAŞI,
yaxud həyatımızın ən yaxşı naxışlarının
kitabı üzərində düşüncələr...**

*Söz bilməyən danışsa, görərsən üz sözüdür,
Aqillərin bir sözü bilənin yüz sözüdür.
Hər səsin, hər xəbərin acısı, şirini var,
Tanrının xoş xəbəri şairin düz sözüdür.*

Hər bir yazı öncə informasiya istəyir. Seçilmiş məlumatlar, əslində, bütün təhlili yazıların xarakterik portret cizgiləridir. Ona görə də oxucu tələbatını nəzərə alıb qabaqca portretin xarakterik cizgilərini təqdim etməyi özümə borc bildim: “Görkəmli şair, ədəbiyyatşünas və pedaqoq, “Yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biri” (akademik **İ.Həbibbəyli**) X.Kərimli “*Ay işığında*” (1998), “*Anamdan məktub*” (2000), “*Bu da bir nağıldı...*” (2004), “*Mənə elə gəlir ki...*” (2008), “*Duyğularım, düşüncələrim*”, “*Mənim könlüm bir ümmandır*” (İran, 2011), “*payız duyğuları*” (2013), “*Ahlat taşı*” (Türkiyə, 2019), “*Мир в моих ладонях*” (“*Dünya mənim ovcumdadır*” - red) (2020) poetik toplularının müəllifidir. Zəngin ömür yolu keçmiş söz adamının 70 illik yubileyinə həsr olunan bu kitabın oxucu qəlbini fəth edəcəyinə inanırıq”.

Bu məlumatı şair Xanəli Kərimlinin yeni kitabının anostasiyasından iqtibas etdim. Onun ədəbi tərcümeyi-halina haqqında yazılmış kitablar da kifayət qədər aydınlıq gətirir.

Xüsusilə, istedadlı filosof, tənqidçi Sabir Bəşirovun **“Xanəli Kərimli: Bir ömrün nağılı” (2011)** kitabının adını çəkmək yerinə düşür. Burada mənim Xanəli Kərimli yaradıcılığını kifayət qədər oxucu diqqətinə çəkən **“Söz və qan” (2016)** kitabını da yada salmaq istərdim. Kitabın üz qabığında şairin poetik məramnaməsi kimi dörd misrası da yer alıb:

*Haradan gəldiyim özümə ayan,
Hara gedəcəyim – Tanrı işidir.
Mənim hər zərrəmdə bir gizli ümman,
Əvvəli də sirdir, sonu da sirdir...*

Kaş şair bi bəndin üçüncü misrasının sonunu **“ümman”** sözü ilə yox, **“bəyan”** sözü ilə bitirəydi. Hərçənd ki, **“ümman”** sözünün də fikir yükünü kifayət qədər anlamaq olar. Necə ki, Hadi deyirdi: **“Bir kitabam, hər vərəqim min kitabdır”**, ancaq **“bəyan”** sözünün də yerinə görə daha orijinal yük gətirmə gücü var.

Onsuz da şairlər savaşa içindədir; özü ilə, dünya ilə, həyat ilə savaşa içindədir. Özü ilə savaşağın yetəri budur ki, yolunu qoruyur. Əqidəsinin bütövlüyünə, amalının saflığına, duyğularının təmizliyinə... niyyətindən, bəlkə bir az da dəqiq desək, tamahından, nəfsindən gələn zərbələrin qabağına sinəsini gərir. Özünü hədəf eləyir, elə özünü qorumaq üçün. Zənnimcə, şairin dünya ilə savaşı da özü ilə savaşağın davamıdır. Əslində şair özüylə savaşağın dağılmış dünya nizamı uğrunda savaşıdır. Xanəli Kərimli kimi şairlərin mənəvi kredosu budur ki, əgər özü ilə savaşağın qalib gələrsə, dünya ilə savaşağın da öz həqiqətini diktə edə bilər və demək, həyat ilə savaşağın da oğrunun və doğrunun arasında dayana biləcək. Həyatda doğrunun qələbəsini təmin etmək üçün ruhunu səfərbər edəcək.

Xanəli Kərimlinin mənəvi mühiti kifayət qədər yetkin olan üç yaradıcılıq istiqamətində – ruhundan, varlığından mənəvi tələbat kimi gələn özünüifadə imkanını təsdiqləyir.

Xanəli Kərimlinin bu üç yaradıcılıq istiqamətindən – şairliyindən, elmi-ədəbi-tənqidi yaradıcılığından və pedaqoji fəaliyyətindən hansını önə çəkməyi qərarlaşdırmaq çətin olsa da, hər halda mən ilahi təb kimi ruhundan, varlığından gələn əks-səda olaraq poetik yaradıcılığını birinci istiqamət kimi qəbul edərdim. Çünki şairliyin mayası anadangəlmədir, təbiidir, sonradan qazanılan deyil.

Əgər şairin yaradıcılığı üçün “şairə ilhamdan maya gərəkdir” (*M. Müşfiq*) hökmünü əsas tuturuqsa, onda bizim seçimimizin əsaslı olduğu şübhə doğurmaz.

“Tanrı müjdəsi” (2021) Xanəlinin yaradıcılığında indiki məqam üçün həm xronoloji ardıcılıq baxımından, həm də poetik kamillik mahiyyətindən yanaşsaq zirvədir. Çünki onun bu kitaba qədər ilhamlı, poetik örnəkləri az deyil. Amma hər halda yaşın, həyat təcrübəsinin, müşhidə imkanlarının genişlənməsi də onun mənəvi gücünü realizə etməsi baxımından kifayət qədər əhəmiyyət kəsb edir. Sənətkar üçün ədəbi dəyərlər kifayət qədər zaman istəyir ki, kristallaşsın, arınsın, durulsun və əsl poetik mənzərəni tələb olunan simvolizə imkanları səviyyəsinə qaldırsın. Hər bir sözün dəyəri, gücü təkcə məcazlarla yüklənməsindən asılı deyil, onun, həyatı nə dərəcədə təqdim etməsindən daha çox asılıdır. Şairin yeni kitabına – “Tanrı müjdəsi”nə son illərdə yazdığı şeirləri və bir neçə poeması daxil edilib.

Xanəli Kərimli 70-ə yaxınlaşır. Bu sonrakı daha sərt, daha qarlı zirvələrin əzəlidir; fəqət, fəth olunduqca fərəh gətirən zirvələrin...

*Baş alıb gedirəm dərdimlə qoşa,
Arxadan boy verən göz yaşlarıdır.
Üfüqdən əl edən nigaran ruhlar,
Ömrümün, günümün sirdaşlarıdır.*

*Bir boş yer görünür ruhlar yanında,
O mənim ruhumun yeridir bəlkə...
Təpədən dırnağa gəzdim dünyanı,
Tapmadım ruhuma doğma bir ölkə.*

Bu misralarda həm şairin yaşı görünür, həm şairin dərdi dərk etməsi görünür, həm də özünün hansı düşüncə mühitində olduğu görünür. “*Görünür*” ifadəsi burda kimsəyə qaribə gəlməsin.

Şair yaşadığı həyatın, gördüyü tale payının artıq zamanın ixtiyarında olan tarixləşmiş anların misranın içərisinə yığarkən elə hiss və duyğu tellərinə toxunur ki, oxucunun gözləri qarşısında real mənzərə canlanır. İnsan üçün təbii haldır. 50 yaşdan sonra nə qədər özü haqqında düşünürsə, 70-ə yaxınlaşdıqca əbədi dünyanın əbədi hökmü haqqında daha çox düşünür. Və onun ruhlar sırasında yerini gəzməsi kifayət qədər başadüşülən olur. Şair “**Sonra gec olar**” adlı bu şeirinin sonrakı misralarında doğmalığın qurtarması, həyatla, dünyayla arasında yadlıq sədlərinin bərqərar olması, başqa sözlə, doğmalığ sərhdələrinin itməsi onu acı həqiqətləri etiraf etməyə tabe edir. Yaş zirvəsinə doğru irəlilədikcə, qocalıq güc göstərir. Bir-birinə doğma olan insanlar öz sərhdələrinə çəkilir. Bir çox hallarda tərəflərdən hansınınsa birinin iradə zəifliyi, düşüncə məhdudluğu ucbatından dostlar arasından acı küləklər əsməyə başlayır. Və demək, şairin insanlığın itməsi haqqındakı qənaəti qeyri-adi səslənmişdir. Əlbəttə, bunu həyatın ağır-acılarını görə-görə gəlib ömrün zirvəsinə çatmaqda olan-

lar daha yaxşı görər, daha yaxşı anlayar. Şeirin sonluğunda şair son dərəcə çılpaq bir qənaəti həm əsərinin bədii yekunu, həm də həyatla, dünya ilə mücadiləsinin epiloqu kimi təqdim edir.

*Hələ ki, bir damla sevgimiz qalıb,
Hələ ki, bir damla əxlaqımız var,
Abırla köçməyin vaxtıdır, Allah!
İnsanlığ can verir, sonra gec olar.*

Qətiyyən məğlubiyyət sədası deyil, əslində dünya ilə savaşın qələbə təntənəsini təsdiq edən insanın səsidir bu. Bəli, yüz ildən artıq ömür sürmüş Pəri nənəm deyirdi ki, “*hər kəs öz karvanı ilə getsə yaxşıdır*”. Elə öz karvanı ilə getmək, yəni, abırının, əxlaqının, hörmətinin, nüfuzunun üstündə mənzilə yetmək qələbə deyil, bəs nədir?!

Xanəli Kərimli dünya savaşını bəzən təbiətlə dilləşməsində daha aydın və daha açıq üzə çəkir:

*Sanki soyuqluyub təbib təbiət,
Gecələr yuxusu çəkilib ərşə.
Neçə min illərdi, milyon illərdi,
Bəlkə rast gəlməyib belə gərmişə.*

*Torpaqda, havada barıt iyi var,
Güllədən quşların yarılib bağı.
Mərmidən təpələr oyuq-oyuqdu,
Meşələr saç yolub çəkirlər ağrı.*

Kabardin- Balkar şairi Qaysın Quliyev deyirdi ki, cəbhədə atılan hər güllə bir ana ürəyinə dəyir. Xanəli Kərimli də güllədən bağı yarılan quşları yada salırsa, elə ana ürəyinə

dəyən gülləni xatırladır. Meşələrin saç yolması, mərmilərin altını üstünə çevirdiyi torpaq yaralanmış, parçalanmış qayaların sinəsi şəhid vermiş oğul dağları çəkən bir xalqın taleyi deyilmi?

Şair “*Dönə taleyimiz qağayılara*”, “*İndi*” şeirlərində fikrini davam etdirir. “*Toğluqayanın Məmməd Araza məktubu*”nda şeirindəki motiv özündən əvvəl söz dövrənini sürmüş sələfinə sadə müraciət deyil, sıradan xirab deyil. Onunla dilləşməkdir; xələflik borcuna sadıqlıqdır. Hətta nağıl dəyən nənəsinin nağıllarında da qiymət payını, tale payını gözləyir. Şəhid Ceyhunun (*Ceyhun Orucəliyev şairin qardaşı oğludur*) xatirəsinə həsr etdiyi şeirində də ürəyin qurban getdiyi məqam, əslində, dünyanı ittihamın hökmü kimi səslənir.

Xanəli Kərimli şeir üzərində, forma axtarışında kifayət qədər inamlıdır. Ruhuna, varlığına dolmuş olan duyğuları təbii şəkildə ifadə edir. Necə gəlicə, elə yazır. Bu bəzən sərbəst şəkildə özünü göstərir, bəzən də sərt forma tələblərinə tabe olaraq üzə çıxır; “*Bir də geri dönməyəcək bu qatar*” şeirində kifayət qədər forma sabitliyi içində bir insan ömrü ilə həyatın əbədi bağlılığını düşüncə bitkinliyi ilə ifadə edib:

*Son duracaq, dayanacaq sonmudur?
Hər sonluqda bir başlanğıc anı var.
Bundan belə yaşanacaq ömrümün,
Nə əvvəli, nə axırı, sonu var.*

Nə gözəldir, demək qəmlənməyə, ümitsiz olmağa yer qalmır. Krişnadan gələn düşüncə ardıcılığı həm də həyatın davamlı olduğunu göstərir. Ömrünü başa vurmuş olanla, dün-

yaya yeni gələnin arasında qırılmaz əlaqə var. **“İnanıram ki”, “Həyat tablosu”, “Hərdən”** şeirlərində isə duyğuların sərbəst düşüncə ilə ifadəsi dəyişən həyat mənzərələri gözlərimiz önündə canlanır. Bu tipli şeirlərin ən bariz nümunəsi kimi *“Zamanıma, nakam dostlarıma və özümə elegiya”* (27.11.2016) əsərinin üzərindən sükutla keçmək mümkün deyil: *“-Bu şəhərdə ta kim qaldı? –Heç kəs – köçən köçdü, ölən öldü... Bir zamanlar çiçək-çiçək çiçəkləyən bu şəhər ta boz küləklər uladığı quru çöldü... Ötən ömür, yaşanan tale ölən arzular deyil”*. Əslində, ömrün ötmüş anları arzular uğrunda savaşın izləridir. Şair üçün bu izlər yaşarılıq haqqı almış sözüdür.

Bu elegiya şeirin hər misrasında fikir gülləri var. Əlbəttə, bu fikir güllərinin ətri, qoxusu ilə, yəni ruhumuza təsiri ilə varlığınıza bir xəfif kədər də gəlir. Nəsimi demiş: heç gül olmaz tikənsiz, heç də şadi qüssəsiz. Neyləmək olar, bu da həyatın əbədi qanunudur. Şair isə sadəcə bu qanunun həyata, ömrə çevrilmiş tale payı olmuş mənzərəsini yaradır: *“Heyif... min heyif ki, nə köçəndən xəbər tutdum, nə öləndən... Başım elə qarışdı ki, özümdən də yox xəbərim!... Onunçün də qalmıyıbdır nə qəpiklik dəyərim, nə kimsəyə gərəyim. Nə də – Allahın itinə də atılası çörəyim!.. Yadlaşmışam özümə də, Yadlaşmışam Yerə, Göyə, Tanrı verən dözümə də!... Qara qorxu içindədir ömrüm, günüm, həyatım! Səksəkəli gün keçirdir təzəm, köhnəm, boyatım! Tale çöndü, Ocaq söndü, Köz də küldü!.. Bu da belə bir yazıdı, Bu da bu cürə gündü...”* Nə qədər ümumi insan taleyinə uyğun gələn portiret olsa da, bu şeirdə şairin özünün portiretindən gələn qabarıq cizgiləri də görməmək mümkün deyil.

“Tanrı müjdəsi” kitabında şairin çox dəyərli lirik poemaları da yer alıb: “Ağrı”, “Bütövlük”, “İnam”, “Təbil”, “Bayrağını uca qaldır, ana Vətən!” – bu poemalar haqqında ayrıca danışmaq, geniş söz açmaq sözumüzün borcudur. Bəlkə, bir vaxt bu barədə ayrıca və geniş danışdıq.

Xanəli Kərimlinin yaradıcılığında bir meyar əsasdır, Yaşar Qarayevin təbirincə desək bu, “meyar şəxsiyyətdir”. Onun elmi, ədəbi publisistik yaradıcılığı, dəyərli pedaqoji fəaliyyəti meyar olan şəxsiyyətinin bütövlükdə kamillik obrazını tamamlatır.

...Dünya ilə savaş qurtaran deyil! Uğurumuza çıxan xeyirlər – Tanrı müjdələri həyatımızın ən yaxşı naxışlarıdır.

*“Kredo” qəzeti,
19.05.2021.*

*Əli Rza XƏLƏFLİ,
Şair-publisist*

HƏR SÖZÜ BİR ƏSGƏR

Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinədən biri Xanəli Kərimlinin “Qanun” nəşriyyatında (2020 – red.) rus dilində yeni kitabı işıqlığa çıxıb. “Мир в моих ладонях” (“*Dünya mənim ovcumdadır*”) adı ilə müxtəlif illərin şeirlərindən ibarət kitabın tərtibçisi və rəyçisi filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Hüseyn Adıgözəlovdur. Rus dilində nəşri yazıçı-tədqiqatçı Nəriman Əbdülrəhmanlı hazırlayıb. Şeirləri Rövşən Qafarov, İnessa Lovkova, Səyavuş Məmmədzadə, Nicat Məmmədov tərcümə edib. Tərcüməçilərin tərcümə işinin ənənəvi davamçıları olduğunu nəzərə alsaq, uğuru təsdiq edə bilərik.

Xanəli Kərimli ədəbiyyatşünas alimdir. Uzun illərdir ki, Naxçıvan Dövlət Universitetində həm təşkilatı sahədə, həm də, bilavasitə, tədris ilində uğurla iştirak edən pedaqoqdur. Müəllimliyin, tədris işinin ağırlığı onun ədəbiyyatşünas kimi tədqiqatları-na,şair kimi poetik yaradıcılığına mane olmayıb. Bəlkə də qaynar universitet həyatının içərisində olmağı onun üçün uğurlu yaradıcılıq mühiti yaradıb.

Azərbaycan ədəbi mühitinin az-çox qələmi ilə tanınan,sözü ədəbi meyar kimi dəyərləndirilən ziyalıları Xanəli Kərimlinin ədəbi, bədii yaradıcılığını, xüsusilə, poeziyasını həmişə diqqətdə saxlayıb. Görkəmli alimlər, ziyalılar onun insani hissələrinin dərinliyinə varan, vətəndaşlıq yangısı ilə yazılan poeziyasına səmimi münasibət bildirməkdən çəkinməyiblər. Xanəli Kərimlini ədəbi obraz olaraq Azərbaycan ədəbiyyat-

şünaslığı yüksək qiymətləndirib. Haqqında yazılanları bir araya gətirməklə silsilə kitablar çap olunub. **“Xanəli Kərimli-55. Şairə məktub”** (2007), **“Xanəli Kərimli-60. Sözüün Əlincə qalası”** (2011), **“Xanəli Kərimli-65. Bir ömrün işığı”** (2016) məqalələr topluları, beləcə, ədəbi serial olaraq çap olunub. Bu kitabların məğzinə getdikcə Xanəli Kərimlinin ədəbi mühitimizdəki yeri aydın və real görünür.

Ədəbiyyatımızın çox cəfəkeş tədqiqatçılarından biri Sabir Bəşirov fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru idi. O, Xanəli Kərimlinin həm özünün bir şəxsiyyət olaraq kimliyini, həm də zəngin yaradıcılığının mahiyyətini yaxşı bilirdi. Onun Xanəli Kərimli yaradıcılığını tədqiq edən, dərinliklərə vara bilən, nüfuz edici münasibəti çox dəyərli bir tədqiqat əsəri ilə üzə çıxmışdır: **“Xanəli Kərimli: Bir ömrün nağılı”** (2011). Bu əsər fəlsəfi ümümləşdirmə və dərin fikir tutumu ilə Xanəli Kərimlinin zəngin yaradıcılığına dəyər vermək baaxımından uğurlu tədqiqat əsəri hesab oluna bilər.

Xanəli Kərimli imzası ilk dəfə mənim diqqətimi uzun illər bundan dövrü mətbuatdan öz cazibəsinə almışdı. Sözü, söszündəki səmimiyyət, vətəndaşlıq qeyrəti, Araz yangılı motivləri, həyatın bənzərsiz anlarını sözə gətirmək cəhdləri, ən başlıcası milli dərdin özərində köklənməsi hələ onu görmədiyim günlərdən məni özünə bağlamışdı. Və bir gün onun yazılarının içindən keçən milli qeyrət hissini qürur duyğularını onun obraz olaraq şeirinə gətirdiyi **“Əlincə qalası”** motivində gördüm. Mənə elə gəldi ki, elə poeziyamızın böyük xəritəsində Xanəli Kərimli Naxçıvana ayrılan ərazidə sözü-müzün Əlincə qalasıdır. Elə bu adda da bir məqalə yazdım: **“Sözüün Əlincə qalası”** və sonra gördüm ki, həmin məqaləni də daxil elədiyə kitabı həmin yazının adına çevirib.

Xanəli Kərimli kimi ziyalılar, təbii ki, bir məqaləyə, bir yazıya sığan deyil. **“Kredo”**yla ardıcıl əməkdaşlığı mənə imkan

verir ki, onu həm şəxsiyyət kimi, həm də bütöv sənətkar kimi tanıya bilim. Sonra tale elə gətirdi ki, Xanəli kimi Azərbaycan ədəbi mühi-tində Vətən sevgisini ana südü-nə çevirə bilən sənətkarın qəhrəman qardaşı oğlu cəbhədə həlak oldu. Onun ön xəttə və həm də bizim Cəbrayılın səngərində həlak olma-ğın qəlbimdə, ruhumda çox göynərtili bir iz buraxdı. Mənə elə gəldi ki, Ceyhun Orucəliyevin qəhrəmanlığı həm də Xanəli Kərimlinin vətəndaşlıq poeziyasının bəhrəsidir.

Beləliklə, heç özüm də bilmədən istədim ki, iki obrazın – müharibə qəhrəmanı Ceyhun Orucəliyevin və şair Xanəli Kərimlinin Azərbaycan mənəvi mühiti üçün vəhdət yaradan təbiətini bir kitaba gətirim. “Söz və qan” kitabı belə yarandı. Dostumun ədəbi tərcümeyi-halında həmin kitabın adını görmək mənə də qürur doğurur. Sanki bu kitabımla Cəbrayılın qapısında həlak olmuş Ceyhun Orucəliyevin və Bakı-Naxçıvan qatarında gedərkən bir vaxt Xələfli stansiyasında doğma Diri dağlarına baxan gənc Xanəli Kərimlinin torpaq borcunu qaytarmaq istəmişəm.

Xanəli Kərimli, artıq qeyd etdiyim kimi, bütöv şəxsiyyəti və yaradıcılığı ilə birgə mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin də diqqət mərkəzindədir. Rəssamlar onun obrazını rənglərin dili ilə yaratmağa çalışıb. Xüsusilə, kinorejissor, şair və tədqiqatçı, Azərbaycanın Əməkdar Mədəniyyət İşçisi Arif Qədimovun “Payız duyğulu şair ömrü: Xanəli Kərimli” filmi-ni yada salmamaq ədalətsizlik olardı.

Bütün yazılanları və deyilənləri gələcək nəsillər nə vaxtsa, bəlkə də, bir tərəfə qoydu və bəlkə də, belə dedilər ki, yazılanlar və deyilənlər kimsəyə görə deyil. Ancaq mən istəyirdim ki, həmin o “*bəlkələrin*” zamanı o qədər gec gəlsin ki, xalqımızın mənəvi, psixoloji problemləri, Vətən proble-

mi, yurd dərdləri, dil qayğıları, bütövlük, birlik arzuları başa varmış olsun. Yoxsa ədəbiyyat, söz əgər sabah bir tərəfə qoyulacaqsa, onda Azərbaycan xalqı mənəvi bütövlük olaraq öz varlığını qoruyub saxlaya bilməyəcək.

Bunu nə üçün deyirəm. Tez-tez belə söhbətlər olur. Vətən, cəbhə, qan yaddaşı, çağırış ruhlu poeziya – bunlar ədəbiyyat deyil və yaxud heç ədəbiyyatın işi deyil. Belə müzakirələrin birində gənc ədəbiyyat adamlarından bir xanım dedi: “Siz ki, belə danışırsınız, bəs onda bu xalqı ruh etibarilə (*nə – artırma bizimdir – red.*) oyada bildi? Bu xalqın ruhunu son 30 ildə belə ayağa qədər (*səfərbər edən*) çəkən hansı gücdür? Düşünürəm ki, şairlər olmayanda Vətən olmayacaq. Poeziya olmayanda insanlar bir-birinə baxıb küt-küt düşünəcəklər: Nə edək?

İnsanlığı mənəvi haqqına səfərbər edən poeziyadır, sənətdir və demək, sənətkardır, şairdir. Elə bu hökmlərin təsiri altında Xanəli Kərimlinin “**Vur, əsgərim, haqq sənin, həqiqət də sənindir**” şeirini oxuyuram:

*Bu gün Vətənin gözü sənintək qeyrətdədir!
Bu gün düşmənin gözü sənintək heyrətdədir!
Bu günün hər anı da cəsarət, cürətdədir!
Nə mənəbdə, nə “ad”da, nə ucuz şöhrətdədir...
Vur, əsgərim, möhkəm vur cəsarətin cəngini!
Qaytar bir də özünə millətin ahəngini!
...Vur, əsgərim, Haqq sənin, həqiqət də sənindir!..*

Bütövlük bir marş, bütöv bir himn, güc-qüdrət simvolu kimi özünü diqtə edən misraların axarınca gözlərimin önündə bügünkü Qarabağ savaşı canlanır. Və bu anın özündə sözümün arasına gəlmiş polkovnik Şəmistan Nəzirinin dalğalı baxışları, kövrək duyğuları deyir ki, silah elə sözdür, sözü uca tutun, bayrağa çevirin və elə bu anda görürəm ki, hərbi qüdrətlə bir

yerdə Xanəli Kərimlinin misraları ilə həmin sözlər qovuşur. Mənə elə gəlir ki, Xanəli Kərimlinin hər misrası və hər misrasındakı hər söz bir Azərbaycan əsgəridir. Və şairi də özünün komandanı hesab edir. Güllə qabağına yeriməkdən çəkinmir. Çünki o, Vətən torpağının üstündədir.

Bu gün Azərbaycan xalqı özünün Ali Baş Komandanına axıracan inanır. Bu gün Ali Baş Komandan hər şəhidin özü ilə qana boyanır. Doğulan hər körpə ilə təzədən dünyaya gəlir.

Xanəli Kərimlinin söz yolu Vətən yoludur. Onun “Bu gün Vətənin gözü sənintək qeyrətdədir deyəhdə başa düşdüyümüz budur ki, Azərbaycan xalqı bütövlükdə gözünü Ali Baş Komandana və Azərbaycan əsgərinə dikib. Azərbaycan ordusu Vətənin xilaskarıdır. Şairin sözü Vətən harayıdır, yurd harayıdır.

Bir anlığa mənə elə gəldi ki, müharibə Xanəli Kərimlinin ürəyində gedir. Qarabağ elə onun ürəyinin başındadır. Onun ürəyi, sinəsi, qəlbi, könül aləmi böyük savaş meydanıdır. O meydanın qalib zirvəsində üçrəngli Azərbaycan bayrağı görünür.

Nə qədər şair var, Vətən var. Nə qədər poeziya var, Vətən sevgisi var.

*“Kredo” qəzeti,
09.10.2020.*

*Sərvaz HÜSEYNOĞLU,
şair-publisist*

“TANRI MÜJDƏSİ”NİN SİRLİ DÜNYASI

*Çeynənmə saqqıztək ağızlarda sən,
Elə iş tutma ki, gözdən düşəsən,*

– dərsi verir tanınmış şair Xanəli Kərimlinin “Tanrı müjdəsi” kitabı. Anladır ki,

*Cəhd etmə çox sirrin sirrin açmağa,
Yoxsa yolun gedib dirənər dağa.*

Səbəbi, nəticəsi, çıxış yoluyla bir arada sərgiləyir taleyi izləyən problemləri. Ən çıxılmaz məqamda belə özünə sadıq ola bilməyin tövsiyəsini edir:

*Gördün ki, düşmüşsən şərə, böhtana,
Düşmə min sifətə, girmə min dona...*

Qədim-qayım fikir qaynaqlarımızın bulağından su içən bu müdrik deyimlər, səmimi anlatmalar “Tanrı müjdə”sinin səhifələri boyuncadı.

Bir də ustad, dost itkisindən doğan təəssüf hissənin göynəyi ürpərir sətirlər boyu. Bir də xatirələr, yadasalmalar... Bunun belə olduğunu bilmək üçün gərəkdi ki, **“Toğluqayanın Məmməd Araza məktubu”nu oxuyasan, “Nənəm nəğil deyərdi”, “Əlinə əl yetməz”, “Şəhidlik nəğməsi”, “Kaş qəlbimi görəydin”, “Türkcə ağı demək olmaz”, “Nə mutlu-**

yam”, “Saxla qəlbini buz tək” və s. şeirlərin iç dünyasıyla tanış olasan. Müəllifin sevincini sevincin, kədərini kədərin kimi yaşayasan. Və gəlib dayanasan o misraların üstündə ki:

*İlahi, sən mənə bir dərdəş yetir;
Bir qulaq yoldaşı olsun qəlbimə.*

Elçi daşına,yolçu daşına,ayaq daşına, başdaşına dönən adamlar aləminin ən sıx yerində bir qulaq yoldaşı ummağın sirri kimi süslənib hər misra altıda.

*Mən dözümlü anasıyam,
Dözməkdən dözümlü yandı-
ağrısını çəkənlərin
Vətən bir bədəndisə,
Ağrıyan yeri mənəm,*

dəyərinə hesablananların yazısıdı “Tanrı müjdəsi”. Və bir də dünyanın hər üzünü dişinə vurub, naşı olanlara durumu bu yolla anladanların:

*Göylərin qatı mənəm,
Torpağın altı mənəm,
Nə var, nəyi görürsən -
Hər şeyin zəti mənəm.*

Xanəli Kərimlinin 70 illik yubileyinə həsr olunmuş “Tanrı müjdəsi”nin redaktoru Nəriman Əbdülrəhmanlı, rəyçisi filologiya elmləri doktoru, professor Əsgər Rəsulovdur. Bütün tərtibatıyla “Taleyin öz yolu, öz ünvanı var, nə qədər cəhd eysən dəyişməz yolun” dünyagörüşlüyünə hesablanıb.

Milli dəyərlərimizin, azadlıq mücadiləmizin, mənəviyyat və təbiət gözəlliklərimizin hədsiz qürur hissilə açılan bağçası kimidi “Tanrı müjdəsi”. Hüzur dolu şükranlığı yaşadır oxucularına. Bunun belə olduğunu bilmək üçün “**Vur, əsgərim, haqq sənin, həqiqət də sənindir**”, “**Kişilik bir zirvədir ki...**”, “**Bayrağını uca qaldır, ana Vətən**” (poema-red.), “**İstanbulda düşüncələr**”, “**Ağrıdağı**”, “**Qış gözəlliyi**”, “**Saz havası**” adlı şeirləri dönə-dönə oxuyasan gərək. O şeirlərin ruhuna köklənəsən, məramınca yaşayasan. Deyə biləsən ki:

*Saz havası!..
Dədəm Qorqut urvatının xatirinə
Qaytar bizi Şah Xətai qeyrətinə,
O qeyrətin
düşməni bağrı çatlatdığı
bir dünyalıq heyrətinə.*

Elmi axtarışlar, söz sənəti yaşantıları ilə sərəsər təmasda olan sənətkar ömrünün bədii ifadəsi kimi araya-ərsəyə gəlib “Tanrı müjdəsi”. “Taleyin öz yolu, öz ünvanı var” anlatmasıyla açılır. Məramı, istəyi “İlahi, sən mənə bir dərdəş yetir” misrasının boyuna biçilib. Nəticə, son nöqtə yenə də uzun ömrün qənaətlərilə qoyulub:

*Haradan gəldiyim özümə ayan,
Hara gedəcəyim – Tanrı işidir.
Mənim hər zərrəmdə bir gizli ümman,
Əvvəli də sirdir, sonu da sirdir...*

**“Ədəbiyyat qəzeti”,
08.05.2021-ci il**

*Səməd CANBAXŞIYEV,
Telejurnalist*

PAYIZ DÜŞÜNCƏLİ ŞAİR

*Təbiət könülsüz köçən qız kimi
Qəlbin ilk eşqini ata bilməyir.
Təpədən dırnağa qızillaşsa da
Uyuyub payızla yata bilməyir.*

Xanəli Kərimlinin şeiridir. İlk dəfə oxuyandan xoşuma gəldi birinci misra. Payızı mən də sevirəm. Həmişə demişəm Naxçıvanın may və oktyabr ayı ən yaxşı vaxtıdır. Əgər yazda təbiətimiz nazlı, şiltaq bir qıza bənzəyirsə payızda doğurdan da “*könülsüz köçən qıza*” oxşayır. Sanki son dəfə onu sevənlərə, sevmədiyinə – qışa tərəf göndərənlərə öz gözəlliyini sərgiləyir. Bu mənzərəni tutmaq, sözlə onun rəsmiini çəkmək üçün isə əsl mənada şair doğulmalısən. Xanəli Kərimli kimi.

O “*...yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biridir*”- nəhəng elm xadimi, akademik İsa Həbibbəylinin verdiyi qiymətdir şairə.

*Ağaclar gözünün sıxır qarasın,
“Yarpaqlar ələnin göz yaşı kimi”.
Bulaqlar oxuyur vida nəğməsin
Ana təbiətin sirdaşı kimi.*

Amma Xanəli Kərimli poeziyasında payız ölgün deyil. O, hamını sınağa çəkir. Kim etibarlı, kim etibarsızdır. Şairin

dünyasındakı təbiətdə hamı bir vəhdətdir. Bir- birinə günağlayandır. Bir-birinə həmdərddir.

Hər şey canlıdır. Bulaq nəğmə oxuyan sirdaşdır, ağaclar yarpaqlarını göz yaşına çevirərək ağı deyən övladdır.

*Çaylar da kövrəlib,
Dindirsəm əgər,
Bir giley dastanı bağlayacaqdır.
Mənsiz qəribsəyən məcnun söyüdlər
Əl vursam, hönkürüb ağlayacdır.*

“Xanəli Kərimli... şeirində, həyatında səmimi, riyakarlığa yabançı, bir sifətli sənətkardır. Onu yaxından tanıyanlar halal təbiətli olduğunu xüsusi vurğulayırlar... Şairin sufilik düşüncə tərzini saf dindarlıqla daxilən qovuşur”-bu fikirlər isə əməkdar elm xadimi, professor Camal Mustafayevə məxsusdur.

Payızla bağlı olan yuxarıdakı bənddə Xanəli Kərimli təbiət adamı, daha dərinə getsək Allah adamıdır. Payızda doluxsunan çayları dindirmək istəmədiyi, məcnun söyüdləri niyə sükutla seyr etdiyi bəlli olur. Onlar bircə kəlmə ilə tək qaldıqlarına görə hönkürüb ağlayacaqlar. Onlar ağlasa, kövrək, yumşaq ürəkli, halal təbiətli şair dayanacaqmı, susacaqmı? Bəlkə də, bu sakit, görünüşü enerji dolu, 66 yaşında olsa da daxilindəki əsl kənd uşağını hələ də yaşadan qos-qoca adam onlardan bəzər ağlayacaq. Axı bu Xanəli Kərimlidir. Hətta insanlarla sakit, təbəssümlə danışan, sözünü, az qala, pıçılıyla deyən Şairdir.

*Yığılıb meşədən əl-ayaq izi,
Ocaq daşları da qırovlaşmışdı.
Dünya yola salan qoca palıdın
Gözü yolda qalıb, tənhaləşmişdi.*

“Xanəli Kərimlinin şeirlərində xalqın cilalaya-cilalaya günümüzə qədər gətirdiyi söz uğurlu mənəvi sərvətdir... yaradıcılığında uğurları da, bəlkə sözə həssaslıqla, ehtiyatla, sənətkarlıqla yanaşmasıdır” filologiya elmləri doktoru Maarifə Hacıyeva Xanəli Kərimlinin sözünün sehrini belə açıqlayır.

Payız vaxtı tənha meşəyə kimsə səfər edibmi? Haylı-küylü yay günlərində hər gün daşları kabab üçün çatılan alovdan qarşıyan ocağın, kölgəsində gen-bol süfrə açılan qocaman palıdın halını görənlər olubmu? Olmayıbsa şairin bu misralarını göz önünə gətirsin. Bu günlərdə sosial şəbəkələrdə *“Batabatı payızda tək qoymağa haqqımız yoxdur”* – kimi bir status paylaşmışdım. Bu ifadənin şeirə dönən halı Xanəli Kərimli yaradıcılığında hələ çox-çox illər qabaq deyilmişdi. Sözü qiymətə mindirmək üçün onu bəzəmək lazım deyil. Fikirlərini, düşüncəni sözlə süsləməlisən. Qəlbi Vətən sevgisi, könlü insanlara məhəbbətlə dolu, ürəyi həmişə haqqın tərəfində olan Xanəli Kərimli şair kimi bunu bacarır. Söz onun üçün rəssam fırçasıdır. Çünki o, sözü canlandırır, onu olduğu kimi qəbul etmək üçün zahiri çalarlar verir.

*Dərələr boyunca axan bulaqlar,
Sizinlə görüşüm gümana qaldı.
Mənə oğul deyən arxalı dağlar,
Zirvəniz borana, dumana qaldı.*

“Xanəli Kərimli sözə həssas şairdir. O, daim söz axtarısında olur. Sözdə bir işıq, bir nur axtarır... Şair üçün “söz ən böyük enerji mənbəyidir”. Bu isə filologiya elmlər doktoru, mərhum ziyalımız Adil Bağirova məxsus ifadədir. Elə dırnaq içində yazılan ifadə də – *“söz ən böyük enerji mənbəyidir”* kəlməsi də Xanəli Kərimliyə məxsusdur.

Xanəli Kərimli ilə Adil Bağirovu həmişə birgə görməyə adət eləmişdim. Hər axşam bu dəyərli iki ziyalımız Dram teatrın və Hüseyn Cavid məqbərəsının yaxınlığındakı parkda gəzib, söhbət edərdilər. Təəssüf ki, bu gün Xanəli müəllimi həmin məkanlarda tək görürük.

Xanəli Kərimlinin bir neçə kitabı, minlərlə şeiri, onlarla poemaları var. Mən bunlardan yalnız birini qeyd etdim. Necə deyərlər birin qədrini bilməyən, yüzün də qədrini bilməz. Onsuz da son vaxtlar yaxşı şeirlər kimi onların oxucuları bir az qıtlığa çıxıb. Amma axtarsaq, bu şeirləri taparıq. Ən azından şəxsiyyəti ilə yaradıcılığı üst-üstə düşən Xanəli Kərimli kimi şairlərimiz var.

P.S. Niyə yazdım bunları? Çünki, noyabr ayının 27-si şair, ədəbiyyatşünas, pedaqoq, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Əməkdar müəllimi Xanəli Kərimlinin ad günüdür. Onun payız ruhlu, payız bərəkətli, payız ağırlıqlı, payız kimi kövrək misralarının sirri və sehri, sən demə elə payızda doğulmağındaymış! Təbrik edirəm!!!

*Nuhçıxan.az.
26.11.2017.*

*Sahab ƏLİYƏVA,
AMEA-nın Naxçıvan Bölməsi, İncəsənət,
Dil və Ədəbiyyat İnstitutunun dissertntı*

XANƏLİ KƏRİMLİNİN BƏDİİ YARADICILIĞINDA CƏNUBİ AZƏRBAYCAN MÖVZUSU

Xanəli Kərimli Naxçıvan ədəbi və elmi mühitinin tanınmış simalarındandır. O, zəngin bədii və elmi yaradıcılığı ilə ədəbiyyat tariximizdə özünəməxsus mövqe qazanmış, yaradıcılığında Vətəninə, xalqına olan sevgisi ən səmimi duyğularla təqdim olunmuşdur. Həyat və yaradıcılıq yolunun bütün dövrlərində Azərbaycanın bütövlüyü məramına, böyük Azərbaycan idealına sədaqətlə xidmət edən X.Kərimlinin istər bədii, istərsə də elmi yaradıcılığında Cənubi Azərbaycan məsələsi yüksək həssaslıqla təqdim olunmuş, bu məsələnin qəlbində, düşüncəsində yaratdığı əks-səda, narahatlıq, ağrı, nisgil əsərlərinin əsas mövzusunə çevrilmişdir. *“Yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biri”* hesab olunan X.Kərimlinin bədii yaradıcılığında ki vətən sevgisi, qəlbən, fikrən əsl azərbaycanlı olmasından doğan ideyaları, Azərbaycanın keçmişi, bu günü və sabahına olan həssas münasibəti Azərbaycanın bütövlüyünə olan inamın timsalında hər bir azərbaycanlının yoluna işıq salır, gələcəyə inamla irəliləməyə sövq edir. Şairin şimallı-cənublu Azərbaycanın birliyini tərənnüm edən **“Azərbaycan”, “Xiyanəti demiş”, “Gəzirəm Vətəndə itən Vətəni”, “Aparmağa”, “Toğluqayanın Savalana məktubu”, “Sual”, “Şiraza gəlmişəm”, “Hayıf sənə, Təbriz yolu”, “Qabaqdadır”,**

“Niyə qayıdırsan”, “A Kür bacım” şeirləri bu istiqamətdə qələmə alınmış əhəmiyyətli poeziya nümunələridir. Onun “Mənə elə gəlir ki...” kitabına daxil edilən bir sıra bayatılarında da vətən nisgili, torpaq itkisi, ayrılıq dərdi yüksək sənətkarlıqla poetikləşdirilir:

*Bitibdi,
Qürbətdə gül bitibdi.
“O tay”, “bu tay” deməkdən,
Dilimdə tük bitibdi...*

Vətəninin bölünməsinə, yurdunun parçalanmasını ürəkağrısı ilə təsvir edən şairin yangılı səsi digər nümunələrdə də qabarıqdır:

*Paradı,
Vətən para-paradı.
Sərgərdan gəzən aşiq,
Sənin yurdun haradı?...*

*Paradı,
Vətən para-paradı.
Nə gördüm, qəlb ağladı,
Könlüm yara-yaradı.*

X.Kərimlinin M.H.Şəhriyar yaradıcılığından təsirlənərək qələmə aldığı “Azərbaycan” şeirində tariximizin qanlı səhifələri vərəqlənir, hər daşından, torpağından igid oğul və qızlarımızın qanı axan, Ş.İ.Xətəidən bizlərə əmanət olan yurdumuzun xain qüvvələrin əli ilə bir neçə dəfə bölüklənməsi, parçalanması poetik ustalıqla ümumiləşdirilir:

*Yüz illərdir taleyinə gizli-gizli qol çəkilir,
Müəmmalı oyunların baş qurbanı, Azərbaycan?!
Sən Xətai babamızdan bizə böyük əmanətdin,
Əmanətə xəyanətlik biz çoxumuz, Azərbaycan?!*

Şeirdəki Azərbaycanın taleyindən nigaranlıq, xəyanət əli parçalanan yurdumuzun məruz qaldığı faciələr, xalqımızın üzləşdiyi fəlakətlərin bu qədər həssaslıqla təqdim olunması, şübhəsiz ki, şeirin 1993-cü ildə – Azərbaycan torpaqlarının böyük hissəsinin işğal olunduğu, mənlüyümüzün, birliyimizin növbəti dəfə sınağa çəkildiyi məqamda qələmə alınmasıdır. Şeirdə zatına dönük çıxan övladlarının varlığı səbəbindən bölüklənən, yad əllərdə fəryad edən, haqlı ikən haqsızlaşan Azərbaycanın gələcək taleyindən nigaranlıq hissləri daha qabarıq olsa da, şairin Vətəninin xoş gələcəyinə olan inamı ümitsizliyə qalib gəlir:

*Sən nə qədər can versən də, qan versən də bilərsən ki,
Can verən xalq, qan verən xalq yaşayacaq, Azərbaycan!*

Eyni ruh, eyni məram şairin “**Xiyabani demiş**” şeiri üçün də səciyyəvidir. 2003-cü ildə Cənubi Azərbaycanın Marağa şəhərində qələmə alınan şeirdə dilinin də, dininin də vətənsizləşdiyi doğma Azərbaycanındakı vəziyyət şairi mütəəssir edir:

*Səndə günah yoxdur, ay yazıq Vətən!
Səni yazıq günə qoyan biri mən...
Vaxtlar vardı “Təbriz”, “Araz” deyəndə,
Üzlərə Savalan mehi dəyəndə
Dodaq titrəyərdi, qan qaynayardı.
Sabaha ən şirin ümidlər vardı,*

*Adiləşdi bizə Vətən qeyrəti,
Araz həsrəti, Təbriz heyrəti.*

Şeirdə Vətəni yazıq günə qoyan, yad əllərdə inləməsinə səbəb olan bütün qüvvələrə etiraz və bu ayrılıqla barışan bütün həmvətənlərini birliyə, mübarizəyə çağırış ruhu el qəhrəmanı Xiyabaninin “*qaldır başını!..*” nidası ilə daha da qüvvətləndirilir, azadlığa, birliyə gedən yolda qılınc çalan qəhrəmanlar xatırlanaraq azadlığın, birliyin, bütövlüyün yalnız mübarizə ilə gerçəkləşəcəyi fikri diqqətə çatdırılır. Başqa bir şeirində “*Vətəndə vətənsiz yaşamaq çətin*” deyən şair Vətən yanğılı fəryadı ilə xalqını sevən hər bir Azərbaycan övladını düşündürməyi bacarır:

*Hayınan, küyünən yaşanmaz Vətən,
Ciblərdə sikkə tək daşınmaz Vətən.
Lüt-üryan qadın tək yaşınmaz Vətən,
Gəzirəm “vətəndə” itən vətəni...*

Bir çox sənətkarlarımızda olduğu kimi, X.Kərimli yaradıcılığında da Şəhriyar sevgisi olduqca qüvvətlidir. Ustad Şəhriyar yaradıcılığından təsirlənərək qələmə aldığı “**Azərbaycan**”, şairin məzarı önündə yazılan “**Aparmağa**”, onun xatirəsinə ithaf olunan “**Toğluqayanın Savalana məktubu**”, şairin oğlu Hadi Behcət Təbriziyə müraciətlə yazılan “**Sual**” şeirləri dediklərimizi təsdiqləyir. “**Toğluqayanın Savalana məktubu**” şeirində “*Azərbaycan, Naxçıvan kimi simvollaşan Toğluqaya Cənubi Azərbaycan yerində çıxış edən Savalanla dərdləşir*”, hər iki dağın simasında ikiyə bölünmüş xalq birliyə, bütövlüyə çağırılır, həmvətənlərinin nə vaxtsa qovuşacağına dərin inam poetik dillə təqdim olunur:

*Söhrab Tahir, Məmməd Araz, Bəxtiyar
“Bir ömürdü qəm üstündə qəm qalar”.
Ümidliyə, axır aydınlıq olar,
Qaynayarıq, qovuşarıq, Savalan,
Hər qadadan sovuşarıq, Savalan.*

X.Kərimlinin Cənubi Azərbaycan mövzulu şeirlərinin hamısında inamla ümitsizliyin vəhdəti müşahidə olunsa da, sonda Vətənin bütövlüyünə, xalqının azad olacağına inam bütün narahatlığına qalib gəlir. **“Sual”** şeirində Şəhriyarın oğlu Hadi Behcət Təbrizinin simasında ixtiyarı öz əlində olmayan, əlləri qoynunda donub qalan, əzabları baxışından, gülüşündən sezilən o taylı vətən övladlarının ağrısı ifadə olunsa da, bütövlüyə çağırış ruhu daha üstündür:

*Araz da əvvəlki Araz deyil ta,
İndi Kür ahəngli, Kür nəğməlidir.
Bu gün kölə kimi yaşayan millət
Ya azad olmalı, ya ölməlidir.*

Eyni cəhəti **“Hayıf sənə, Təbriz yolu”** şeirində də görə bilərik. Şeirdə keçmişlə bu günün müqayisəsi fonunda bir vaxtlar Xətəinin qılınc çaldığı, Səttarxanın, Bağırxanın qəhrəmanlıqla vuruşduğu, şeir-sənət ocağı olan Təbriz bu gün saqqızsatan, oğrubaşı, dəllalbaş, cib kəsən, pul kəsən yolu olması təəssüflə qeyd olunsa da, şair *“Vaxt var ikən çarə qılaq zillətə”* deyərək həmvətənlərini birliyə səsleyir. **“Niyə qayıdırsan”** şeirində isə tikanlı məftil dalından bu taya keçə bilməyən ceyranın təsviri ilə şair köksünü qarşan, ürəyini dağlayan ayrılıq dərdsini, vüsəl həsrətini, ikiyə bölünən, illərlə ayrı salınan həmvətənlərinin ağrı-acısını poetik ustalıqla ümumiləşdirir. Savalan ölkəri, cənub gözəli adlandırdığı ceyranın o taydan bu taya həsrətlə

baxması düz iki əsrdir parələnən, sağalmayan yara kimi şairin qəlbini parçalayan bütöv Azərbaycan həsrətini daha da şiddətləndirir. Sonda yenə də şair nikbinliklə bir gün vüsala yetəcəyinə əminliyini ifadə edir:

*Niyə qayıdırsan, qayıtma, ceyran,
Onsuz da sahillər yovuşacaqdır.
Niyə qayıdırsan, qayıtma, inan
Çırpınan ürəklər qovuşacaqdır*

Azərbaycanın iki yerə bölünməsindən sonra şimal və cənub arasında sərhəd rolunu oynayan Araz çayı zaman-zaman ədəbiyyatımızda poetikləşdirilərək ayrılıq rəmzinə, əsas tərənnüm obyektinə çevrilmişdir. X.Kərimli poeziyasında da Araz cənub həsrətinin, cənub dərdinin simvolu, xalqın taleyüklü ağrısının daşıyıcısıdır. Arazın dilindən Kürə müraciətlə yazılan “**A Kür bacım**” şeiri başdan-başa əsrlərin şahidi, dərqli, yanıqlı Arazın fəryadı şəklində qələmə alınıb. Şeirin əvvəlində ikiyə bölünməzdən əvvəlki xoş günlərini xatırlayan Arazın tezliklə ağrılı-acılı günləri başlayır. Dərdini Kürlə bölüşən Araz “*səbri daşmış, dözümü tükənmiş bir obraz kimi görünür*”:

*İndi gözlərinin odu səngiyən,
Taleyi kür gəlib, bəxti ləngiyən,
Bir namərd toruna düşüb tənkiyən
Qolları zəncirli dustaq olmuşam.*

Şeir in davamında Araz tarixən gözü qarşısında yaşanan hadisələri – balasını anasına boğduran, ürəklərə çalın-çarpaz dağ vuran, qapımıza böhtan yağışı yağdıran, yavan çörəyimizə zəhər qatan namərd qüvvələrin oyunlarını xatırlayaraq

gündən-günə qabar atan, qanı sızan yarasının sağalmadığını, ağrılarının səngimədiyini yanğı ilə yada salır. Şairin digər şeirlərində də olduğu kimi ümitsizlik, nigarançılıq sona qədər davam etmir, Arazın simasında Azərbaycan xalqının mübarizə ruhunu oyadan şair Azərbaycanın bütövlüyü idealına

*“Bu zillətə, bu əzaba dözməmişəm, dözməyəcəm;
...Döyüşəcəm, döyüşəcəm, döyüşəcəm...”* -

misraları ilə yekun vurur.

X.Kərimlinin Naxçıvanın Cənubi Azərbaycanla ədəbi və elmi əlaqələrinin inkişafında da xidmətləri böyükdür. İranda keçirilən poeziya məclislərinin, yubiley tədbirlərinin fəal iştirakçılarından olması, haqqında İran mətbuatında yazıların dərc olunması, müxtəlif qəzet və jurnallarda şeirlərinin və elmi məqalələrinin çap olunması, Cənubi Azərbaycanın bir çox şair və yazıçısı ilə məktublaşması, bir kitabının İranda nəşr olunması, şeirlərinin bir neçəsinin Cənubi Azərbaycanın müxtəlif şəhərlərində qələmə alınması onun Cənubi Azərbaycanla sıx əlaqəsini göstərən əsas məqamlardır. X.Kərimlinin 2011-ci ildə Fatma Mir Hüseynpur tərəfindən nəşrə hazırlanan **“Duyğularım, düşüncələrim”** adlı müxtəlif şeirlərinin və poemalarının daxil edildiyi kitab Urmiyada çap olunmuş, onu Cənubi Azərbaycan oxucusuna və elmi-ədəbi ictimaiyyətinə daha yaxından tanıtmışdır.

X.Kərimli haqqında İran mətbuatında da yazılar dərc olunmuş, hər birində onun şair və alim kimi fəaliyyəti yüksək dəyərləndirilmişdir. 2007-ci ildə “Körpü” jurnalında “Bu da bir nağıldı...” kitabının nəşri ilə bağlı yazı dərc olunmuş, **“Mən zamanın sualıyam”** şeiri oxuculara təqdim olunmuşdur. Yazıda oxuyuruq: “... *“Bu da bir nağıldı...”* şair Xanəli

Kərimlinin “Ay işığında” və “Anamdan məktub” adlı kitablarından sonra üçüncü şeir kitabıdır... O, Türkiyə, Gürcüstan və İranda keçirilən bir neçə beynəlxalq konfransda iştirak etmişdir... Eyni zamanda, “Körpü” jurnalının 2006-cı il nəşrində naxçıvanlı şair Əbülfəz Muxtaroğlunun X.Kərimliyə həsr etdiyi “Soruşdumu” şeirinin, Həsən Həmidoğlunun “Misaq” qəzetində “Xanəli Kərimli”, Arif Ağalarovun “Körpü” jurnalında “Şeir gərək haqdan gələ”, Doktor Camal Ayrımlının “Nəvide-Azərbaycan” qəzetində “Qardaşımın səsi” yazılarının və “Savçı” dərgisində şairin həyat və yaradıcılığından bəhs edən bir neçə məqalənin dərc olunması X.Kərimli yaradıcılığına verilən dəyərin timsalında Naxçıvan ədəbi-elmi mühitinə Cənubi Azərbaycanda olan sevginin göstəricisi, əlaqələrimizin inkişafını göstərən ən mühüm cəhətlərdəndir. Sadaladığımız hər bir yazıda X.Kərimlinin həyat və yaradıcılıq yolu haqqında məlumatlar verilir, şeirləri təhlil olunur, yaradıcılığının ən mühüm məqamları Cənubi Azərbaycan oxucularına təqdim olunur.

X.Kərimlinin, həmçinin Moskvada yaşayan tanınmış Cənubi Azərbaycan yazıçısı Həməzə Fəthi Xoşginabi ilə 1980, 1981, 1982-ci illərdə məktublaşması, filoloq-alim Məmmədli Müsəddiqlə şəxsi yaxınlığı Cənubi Azərbaycana olan marağını daha da qüvvətləndirmiş, cənubdakı ədəbi mühiti daha yaxından izləməsinə, burada yaranan ədəbiyyatı öyrənməsinə sövq etmişdir. Naxçıvan Dövlət Universitetində çalışdığı müddətdə Cənubi Azərbaycana dəfələrlə səfər edən, müxtəlif poeziya məclislərinin, beynəlxalq konfransların iştirakçısı olan şair Naxçıvanda Cənubi Azərbaycanla bağlı keçirilən tədbirlərdə də fəallıq nümayiş etdirmişdir.

Onun 2005-ci ildə Urmiya şəhərində keçirilən Xaqanişünaslıq konfransında, 2004-cü ildə Şəhriyarın poeziya günlərində, 2011-ci ildə Poldəşt şəhərində Şəhriyarla bağlı

keçirilən beynəlxalq konfransda, Tehran və Şiraz şəhərlərində İran və dünya şairlərinin II konqresində, 2008-ci ildə Təbrizdə ümummilliyə lider Heydər Əliyevin yubileyi ilə əlaqədar keçirilən tədbirdə və 2010-cu ildə Tehran şəhərində İmam Xomeyninin vəfatının ildönümü tədbirlərində iştirakı, eyni zamanda Naxçıvan Dövlət Universitetində İran İslam Respublikasının Naxçıvandakı Baş Konsulluğunun Mədəniyyət mərkəzi ilə birgə böyük Azərbaycan şairi M.Şəhriyara həsr olunmuş “Məhəmmədhüseyn Şəhriyarın sənət dünyası” mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda “Azərbaycan poeziyasında Şəhriyar mövzusu” adlı məruzə ilə çıxış etməsi və İran İslam İnqilabının 20 illiyi ilə əlaqədar NDU-da keçirilən “İranda İslam İnqilabı və müasirlik” mövzusunda elmi konfransdakı çıxışı Naxçıvan-Cənubi Azərbaycan ədəbi və elmi əlaqələrinin hər zaman mövcudluğunu göstərən ən mühüm cəhətlərdəndir. X.Kərimli bu gün də Cənubi Azərbaycanla əlaqələrimizin inkişafı istiqamətində səylə çalışır. O, NDU-da Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı fənnini tədris etməklə gənclərimizin də bu ruhda tərbiyələnməsi, şimal-cənublu Azərbaycanın millimənəvi bütövlüyü istiqamətində öz üzərinə düşən missiyanı uğurla həyata keçirir.

Nəticə olaraq deyə bilərik ki, X.Kərimlinin bütöv, vahid Azərbaycan ideali Cənubi Azərbaycan məsələsinə həssas münasibətini formalaşdırmış, bu istiqamətdəki fəaliyyəti ona cənubşünas alim adını qazandıra bilmişdir. Onun Cənubi Azərbaycan mövzusunda qələmə aldığı bədii, elmi, publisistik əsərləri, əlaqələrimizin inkişafındakı xidmətləri Vətənə, xalqa olan dərin sevginin və sədaqətin timsalında hər bir azərbaycanlının yoluna işıq salır.

*Gənc tədqiqatçıların
IV Beynəlxalq Elmi Konfransının materialları,
Bakı, 2020, səh. 1105-1109.*

*Sahab ƏLİYEVƏ,
AMEA Naxçıvan Bölməsi İncəsənət,
Dil və Ədəbiyyat İnstitutunun dissertantı*

XANƏLİ KƏRİMLİNİN ELMİ YARADICILIĞINDA CƏNUBİ AZƏRBAYCAN MÖVZUSU

Xanəli Kərimli Naxçıvan ədəbi və elmi mühitinin tannınmış simalarındandır. O, zəngin bədii və elmi yaradıcılığı ilə ədəbiyyat tariximizdə özünəməxsus mövqə qazanmış, yaradıcılığında Vətəninə, xalqına olan sevgisi ən səmimi duyğularla təqdim olunmuşdur. Həyat və yaradıcılıq yolunun bütün dövrlərində Azərbaycanın bütövlüyü məramına, böyük Azərbaycan idealına sədaqətlə xidmət edən X.Kərimlinin istər bədii, istərsə də elmi yaradıcılığında Cənubi Azərbaycan məsələsi yüksək həssaslıqla təqdim olunmuş, bu məsələnin qəlbində, düşüncəsində yaratdığı əks-səda, narahatlıq, ağrı, nisgil əsərlərinin əsas mövzusunə çevrilmişdir. *“Yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biri”* hesab olunan X.Kərimlinin bədii yaradıcılığında vətən sevgisi, qəlbən, fikrən əsl azərbaycanlı olmasından doğan ideyaları, Azərbaycanın keçmiş, bu günü və sabahına olan həssas münasibəti Azərbaycanın bütövlüyünə olan inamın timsalında hər bir azərbaycanlının yoluna işıq salır, gələcəyə inamla irəliləməyə sövq edir. Şairin şimallı-cənublu Azərbaycanın birliyini tərənnüm edən *“Azərbaycan”, “Xiyanəti demiş”, “Gəzirəm Vətəndə itən Vətəni”, “Aparmağa”, “Toğluqayanın Savalana məktubu”, “Sual”, “Şiraza gəlmişəm”, “Hayif sənə, Təbriz yolu”, “Qabaqdadır”,*

“Niyə qayıdırsan”, “A Kür bacım” şeirləri bu istiqamətdə qələmə alınmış əhəmiyyətli poeziya nümunələridir.

X.Kərimlinin elmi-publisistik yaradıcılığında da Cənubi Azərbaycan əsas mövzulardandır. Onun **“Savalan çağırır”, “Cənubi Azərbaycan demokratik ədəbiyyatının ilk addımları”, “Tarixi romanlar müəllifi (Pənahi Makuli haqqında)”, “Səməd Behrəngi yaradıcılığında ictimai motivlər”, “Ali məktəblərdə Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi”** adlı elmi məqalələri, **“Zehtabi bu gün də var”, “Fəthi Xoşginabi hekayələrində vətənpərvərlik”** adlı publisistik yazıları müxtəlif qəzet və jurnal səhifələrində dərc olunmuş, hər birində Cənubi Azərbaycan məsələsi müxtəlif istiqamətlərdə tədqiq olunmuşdur.

“Azərbaycan təbiəti” jurnalının 1982-ci il nəşrində çap olunan “Savalan çağırır” yazısında Cənubi Azərbaycan Səttar xanın, Şəhriyarın yurdu, Səhəndin, Eldayağının, Heydərbabanın, Savalanın anası kimi təqdim olunmuş, burada formalaşan ədəbiyyatın zənginliyi azadlıq uğrunda mübarizə aparan Azərbaycan xalqının mənəvi aləminin zənginliyi, cənub torpağının gözəlliyi ilə əlaqələndirilmiş, cənublu şair və yazıçıların əsas ilham qaynağı olan Arazın sahilləri, Qafqas, Mərənd, Sambran dağlarının gözəlliyi, Təbrizin füsunkar təbiəti, Xoşginab kəndinin qaratorpaq təpələri vəsf olunmuşdur. Yazıda Cənubi Azərbaycan demokratik ədəbiyyatının nəsr nümunələrində təbiət təsvirlərini tədqiq edən X.Kərimli yazır: “Əgər ayrı-ayrı nəsr əsərlərində təsvir edilən təbiət lövhələrini yan-yana qoysaq onda doğma Cənub torpağının bütöv bir xəritəsi göz önündə dayanar”. Cənubi Azərbaycan yazıçılarından Firuz Sadıqzadə, Həmid Məmmədzadə, Məmmədrza Afiyət, Fəthi Xoşginabinin əsərlərindəki təbiət lövhələrinin təhlil olunduğu məqalədə təbiət təsvirlərinin bədii əsərin estetik dəyərini artırmaqda, oxucu zövqünün

tərbiyəsində, müəllif ideyasının açılmasındakı rolu yüksək dəyərləndirilmişdir. Xüsusilə F.Xoşginabinin hər hansı bir yer haqqında bitkin məlumat verməyə xidmət edən, tarixi şəraitin qabarıq cizgilərini əks etdirmək üçün istifadə etdiyi təbiət təsvirlərinin müəllif ideyasının açılmasındakı əhəmiyyətini vurğulayan X.Kərimli bunun konkret nümunələr əsasında elmi şərhini verir. Məqalənin sonunda xalqla bağlılığın bir yönünün də təbiətə məhəbbətdən qaynaqlandığını vurğulayan müəllif cənub sənətkarlarının əsərlərini bu baxımdan yüksək dəyərləndirir: *“Cənub sənətkarları torpaqcanlı sənətkarlardır. Onların hər bir uğurlu əsərində Savalan məhəbbəti, Savalan dərdi qaynayıb qovuşmuşdur. Savalan bu xalqın səadətə, azadlığa qovuşmaq üçün çırpınan ürəyidir”*.

1984-cü ildə “Ulduz” dərgisinin səhifələrində dərc olunan “Cənubi Azərbaycanda demokratik nəsrin ilk ad-dımları” yazısında isə XX əsrin 40-cı illərində Təbrizdə “Azərbaycan cəmiyyəti”nin və bu cəmiyyətin mətbu orqanı olan “Azərbaycan”, daha sonra “Vətən yolunda” qəzetlərinin çap olunması, 1943-cü ildə Sovet-İran mədəni əlaqələr cəmiyyətinin yaradılmasının Cənubi Azərbaycanda şahlıq diktaturasına qarşı mübarizəni daha da gücləndirdiyi vurğulanmış, nəticədə S.C.Pişəvərinin rəhbərliyi ilə 1945-ci ildə milli hökumətin qurulması ilə mədəni çiçəklənmə dövrünün yaşanması tədqirəlayiq hal kimi dəyərləndirilmişdir. Həmin illərdə Cənubi Azərbaycanda əllidən artıq qəzet və jurnalın nəşr edilməsi demokratik ədəbiyyatın inkişafına təkan verən ən mühüm cəhət kimi xarakterizə olunmuşdur. Müəllif demokratik nəsrin formalaşmasına təkan verən “Şairlər məclisi” ədəbi birliyinin yaradılmasını və pərakəndə halda yazıb-yaradan sənətkarların vahid ədəbiyyat cəbhəsində birləşməsini yüksək dəyərləndirərək yazır: *“... “Şairlər məclisi” Cənubi Azərbaycan demokratik yazıçılarının, demək olar ki, ilk ədəbi*

birliyi idi. Məclisin həftədə bir dəfə keçirilən yığıncağında təkcə Cənubi Azərbaycanda yaşayan qüvvələr deyil, eyni zamanda o zaman Təbrizdə Qızıl Ordu sıralarında xidmət edən Cəfər Xəndan, Cəfər Cəfərov, Qılman Musayev (İlkin), Qulam Məmmədli, Hüseyn Şərif, Ənvər Məmmədخانli kimi istedadlı sovet ədəbiyyatçıları da iştirak edirdilər". "Şairlər məclisi" sonradan "Azərbaycan şair və yazıçılar cəmiyyəti"nin yaradılmasında da zəmin rolunu oynamışdır. Məqalədə, həmçinin milli hökumətin Azərbaycan dilini milli dövlət dili elan etməsi və bunun nəticəsində demokratik ədəbiyyatın yaranması və inkişafı geniş şərh olunmuşdur. Nəsrin meydana gəlməsini demokratik ədəbiyyatın ən mühüm nəəliyyəti kimi dəyərləndirən müəllif belə əsərlərin Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatında XX əsrin əvvəllərindən H.Z.Marağalı və Ə.Talıbov tərəfindən fars dilində yazıldığını qeyd etmiş, ana dilində nümunələrin isə milli hökumət dövründə həm demokratik fars ədəbiyyatının, həm də Azərbaycan sovet ədəbiyyatının təsiri ilə qələmə alındığını diqqətə çatdırmışdır.

Demokratik ədəbiyyatın yarandığı ilk illərdə tənqidi realizm metodu ilə yazıb-yaradan sənətkarlar Azərbaycan sovet ədəbiyyatının təsiri ilə sosializm realizm metoduna yiyələnmiş, bu istiqamətdə "F.Xoşginabinin "İbrahim", "Məsum və Məsumə", "Züleyxa", "Zeynəb", İslam Sərrafinin "Toy paltar", Qəhrəmanzadənin "Medal", "Mənim dilim", "Vətəni sev", "Çağırışa cavab", Mirrəhim Vilayinin "Pərvizin arzu və sevinci", K.Qafarın "Bu gün də, sabah da gedənlər qayıdacaqlar", "Mən ölüm, haradadırlar" kimi hekayələri" qələmə alınmışdır. Müəllif, həmçinin qeyd etmişdir ki, 1946-cı ilin sonlarında yaranmış tarixi şəraitlə əlaqədar azadlıq hərəkatında iştirak edən bir sıra cənublu yazıçı Sovet Azərbaycanına mühacirət etməyə məcbur qalmış, demokratik cənub ədəbiyyatı Azərbaycan sovet ədəbiyyatı ilə qaynayıb qovuşaraq onun ayrılmaz tərkib

hissəsinə çevrilmiş və beləliklə, demokratik cənub nəsrİ özü-nün yüksək inkişafına Sovet Azərbaycanında nail olmuşdur. X.Kərimli Sovet Azərbaycanında cənub nəsrinin sıralarına qoşulan yazıçılar – Həmid Məmmədzadə, Firuz Sadıqzadə, Məmmədrza Afiyət, Məhəmməd Dadaşzadə, Söhrab Tahir, A.P.Makulu, Ağaverdi Ələkbərov haqqında da məlumat vermişdir. Beləliklə, müəllifin sözügedən məqaləsində 1940-cı illərdə Cənubi Azərbaycandakı ictimai-siyasi vəziyyət, burada formalaşan ədəbiyyata təsir edən amillər, demokratik cənub nəsrinin yaranması və inkişafı, nümayəndələri haqqında əhəmiyyətli elmi təhlillər aparılmışdır.

X.Kərimlinin elmi-pedaqoji fəaliyyətinin də əsasında Cənubi Azərbaycan məsələsi, gənclərin Azərbaycanın milli-mənəvi bütövlüyü ruhunda tərbiyələnməsi və bu istiqamətdə ali və orta məktəblərdə gedən təlim proseslərinin təhlil və tədqiqi dayanır. Onun “Ali məktəblərdə Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi” məqaləsi bu istiqamətdə qələmə alınmış, yazıda orta və ali məktəblərdə Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisinin ümumi vəziyyəti, üstün və nöqsanlı cəhətləri nəzərdən keçirilmiş, müəllifin irad və tövsiyələri, bu məsələnin tədris prosesində əks olunmasının əhəmiyyəti geniş şərh olunmuşdur. Eyni zamanda, alim **“Ali və orta ümumtəhsil məktəblərində Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi”** metodik vəsaiti ilə də bu mövzuya olan həssas münasibətini ortaya qoymuşdur. 2000-ci ildə NDU-nun “Qeyrət” nəşriyyatında işıq üzü görən vəsait giriş, üç fəsil və nəticə hissələrindən ibarətdir. Girişdə alimin 90-cı illərin hadisələrindən sonra Azərbaycanda təhsil sahəsində baş verən dəyişikliklər, tədrisin metodikası ilə bağlı mülahizələri əks olunmuş, Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının orta ümumtəhsil və ali məktəblərdə tədrisinə geniş imkan və şəraitin yaradılması yüksək dəyərləndirilmişdir: *“Vahid, bütöv mənəvi tamlığı can-*

lı bir orqanizm kimi birləşdirən Şimali və Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatlarının bir proqram əsasında məktəblərimizdə tədrisi yalnız müstəqilliyimizin və suveren dövlətçiliyimizin nailiyyətidir". "Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə bir nəzər" adlı birinci fəsildə Azərbaycanın ərazi bütövlüyü məsələsini tarixi faktlara söykənərək şərh edən müəllif 1828-ci il Rusiya və İran arasında parçalanan Vətəninin ağırlı taleyinin ədəbiyyatımızda bir həsrət mövzusu yaratdığını, bu istiqamətdə bir sıra əsərlər yazıldığını diqqətə çatdırmışdır. XIX-XX yüzilliklər ərzində Şimali və Cənubi Azərbaycanın ictimai-siyasi vəziyyəti, ədəbi-mədəni əlaqələrin inkişafını konkret fakt və təhlillərlə araşdıran alim mətbuatın inkişafı, ədəbi mühitdə yazıb-yaradan şair və yazıçıların fəaliyyətini yaşadıkları dövrün təhlili kontekstində tədqiq etmişdir. Bu fəsildə iki yüz illik Cənubi Azərbaycanın ictimai-siyasi, ədəbi-mədəni mühiti, ədəbiyyatın keçdiyi inkişaf yolu, formalaşan ədəbi istiqamət və meyillər tədqiqat obyektinə çevrilmişdir.

Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının inkişaf tarixini ətraflı şərh edən X.Kərimli 1830-cu ildən çağdaş dövrümüzdə qə-dər ədəbiyyatın keçdiyi inkişaf yolunu yeddi dövrə bölməklə qruplaşdırmış, hər bir dövrün spesifik cəhətlərini elmi təhlillərlə araşdırmışdır. İkinci fəsil "Ali məktəblərdə Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının tədris metodikası" adlanır ki, bu fəsildə ali məktəblərdə tədris və onun keyfiyyətinin yüksəldilməsi, yüksək intellektual səviyyəyə malik vətəndaşların yetişdirilməsində müəllimin elmi dünyagörüşünün, material və faktları mənimsəmək bacarığının, tədris, tərbiyə prosesində vahidlik, bütövlük prinsipinin tətbiqinin, tələbə auditoriyasının ümumi səviyyəsinin, onun maraq və dünyagörüşünün sərhədlərinin müəyyənləşdirilməsinin əhəmiyyəti diqqətə çatdırılmışdır. Ali məktəblərdə Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı fənninin tədrisinin tələbələrin milli

ruhda tərbiyələnməsində əhəmiyyətini vurğulayan alim xarici tələbələrə də bu istiqamətdə işləməyin, onlara Azərbaycan həqiqətlərinin, mənəvi sərvətlərimizin, milli varlığımızın olduğu kimi aşılmasının zəruriliyini nəzərə çatdırmışdır. Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi zamanı dil, məzmun və üslub rəngarəngliyi faktorları əsas götürülmüş, XIX əsrin birinci yarısından çağdaş dövrümüzdə qədər formalaşan ədəbiyyat doqquz mövzu üzrə qruplaşdırılmışdır.

Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatını tədris etmək üçün Cənubi Azərbaycan tarixini mükəmməl bilməyi müəllim üçün başlıca şərt hesab edən X.Kərimli tələbələrdə vətən, millət, xalq sevgisini aşılamaqda Cənubi Azərbaycan və mühacirət ədəbiyyatının tədrisinin əhəmiyyətini də şərh etmişdir: *“Müştahidələr göstərir ki, tələbələrdə xalq, vətən, millət anlayışlarının böyüklüyünə, mənə və siqlətinə məhəbbət hissini vətəndən kənar yaranan vətən həsrətli, milli amallı ədəbiyyatların tədrisi zamanı daha tez oymaq olur”*. Alim eyni zamanda, Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi prosesində ümumilikdən çox konkret faktlar əsasında dərslərin qurulmasını, ədəbiyyatın tədrisinin dövrləşmələr üzrə aparılmasını, hər bir dərslərin mövzusunun dünən, bu gün və sabahımızla bağlı şəkildə qurulmasını, mövzu üçün material seçilməsi, saf-çürük edilməsinin tədrisin məzmun və keyfiyyətini, ideya istiqamətini şərtləndirən başlıca cəhət olmasını, dərslərin zənginləşməsində yeni-yeni faktların, təzə fikir, mülahizələrin effektivliyini, müəyyən bir dövr ədəbiyyatının ümumi mənzərəsini yaratmaq üçün haqqında ya məlumat olmayan, ya da az məlumat olan məsələlərin şərh edilməsini, mühazirə və seminar dərslərinin bir-birini tamamlaması kimi məsələləri geniş izahla ali məktəb müəllimlərinin diqqətinə çatdırmışdır.

“Orta ümumtəhsil məktəblərində Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı tədrisinin bəzi məsələləri” fəslində isə orta məktəblərdə Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisinə uşaq ədəbiyyatının yaradıcısı Səməd Behrəngi və onun “Balaca Qara balıq” hekayəsi ilə başlanılması müsbət hal kimi dəyərləndirilmiş, Səməd Behrənginin yaradıcılığındakı bədiiliklə elmiliyin vəhdəti, Balaca Qara balığın simasında azadlıq və istiqlaliyyət uğrunda mübarizənin uşaq dünyası və geniş oxucu auditoriyası üçün əhəmiyyəti vurğulanmış, bu hekayənin tədrisində müəllimin uğurlu təlim üsullarından istifadəsinin nümunəsi kimi konkret məktəb və müəllimlərin fəaliyyəti nəzərə çatdırılmışdır.

Həmçinin, dərslərdə təkcə Cənubi Azərbaycanda yaşayıb-yaradan qələm əhlinin deyil, həm də azadlıq uğrunda mübarizə aparan tarixi şəxsiyyətlərin və onların hikmətli sözlərinin yer alması, “müəllifli bayatılar” mövzusunun tədrisi zamanı M.H.Şəhriyarın şeirlərinə müraciət olunması müsbət hal kimi dəyərləndirilmişdir. Tədris zamanı yol verilən nöqsanlar da müəllifin diqqətindən kənar qalmamışdır. Belə ki, tədrisinə altıncı sinifdən başlanan Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı fənninin ardıcıl keçirilməməsinin tədrisdə sistemətiklik prinsipinin pozulmasına yol açacağı da vurğulanmışdır. Bir sözlə, bu vəsait orta ümumtəhsil və ali məktəblərdə Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi məsələlərinə həsr olunan ilk əsər olmaqla bərabər, alimin illərlə apardığı araşdırmalarının da məntiqi nəticəsidir.

X.Kərimlinin Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatına marağı hələ gənclik illərindən formalaşmış, *“Cənubi Azərbaycanda doğulub boya-başa çatmış, xalqımızı dərin məhəbbətlə sevən filoloq-alim Məmmədəli Müsəddiqlə şəxsi yaxınlığı, Moskvada yaşayan Cənubi Azərbaycanın tanınmış yazıçısı Fəthi Xoşginabi ilə məktublaşması Xanəlinin Cənubi*

Azərbaycanda yaranan demokratik ədəbiyyatı öyrənməyə daha da həvəsləndirmişdir". Bu həvəs sayəsində 1978-ci ildə Azərbaycan SSRİ Elmlər Akademiyası Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı şöbəsində professor Həmid Məmmədzaadənin rəhbərliyi ilə *"Cənubi Azərbaycan demokratik ədəbiyyatında hekayə janrının inkişafı (1941-1970)"* mövzusunda namizədlik dissertasiyası üzərində işləməyə başlamış, 1987-ci ildə isə uğurla müdafiə etmişdir. Dissertasiya *"cənubdakı soydaşlarımızın nəsr yaradıcılığına həsr olunmuş birinci elmi-tədqiqat işidir"*.

Giriş, üç fəsil, nəticə, istifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısından ibarət olan dissertasiyanın birinci fəslə "Cənubi Azərbaycan demokratik nəsrində hekayə janrının yaranması (1941-1946)" adlanır ki, burada müəllif *"1941-1946-cı illərdə Cənubi Azərbaycanda milli-azadlıq hərəkatının inkişafı ilə bağlı demokratik ədəbiyyatın meydana gəlmə prosesini şərh etmişdir"*. Bu fəsildə, həmçinin bir sıra qəzet və jurnalların nəşr edilməsi, məclis və cəmiyyətlərin yaradılması, Azərbaycan dilinin dövlət dili elan olunması kimi məqamlar demokratik ədəbiyyatın yaranmasına təsir göstərən ən mühüm faktor kimi dəyərləndirilmiş, həmin illərdə qələmə alınan hekayələr tədqiqat obyektinə çevrilmişdir.

"Cənubi Azərbaycan demokratik ədəbiyyatında hekayə janrının inkişaf yolu. Hekayə janrında ictimai-siyasi motivlər (1947-1970)" adlı ikinci fəsildə milli hökumətin süqutu ilə əlaqədar Şimali Azərbaycana mühacirət edən bir sıra cənublu yazıçının – Məmmədzaadə Afiyət, Firuz Sadiqzadə, Abbas Pənahi, Həmid Məmmədzaadə, Söhrab Tahir və başqalarının əsərlərinin təhlili ilə yanaşı, cənubda fəaliyyət göstərən gənc yazıçıların yaradıcılığı da tədqiqata cəlb edilmişdir. "Cənub hekayələrində bəzi sənətkarlıq məsələləri (1941-1970)" adlanan üçüncü fəsildə isə həmin dövrdə fəaliyyət göstərən

cənublu yazarların əsərlərinin sənətkarlıq xüsusiyyətləri tədqiq edilmişdir. Dissertasiya işi Cənubi Azərbaycan demokratik ədəbiyyatının otuz illik bir dövrünü elmi, ədəbi aspektdən araşdıran çox dəyərli elmi-tədqiqat əsəridir.

X.Kərimlinin Naxçıvanın Cənubi Azərbaycanla ədəbi və elmi əlaqələrinin inkişafında da xidmətləri böyükdür. İranda keçirilən poeziya məclislərinin, yubiley tədbirlərinin fəal iştirakçılarından olması, haqqında İran mətbuatında yazıların dərc olunması, müxtəlif qəzet və jurnallarda şeirlərinin və elmi məqalələrinin çap olunması, Cənubi Azərbaycanın bir çox şair və yazıçısı ilə məktublaşması, bir kitabının İranda nəşr olunması, şeirlərinin bir neçəsinin Cənubi Azərbaycanın müxtəlif şəhərlərində qələmə alınması onun Cənubi Azərbaycanla sıx əlaqəsini göstərən əsas məqamlardır. X.Kərimlinin 2011-ci ildə Fatma Mir Hüseynpur tərəfindən nəşrə hazırlanan “Duyğularım, düşüncələrim” adlı müxtəlif şeirlərinin və poemalarının daxil edildiyi kitab Urmiyada çap olunmuş, onu Cənubi Azərbaycan oxucusuna və elmi-ədəbi ictimaiyyətinə daha yaxından tanıtmışdır. X.Kərimli haqqında İran mətbuatında da yazılar dərc olunmuş, hər birində onun şair və alim kimi fəaliyyəti yüksək dəyərləndirilmişdir. 2007-ci ildə “Körpü” jurnalında “Bu da bir nağıldı...” kitabının nəşri ilə bağlı yazı dərc olunmuş, “Mən zamanın sualıyam” şeiri oxuculara təqdim olunmuşdur. Yazıda oxuyuruq: ““Bu da bir nağıldı...” şair Xanəli Kərimlinin “Ay işığında” və “Anamdan məktub” adlı kitablarından sonra üçüncü şeir kitabıdır... O, Türkiyə, Gürcüstan və İranda keçirilən bir neçə beynəlxalq konfransda iştirak etmişdir...”. Eyni zamanda “Körpü” jurnalının 2006-cı il nəşrində naxçıvanlı şair Əbülfəz Muxtaroğlunun X.Kərimliyə həsr etdiyi “Soruşdumu” şeirinin, Həsən Həmidoğlunun “Misaq” qəzetində “Xanəli Kərimli”, Arif Ağalarovun “Körpü” jurnalında “Şeir gərək haqdan gələ”, Doktor Camal Ayrımlı-

nın “Nəvide-Azərbaycan” qəzetində “Qardaşımın səsi” yazılarının və “Savçı” dərgisində şairin həyat və yaradıcılığından bəhs edən bir neçə məqalənin dərc olunması X.Kərimli yaradıcılığına verilən dəyərin timsalında Naxçıvan ədəbi-elmi mühitinə Cənubi Azərbaycanda olan sevginin göstəricisi, əlaqələrimizin inkişafını göstərən ən mühüm cəhətlərdəndir. Sadaladığımız hər bir yazıda X.Kərimlinin həyat və yaradıcılıq yolu haqqında məlumatlar verilir, şeirləri təhlil olunur, yaradıcılığının ən mühüm məqamları Cənubi Azərbaycan oxucularına təqdim olunur.

X.Kərimlinin, həmçinin Moskvada yaşayan tanınmış Cənubi Azərbaycan yazıçısı Həmzə Fəthi Xoşginabi ilə 1980, 1981, 1982-ci illərdə məktublaşması, filoloq-alim Məmmədəli Müsəddiqlə şəxsi yaxınlığı Cənubi Azərbaycana olan marağını daha da qüvvətləndirmiş, cənubdakı ədəbi mühiti daha yaxından izləməsinə, burada yaranan ədəbiyyatı öyrənməsinə sövq etmişdir. Naxçıvan Dövlət Universitetində çalışdığı müddətdə Cənubi Azərbaycana dəfələrlə səfər edən, müxtəlif poeziya məclislərinin, beynəlxalq konfransların iştirakçısı olan şair Naxçıvanda Cənubi Azərbaycanla bağlı keçirilən tədbirlərdə də fəallıq nümayiş etdirmişdir. Onun 2005-ci ildə Urmiya şəhərində keçirilən Xaqanişünaslıq konfransında, 2004-cü ildə Şəhriyarın poeziya günlərində, 2011-ci ildə Poldəşt şəhərində Şəhriyarla bağlı keçirilən beynəlxalq konfransda, Tehran və Şiraz şəhərlərində İran və dünya şairlərinin II konqresində, 2008-ci ildə Təbrizdə ümummilli lider Heydər Əliyevin yubileyi ilə əlaqədar keçirilən tədbirdə və 2010-cu ildə Tehran şəhərində İmam Xomeyninin vəfatının ildönümü tədbirlərində iştirakı, eyni zamanda Naxçıvan Dövlət Universitetində İran İslam Respublikasının Naxçıvandakı Baş Konsulluğunun Mədəniyyət mərkəzi ilə birlikdə böyük Azərbaycan şairi M.Şəhriyara həsr olunmuş

“Məhəmmədhüseyn Şəhriyarın sənət dünyası” mövzusunda beynəlxalq elmi konfransda “Azərbaycan poeziyasında Şəhriyar mövzusu” adlı məruzə ilə çıxış etməsi və İran İslam İnqilabının 20 illiyi ilə əlaqədar NDU-da keçirilən “İranda İslam İnqilabı və müasirlik” mövzusunda elmi konfransdakı çıxışı Naxçıvan-Cənubi Azərbaycan ədəbi və elmi əlaqələrinin hər zaman mövcudluğunu göstərən ən mühüm cəhətlərdəndir. X.Kərimli bu gün də Cənubi Azərbaycanla əlaqələrimizin inkişafı istiqamətində səylə çalışır. O, NDU-da Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı fənnini tədris etməklə gənclərimizin də bu ruhda tərbiyələnməsi, şimalı-cənublu Azərbaycanın millimənəvi bütövlüyü istiqamətində öz üzərinə düşən missiyanı uğurla həyata keçirir.

Nəticə olaraq belə qənaətə gəlmək olar ki, X.Kərimlinin bütöv, vahid Azərbaycan idealı Cənubi Azərbaycan məsələsinə həssas münasibətini formalaşdırmış, bu istiqamətdəki fəaliyyəti ona cənubşünas alim adını qazandıra bilmişdir. Onun Cənubi Azərbaycan mövzusunda qələmə aldığı bədii, elmi, publisistik əsərləri, əlaqələrimizin inkişafındakı xidmətləri Vətənə, xalqa olan dərin sevginin və sədaqətin təmsalında hər bir azərbaycanlının yoluna işıq salır.

*“Heydər Əliyev və Azərbaycan filologiyası”
mövzusunda Respublika Virtual
elmi konfransının materialları,
Bakı, 2020, səh. 101-106.*

*Sahab ƏLİYEVƏ,
AMEA-nın Naxçıvan Bölməsi, İncəsənət,
Dil və Ədəbiyyat İnstitutunun dissertantı*

CƏNUBİ AZƏRBAYCANA SEVGİNİN XANƏLİ KƏRİMLİ NÜMUNƏSİ

Xanəli Kərimli Naxçıvan ədəbi və elmi mühitinin tanınmış simalarındandır. O, zəngin bədii və elmi yaradıcılığı ilə ədəbiyyat tariximizdə özünəməxsus mövqe qazanmış, yaradıcılığında Vətəninə, xalqına olan sevgisi ən səmimi duyğularla təqdim olunmuşdur. Həyat və yaradıcılıq yolunun bütün dövrlərində Azərbaycanın bütövlüyü məramına, böyük Azərbaycan idealına sədaqətlə xidmət edən X.Kərimlinin istər bədii, istərsə də elmi yaradıcılığında Cənubi Azərbaycan məsələsi yüksək həssaslıqla təqdim olunmuş, bu məsələnin qəlbində, düşüncəsində yaratdığı əks-səda, narahatlıq, ağrı, nisgil əsərlərinin əsas mövzusunə çevrilmişdir. Yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biri hesab olunan X.Kərimlinin bədii yaradıcılığında kə vətən sevgisi, qəlbən, fikrən əsl azərbaycanlı olmasından doğan ideyaları, Azərbaycanın keçmişi, bu günü və sabahına olan həssas münasibəti Azərbaycanın bütövlüyünə olan inamın timsalında hər bir azərbaycanlının yoluna işıq salır, gələcəyə inamla irəliləməyə sövq edir. Şairin şimallı-cənublu Azərbaycanın birliyini tərənnüm edən “Azərbaycan”, “Xiyanəti demiş”, “Gəzirəm Vətəndə itən Vətəni”, “Aparmağa”, “Toğluqayanın Savalana məktubu”, “Sual”, “Şiraza gəlmişəm”, “Hayıf sənə, Təbriz yolu”, “Qabaqdadır”,

“Niyə qayıdırsan”, “A Kür bacım” şeirləri bu istiqamətdə qələmə alınmış əhəmiyyətli poeziya nümunələridir.

X.Kərimlinin M.H.Şəhriyar yaradıcılığından təsirlənərək qələmə aldığı “Azərbaycan” şeirində tariximizin qanlı səhifələri vərəqlənir, hər daşından, torpağından igid oğul və qızlarımızın qanı axan, Ş.İ.Xətəidən bizlərə əmanət olan yurdumuzun xain qüvvələrin əli ilə bir neçə dəfə bölüklənməsi, parçalanması poetik ustalığla ümumiləşdirilir:

*Yüz illərdir taleyinə gizli-gizli qol çəkilir,
Müəmmalı oyunların baş qurbanı, Azərbaycan?!
Sən Xətai babamızdan bizə böyük əmanətdin,
Əmanətə xəyanətlik biz çoxumuz, Azərbaycan?!*

Şeirdəki Azərbaycanın taleyindən nigaranlıq, xəyanət əli parçalanan yurdumuzun məruz qaldığı faciələr, xalqımızın üzləşdiyi fəlakətlərin bu qədər həssaslıqla təqdim olunması, şübhəsiz ki, şeirin 1993-cü ildə – Azərbaycan torpaqlarının böyük hissəsinin işğal olunduğu, mənliliyimizin, birliyimizin növbəti dəfə sınağa çəkildiyi məqamda qələmə alınmasıdır. Şeirdə zatına dönük çıxan övladlarının varlığı səbəbindən bölüklənən, yad əllərdə fəryad edən, haqlı ikən haqsızlaşan Azərbaycanın gələcək taleyindən nigaranlıq hissləri daha qabarıq olsa da, şairin Vətəninin xoş gələcəyinə olan inamı ümitsizliyə qalib gəlir:

*Sən nə qədər can versən də, qan versən də bilərsən ki,
Can verən xalq, qan verən xalq yaşayacaq, Azərbaycan!*

Bir çox sənətkarlarımızda olduğu kimi, X.Kərimli yaradıcılığında da Şəhriyar sevgisi olduqca qüvvətlidir. Ustad Şəhriyar yaradıcılığından təsirlənərək qələmə aldığı “Azər-

baycan”, şairin məzarı önündə yazılan **“Aparmağa”**, onun xatirəsinə ithaf olunan **“Toğluqayanın Savalana məktubu”**, şairin oğlu Hadi Behcət Təbriziyə müraciətlə yazılan **“Sual”** şeirləri dediklərimizi təsdiqləyir. **“Toğluqayanın Savalana məktubu”** şeirində Azərbaycan, Naxçıvan kimi simvollaşan Toğluqaya Cənubi Azərbaycan yerində çıxış edən Savalanla dərdləşir, hər iki dağın simasında ikiye bölünmüş xalq birliyə, bütövlüyə çağırılır, həmvətənlərinin nə vaxtsa qovuşacağına dərin inam poetik dillə təqdim olunur:

X.Kərimlinin Cənubi Azərbaycan mövzulu şeirlərinin hamısında inamla ümitsizliyin vəhdəti müşahidə olunsa da, sonda Vətənin bütövlüyünə, xalqının azad olacağına inam bütün narahatlığına qalib gəlir. **“Sual”** şeirində Şəhriyarın oğlu Hadi Behcət Təbrizinin simasında ixtiyarı öz əlində olmayan, əlləri qoynunda donub qalan, əzabları baxışından, gülüşündən sezilən o taylı vətən övladlarının ağrısı ifadə olunsa da, bütövlüyə çağırış ruhu daha üstündür:

Eyni cəhəti **“Hayıf sənə, Təbriz yolu”** şeirində də görə bilərik. Şeirdə keçmişlə bu günün müqayisəsi fonunda bir vaxtlar Xətəinin qılınc çaldığı, Səttarxanın, Bağırxanın qəhrəmanlıqla vuruşduğu, şeir-sənət ocağı olan Təbrizin bu gün saqqızsatan, oğrubaşı, dəllalbaş, cib kəsən, pul kəsən yolu olması təəssüflə qeyd olunsa da, şair *“Vaxt var ikən çarə qulaq zillətə”* deyərək həmvətənlərini birliyə səsləyir.

“Niyə qayıdırsan” şeirində isə tikanlı məftil dalından bu taya keçə bilməyən ceyranın təsviri ilə şair köksünü qarşan, ürəyini dağlayan ayrılıq dərini, vüsal həsrətini, ikiye bölünən, illərlə ayrı salınan həmvətənlərinin ağrı-acısını poetik ustalılıqla ümumiləşdirir. Savalan ölkəri, cənub gözəli adlandırdığı ceyranın o taydan bu taya həsrətlə baxması düz iki əsrdir paralanan, sağalmayan yara kimi şairin qəlbini parçalayan bütöv Azərbaycan həsrətini daha da şiddətləndirir.

Şeirin davamında Araz tarixən gözü qarşısında yaşanan hadisələri – balasını anasına boğduran, ürəklərə çalın-çarpoz dağ vuran, qapımıza böhtan yağışı yağdıran, yavan çörəyimizə zəhər qatan namərd qüvvələrin oyunlarını xatırlayaraq gündəngünə qabar atan, qanı sızan yarasının sağalmadığını, ağırlarının səngimədiyini yangı ilə yada salır. Şairin digər şeirlərində də olduğu kimi ümitsizlik, nigarançılıq sona qədər davam etmir, Arazın simasında Azərbaycan xalqının mübarizə ruhunu oyadan şair Azərbaycanın bütövlüyü idealına *“Bu zillətə, bu əzaba dözməmişəm, dözməyəcəm;...Döyüşəcəm, döyüşəcəm, döyüşəcəm...”* misraları ilə yekun vurur.

X.Kərimlinin Naxçıvanın Cənubi Azərbaycanla ədəbi-mədəni və elmi əlaqələrinin inkişafında da xidmətləri böyükdür. İranda keçirilən poeziya məclislərinin, yubiley tədbirlərinin fəal iştirakçılarından olması, haqqında İran mətbuatında yazıların dərc olunması, müxtəlif qəzet və jurnallarda şeirlərinin və elmi məqalələrinin çap olunması, Cənubi Azərbaycanın bir çox şair və yazıçısı ilə məktublaşması, bir kitabının İranda nəşr olunması, şeirlərinin bir neçəsinin Cənubi Azərbaycanın müxtəlif şəhərlərində qələmə alınması onun Cənubi Azərbaycanla sıx əlaqəsini göstərən əsas məqamlardır. Onun Moskvada yaşayan Cənubi Azərbaycanın tanınmış yazıçısı Fəthi Xoşginabi ilə məktublaşması, filoloq-alim Məmmədli Müsəddiqlə şəxsi yaxınlığı Cənubi Azərbaycana olan marağını daha da qüvvətləndirmiş, cənubdakı ədəbi mühiti daha yaxından izləməsinə, burada yaranan ədəbiyyatı öyrənməsinə sövq etmişdir. Bu həvəs sayəsində 1978-ci ildə Azərbaycan SSRİ Elmlər Akademiyası Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı şöbəsində professor Həmid Məmmədzadənin rəhbərliyi ilə *“Cənubi Azərbaycan demokratik ədəbiyyatında hekayə janrının inkişafı (1941-1970)”*

mövzusunda namizədlik dissertasiyası üzərində işləməyə başlamış, 1987-ci ildə isə uğurla müdafiə etmişdir.

X.Kərimlinin 2011-ci ildə Fatma Mir Hüseynpur tərəfindən nəşrə hazırlanan “Duyğularım, düşüncələrim” adlı müxtəlif şeirlərinin və poemalarının daxil edildiyi kitab Urmiyada çap olunmuş, onu Cənubi Azərbaycan oxucusuna və elmi-ədəbi ictimaiyyətinə daha yaxından tanıtmışdır. X.Kərimli haqqında İran mətbuatında da yazılar dərc olunmuş, hər birində onun şair və alim kimi fəaliyyəti yüksək dəyərləndirilmişdir. 2007-ci ildə “Körpü” jurnalında “Bu da bir nağıldı...” kitabının nəşri ilə bağlı yazı dərc olunmuş, “Mən zamanın sualıyam” şeiri oxuculara təqdim olunmuşdur. Eyni zamanda “Körpü” jurnalının 2006-cı il nəşrində naxçıvanlı şair Əbülfəz Muxtaroğlunun X.Kərimliyə həsr etdiyi “Soruşdumu” şeirinin, Həsən Həmidoğlunun “Misaq” qəzetində “Xanəli Kərimli”, Arif Ağalarovun “Körpü” jurnalında “Şeir gərək haqdan gələ”, Doktor Camal Ayrımlının “Nəvide-Azərbaycan” qəzetində “Qardaşımın səsi” yazılarının və “Savçı” dərgisində şairin həyat və yaradıcılığından bəhs edən bir neçə məqalənin dərc olunması X.Kərimli yaradıcılığına verilən dəyərin timsalında Naxçıvan ədəbi-elmi mühitinə Cənubi Azərbaycanda olan sevginin göstəricisi, əlaqələrimizin inkişafını göstərən ən mühüm cəhətlərdəndir. Sadaladığımız hər bir yazıda X.Kərimlinin həyat və yaradıcılıq yolu haqqında məlumatlar verilir, şeirləri təhlil olunur, yaradıcılığının ən mühüm məqamları Cənubi Azərbaycan oxucularına təqdim olunur.

Cənubi Azərbaycana dəfələrlə səfər edən, müxtəlif poeziya məclislərinin, beynəlxalq konfransların iştirakçısı olan şair Naxçıvanda Cənubi Azərbaycanla bağlı keçirilən tədbirlərdə də fəallıq nümayiş etdirmişdir. Alimin “Ali və orta ümumtəhsil məktəblərində Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi” metodik vəsaiti Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının

tədrisi məsələlərinə həsr olunan ilk əsər olmaqla bərabər, illərlə apardığı araşdırmalarının da məntiqi nəticəsidir. Onun “*Savalan çağırır*”, “*Cənubi Azərbaycan demokratik ədəbiyyatının ilk addımları*”, “*Tarixi romanlar müəllifi (Pənahi Makuli haqqında)*”, “*Səməd Behrəngi yaradıcılığında ictimai motivlər*”, “*Ali məktəblərdə Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi*” adlı elmi məqalələri, “*Zehtabi bu gün də var*”, “*Fəthi Xoşginabi hekayələrində vətənpərvərlik*” adlı publisistik yazıları müxtəlif qəzet və jurnal səhifələrində dərc olunmuş, hər birində Cənubi Azərbaycan məsələsi müxtəlif istiqamətlərdə tədqiq olunmuşdur. X.Kərimli bu gün də Cənubi Azərbaycanla əlaqələrimizin inkişafı istiqamətində səylə çalışır. O, NDU-da Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı fənnini tədris etməklə gənclərimizin də bu ruhda tərbiyələnməsi, şimal-cənublu Azərbaycanın milli-mənəvi bütövlüyü istiqamətində öz üzərinə düşən missiyanı uğurla həyata keçirir.

Ümumilikdə, X.Kərimlinin bütöv, vahid Azərbaycan idealı Cənubi Azərbaycan məsələsinə həssas münasibətini formalaşdırmış, bu istiqamətdəki fəaliyyəti ona cənubsünas alim adını qazandıra bilmişdir. Onun Cənubi Azərbaycan mövzusunda qələmə aldığı bədii, elmi, publisistik əsərləri, əlaqələrimizin inkişafındakı xidmətləri Vətənə, xalqa olan dərin sevginin və sədaqətin timsalında hər bir azərbaycanlının yoluna işıq salır.

*“İki sahil” qəzeti,
21.05.2020.*

*Rövşən HÜSEYNOV,
Azərbaycan Respublikasının Əməkdar
Mədəniyyət İşçisi*

VƏTƏNPƏRVƏR ŞAİR

Deyirlər, insan üçün ən ali duyğu Vətən sevgisidi. Bu duyğu ilə köklənən insanlar vətənpərvər və xeyirxah olurlar. Onların əməmindən cəmiyyət faydalanır. Köksündə Vətən sevgisi yaşadan bu insanlar təkcə özünü düşünmür. Düşündüklərini, bildiklərini xalqının maariflənməsinə, dünyagörüşünün zənginləşməsinə həsr edir.

Belə ziyalı, vətənpərvər insanlardan biri də ədəbi mühitimizin yaxından tanıdığı alim, şair, publisist Xanəli Kərimlidir. O, 1951-ci ilin noyabr ayının 27-də Şahbuz rayonunun Mahmudoba kəndində anadan olub, Naxçıvan Dövlət Universitetinin dosenti, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Əməkdar müəllimi, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür. Şeirləri və məqalələri ölkə, İran, Türkiyə və Rusiya mətbuatında dərc olunub.

Onunla tanışlığım şairin 1988-ci ildə çapdan çıxdığı ilk şeirlər kitabı “Ay işığı”ndan başlayıb. Bu kitabda toplanmış şeirlər, səmimi misralar çox keçməyib mənim kimi oxucularının da qəlbində vətəndaşlıq hisslərini cücərdib. Bu hisslər təbriklərə, məktublara çevrilib. Şairin ünvanına yağış kimi təbriklər yağdırıb. Onun duyğularına qol-qanad verib, Xanəli Kərimlini yeni-yeni şeirlər yazmağa səsləyib.

Bu nəcib və xeyirxah insanın oxucusuna fədakarlıq, möhtəşəmlik, əzmkarlıq, xeyirxahlıq torpağa bağlılıq kimi milli duyğular aşılaman səmimi misraları mənim əlimdən tutub

qəlbi fəzilətlə dolu olan şairə daha da yaxınlaşdırdı, aramızda səmimiyyət, dostluq münasibətləri yaratdı. Bu dostluq münasibətləri məni şairin yaradıcılığı ilə daha da yaxından tanış etdi. Mən onun ayrı-ayrı vaxtlarda qələmə aldığı **“Anamdan məktub”** (2001), **“Bu da bir nağıldı”** (2004), **“Mənə elə gəlir ki...”** (2008), **“Duyğularım, düşüncələrim”** (2011), **“Payız duyğuları”** (2013), 2016-cı ildə nəşr olunan **“Bir ömrün işığı”** və sair şeirlər kitabını dönə-dönə oxumuşam.

Bu kitablarda toplanan şeirlərin hər birində bir həyat tablosu yaşayır. Bu tablounun özülü Vətən, onun camalını bəzəyən isə şairin yaratdığı söz çələngidir.

*Hər şairin sözü qanının rəngindədir
O rəngdə dünyasının sirli aləmi var –*

deyən şair özünün dediyinə görə sözü sözlə yaşadıb, şeirlərini toxumluq dənlik kimi, xalqının, zəmanənin əbədi yaddaşına səpib ki, arzuları, istəkləri göyərsin. Öləziyə ocağın közünü sözlə üfürüb ki, ocaq bir məşəl kimi alışınsın, xalqının yoluna işıq tutsun. Xanəli Kərimli Vətən naminə heç vaxt susmayıb. 1990-cı illərdə Vətənimizin başı üstünü qara buludlar alanda vicdanının səsinə Azadlığın cənginə qatıb ki, xalqının imzası millətlər içində görünsün. Çox keçmir, şair bu arzusuna nail olur. Ümummillə liderimiz Heydər Əliyevin müdrik siyasəti sayəsində müstəqillik qazanan Azərbaycanın nüfuzu dünya dövlətləri sırasında durmadan artır. Azərbaycanın dövlət bayrağı dünya dövlətlərinin ən ali kürsülərində vüqarla dalğalanır. Öz arzusuna, istəyinə qovuşan şair sevincini gizlətmir, **“Azərbaycan bayrağı”** adlı şeirində qürurla yazır:

*O qalxıb ucalanda
Bayraqların içində*

*Ucalır millətim də
Millətlərin içində.*

Şeirlərindən gördüyü kimi şair sözə tapınıb. Sözü işığa, nura bənzədən Xanəli Kərimli dünyanın kilidlərinə sözlə açar salır, dünyanın duruluğunu, saflığını sözlərin işığında görür. Ona görə də ulu tanrıya üz tutub deyir:

*Mənim ürəyimə işıq ver, Allah,
Dünya işığını qoy məndən alsın.*

Burada ustad Nizaminin aşağıdakı beyti yadıma düşür:

*Köhnə qızılı, yoxsa təzə sözmü yaxşıdır
Söz sərraflı söylədi: Söz dünyanın naxşıdır.*

Ustadının səsinə səs verən Xanəli Kərimli də sözü dünyanın yaraşığı hesab edir. “**İşığa can atıb ürəyim hər an**” adlı şeirində oxucusuna müfəssəl bir poetik deyim bəxş edir.

*İşıqdan işığa işıq tutaraq,
Qovuşsun ürəyim söz işığına.
Sözdən işıq alan işıqlı sözlər,
Dönsün bu dünyanın yaraşığına.*

O kəs əsl vətəndaşdır ki, onun ürəyi xalqının sevinci, kədəri ilə birgə döyünür. Elinə, obasına bağlılıq, şairin millimənəvi məhsulu olan bütün əsərlərində öz parlaq əksini tapıb. Xanəli Kərimlinin şeirlərinə diqqət yetirsək, görürük ki, o öz düşüncə və duyğularını, cəsarətli fikirlərini Zəngəzurdan, Borçalıdan, Göycə gölündən, Dərbənddən, Təbrizdən, Qarabağdan keçirərək yaxın, uzaq tariximizi poetik lövhələrlə yada

salır. Bu tarix içərisində möhtəşəm bir səhifəni təşkil edən əbədi ünvanı olan Naxçıvanla fəxr edir.

“**Naxçıvanım mənim**” adlı şeirində şair Vətənə, torpağa bağlılığını, oxucusuna, dünyaya bəyan edir:

*Bu dünya bir cənnətdirsə,
O cənnətin qapısı sən!
Varım, yoxum-nəyim varsa,
Cümləsi sən, hamısı sən!
Yaşa xoşbəxt anım mənim -
Əbədi ünvanım mənim.
Doğma Naxçıvanım mənim.*

Şair həmişə özünü yazır. Həyatda necədirsə, içindəki duyğuları da o cürdür. Xanəli Kərimlinin də həyat devizi, Vətən sevgisi, xalqına, dövlətinə sədaqətlə, ləyaqətlə xidmət etməsidir. O, bu müqəddəs duyğuları geniş oxucu auditoriyasına da ünvanlayır. Onları yersiz təriflərdən, söz gəzdirən insanlardan, insanlığa yamaq olan pis üzlərdən, xəbislərdən kənar durmağa çağırır. Şair içində Vətən eşqi olmayan bu cür adamları haqlı olaraq “vətən torpağının boz adamları” adlandırır. Xanəli Kərimli 2011-ci ildə Tehranda qələmə aldığı “**Gəzirəm Vətəndə itən Vətəni**” adlı şeirində bu qəbildən olan nankor insanları qəzəblə ittiham edir və deyir:

*...Vətən torpağının boz adamları,
Vətən torpağının «öz adamları»,
Satılmış bir para «söz adamları»,
Öldürdü içimdə Vətən eşqini.*

Mən dostum, şair Xanəli Kərimlinin bir neçə misrasına söykənib, bir neçə söz söylədim. Ancaq şairin qəlbi böyükdür.

Bu qəlbin içərisində bitib-tükənməyən bir fəzilət bulağı axır. Bu bulaqdan bəhrələnənlərin qəlbi həmişə işıqlı olar. Qarşıdan şairin 65 illik yubileyi gəlir. Bu münasibətlə poeziyamızı söz işığına və nura qərq edən vətənpərvər şair Xanəli Kərimlini ürəkdən təbrik edir, ona möhkəm cansağlığı, yaradıcılıq uğurları arzulayıram.

P.S. Məqalə cüzi ixtisarla "İki sahil" qəzetinin 22 oktyabr 2016-cı il tarixli sayında "Bu dünya bir cənnətdirsə, o cənnətin qapısı sən" adı ilə dərc edilib.

*Rövşən HÜSEYNOV,
Azərbaycan Respublikasının Əməkdar
Mədəniyyət İşçisi*

XANƏLİ KƏRİMLİNİN ŞEİRLƏRİNDƏ VƏTƏNPƏRVƏRLİK MÖVZUSU

Ədəbi mühitdə öz dəst-xətti, cıgırı olan Xanəli Kərimli (*Kərimli Xanəli Abbasəli oğlu*) 1951-ci ilin noyabr ayının 27-də Şahbuz rayonunun Mahmudoba kəndində anadan olub. Şair, ədəbiyyatşünas, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Naxçıvan Dövlət Universitetinin dosenti, ikinci çağırış Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinin deputatı, Naxçıvan Muxtar Respublikasının əməkdar müəllimi, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür.

O bir sıra elmi, ictimai və publisist məqalələrin “**Ay işığında**” (1988), “**Anamdan məktub**” (2001), “**Bu da bir nağıldır**” (2004), “**Mənə elə gəlir ki...**” (2008), “**Duyğularım, düşüncələrim**”, “**Mənim könlüm bir ümmandır**” (*İran, Urmiya 2011*) şeir kitablarının, “**Ali və orta məktəblərdə Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi metodikası**” (2000) metodik vəsaitin müəllifidir. Haqqında “**Şairə məktub**” (2007), “**Sözün Əlincə qalası**” məqalələr topluları və fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirovun “*Xanəli Kərimli: Bir ömrün nağılı*” (2011) monoqrafiyası nəşr edilib.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi onun ilk əsəri “Ay işığında” adlı şeirlər kitabıdır. Bu ad təsadüfi seçilməyib. Ay gecəni öz işığı ilə nura qərq etdiyi kimi, Xanəli Kərimli də bir məşəl kimi oxucusunun qəlbini sözlə nurlandırmağa çalışır. “*Dünyanın kilidlərini sözlə açmaq*”, “*sözü sözlə yaşatmaq*” onun ən böyük arzusu və amalıdır. Onunla hərdən söhbətləşəndə deyir:

Söz meyvə kimidir. Vaxtında dərilməyən meyvə gərəksiz olduğu kimi, vaxtında deyilməyən söz də gərəksizdir. Çünki söz əxlaqdır, mənəviyyatdır. Onun qüdrəti Tanrı qüdrəti qədər böyükdür. Vaxtında yazılmış əsərlər, şeirlər torpağa basdırılmış minalar kimidir. Zamanı gələndə partlayacaqlar. Ona görə də şeirlərimi toxumluq dənlik kimi xalqın əbədi yaddaşına, şəhid qanı çilənmiş torpağına, daşına səpirəm ki, onlardan bəlkə ikisi, üçü, beşi göyərdi. Çünki bu toxumlar xalqımızın gerçəkləri, gələcək arzularıdır. Bu arzuya çatmaq üçün hər bir vətən övladı vətənpərvər olmalıdır. İndi Azərbaycan müstəqil dövlət kimi yaşadığı zamanda vətənpərvərlik hər bir insanın ən ümdə borcu və vəzifəsinə çevrilməlidir. Hər kəs vətənin layiqli vətəndaşı olmasını özünün vicdani borcu hesab etməlidir. Bir şeirimdə yazıram:

*Ocağın közü mənəm,
Zamanın sözü mənəm,
Rəngim Vətən rəngidir
Astarı, üzü mənəm.*

*Bu daş Vətən daşdı,
Yol yoldaşım naşdı,
O bilmir, bu daş deyil,
Ürəyimin başıdır.*

Oxucu şairi hər addımında yanında hiss edir. Bu minvala şair oxucusunun əlindən tutub gah arxivlərin tozunu alır, tariximizə işıq tutur, gah təbii sərvəti bol olan vətənimizə göz dikən yağlıların bizdən zaman-zaman qopardıqları torpaqların halına acıyır, gah da söz qılıncını sıyırıb, düşməyə qəzəb və nifrətini bildirir. “Yüz illərdir birlik olub şüarımız, harayımız” – deyən şair vətən övladlarını dövlətçiliyimiz ətrafında milli

həmrəyliyə, birliyə çağırır. “Əllərdə dustaq olan, saçın yolub haray salan” torpaqlarımızın bir gün azad olacağına inanır. İnanır ki, milli ruhu bir olan xalqı nə əymək, nə də sındırmaq olar. Şair deyir: “*Bu gün yaşadığımız həyat nə qədər sakit görünsə də xalqın içində bir təlatüm, bir vulkan yatır*”:

*Məstəm -
Ya ağlın yoxluğundan,
Ya da dərdin çoxluğundan
Tükənir yavaş-yavaş
Səbrim də, gücüm də
Ancaq...
Bir vulkan püskürməsi
gözlənilir içimdə!*

El sözüdür: Hər kəsin bir dərdi var, kimsəyə deməz ağlayar. Xanəli Kərimlinin də içində və misralarında yaşatdığı bir dərdi, sevinci var. “*Ta ki, o gün gəlsin. Ordumuz bir vulkan kimi püskürsün, zəfər yürüyüşünə çıxsın, işğal altında olan torpaqlarımız azad olunsun, Vətən bütövləşsin! Çünki “vətəni bütöv olan xalqın ürəyi də, çörəyi də, yumruğu da bütöv olar*”. Xanəli Kərimli həmin günün yaxın zamanda olacağını hiss edir və deyir:

*Zaman döyür qapımızı,
Yaman döyür qapımızı.*

Şair illərdir ki, bu yolu tutub gedir. Bu yol həqiqət yoludur. Bu yol insanın mənəvi sağlamlığının keşiyində durmaq yoludur. Onu heç kəs bu yoldan döndərə bilməz. Şair şeirlərinin birində Ulu tanrıya xitabən deyir:

*Əsirgəmə lütfünü,
Mənimtək bir qulundan.
Mən ki, sənin yolçunam,
Yolçu dönməz yolundan.*

Yaxud,

*Şair haqqın yolçusudur,
Haqq yolu kəfən yoludur.
Kəfəni özü biçənin,
Yolu da Vətən yoludur.*

Can ruhsuz, ruh da cansız yaşaya bilmədiyi kimi Xanəli Kərimli də məqsədsiz, məramsız, arzusuz və diləksiz yaşamaq istəmir. “*Quş öz balasını yemləyən kimi*”, o da öz şeirlərini, “*sevinclə, kədərlə, qəmlə, fərəhlə*” yemləyir. Şair məqsədsiz və məramsız insanların həyat yolunu küləyin o yana, bu yana oynatdığı saman çöpünə bənzədir. Çünki külək hansı tərəfə əsirsə, həmin insanlar da o tərəfə əyilir. Amalı, məsləki, əqidəsi düz olan insanların yolu isə bir istiqamətdir. Bu yol xalqın yoludur. Bu yolu tutanlar özlərini xoşbəxt hesab edə bilərlər. Çünki bu cür insanların seçdiyi yol xalqı üçün olduqca əhəmiyyətli və faydalıdır.

*Məqsədsiz, məramsız yola çıxanda,
Adam sərsəriyə dönür bir anda.
Yaşamaq cəhənnəm rənginə çalır;
Közərir ürək də, soyuyur qan da.*

*Məramla yaşayıb bizim babalar,
Onunçün dünyanı tutmuş şöhrətim.
Bu gün bölünsə də beş yerə vətən
Məramsız yaşamaq olmaz millətim!...*

Milli dəyərlərin, ləyaqət hissini qorunması və yaşadılması da şairin yaradıcılığının tərkib hissələrindən biridir. Deyirlər Allah yaratdığı bütün canlılardan fərqli olaraq yalnız insana gülmək bacarığın və utancaqlıq hissini vermişdir ki, insan gülmək yolu ilə həm eyiblərini, həm də dərdlərini aradan qaldıra bilsin. Utanmaq hissini qorumaqla insanlığını qoruyub insan aliliyini dərk etsin. Çünki utancaqlıq xalqımızın ləyaqət hissidir. Şair bu hissi oxucusuna bir ali dəyər kimi qoruyub yaşatmağı tövsiyə edir. Bu hissi ata-babalarımız, xanım-xatın nənələrimiz, ağbirçək analarımız, qız və gəlinlərimiz bizə ərmağan etmişlər. Şair bu ləyaqət hissini hər kəsin qəlbində var olmasını istəyir və deyir:

*Utanmaq özü də bir ucalıqdır,
İndi çox az qalib bu ucalıqlar.
Utanmaq hissindən məhrum olandan,
Bütöv bir millətə qara-qorxu var.*

*Hərdən özümüzə qayıtmaq üçün,
Hərdən utanmağı bacarmalıyıq.
Bir dəfə verilən ləyaqət hissini,
Gələn nəsillərçün qorumalıyıq.*

Xanəli Kərimlinin yaradıcılıq dairəsi olduqca geniş və əhatəlidir. Elə bir mövzu tapa bilməzsən ki, şair bu sahəyə müraciət edib, müvəffəqiyyət qazanmasın. Şairin insan qəlbini vəzdə gətirən, onun duyğularına qol-qanad verən şeirlərindən biri də doğulduğu, boya-başa çatdığı Vətəninə həsr etdiyi “**Naxçıvanım mənim**” adlı şeiridir. Bu şeir neçə-neçə oxucuların dillər əzbərinə çevrilib. Şeirində “*köküm, soyum, izim mənim, rəngim, ruhum, özüm mənim, ucalığım, tacım mənim*” – deyən şair Naxçıvanın “*azadlığın bayraqdarı, inqilablar*

müjdəçisi, peyğəmbərlər Vətəni” olmasından, onun gündəngünə çiçəklənməsi və ucalmasından qürurla söhbət açır.

*Ey şəhidlər qanı ilə
yoğrulmuş torpağım mənim!
Fırtınalar qucağında
sönməyən günəşim mənim.
Sən cahana sığışmayan
özün boyda bir qüdrətsən,
Sən peyğəmbərlər vətəni,
bir müqəddəs məmləkətsən.*

Şairi tanıyanlar onu üzdən nə qədər sakit görürlərsə, söhbətləşəndə, dərdləşəndə isə içinin həmişə bir dəniz kimi təlatümlü, fırtınalı, qasırgalı, qovğalı olduğu qənaətinə gəlirlər. Özünün söylədiyinə görə, o, yaradıcılıq ilhamını fəvqəladə bir qüvvə kimi kənardə yox, qəlbinin dərinliklərində, düşüncəsində, həyata baxışlarında axtarır. Onun yuxarıda söylədiyimiz kimi bir arzusu var. Bu arzu xalqımızın arzusu: “Əldə etdiyimiz dövlət müstəqilliyini göz bəbəyi kimi qorumaq və Vətənimizin bütövlüyünə nail olmaq! Bu yolda sözünü döyüşə göndərən və “sözünün şəhidi” olan şairin milyonların içindən gur səsi eşidilir, mətin addımlarının nəfəsi duyulur. O, bu yolu tutub gedir. Üzü Günəşə sarı! Haqqa, adalətə doğru! Bu yol vətənpərvər övladlarımızın yoludur!”

*Milyonların içindən seçilir səsim mənim,
Gələcək nəsillərə çatır nəfəsim mənim.
Bir yol tutub gedirəm üzüm Günəşə sarı,
Bu yolda yoldaşladım ləyaqəti, vüqarı
Bu yol mənim əzəli, əbədi bir yolumdur,
Məsləyindən dönənin yolu ancaq ölümdür!*

**“İki sahil”,
18.08.2020.**

*Zeyqəm VÜQAR,
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü,
şair, Prezident mükafatçısı*

İNSANI VƏ İNSANLIĞI KAMİLLƏŞMƏYƏ SƏSLƏYƏN VƏTƏNDAŞLIQ POEZİYASI

Şair Xanəli Kərimlinin müxtəlif illərdə nəşr etdirdiyi **Ş** “**Ay işığında**” (1998), “**Anamdan məktub**” (2001), “**Bu da bir nağıldı**” (2004), “**Payız duyğuları**” (2013) şeir kitabları və şairin yaradıcılığı ilə bağlı yayımlanmış “**Şairə məktub**” (2007), “**Sözün Əlincə qalası**” (2011) məqalələr topluları, fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirovun “**Xanəli Kərimli: Bir ömrün nağılı**” (2011) monoqrafiyası ilə yanaşı 2016-cı ildə “Qanun” nəşriyyatında işıq üzü görən və şairin 65 illiyinə həsr olunmuş “**Bir ömrün işığı**” kitabı da qarşımdadır. Bu kitabların hər biri mənim üçün əzizdir, əzizdir ona görə ki, bu kitablar şairin öz dəst-xəti ilə yazılıb mənə bağlılaşdığı əvəzsiz hədiyyəsidir. Həm də, şair dostum, şəxsiyyətinə hörmət bəslədiyim, çətində ürəyimi ona açə biləcəyim X.Kərimlinin söz sovqatıdı, söz payıdı. Dost sovqatı, dost payı da şirindi. Mən o, şair haqqında, onun ədəbi yaradıcılığı haqqında söz açmaq istəyirəm ki, adlarını yuxarıda sadələdiyim kitablarını bir şair duyğusu, düşüncəsi ilə mütaliə etmişəm, düşünmüşəm və düşündükcə də qələm dostum X.Kərimlini poeziyanın, söz aləminin, zamanın əlində olan “*ələyi*”ndən keçirmişəm və içimdə şair haqqında söz demək ehtiyacını duyub, şair yaradıcılığına üz tutub çox götür-qoydan sonra ürəyimi oxucularla bölüşmək istəmişəm.

Əvvəla, şair Xanəli Kərimli tanıdığım Xanəli Kərimlidir. O, dağlar qoynunda böyüyüb boya-başa çatdığı qədər də pakdı, safdı. Elə bil ki, Şahbuz bulaqlarının dupduruluğu, saflığı, dağlarının pak, təmiz ab-havası onun daxili aləmindədir. O, poeziyaya da təbiət qoynundan, təbiət qoynundakı səfalı Mahmudoba kəndindən gəlib.

Xalq şairimiz Z.Yaqub demişkən:

İnsan oğlu Tanrını təbiətlə dərk edir.

Təbiəti duyanlar Allaha yaxın olur.

Birinci Allaha yaxınlıq ona təbiətindən gəlir. Təbiətdə gördüyü təbiət hadisələrini, fəsillərin növbələşməsi, gülün-çiçəyin dağları qoynuna alması, gecələr səmaya baxanda ulduzlu kəhkəşan şairi düşündürməyə bilməzdi. Düşüncə və inancları zəminində şair Allaha yaxındı və Allah adamıdı. Tanrının varlığı və Tanrının müxtəlif müstəvilərdə dərkini ona atası və anası tərəfindən aşılannmışdır. O, uşaqlıqdan Tanrının şükürlü bəndəsidir ki, poyeziyasında Tanrıya bağlılıq, Tanrının və insanın dərkini onun yaradıcılığından qırmızı xətlə keçir.

Tanrıya bağlılıqdan söz düşmüşkən qeyd edim ki, şairin yaradıcılığı ilə bağlı nəşr edilən kitablarda bəzi məqalə müəllifləri onun yaradıcılığında sufizim ab-havasının da özünü göstərdiyini söyləyirlər. Bu barədə elm adamları – akademiklərimiz, professorlarımız, tənqidçilərimiz çox yazıb. Mən də onu demək istəyirəm ki, istər böyük Nəsiminin, istərsə də digər sufi mütəfəkkirlərinin yaradıcılığında Allaha qovuşmaq üçün özünü dərk etmək məsələsi geniş yer tutur, o cümlədən də istedadlı şairimiz X.Kərimlinin yaradıcılığında.

Şairin yaradıcılığı sufilik təlimi üzərində köklənməyə də sufi motivləri özünü göstərir. Məncə, X.Kərimli fəlsəfi düşüncələri ilə “Mən”dən Sənə (*Tanrıya*) yol eylə ideyası ilə

Haqqa doğru yol gedir. O, bu yolu imanının işığında gedir. O, haqqa qovuşmaq istəyir. Bu da ondan irəli gəlir ki, X.Kərimli Hüseyn ibn Mənsur Həllac, Yunis İmrə, Nəsimi kimi mütərəqqi fikirli şairlərin fəlsəfi fikirlərini mənimsəmişdir. Xüsusən, panteist fəlsəfəsinin müddəaları ilə tanış olmuşdur. Çünki panteizmə görə bütün kainat Tanrıdan ibarətdir, qalan nə varsa, o cümlədən, canlılar – insan da vahid Tanrının hissəcikləridir. Bir zaman Tanrı ilə vəhdətdə olan hissəciklər öz əsillərindən ayrı düşdükləri üçün dərin kədər hissi keçirir, ona qovuşmaq arzusu ilə çırpınırlar. Ancaq bu arzuya çatmaq üçün insan kamilləşməli, özünü çirkin ehtiraslardan, alçaq əməllərdən təmizləməlidir. Ona görə də şair yazır:

*Mən haqqın divanəsiyəm,
Sözüm də Haqqın nurudur.*

Haqq yolu təkcə sufi yolu deyil, eyni zamanda hürufiliyin yoludur. Bu yol ağı başında olan Haqqın əzəl, “*Mən*”in sonradan yarandığını kamilliyi ilə dərk edən xaricindən başqa daxilində baş qaldıran “*Mən*”ini görən insanın yoludur.

X.Kərimli yaradıcılığına baş vuranda görürsən ki, onun duyğu və düşüncəsində, mənəviyyatında hamının duya biləcəyi islam inamı vardır. Şeirlərində də o, bu inamla Allah eşqini tərənnüm edir. Onun poeziya dünyasına yaxınlaşanda aydınlaşdırırsan ki, şair səmimiyyət adamıdır, şair eşq adamıdır. Allah eşqini, insan sevgisini, mərhəmət və ehtiram, ölüm və qərıblıq, vətənpərvərlik, azərbaycançılıq, əsl vətəndaşlıq duyğularını şeirlərində çox mənalı şəkildə işləyə bilən, mənəviyyatımızı və milliyətimizi ucada görən və qələmiylə, bütün varlığıyla xalqına xidmət göstərən, sənətində və dünyagörüşündə “Kamillik” prinsipini yaşadan şairdir X.Kərimli.

Bu səbəbdəndir ki, akademik İsa Həbibbəyli şair X.Kərimli yaradıcılığından söz açarkən deyir: *“Xanəli Kərimli yeni dövr Azərbaycan şerində vətəndaşlıq lirikasının yaradıcılarından biridir. Yaxşı cəhət ondan ibarətdir ki, X.Kərimlinin vətəndaşlıq lirikası, sadəcə qələmə aldığı aktual mövzuları ilə deyil, daha çox bu bədii nümunələrdəki fikirin ifadə vasitəsilə yadda qalır”*.

Şairin 1994-cü ildə qələmə aldığı **“Azərbaycan”** seirindən bir neçə misraya diqqət yetirək:

*...Sən Xətai babamızdan bizə böyük əmanətdin
Əmanətə xəyanətlik biz çoxumuz, Azərbaycan!
Sənsiz bizim bundan belə yaşamağa haqqımız yox,
Haqlı ikən haqsızlaşan, haqqı talan Azərbaycan!*

Yaxud,

*Şərəfsiz bir ömür sürmək, aləm bilir sənə yaddır,
Bir şərəfli ömür üçün ayağa dur, Azərbaycan!*

Bu şeiri oxuyarkən özündən asılı olmayaraq, içində bir Şəhriyar harayı, M.Araz üsyanı baş qaldırır, gözünün qarşısında o taylı, bu taylı bütöv Azərbaycan canlanır. Bu vətəndaş şair X.Kərimlinin içərisindən qopan qeyrətin harayıdır. Bu torpağı işğal olunan bir xalqın haqq səsinin harayıdır. Bu, vətəni Azərbaycanın şərəfini ucalarda görüb, qürur hissi keçirmək istəyən şairin harayıdır.

Vətən dərdi, torpaq dərdi gecə səhərə qədər yol salıb şairin içərisindən keçir, onun bağırını dəlir, ciyərini sökür.

Nizami kimi bir şair ağır zəhmət bahasına əldə etdiyi nailiyyətin paxıllığını çəkənlərə üz tutub deyir:

“Gəl gecə mədən qazdığımı gör, mədən qazmaq deyil, öz canımı qazmağımı gör. Hər dürrü ki, ağızımdan çıxarmaq istəyirəm, neçə vuruşla döş-döşə gəlirəm.

Yüz dəfə odlanıb beynimi yandırmaqla gecələr bir şəbçıraq ələ gətirirəm”.

Bu şair ömrüdü. Gecələr “*şəbçıraq ələ gətirmək*” şair dostum X.Kərimli taleyinə də qismət olub.

Necə ki, şair “**Şair ürəyi**” adlı şeirində deyir:

*Şair ürəyidir dözüb dayanır,
Zamanın min cürə böhtan şərinə.*

Şair azərbaycanlı olması ilə, doğma Azərbaycanın atributları ilə fəxr edir. Görün şair “**Azərbaycan bayrağı**” şeirində ücrəngli bayrağımıza necə münasibət bildirir, onu ən uca Tanrı dərğahı səviyyəsinə qaldırır:

*Mənim başımın üstə
İki səcdəgahım var:
Biri uca Allahım
Biri yenməz bayrağım.*

Məncə, şair ürəyində kökləşən Vətən sevgisi budur. Bayraq sevgisi budur. Torpaq sevgisi budur.

X.Kərimlinin varlıq haqqında görüşləri, fəlsəfi düşüncələri dərin məzmunlu olmaqla bərabər, son dərəcə məntiqlidir, orijinal deyilişi ilə müstəqildir. Bu baxımdan, onun “**Öz dilimsən**” şeirindən bir bəndə diqqət yetirək:

*Sən ey mənim Oğuz dilim,
İlkin mayam – ağız dilim!
Tarixlərin sədlərini*

*yara-yara tarixləşən
almıcaıq, ağüz dilim!*

Şair bu fikirləri ilə oxucunu bir anlığa müəyyən dövrdə xalq mənəviyyatının mücəssiməsi olan Dədə Qorqudda oğuzların qəhrəmanlıq tarixinə aparıb çıxarır.

Maraqlı budur ki, şair, bəlkə də, “ağüz” dialekt sözünü şeirə gətirmiş, “*ilkin mayam*” ifadəsini işlətməklə “ağüz” sözünün mənasını açıqlamışdır. Bəlkə də, çoxları bilmir ki, heyvanat aləmində canlıların anadan ilk əmədiyi süd ağuz adlanır.

Şair X.Kərimli şeirlərində sözləri yerli- yerində və ehtiyatla işlədir. Ürəksiz söz ocağı şatmaqdan qorxur. Onun “*Mənə elə gəlir ki...*” kitabında söz haqqında dediyi fikir diqqəti çəkməyə bilmir:

“Söz ən böyük enerji mənbəyidir. Onun təsir gücünü əvəz edə biləcək heç bir qüvvə yoxdur”.

Şairin söz haqqında deyimi böyük Füzulinin “*söz qədrini artıran öz qədrini artırır*” kəlamını, M.Arazın “*söz qənirsiz gözəlimdir; düz yolumdur; düz əlimdir*” fikrini, M.Müşfiqin “*ey bütün dünyanın söz dəyənləri, ruhun dodağına tutun neyləri*” arzusunu yada salır.

Şair X.Kərimlinin yaradıcılığında təbiətlə bağlı şeirləri, təbiət mövzusu xüsusi yer tutur və oxucu diqqətindən qaçmır. Çünki şair o dağlarda nə qədər borana düşüb, çəhlimlərdə qəfil dolu tutub, keçə bilmədiyi dağ sellərinə dəli yağışdan üst-başı islana-islana heyranlıqla baxıb. Hələ zirvələrdə şimşəklərin dəli şaqqıltısını dinləməyi demirəm. O, təbiətin hər üzünü görüb. Şair “Bir yaz duyğusu” şeirində yazır:

*Təbiət müqəddəs məhək daşdır,
Bu müqəddəsliyə yol tapmalıyıq.*

*Hərdən də onunla baş-başa qalıb,
Arınıb, durulub, saflaşmalıyıq.*

Şair saflığı təbiətdə görür. İnsanı da, insanlığı da təbiət kimi saf görmək istəyir. Şairin “Payız duyğuları” şeirində son bəndə diqqət yetirək:

*Dərələr boyunca axan bulaqlar,
Sizinlə görüşüm gümana qaldı.
Mənə oğul deyən arxalı dağlar
Zirvəniz borana, dumana qaldı.*

Şairin bir də uşaqlıq vaxtı sinəsində günlər keçirdiyi o dağlara üz tutması, əyilib ovuc-ovuc su içdiyi buz bulaqlarla görüşünün gümana qalması, bəlkə də, şairin qəlbindən “*ya qismət*” sözünü keçirə-keçirə dağlardan bir halallıq alması oxucunun qəlbini kövrəldir. Bu yerdə şair M.Arazın “*Bəlkə bu yerlərə bir də gəlmədim*” misrasını yada salır.

Şair X.Kərimlinin “Payız duyğuları” kitabında ön söz yerinə müəllifin özünün verdiyi “**Bu da bir nağıldı**” şeiri məni tutdu, bərk də tutdu. Bu kitaba ən yüksək elmi titullu insan önsöz yazsaydı, bu qədər sadə, bu qədər tutarlı və düşündürücü alınmayacaqdı. Bu şeir bir övladın: “*Ata, bir nağıl kitabı tap, oxuyaq*” – istəyinə bir ata cavabıdı. Bu cavabda bir insanın başdan-başa sözdən yonulmuş heykəli – canlı bir heykəli dayanıb. Bu heykəlin arxa üzü – şair ömrüdü, narahat şair ömrü, canlı bir nağıl olan X.Kərimli ömrü. İlk növbədə isə bu yaşanmış bir qeyrətli ata ömrüdü:

*Mən özüm canlı bir nağılam bala,
Hələ oxunmayıb bir xəttim belə.*

*Oxunsam, görərlər qaya ömrümü
Necə aritmişəm mən gilə-gilə.*

Şair doğulur, yaşamır, yanır. Yana-yana külünü küləklər göylərə sovurur. Bəlkə, bu yangıdan düşən kül də külək əllərilə gecələrin hansı bir vaxtındasa şair ruhuyla görüşür. Şair ömrü qurtarmaq bilməyən bir nağıldı. Şair X.Kərimli dediyi kimi:

*Keçən ömür günü ələklədim mən,
Gələn ömür günüm nə ola-ola.
Yaxşım, yamanımda göz qabağında
Bu da bir nağıldı danışdım, bala.*

Vətəndaş şair X.Kərimlinin hələ ömür nağılının müdriklik çağları yeni-yeni başlayır. Qoy, şair X.Kərimli ömrü öz saflığı paklığı, ləyaqəti, şəxsiyyəti baxımından bir nəslə örnək olsun. Şair ömrü işıqdı, nurdu. Şairlər dünyanın dərd çəkənləridir. Çünki şairlər Allahın gözütox bəndələridir. Haqqın işığına göz dikə- dikə haqq dəlisi olmaq da onların bəxtinə düşüb. Və son-da şair Xanəli Kərimliyə ancaq onun eşidə biləcəyi bir tərzdə özümün bir şeirimi pıçıldamaq istəyirəm:

*Bu iştahlar, tamahlar,
Hamarlayır dünyanı.
Halal-haram tanımır,
Ölüm də düşmür yada.
Əlinə fürsət düşən,
Qamarlayır dünyanı
Oynayır loxma üçün,
Kimi odnan, közünən.
Dünyanın şairləri
Gecə səhərə kimi*

*Tumarlayır dünyanı,
Tumarlayır sözünən.*

Şair X.Kərimli bir nəfərin də razı qalmadığı bu dünyanı yamanlıqların əlindən qurtarmaq üçün Haqq dərgahına sığına-sığına “tumarlayır”. Onu qələmi ilə, düşüncəsi ilə könlünü ala-ala özü də könüllərə köçür. Buna görə də X.Kərimli poeziyası insanı və insanlığı daxilən kamilləşməyə səsləyən vətəndaşlıq poeziyasıdır. Məncə bu poeziyadan bəhrələnməyə, bu fikirlərdən öyrənməyə, öyrənmək üçünsə vaxt itirməyə dəyər.

“Palitra” qəzeti, 26.10.2016.

“Hüryurt” qəzeti, 25.10.2016.

Kars/Türkiyə.

*Binnət NƏSİBOV,
AYB-nin üzvü,
“Qızıl qələm” mükafatı laureatı*

XANƏLİ KƏRİMLİ: “BİR ÖMRÜN İŞİĞİ”

Görkəmli şair, istedadlı alim, gözəl pedaqoq Xanəli Kərimlinin yeni kitabı belə adlanır. Kitabda şairin yaradıcılığı haqqında görkəmli alimlərin, qüdrətli qələm sahiblərinin məqalə və məktubları, eləcə də müxtəlif materiallar toplanmışdır. Kitab “Ön söz” yerinə akademik İsa Həbibbəylinin “Xanəli Kərimli şeirinin imkanları” məqaləsi ilə başlayır. Hörmətli akademik yazır: *“Azərbaycan ədəbiyyatının orta nəslinin tanınmış nümayəndəsi Xanəli Kərimli çoxcəhətli yaradıcılıq fəaliyyətinə malikdir. O, ədəbiyyatşünaslıq işi ilə də, bədii yaradıcılıqla da məşğul olur. Bununla belə, Xanəli Kərimli üçün şairlik birincidir. O, hər şeydən əvvəl, sözün gerçək mənasında istedadlı şairdir”*.

Akademik İsa Həbibbəyli Xanəli Kərimli yaradıcılığını araşdıraraq onun kitablarında verilmiş şeir və poemaları əsasında təhlillər aparmaqla şairin, hər şeydən əvvəl bir şair-vətəndaş olduğunu ön plana çəkir. Məqalədə Xanəli Kərimli həm də istedadlı alim kimi təqdim edilir və müəllif qeyd edir ki, o, 1987-ci ildə “Cənubi Azərbaycan demokratik ədəbiyyatında hekayə janrının inkişafı (1941-1970)” mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə etmiş, hazırda “Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatında satira” mövzusunda doktorluq dissertasiyası üzərində işləyir. Akademik onu da qeyd edir ki, Xanəli Kərimli yaradıcılığı hərtərəfli elmi araşdırmalarını gözləyir və əmin olduğunu bildirir ki, yaxın vaxtlarda

bu məsələ öz həllini tapacaqdır. Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, “Qızıl qələm” mükafatı laureatı Binnət Nəsimov isə yazır: *“Xanəli Kərimli deyəndə müasir ədəbiyyatımızda çox rast gəlinən və bu imza altında, sözün əsl mənasında, özünü təsdiq edərək oxucu rəğbətini qazanmış qüdrətli qələm sahibləri sırasında yorulmaq bilmədən mətin addımlarla irəliləyən bir sənətkar görürük. Hansı mövzuya müraciət etməsindən asılı olmayaraq, Xanəli Kərimli sözü, necə deyərlər, muma döndərüb istədiyi şəkllə sala bilir, daha doğrusu, dəfələrlə ayrı-ayrı qələm sahibləri tərəfindən işlənmiş sözə yeni “don geyindirməyi”, M.Füzuli demişkən, sözə “can verməyi”, az sözlə çox mənə tutumu yaratmağı bacarır”.*

Mən onun haqqında yazdığım məqalələrin birində belə bir fikir söyləmişəm: *“Təpədən dırnağa qədər xalqa bağlı olan Xanəli Kərimli şeirlərinin əsas mövzusu və qayəsi Vətən və millət notunda köklənmiş bir kamanı xatırladır və bu kamanın Həbil barmaqları ilə çalındığını güman edən oxucu qəlbən inləyə-inləyə həyat hadisələrini dərk etməyə, onun çətin və dolaşlıq labirentlərindən keçməyə başlayır, bu avaz altında saflaşır, mübarizləşir”.* Mən bu fikrim də bu gün də qalır və zənn edirəm ki, Xanəli müəllim elə belədir, nə qədər ömrü var, qələm əlindədir, elə belə də olacaq.

“Bir ömrün işığı” kitabında ayrı-ayrı qələm admlarının-fəlsəfə elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi Camal Mustafayevin “İnam saflığı”, filologiya elmləri doktoru, professor Maarifə Hacıyevanın “Payız düşüncələri”, filologiya elmləri doktoru, professor Vaqif Yusiflinin “Xanəli Kərimlinin “Payız duyğuları”, filologiya elmləri doktoru, professor Sədaqət Həsənovanın “Xanəli Kərimlinin dil-üslub xüsusiyyətləri” və başqalarının məqalələri nəfis şəkildə oxuculara təqdim olunur.

Kitabda, eyni zamanda, “Xəbrələr” başlığı altında “İlk səsim, son sözüüm şeirlərimdir”, “Sözün Əlincə qalası”, “Məqalələr toplusunun işığında”, “Payız duyğuları”, “Müasir ədəbi tənqid bu günün ədəbi prosesi səviyyəsindədir” adlı müsahibə, yaradıcılığı barədə şairə ünvanlanmış təbrik və məktublar, akademik İsmayıl Hacıyevin, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Aypara Behbudovanın, Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü, Əməkdar təbiəti mühafizə işçisi Qaşdar Əliyevin, Nərgiz İsmayılovanın, Ələddin Cəfəroğlunun məqalələrindən sətirlər, eləcə də Əli Rza Xələflinin “Şarin qardaşı oğlu” əsərindən Xanəli Kərimli ilə bağlı nümunələr xüsusi yer tutur. Kitabda şairin son vaxtlarda qələmə aldığı şeirlər də vardır və bunlar mövzu etibarilə müxtəlif olsa da, əhatə baxımından bir vətəndaş şairin ürəkdən gələn səsi kimi oxucuda vətənpərvərlik, dostluq, əməksevərlik, mənsub olduğu millətə bağlılıq, həyata inam kimi ülvî hisslər aşılrayır.

Şairin həyatdan köçmüş dost və tanışları haqqında yazdıqları da bu kitabə daxil edilmişdir. Həmin yazılar vaxtilə “Şərq qapısı” qəzetində çalışmış Cəlil Vəzirova həsr olunmuş “*Cəlilsiz və Cəlilli (yaxşı olardı ki, bu, Cəlilli və Cəlilsiz adlanaydı)* günlərim”, Naxçıvan Dövlət Universitetində uzun müddət rektor (*o vaxtki API-nin Naxçıvan filialının direktoru – red.*), dekan, kafedra müdiri kimi vəzifələrdə çalışmış Abbas Mehdiyev haqqındakı “Ziyalılığın işığı”, tarix elmləri namizədi (*doktoru, professor – red.*), Naxçıvan Dövlət Universitetinin keçmiş müəllimi Həməzə Cəfərovun xatirəsinə yazdığı “Tanıdığım Həməzə müəllim”, alim (*həm də yazıçı – red.*) Rafiq Babayevin xatirəsinə həsr etdiyi “Təklidən tənhalığa”, gözəl şair, tarixçi alim Vaqif Məmmədov haqqında yazdığı “Bir Vaqif də köç eyelədi dünyadan”, filologiya elmləri doktoru (*AMEA-nın müxbir üzvü – red.*) Adil Bağırov barədəki “Milli onomastikamızın fədakar tədqiqatçısı”, Əməkdar müəllim,

filologiya elmləri doktoru, Naxçıvan Dövlət Universitetinin professoru Sevindik Vəliyevin xatirəsinə yazdığı “Ömür də bir işıqdır” adları altında toplanmış və Xanəli Kərimlinin mərhum dostları və silahdaşları haqqında son borcunu yerinə yetirməsi dostluğa sadıq bir şairin ürək çırpıntılarının, könül sızıltılarının son akkordu kimi səslənir.

Kitabda şairin ayrı-ayrı vaxtlarda nəşr olunmuş kitablarının təqdimat mərasimlərindən və əsərlərinin Rusiya, Türkiyə və İran mətbuatlarında işıq üzü görməsindən də bəhs edilir.

Nəhayət, sonda qeyd etmək istəyirəm ki, mən Xanəli Kərimli yaradıcılığını həm oxucu, həm də bir qələm sahibi kimi yüksək qiymətləndirir və bildirirəm ki, o, nədən yazmağı, necə yazmağı yaxşı bilir, ona görə də onun qələmindən çıxanlar öz lakonikliyi və çalarları ilə fərqlənir.

Xanəli Kərimli hazırda ömrünün müdrək çağını yaşayır, yaradıcılığının zirvəsindədir. Arzu edirəm ki, o, çox yaşasın və yeni-yeni əsərləri ilə oxucularını sevindirsin.

*“Xalq sözü”,
12-25.12.2016.*

*Muxtar MƏMMƏDOV,
jurnalist, “Şərq qapısı”
qəzetinin məsul katibi*

VƏTƏN DAŞI OLMAYANDAN OLMAZ ÖLKƏ VƏTƏNDAŞI

Şair Xanəli Kərimlinin poeziyası barədə düşünərkən

“*B*ədii ədəbiyyat səslər dünyasıdır. Həyatda hər bir kəsin öz yerləş tempi, öz səsi, ifadə tərzisi olduğu kimi, ədəbiyyatda da hər bir qələm sahibinin öz “yerişi”, öz səsi və ifadə tərzisi olmalıdır. O sənətkar xoşbəxtkdir ki, o, səslər dünyasında öz səsini, “yerişini” və ifadə tərzini yad təsirlərdən qoruyub saxlaya bilər. Ən çətin mənəvi və maddi sıxıntılar qarşısında belə, özgələşmir”.

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Əməkdar müəllimi, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, Naxçıvan Dövlət Universitetinin müəllimi Xanəli Kərimli bu azlığa daxil olanlardan biridir və həmin fikir də ona məxsusdur. Ötən əsrin 80-ci illərində ədəbiyyata gələn, o səslər dünyasında öz səsini, “öz yerişini” və ifadə tərzini yad təsirlərdən qoruyub saxlaya bilən, ən çətin mənəvi və maddi sıxıntılar qarşısında belə, özgələşməyən Xanəli Kərimlinin bu qənaəti haqqında düşünərkən akademik İsa Həbibbəylinin sözlərini xatırladım: “*Xanəli Kərimli yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biridir*”.

Xanəli Kərimlinin daha bir sözünü xatırlamalı oluram: “*Öz zamanəsinə mənsub olmayan bir sənətkar heç bir zamanəyə*

mənsub ola bilməz". Zəmanəsinin şairi olan Xanəli Kərimlinin hər hansı bir şeirini oxuduqdan sonra mütləq onunla daxili dialoqa girirəm. Bu günlərdə onun "Payız duyğuları" kitabını, şair haqqında yazılanları yenidən vərəqlədim. Daxilən onunla yenə də həmsöhbət oldum. Şairə öz şeiri ilə sual verdim: "Sən kimsən, Xanəli Kərimli?"

*Tanrım kəlamlarla, sözlərlə birgə
Göndərdi məni də bu yer üzünə.
Ki, yolunu azmış naşükür bəndə
Heç vaxt ağ olmasın haqqın üzünə.
Mənim yazdıqlarım havayı şeydir,
Ovuda bilmədi bircə qəlbi də.
Mənim yazdıqlarım haraydır, küydür
Nə ayaqda durdu, nə də qəlbidə.*

Bu sözlər də Xanəli Kərimliyə məxsusdur: Əlinə qələm alan hər bir yazı-pozu adamı, yaxşı şair, yaxşı yazıçı olmaqla yanaşı, yaxşı vətəndaş da olmağa borcludur.

Ədəbiyyatımızın əbədi və əzəli mövzusu olan vətəndaşlıq poeziyası elə bir sərvətdir ki, bu sərvətə, demək olar ki, bütün yaradıcı qələm sahiblərində rast gəlmək mümkündür. Ancaq Xanəli Kərimli özünü bütövlükdə bu mövzuya həsr edib, – desək, yanılmazıq:

*Bəzən soruşuram özüm-özümdən:
Mən də bu torpağın övladıyamı?
Mən də bu torpağın bir çınqıl daşı,
Bir şam işartısı, köz oduyamı?*

Xanəli Kərimli və onun yaradıcılığı ilə tanış olanlar təsdiq edər ki, bu sözlər özündən narazılığın səmimi poetik

ifadəsidir. Bu sözlərin arxasında, sözün həqiqi mənasında, Vətənə bağlılıq və borc kimi ülvî hisslər – vətəndaşlıq vəzifəsinə məsuliyyət dayanıb. Deyir ki, xalqını sevməyən xalqını, xalqını sevməyən xalqını sevə bilməz. Məni qınayanlar və bəlkə də, tənqid edənlər tapılacaq. Olsun. Əgər bizim ədəbiyyatda “ANA” və “VƏTƏN” mövzularında yazılmış əsərləri tərəzinin bir gözünə, ümumavropa ədəbiyyatında yazılanları o biri gözünə qoysaq, bizim tərəf ağır gələr.

Xanəli Kərimlinin yaradıcılığı barədə “Bir ömrün nağılı” adlı kitabı qələmə almış filosof-alim Sabir Bəşirovun sözləri yadıma düşür: *“Vətəni Vətən edən insanlardır – doğma, əziz, yaxın insanlar; səni anlayın dəyərli dostlar, tanışlardır, şəxsən tanımadığınız, ancaq əqidəcə, məsləkcə sənə yaxın insanların... varlığıdır. Bir az geniş mənada doğma Vətənin bütün övladları hər bir adama yaxındır – axı biz bu ölkənin vətəndaşlarıyıq!..”*

Xanəli Kərimlinin şeirlərinin, poemalarının, bayatılarının böyük bir hissəsi Vətən mövzusunda və gələn qənaət öz doğma yurdunu, torpağını canından artıq sevən hər bir azərbaycanlının qəlbində doğulan munis duyğulardır. Bu duyğular bəzən hayqırır, bəzən kövrəlir, qılınc olur bəzən də. Bu şeirlərdə tribunallıq, pafos da təbiidir:

*Bir vaxt Gündoğandan Günbatanacan
Qılınc sıyırmışam, başlar kəsmişəm.
İndi üzün dönsün, ay gidi dünya,
İndi gör kiminlə cəngə düşmüşəm.*

Şair vətənpərvərliyi onun bu şeirində ulu tarixin uzaq, dərin qatlarından bu günə gələn yolda biganələrə bir üsyandır. Professor Maarifə Hacıyeva yazır: *“Şeirlərində “vətəndaş” və “biganə” təzadlarını ustalıqla qələmə alan Xanəli Kərimlinin*

poeziyasında ana dilinə, yaşadığı Vətən torpağına sonsuz sevgi var. Şair bu hisslərə yad olan biganələrə üz tutur:

*Vətən əmanətdir nəsilbənəsil,
Odur hər millətin ən şah əsəri,
Vətənsiz millətin, Vətənsiz elin
Bir nimdaş həsirtək yoxdur dəyəri”.*

Bu da Xanəli Kərimlinin sözləridir: “*Ustad Məmməd Araz deyirdi ki, Vətən daşı olmayandan olmaz ölkə vətəndaşı. Bu gün Naxçıvanda yaşayıb-yaradan şairlərin yaradıcılığında, mən bunu cəsarətlə deyirəm, vətənpərvərlik hissi ölkəmizin digər regionları ilə müqayisədə daha yüksəkdir. Niyə, bunun səbəbi nədir? Çünki Naxçıvan, tarixən diqqətçəkən bir yer olub. Bu da insanlarımıza vətənpərvərlik hissi, mübarizlik aşılayıb. İllərdir ki, Naxçıvan blokada şəraitindədir. Bütün bunların hər biri şair düşüncəsinin dərin qatlarına hopub. Bu, təkcə mənim taleyimdə yox, Naxçıvanda yaşayıb-yaradan, az-çox sözə sahib olmaq istəyən yaradıcı adamların hamısında var. Əgər şair sıxılmırsa, şairi sıxan, narahat edən bir qüvvə yoxdursa, o, dolğun düşünməyi də bacarmayacaq”.*

Şair öz zamanında nəyisə yerinə qoymaqdan ötrü düşünür ki, cəmiyyət üçün faydalı bir iş görə bilsin. Bu düşüncə onun daxili dünyasından gəlir, o, bunu nəyinsə xatirinə etmir, görəcəyi işi doğma Vətən üçün edir. Şairsə bunu şeirləri ilə bacarır. Mən bir daha vurğulayıram ki, Naxçıvan ədəbi mühiti Vətənə bağlılıqdan, naxçıvanlı xarakterindən doğur. Böyük öndərimiz Heydər Əliyev də deyirdi: “Naxçıvanlıların xarakteri ətrafdakı sərt qayalar, dağlar kimidir”. Yəni bu sərt qayalar və dağlar adamlara dözümlü və səbir verir.

...Yadıma bir dəfə ona verdiyim sual düşür: “*Sizin üçün bədii ədəbiyyat və konkret olaraq poeziya nə deməkdir?*”

Cavab vermişdi ki, ədəbiyyat insan adlı sirli planetin ətrafında fırlanan peykə bənzəyir. Bu peyk həm insan planetindən bəhrələnir və bəhrələndirir. Bədii ədəbiyyata təkcə söz sənəti kimi baxmaq düzgün deyil. Bədii ədəbiyyat həm də böyük elmi kəşflərin yaranması üçün çox vaxt stimula olmuşdur. Başqa sözlə desək, təbiət və kainat sirlərinin elmi kəşfinə gedən yol bədii kəşflərdən də yan keçməmişdir.

Poeziya nədir – sualına cavab tapmaq, Allah kimdir, yaxud nədir – sualına cavab axtarmaq qədər çətin və müşkülüdür. Çünki nə poeziyanın, nə də Allahın bu çağa qədər konkret tərif verilməyib. Ona görə ki, istər poeziya, istərsə də Allah öz böyüklüyünə və əzəmətinə görə olduğu kimi dərk olunan deyil. Bəlkə, Allahın insan duyğularında, hiss və düşüncəsində yaratdığı möcüzənin adı poeziyadır. İnsan duyğu və düşüncələri də intəhasız və sonsuz olduğundan bu möcüzə, eyni zamanda rənglərin, səslərin, cansız daşların dili ilə özünü bəyan etdirir. Əcəminin Möminə xatın, Səttar Bəhlulzadənin əsrarəngiz tabloları, Ömər Eldarovun daş heykəlləri, Üzeyir Hacıbəyovun musiqi dünyası, Məhəmməd Füzulinin söz dünyası... bir vahid, müştərək ad altında birləşir: poeziya. Nə qədər mübahisəli görünsə də, deməliyəm: Şeir poeziyanın bir növüdür. Poeziya isə fəlsəfənin ilkin qida mənbəyidir, poeziyasız fəlsəfə yoxdur. Sözlərdə ahəng olduğu kimi, poeziyada da mükəmməl bir ahəng qanunauyğunluğu var. Əgər sözlərdə eynicinsli saitlərin bir-birini izləməsinə ahəng qanunu deyilsə, şeirdə, geniş mənada poeziyada hər misradakı sözlərin, hər bənddəki misraların, hər şeirdəki bəndlərin arasında hər cəhətdən ciddi bir ahəngdarlıq olmalıdır ki, bu da şeirin əbədiyaşarlığı üçün başlıca stimuldur. Başqa cür desək, ahəngdarlıq şeirin elmiliyidir... Ancaq min təəssüf ki, özüm bu qanunauyğunluğa bir çox hallarda əməl edə bilmirəm. Bu da ondan irəli gəlir ki, yaradıcılıq da insan kimi azadlıq sevir, sərbəstlik istəyir. Yara-

dıcılıq elə bir qarşısı alınmayan qüvvədir ki, onun qarşısında sənətkar arzusu hüdudsuz görünür.

P.S. Xanəli müəllimin yaradıcılığından danışan ədəbiyyat-şünaslar, oxucuları onun şeirlərində, ilk olaraq diqqəti çəkən səmimiyyətdən bəhs edirlər... Filosof-alim Sabir Bəşirov isə bu xüsusda deyir: Xanəli Kərimli şəxsiyyət kimi sadə, səmimi, təbiidir – olduğu kimi görünən insandır. Onun poeziyası da belədir – sadə, səmimi və təbii... Sadə, səmimi və təbii olan vətəndaşlıq poeziyası:

*Bu da bir ömürdür-bir çay ömürü,
Astarı üzümdür, üzüm də astar.
Sən, ey kölgəmi də qılınclayan kəs,
Məni özgədə yox, özümdə axtar.*

**“Şərq qapısı”,
08.02.2018.**

*Muxtar MƏMMƏDOV,
jurnalist, “Şərq qapısı” qəzetinin məsul katibi*

BÜTÜN ARZULARIN GERÇƏKLƏŞSİN
*Xanəli Kərimlinin yeni kitabı haqqında
bir neçə söz*

Uzun illərdir ki, yaradıcılığının şahidi olduğum şair, ədəbiyyatşünas və pedaqoq Xanəli Kərimli “Tanrı müjdəsi” adlı onuncu şeir kitabı ilə oxucuların görüşünə gəlib. Bu görüşün də yaddaqalan olacağına şübhəm yoxdur – buna tam əminəm. Çünki bundan əvvəlki kitablarında, müxtəlif mətbuat orqanlarında dərc olunmuş şeirləri ilə poeziyasevərlərə yüksək duyğular və ovqat bəxş etmiş qardaşım, dostum Xanəli Kərimli “söz” adlı yükün altına çiyini cəsərlə vermiş bir yanğı sahibidir. İllərdir ki, o, bu yanğını yaşayır, yaşadıqca yaradır, yaratdıqca içindəki ağırları bizə də yaşadır. Qısa desəm, haqqında bir neçə məqalələr toplusu, “X.Kərimli: Bir ömrün nağılı” adlı monoqrafıya nəşr olunmuş, “Payız duyğulu şair ömrü: Xanəli Kərimli” adlı sənədli film çəkilməmiş dostumun yaradıcılığından vətənpərvərlik duyğuları, xalqımızın dünəni və bu günü, böyük türk dünyasına sonsuz sevgi və məhəbbəti qırmızı xətt kimi keçir, – öz torpağını, öz yurdunu, öz xalqını və nəhayət öz Azərbaycanının pərvanəsi olan bir insanın vətəndaşlıq qayəsi kimi. Burada isə onu mütləq qeyd etməliyəm: Şair həyatda olduğu kimi yaradıcılığında da səmimidir – hətta tribunal şeirlərində belə. Bu şeirlərdə ən böyük bəşəri duyğular səni, məni, onu yerindən oynadır, özünə, kökünə qaytarır... O, bunları sənə, mənə, ona bir millət övladı, millət daşıyıcısı kimi təqdim edir. Şair, şeir

və səmimiyyət. Bununla bağlı tənqidçi, ədəbiyyatşünas Vaqif Yusiflinin qənaəti maraqlıdır: “*Şeir – poeziya hər şeydən əvvəl, təbii hisslərin, duyğuların ifadəsidir. Poetik axtarış da öz yerində, şeiri gözəlləşdirən bədii təsvir vasitələri də öz yerində, bunlarsız yaxşı şeir yaranmaz, amma səmimiyyət olmazsa şairin ürəyinin səsi o şeirdə ürəyə yol tapmaz*”.

Xanəli Kərimli ürəyə yol tapan şeirlərinin toplandığı “Tanrı müjdəsi” adlı yeni kitabındakı:

*Haradan gəldiyim özümə ayan,
Hara gedəcəyəm – Tanrı işidir.
Mənim hər zərrəmdə bir gizli ümman
Əvvəli də sirdir, sonu da sirdir, –*

misraları ilə bunu bir daha təsdiq edir.

Seçmə şeirlərin toplandığı “Taleyin öz yolu, öz ünvanı var”, Türkiyə eskizlərindən ibarət “Türkə ağı demək olmaz”, ikiliklərin və dördlüklərin yer aldığı “Sən elə yaşa ki...” və “Lirik poemalar” adlı 4 bölmədən ibarət kitabı oxuyarkən sanki müəllifin tərcümeyi-halını, yeddi onilliyini geridə qoyduğu dünyanın bir-birinə bənzəməyən acılı-şirinli reallıqlarını görür, ən adi həyat detalına poetik rəng vermiş şairin təfəkkür dünyasından real dünyaya baxırıq. **“Yaxşıdır”, “Babam nağıl deyərdi”, “Həyat tablosu”, “Təbiət itirib təbiətliyin”** və başqa şeirlərində X.Kərimli real həyat həqiqətlərini müqəddəs sözün qüvvəsi ilə oxucuya elə çatdırır ki, özünü o şeirlərin içində hiss edirsən.

Şeirlərdəki həssaslıq da gözdən qaçmır. Hiss edirsən ki, şair rastlaşdığı qınaqolunası obyektlərin yanından elə-belə keçə bilmir, gördüklərinə bir vətəndaş, duyğusal şair kimi reaksiya verir. Hər gün yanından, bəlkə də, bir neçə dəfə keçdiyimiz, fərqinə varmadığımız qurumuş ağac da şairi düşündürür, o canlıya qayğı göstərməyən biganələr səssiz-səmirsiz

ittiham olunur. Şair səmimiyyəti ilə günahkarlara öz sözünü deyir, qurumuş ağacla həmdərd olur:

*Dilin yox ki, dil deyəsən,
Kimi qarğıyıb söyəsən?
Kim qalıb ki, inciyəsən...
Sənin suyunu kim kəsdi?*

Xalqımızın yaşı bilinməyən tarixinə böyük ehtiram şairin yaradıcılığında özünə geniş yer tutub. Bu tarixə poetik ekskurs edən Xanəli Kərimlinin hər misradakı yanğısı təbiidir, olub keçənlərə, yaşanmış zamana etiraz səsi həyəcan təbilindən də üstündür. Belə şeirlər dünən olmuşların bu gün baş verməməsinə çağırışdır; səhvlərimizi islah etməyimizə təpəkdir. “*Qayıtmaz*”, “*Olmadıq*”, “*Varıb*”, “*Ağrı*” və başqa şeirlərində tarixə dönmüş acı həqiqətlərə, bəzilərinin bu həqiqətlərə barmaqarası baxması, bəzilərinin isə “*belə olmaymış*” kimi düşüncə tərzii şairi içindən yandırır; böyük Sabirin “*Bizdə olan bu soyuq qanları neylərdin, İlahi?*” hayqırtısı yada düşür. “*Ağrı*”da müəllif nadinclikdən uşaqlıqdan əlində qalmış ləkə barədə soruşanlara cavab tapa bilmir:

*Ancaq bu günədək, bu zamanadək
Kimsə soruşmayıb, kimsə görməyib
Alnıma vurulan qara möhürtək
Zəngəzur ləkəsin, Təbriz ləkəsin,
Borçalı ləkəsin, Dərbənd ləkəsin,
Qarabağ ləkəsin, Kərkük ləkəsin...
İtən torpaqların bitən ləkəsin,
Bu başıbəlali Vətən ləkəsin!!!*

Xanəli Kərimlinin yeni kitabını oxuyarkən akademik İsa Həbibbəylinin həmişə xatırladığım bir qənaəti yadıma düşdü:

“Xanəli Kərimli yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biridir”. Fikrimizcə, o, yaradıcılar içində Xanəli Kərimlinin tutduğu yer özünəməxsusdur, təkrarsızdır. Şairin bu mövzuda qələmə aldığı şeirlərdən gələn məntiqsə ondan ibarətdir ki, öz zəmanəsinə mənsub olmayan bir sənətkar heç bir zəmanəyə də mənsub ola bilməz.

Xanəli Kərimlinin öz sözləridir: əlinə qələm alan hər bir yazı-poza adamı, ola bilər ki, yaxşı şair, yaxşı yazıçı olmasın, amma kimliyindən asılı olmayaraq yaxşı vətəndaş olmağa borcludur:

*Bəzən soruşuram özüm-özümdən:
Mən də bu torpağın övladıyammi?
Mən də bu torpağın bir çınqıl daşı,
Bir şam işartısı, köz oduyammi?*

Oxucusuna ünvanlandığı bu sualların hamısının cavabında şairin özü olduğunu, ətrafındakı bəzilərinə ittihamlarını “Tanrı müjdəsi”ndə də görürük:

*İçində insanlıq ölən şairin
Ölü də doğulur şeiri, sənəti.
Min dastan yazsa da Vətən eşqinə
Bir toz qədərincə yoxdur qiyməti.*

İnsanın müvəqqəti, dünyanın əbədiliyi illərdir ki, ədəbiyyatda, konkret desək, poeziyada ən çox müraciət olunan mövzulardandır. Bu mövzularda yazılmış şeirlər də az deyil. Xanəli Kərimli bu mövzuda qələmə aldığı şeirlərində sözçülükdən, boğazdan yuxarı pafosdan uzaqdır, sözümlün əvvəlində dediyim kimi səmimidir, bir qədər də küskün...

*Bir də çətin gələ ələ bu dünya,
Nə dağda qarı var, nə bağda barı.
O qədər gözümdən düşdü ki, dünya,
Bir toz dənəsitək yox etibarı...*

Şair gözündən düşən bu dünyaya ittihamlarını bütün yaradıcılığı boyu cəsarətlə, vətəndaşlıq borcu ilə önə çəkir. Xüsusilə də poemalarında. Şairin 70 illik yubileyinə həsr olunan yeni kitabında müəllifin bir-birindən maraqlı, müxtəlif mövzulu poemaları buna ən gözəl nümunələrdir. Bu poemalar şəhid qanı ilə yoğrulmuş torpağımız, xalqımızın keçdiyi yol barədə poetik ensiklopediyadır. “Ağrı”da şair qəlbinin ağrısını oxuyuruq:

*...Şəhidlərin kimisinin sinəsində
Kimisinin kürəyində güllələrdən
Dəlmə-deşik yaralar var.
Sinələrin yarasının qanı kəsib,
Kürəklərin yarasının qanı hələ səngiməyib...*

“Bütövlük”də Şəhidlər Xiyabanına müsəlləh əsgər kimi keşik çəkən məşəl obraz səviyyəsinə qaldırılır, bütövləşmək haqqımızı dilə gətirir, bunun üçün keçdiyimiz yolda əyilməzliyimizi, sınımadığımızı bəyan edir:

*O təkə məşəl deyil,
zəncirləri dişiylə
qıran mərd övladların
atəşidir, təbidir.
Bu təb bütün dünyaya
haykırır ki, eşidin:
Azərbaycan torpağı
şəhidlik məktəbidir!*

“**İnam**”da böyük memar Əcəminin dili ilə sabaha inamımızı səsləndirir:

*Dedi ki, bir arxdan su gəlibdisə,
İnanın ki, bir də çağlayıb gələr.
O əsgər başının üstəki bayraq
Bütöv Azərbaycan üstə yüksələr!*

O yarpağın, o budağın köklü ağac olacağına inanır. Bunun üçün “**Təbil**” poemasında təbil də çaldırır:

*İndi öz əlimiz, öz başımızdır,
Nə əksək, nə biçsək özümüzündür.
Bugünün dəyərin ucuz tutmayaq
Bu günçün nə qədər qan tökülübdür.*

O qanın yerdə qalmadığını görür və qürur hissi keçirir: Qan tökülüb və bayraq qaldırılıb. Şair “*Bayrağımı uca qaldır, ana Vətən*”də yüksəkliyə ucalmağı, bayrağı da yüksəkliyə ucaltmağı bu xalqın mənəvi haqqı sayır; çünki bu Vətən ulu Tanrının yaratdığıdır: Tanrının yaratdığı isə bu dünyanın qanunudur. Bu qanundan heç kim qaça bilməz:

*Bayrağımı uca qaldır, ana Vətən, indi meydan, söz sənindir,
Sən Tanrıdan yaranmışan, Tanrı köklü bütün Turan Vətənidir!*

Bu gün o bayrağın ucalarda dalğalanmağı şairin arzularının gerçəkləşməyidir.

Başqa arzularının da gerçəkləşməsi diləyi ilə, Allah Vətənimizi qorusun!

*Muxtar MƏMMƏDOV,
jurnalist*

VƏTƏNDAŞ ŞAİRİN VƏTƏNDAŞLIQ DUYĞULARI

Akademik, Əməkdar elm xadimi İsa Həbibbəylinin tanınmış şair, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Əməkdar müəllimi Xanəli Kərimli haqqında söylədiyi “*Xanəli Kərimli yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biridir... Onun vətəndaşlıq qayəsinin poetik ifadəsi şeirlə ifadə olunmuş şüarçılıq yox, can yanğısından doğan şair narahatçılığıdır*” qənaətini şairin bütün yaradıcılığına şamil etmək olar. “*Ay işığında*”, “*Anamdan məktub*”, “*Bu da bir nağıldı...*”, “*Mənə elə gəlir ki*”, “*Duyğularım, düşüncələrim*”, “*Payız duyğuları*”, “*Əhlət daşı*” (Türkiyə) kitablarında oxuculara təqdim olunan şeirlərdə bu qənaət öz təsdiqini tapır.

*Bir çiçək ətri də Vətən ətridir –
O duyğu qəlbinə sığılsa əgər.
Onda görərsən ki, babalar haqmış –
Bu torpaq uğrunda ölməyə dəyər.*

Vətəndaş ziyalılığını, ziyalı vətəndaşlığını bütün çalarları ilə özündə cəmləyən, həyata, insanlara, doğma yurdun hər daşına, gülünə, çiçəyinə qəlbində böyük məhəbbət gəzdirən Xanəli Kərimli şeirinin hər sətirində bir fəlsəfi yozum var. Bu yozum oxucunu düşündürməyə, qərar çıxarmağa ovqatlayır. Onun şeirlərindəki poetik yükün dəyəri, çəkisi şair qəlbinin təlatümüdür.

Haqqında yazılmış və oxuculara təqdim olunmuş “Şairə məktub”, “Sözün Əlinə qalası” məqalələr topluları və fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirovun “Xanəli Kərimli: Bir ömrün nağılı” monoqrafiyasında da şairin yaradıcılığı barədə söylənilən fikirlər onun şeirləri ilə bir bütövlük təşkil edir. Fikrimizcə, bu onunla bağlıdır ki, müəllif hər misrasında sözə xarakterinə uyğun olaraq məsuliyyətlə yanaşır, sözün imkanlarını dərinlən bilir, onun qayğısına qalır, söz də, necə deyərlər, onun sözündən çıxır.

*Yalançı dilində söz olar yalan,
Söz öz qiymətini alar doğrudan.
Sözə sözlə qiymət verib babalar,
Hər sözüün min rəngi, min çaları var.*

Xanəli Kərimli yaradıcılığının yorulmaz tədqiqatçılarından biri olan fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirov yazır: “*Bütün məqamlarda Xanəli Kərimlinin şeirləri ilə şəxsiyyəti, daha çox da zəngin mənəvi aləmi bir-birini tamamlayır. Hətta yaradıcılığında qabarıq nəzərəçarpan vətəndaşlıq mövqeyinin ifadəsi də Xanəli Kərimlinin şeirlərində ön mövqedə özünə yer tapdığı kimi, şairin xarakterində, cəmiyyət həyatına münasibətdə də öndə dayanır*”.

Bu günlərdə şairin “*Dünya mənim ovcumdadır*” adlı kitabı “Qanun” nəşriyyatında rus dilində (“*Mir v moix ladonyax*”) işıq üzə görüb. Müxtəlif illərdə yazılmış şeirlərin toplandığı yeni nəşrin rusdillə oxucular tərəfindən də rəğbətlə qarşılanacağına şübhə etmirik. Qeyd edək ki, rəyçisi və “Ön söz” müəllifi filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Hüseyn Adıgözəlov olan kitabdakı şeirləri rus dilinə İnessa Lavkova, Səyavuş Məmmədzadə, Nicat Məmmədov və Rövşən Qafarov tərcümə ediblər.

Xanəli Kərimliyə yeni yaradıcılıq uğurları arzusu ilə...

*“Şərq qapısı”,
26.10.2020.*

*Muxtar MƏMMƏDOV,
jurnalist*

QARABAĞ DASTANI

30 il düşmən əsarətində yaşayan, “yaşadıqca” sökülən, dağılan, daşı daş üstə qalmayan, soydaşlarımızın gori çatladılan, xarıbülbulü açmayan Qarabağımız 44 gün ərzində öz anasına – Odlar yurduna qovuşdu. Elə o 44 gün ərzində də, böyük Zəfərdən ötən dövrdə də söz-qələm sahiblərimiz bu şərəfli tariximizi İlahi Sözü qüvvəsilə həm də ədəbiyyatımızın mirasına çevirdilər – bu proses təbii ki, bu gün də davam edir, sabah da davam edəcək. Ona da şübhə etmirəm ki, ədəbiyyatımızda bu dövr illər sonra bir mərhələ kimi öyrəniləcək, 44 günlük azadlıq mücadiləsi ədəbi salnaməsi söz sənətimizin qızıl fonduna çevriləcək.

Qıyası, sentyabrın 27-dən başlayaraq bu günə kimi yüzlərlə şeir, poema, hekayə, publisist məqalələr yazılıb, kitablar nəşr olunub. Bu ədəbi nümunələrin hər biri zaman üçün qısa, mahiyyət etibarilə böyük əhəmiyyət daşıyır; çünki onlar xalqımızın birlik, bütövlük, azadlıq tarixini özündə yaşadır. Həm də gələcək nəsillər üçün yaddaş kitabıdır, dünəni unutmamaq, düşməni tanımaq kitabıdır.

*İlahi, sən mənə bir dərdəş yetir,
Bir qulaq yoldaşı olsun qəlbimə.
Səndən ayrı mənim kimin var axı,
Özün de, könlümü bəs açım kimə?! –*

deyən şair, ədəbiyyatşünas, pedaqoq Xanəli Kərimli **“Bayrağını uca qaldır, ana Vətən!”** lirik poeması ilə artıq dərđini

yox, qalib Qarabağ sevincini, bütün könlünü Vətənsəvərlərə, Qarabağsevərlərə, yurdsevərlərə açıb. Şair hələ 1998-ci ildə qələmə aldığı “**Təbil**” poemasında yazırdı ki, ulu dağlarımız sabahın üzünə dik baxmaq üçün illərdir, həyəcan təbili çalır. Bu təbil çox çalındı, beynəlxalq tribunalara gedib çıxdı, amma bu tribunalardan haqq səsımız nəinki eşidilmədi, erməni vandallarına arxa duranlar daha da ağ etdilər, illərlə ATƏTlərin-matətlərin əlində bu xalqı oyuncağa çevirdilər.

Odu-ocağı sönmən, külü qaysaq bağlayan, o vaxtlar nəinki odu, hətta közü də sinə dağlayan yurd yerinin bu gün azadlığa qovuşmasından əvvəl keçilən tarixi yolun poetik xəritəsini cızır Xanəli Kərimli:

*Ana Vətən! Sən günəşli ölkə kimi var olsan da yaranışdan,
Başın heç vaxt açılmadı nə borandan, nə şaxtalı, qarlı qışdan.*

Bu yerdə türk şairi Tofiq Fikrətin misraları yada düşür:

*Zülmün topu var, gülləsi var, qələsi varsa,
Haqqın da bükülməz qolu, dönməz üzü vardır.*

Nədənsə haqqın bükülməz qolu, dönməz üzü ədaləti bərpa etməyə “yubanır”:

– Yeri gəlmişkən, onu qeyd edim ki, poemada, fikrimcə, əsas baş obraz böyük hərflərlə yazılan HAQQdır. Poemanın süjet xəttindən bu sözün ifadə etdiyi məna və dəyər qırmızı xətt kimi keçir. Xanəli Kərimli çox düzgün olaraq HAQQı ulu Türklə yanaşı işlədir.

Kimsə şairə türkü ulu Yaradanla yanaşı qoymağı irad tuta bilməz; şair gəldiyi qənaətdə əlahəzrət tarixə söykənir: bu tarix ulu Türkün şərəf kitabıdır. Bu kitabın hər səhifəsindən bizə, bugünümüzə nələr boylanır? Türkün böyüklüyü, əzə-

məti, qəhrəmanlığı, möhtəşəmliyi görünür o səhifələrdən. Kitabı vərəqləyən hər kəs orada ucalıq görür, bütövlük görür, dünənə bağlılıq, ehtiram görür, türkün keçdiyi yolda özünə və nəticə etibarilə haqqa, ədalətə inam görür. Türkü yaşadan, türkü böyük edən də bu inam və ədalətə söykənməkdir. Ədalətə söykənmək isə HAQQa söykənməkdir.

*Ancaq HAQQın haqq gücü də gec eyləyir; güc eyləyir el demişkən,
Bir güc var ki, HAQQdan gəlib, HAQQı deyir, həm yenilməz,
həm döyüşkən.*

*Bu güc bütün məzhlumların, qaçqınların haqqın tutan ULU TÜRKDÜR,
Onun sözü, onun gücü TANRI qədər çox ötgündür, çox böyükdür!*

Şair inanır ki, bu yurdun döyüşü, qalibiyyət mübarizəsi hələ öndədir; kişilər öz sözlərini deyəcəklər.

Bunu anasından ayrı düşmüş Qarabağın özümüzə qovuşacağına böyük inam hissləri də təsdiq edir. Poemada Qarabağın da bir obraz səviyyəsinə qaldırılması Xanəli Kərimlinin ədəbi priyomudur. Uğurlu priyomdur.

Şair tarixi vərəqləməkdə davam edir: Nuh babamla yaşadı olan bu yurd yerinin hələ Zəngəzuru var, Dərələyəzi var, Meh-risi var, bir ucu dünyanın o başında olan ərazilərinə “ünümüz yetsə də, əlimiz yetmir”:

*Başı uca olan Vətən, ucalardan ucadasan dünəninlə, bu gününlə,
Bir azadlıq məktəbisən həm sağınla, həm solunla, hər yönünlə.
Onsuz da bir canda idik, indi də bir can olmuşuq – Qarabağlı,
Həm Göycəli, Zəngəzurlu, İrəvanlı, Naxçıvanlı, Qarabağlı...*

Şair tarix kitabımıza düşmüş itkilərimizdən danışır; bu itkilər az deyil, ona görə də itirdiklərimizdən xəcalət çəkməyimizi etiraf edir, qoç Koroğludan, Babək qeyrətindən bol-

bol danışmağımızı da dilə gətirir, bununla sözü abırdan salmağımızdan Yaradanın utanıb xəcalət çəkməsini də etiraf edir. Bir vaxtlar etdiklərimiz yaxşılıqların qarşısında üzləşdiklərimizin xalqımızın ürəyiyumşaqlığından, humanizmindən irəli gəlməsini dönə-dönə dilə gətirir. Niyə belə olmalıydı sualının qarşısında qalır.

*Qarabağım! Sənin qara bəxtin üçün günahkarıq biz hamımız,
Biz özümüz özümüə qənim olub, qurban dedik canımızı
Özgülərə, gəlmələrə, çörəyi də dizi üstə olan şeytan ölkələrə.
Qonaqladıq, qaraladıq, süfrəmizi paraladıq ac-yalavac alçaqlara,
Qucaq açıb yerləşdirdik şeytanları, iblisləri isti otaq-ocamlara...*

Və ömrü boyu yol yoldaşı olduğumuz ümidini də itirmir, qəvi düşmənin qarşımızda diz çökəcəyini, əsir aldığı torpaqlarımızdan “it kimi qovulacağımı”, bizim o əzəli torpaqlarımıza qayıdacağımızı görür; bilir ki, erməni deyilən bu zatı-kökü olmayan həyasız millətin “böyük Ermənistan” barədəki səfsəfələrinin heç bir həqiqətə sığışmadığını isə çoxdan bilir. Bilir ki, özünü qədim tarixi olan bir dövlət kimi təqdim edən hansı “böyük Ermənistan”dan söhbət gedə bilər ki, birinci yüzillikdə Romanın Ermənistan üzərində qələbələrinin şərəfinə Roma pullarının üstündə “böyük Ermənistan” rüsvayçılıqla Roma imperatorunun dizi altında oturmuş qadın obrazında itaətkar ökü, imdad diləyən erməni döyüşçüsü təsvir edilmişdir. O necə “böyük Ermənistan”dır ki, birinci əsrin 30-50-ci illərində onun İberiya şahzadələri idarə etmişlər. Şair onu da bilir ki, o şərəfsizlərin bərkdə əli yoxdur, qan gördüsə qaçacaq. Bunun üçün zamana ehtiyac var:

*Ancaq zaman inad ilə səbir dedi, dözüün dedi bizə bir az,
Bu haqsızlıq, şərəfsizlik ömrü boyu belə getməz, belə qalmaz...*

*Bu da, bəlkə, bizim üçün bir imtahan, bir yazıymış sınaq üçün,
Dostumuzla düşmənimi ayırd edib seçmək üçün, qınaq üçün.*

Şair yenə əlahəzrət HAQQa tapınır, hər qaranlıq gecənin bir işıqlı gündüzü olacağına inanır. İnanır ki, bu xalqın damarlarında Sara xatunun, Tömrüs ananın qanı axır. Bu xalqın Koroğluları, Babəkləri olub axı! Onların qılıncları qında bu qədər pas ata bilməz axı! Dəli Domrul, Qara Çoban nə vaxt halay tutub yallı gedəcəklər bəs? Qara zurnanın səsi ucalıq mücəssəməsi olan başı qarlı dağlarımızı nə vaxt yerindən oynadacaq? Cıdır düzünü ot basıb axı? Qarabağ atlarından ötrü burnunun ucu göynəyir – nə vaxta qədər belə olacaq?

Poema boyu şairin hər bir ittihamı əsərin bədii təsir qüvvəsini gücləndirməklə, həm də tarixdir, pozmaq mümkün olmayan tarix:

*Baş kəsməklə, qan tökməklə yaşayarsan beşcə günlük, bir həftəlik,
Ondan sonra bükəcəklər dizlərini olacaqsan əldə ənik.
Tarixlərdən xəbərsizsən, çünki özün soysuz-köksüz, tarixsizsən,
Tarixlərə yamaq olan zət, kökü bilinməyən bir iblissən.*

(Burada böyük Hüseyn Cavidin “İblis”ini xatırlamamaq olmur).

Şair öz ittihamlarında çoxlarına bəlli olmayan erməni xislətini ortaya qoyur, illərdir ki, bu xislətlə onlar bəşər övladının adına ləkədir, formaca insan, mahiyyətə iblis, qaniçən, oğru, yalançı... və hər şey olan bu varlıq qarayara kimi kəsilib atılmalıdır ki, dünyaya görk olsun. Əks halda onlar harada məskunlaşdırsa, orada torpaq iddiaları qaldıracaqlar:

*...Sən çıxdığın, sən gəldiyin yerə kimi qovacağın səni, düşməni,
Tökdiyün qan dənizində boğacağın nəsilliklə səni həməni,
Bəlkə, onda bəşəriyyət xilas oldu sənin kimi bir iblisdən.*

İllərdir ki, bəşəri problemə çevrilmiş erməniliyin fitnə-fəsadları bütün dünyaya yayılıb. Ancaq niyə dünya buna susur. Bu nə vaxta kimi davam edəcək? Axı insanoğlu ona verilmiş zaman üçün çox qısa olan ömür payını insan kimi yaşamaq istəyir. Bu istək onun haqqıdır. Bu haqqa ədalətlə də, dava? ilə də çatmaq olar. Ədalətlə çatmaq üçün daxilən böyük olmaq lazımdır. Bu susqunluğun fonunda şair xalqımızın böyüklüyünü xatırladır:

*Qarı düşməni yaxşı görüb, yaxşı görür qüdrətini, cürətini,
Yaxşı bilir canındakı, qanındakı heyrətini, qeyrətini.
O heyrətdir, o qeyrətdir səni daim uca tutan, ana Vətən!!!
O heyrətdən, o qeyrətdən doğulubdu sənin üçün şəhid düşən!..*

Ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyev müsahibələrinin birində dedi: *“Biz nəyi nə vaxt edəcəyimizi yaxşı bilirik”*. Və o zaman gəlib yetişdi – nəyi nə vaxt etmək zamanı.

“Dəmir yumruq” ətrafında birləşən xalq sübut etdi ki, onun tutduğu yol HAQQ yoludur; bu yoldan heç kim onu qaytara bilməz.

*İndi qalxıb ayağa, bil Haqq savaşı Turan eli – Haqqın güclü vuran əli
Silkəlayib oturdur o, öz yerində Haqqa dönük “millətləri”, “ölkələri”.*

Şair “Bayrağını uca qaldır, ana Vətən”də yüksəkliyə ucalmadığı, bayrağı da yüksəkliyə ucaltmadığı bu xalqın mənəvi haqqı sayır; çünki bu Vətən ulu Tanrının yaratdığıdır. Ulu Tanrının yaratdığı isə bu dünyanın qanunudur. Bu qanundan heç kəs qaça bilməz:

*Bayrağını uca qaldır, ana Vətən, indi meydan, söz sənindir!
Sən Tanrıdan yaranmışsan, Tanrı köklü bütün Turan Vətənidir!*

Bu gün 7 ay keçir o Böyük Qələbədən. Şair də bu xalqın böyük hərflərlə yazılan bir vətəndaşı kimi HAQQın öz yerini tutmasına, ƏDALƏTin qalib gəlməyinə sevinir:

*İndi daha ruhun gülür, qəlbın gülür, gözün gülür, üzün gülür,
Görüşünə əli güllə, çiçək dolu dəstə-dəstə ellər gəlir, illər gəlir.*

“525-ci qəzet”

11.06.2021

Əsrəf HÜMBƏTOV

VƏTƏNDAŞLIQ LİRİKASININ ƏSAS YARADICILARINDAN BİRİ

Xanəli Kərimlinin “**Bir ömrün işığı**” (*Məqalələr, məktublar, tədbirlər*) kitabı Qanun Nəşriyyatından çapdan buraxılıb. 384 səhifəlik kitaba şairin həyatının bəzi məqamlarını yada salan 8 ədəd rəngli şəkil də əlavə edilib. Toplu haqqında oxucuya verilən qısa məlumatdan aydın olur ki, “Bir ömrün işığı” tanınmış şair, araşdırıcı alim və gözəl pedaqoq Xanəli Kərimlinin yaradıcılığından bəhs edən 4-cü kitabdır. Bundan əvvəl “**Şairə məktub**” (2007), “**Sözün Əlinə qalası**” (2011) və fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirovun “**Xanəli Kərimli: Bir ömrün nağılı**” (2011) kitabları nəşr olunub.

Ön bölmədə görkəmli ziyalılardan qələmindən çıxan məqalələr verilib. Fəlsəfə elmləri doktoru, professor, Əməkdar Elm Xadimi Camal Mustafayev, filologiya elmləri doktoru, professor Maarifə Hacıyeva, filologiya elmləri doktoru, professor Sədaqət Həsənova, filologiya elmləri doktoru Yaşar Qasımbəyli, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Fərqanə Kazımova, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aypara Behbudova şair Xanəli Kərimlinin yaradıcılığını geniş işıqlandırmaqla yüksək dəyərləndiriblər.

Akademik İsa Həbibbəyli: “*Xanəli Kərimlinin şeir yaradıcılığında həssaslıq və vətəndaşlıq mövqeyi ön sırada dayanır. Həyata və insanlara həssas münasibətlər Xanəli Kərimlinin şeirlərinə dərin lirizm gətirir. Xanəli Kərimli yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biridir. Yaxşı cəhət ondan ibarətdir ki, Xanəli*

Kərimlinin vətəndaşlıq lirikası sadəcə qələmə aldığı aktual mövzuları ilə deyil, daha çox bu bədii nümunələrdəki fikrin ifadə vasitəsi ilə yadda qalır. Daha doğrusu, Xanəli Kərimli bir qayda olaraq vətəndaşlıq lirikasını bədii biçimdə təqdim etməyi bacarır. Bu cəhət Xanəlinin mühüm yaradıcılıq nailiyyəti kimi səciyyələnir.”

Şairin müəllim həmkarı, mərhum filologiya üzrə fəlsəfə doktoru və dosent Fərqanə Kazımova isə “Ağrılı və inamlı şair” məqaləsində onun yaradıcılığını incələyərək vurğulamışdır: “*Xanəli müəllim poetik düşüncələri ilə nakam şairimiz Almas İldırımın içində boğulan səsinin davamçısıdır. Əgər Almas İldırım “Əsir Azərbaycan”ın dərdlərini hayqırırdısa, Xanəli Kərimli sinəsində Qarabağ və 20 Yanvar yarası olan “Yaralı Azərbaycan”ın sızıltılarını dünyaya car etməyə can atır.*

*Azərbaycan – dərd içində solan anam,
Yarı canı yad əllərdə qalan sonam!..
Azərbaycan-mənim canım, mənim balam!
Danışdıqca qövr eyləyir içindəki yaraları,
Bir atəş tək səpələnir dörd bir yana paraları:
Azərbaycan – hər yerində şəhidistan...”*

və ya

“Şairin qüvvət aldığı ulu Tanrıdan sonra səcdə etdiyi ikinci qüvvə müstəqil dövlətimiz və onun rəmzi olan bayrağımızdır:

*Mənim başımın üstdə
İki səcdəgahım var
Biri uca Allahım!
Biri yenilməz bayrağım!*

Bayrağı “yad ellərdə danışan saf dilimiz, vüqarımız və ləyaqətimiz” hesab edən şair millətimizin yüksəlişinə, sivil millətlər içərisində öndə olmasına sevinir və qürur duyur.”

Filoloq-alimlər məqalələrində şairin “Payız duyğuları” kitabının təhlilinə geniş yer vermişlər. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Arif Ağalarov “Xanəli Kərimli şeirlərinin dili və üslub xüsusiyyətləri”ndən söhbət açaraq qeyd etmişdir ki, onun şeirlərində oxucuya tam aydın olan dialekt sözlərə və xalq ifadələrinə çox rast gəlinir. Eyni zamanda, şairin yaradıcılığında rast gəlinən dialektizmlər ümumişləkliyi ilə seçilir. Şeir və bayatılarında işlənən dialekt sözlərin bəziləri ədəbi dildə olduğu kimi sinonim variantı ilə bərabər verilir, şeirlərində leksik etnoqrafik və frazeoloji dialektizmlərə daha çox rast gəlinir, şairin dilində işlənən dialektizmlər ümumişlək olduğundan şeir dilinə də qəlizlik gətirmir və sairə.

Kitabın “Yaradıcılığından nümunələr” bölümündə şairin şeirləri, digər bir bölümüdə Rusiya, Türkiyə və İran mətbuatında çap olunmuş məqalələri, “Təbriklər, məktublar...” bölümündə isə ona ünvanlanmış xoş sözlər və səmimi ifadələr verilib. Onlardan birini oxucuların diqqətinə çatdırmaq.

Kimya elmləri doktoru, Bakı Dövlət Universitetinin professoru, həmin universitetin nəzdindəki “Gənc istedadlar” liseyinin direktoru Qasım Hüseynov: *“Tanınmış şair, ədəbiyyatşünas Xanəli Kərimlinin keçdiyi şərəfli ömür yolu ilə tanış olduqda onda olan böyük vətən sevgisinə, yaradıcılıq enerjisinə, malik olduğu intellektual səviyyəyə və insanpərvərliyə heyran olmamaq mümkün deyil.*

Xanəli müəllim çox yüksək insani keyfiyyətlərə, mədəniyyətə və mənəvi zənginliyə malik əsil ziyalıdır. Buna görə də tələbə və müəllim kollektivi, dostları, Xanəli müəllimi tanıyanlar onu ürəkdən sevir və onunla fəxr edirlər... Uzun illər ərzində bu nəcib və istedadlı insanla birgə işlədiyimə və dostluq etdiyimə görə çox məmnunam.”

Xanəli Kərimlinin dünyasını dəyişmiş teatrşünas, Azərbaycanın Əməkdar Mədəniyyət işçisi Cəlil Vəzirov, biologiya elmləri namizədi, dosent, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Əməkdar müəllimi Abbas Mehdiyev, tarix elmləri doktoru, professor Həməzə Cəfərov, yazıçı-tədqiqatçı alim Rafiq Babayev, şair, tarixçi alim, Naxçıvan Muxtar Respublikasının Əməkdar Mədəniyyət işçisi Vaqif Məmmədov, filologiya doktoru Adil Bağırov və filologiya elmləri doktoru, professor, Azərbaycanın Əməkdar müəllimi Sevindik Vəliyev haqqında yazdığı məqalələri olduqca təsirlidir. Onları tanıyanlar bu məqalələri oxuduqda dostlar bir daha yada düşür və xoş xatirələrlə xatırlanır.

İstedadlı şair Xanəli Kərimlini 65 illik yubileyi münasibəti ilə təbrik edir, ona yaradıcılığında və pedaqoji fəaliyyətində yeni uğurlar diləyirik.

“Təhsil problemləri”

01-07.10.2016.

*Əzizə GÜLÜMCANLI,
Sumqayıt Dövlət Universitetinin
magistranı*

XANƏLİ KƏRİMLİ POEZİYASI HAQQINDA BƏZİ QEYDLƏR

Naxçıvan ədəbi mühiti qədim və zəngin tarixi-mədəni köklərə malikdir. Azərbaycan ədəbiyyatının mühüm tərkib hissələrindən biri olan bu ədəbi mühit özünəməxsus inkişaf dinamikası keçmişdir. Çağdaş dövrümüzdə bu inkişaf prosesində öz yeri və poetik səsi olan sənətkarlardan biri də Xanəli Kərimlidir. İndiyədək onun **“Ay işığında”** (1998), **“Anamdan məktub”** (2001), **“Bu da bir nağıldı”** (2004), **“Mənə elə gəlir ki...”** (2008), **“Payız duyğuları”** (2013) və digər kitabları işıq üzü görmüşdür. Şairin poetik dünyası ilə yaxından tanışlıq göstərir ki, bu istedadlı sənətkarın yaradıcılığı ədəbi-estetik keyfiyyətləri ilə ulu bir millətin keşməkeşli taleyinin, Vətən torpağının, onun keçmişinin və gələcəyinin bədii təəcəssümüdür. Məhz bu bədii təəcəssümdə Xanəli Kərimlinin poetik qayəsi onun vətəndaşlıq mövqeyi ilə üzvi bir vəhdət təşkil edərək daha aydın görünür.

Biz ulu millət və Vətən torpaqları ifadəsini birlikdə təsadüfə olaraq işlətmədik. Çünki X.Kərimlinin poeziyasında bu ifadələrin ehtiva etdiyi millət və Vətən məfhumları türk xalqının tarixi-mədəni coğrafi arealını, onun qəhrəmanlıq ənənələrini əks etdirir. Bu özünəməxsus əksətdirmədə ən ali insani keyfiyyətlərin, milli-mənəvi dəyərlərin hüdudsuz ölçüləri müəyyənləşir. Folklorşünas Avtandil Ağbaba şairin poeziyasında diqqəti cəlb edən bu xüsusiyyətləri həssaslıqla

müşahidə edərək yazır ki, “*Xanəli Kərimlinin yaradıcılığı oxucunu dönə-dönə düşünməyə, düşündükcə əsl poeziyanın ətrini, sirli-sehirli bir aləmi dərinləndirən duymağa sövq edir. Oxucu öz duyğu və düşüncələrində yanılmadığını hiss etdikcə oxuduğu əsərin bədii-estetik dəyəri daha da artır. Xanəli Kərimlinin xoşbəxtliyi ondadır ki, onun yaradıcılığı yalnız ədəbi-estetik xüsusiyyətləri ilə diqqəti cəlb etmir, eyni zamanda, yüksək axlaqi-mənəvi əhəmiyyət kəsb edir*”.

Alimin bu fikirlərinə əlavə olaraq onu deyə bilərik ki, doğrudan da, X.Kərimli ən adi əşya və predmetlərdən söz açanda da yüksək sənətkar təxəyyülü ilə müşahidə etdiklərini mənalandıra bilir. Onun şeirləridə sözün poetik tutumu insanla zamanın mücadiləsində fəlsəfi mahiyyət qazanıb yüksək millimə-nəvi keyfiyyətlərin obrazlı ifadəsinə çevrilir. Bu ifadə etmə tərzini şairin poetik məramını, əqidə və vətəndaşlıq mövqeyini nümayiş etdirməklə bərabər, həm də onun iç duyğularının səfliliyini oxuculara çatdırır. Bu baxımdan, X.Kərimlinin “**Onu zaman doğmuşdu**”, “**Naxçıvanım mənim**”, “**Məramsız yaşamaq**” və digər şeirləri çox səciyyəvidir. “*Heydər kimi bir düha yetirən xalq əbədi yaşa-yacaqdır*” ideyası şairin vətəndaşlıq borcuna sədaqətini, əqidə bütövlüyünü tutarlı şəkildə ifadə edir:

*O, insan aadlığı,
Sülhün əlifbasıydı.
O, bir millətin deyil,
Bəşərin dühasıydı.*

*O, Ali Baş Komandan,
Həm də bir əsgər idi.
Siyasət meydanında
Alınmaz səngər idi.*

Göründüyü kimi, yüksək pafoslu və səmimi misralar, bir-birindən əlvan poetik deyimlər Ulu Öndərə xalqın sonsuz məhəbbətini, onun əzəmət və qüdrətini təcəssüm etdirir.

Yeri gəlmişkən, onu da qeyd etmək lazımdır ki, Xanəli Kərimlinin bir sıra şeirləri xalqımızın görkəmli şəxsiyyətlərinə, onların Vətən və millət uğrunda göstərdikləri fədakarlıqların tərənnümünə həsr olunmuşdur. Bu qəbil şeirlərində milli qürur hissi, fərdi mənəvi yaşantılarla yanaşı müəyyən ictimai kədər notları da nəzərə çarpır ki, bu da səbəbsiz deyil. Çünki, məsələn, müəllifin xalq yazıçısı Mirzə İbrahimova həsr etdiyi **“Şükür ki...”** adlı şeirdə yastı salmanların, lal hüseyinlərin hələ də *“qara kol kimi yaxşılardan yolunun üstündə”* bitdikləri dərin təəssüf hissi ilə qələmə alınır. *“Üzdə mələk, daxildə iblis”* olan bu cür tiplər şeirdə nifrət və qəzəb hissi ilə damğalanır. Şair şeirin finalını nikbin hisslərlə yekunlaşdıraraq:

*Bircə təsəlli var:
Sizin mininiz
Şükür ki,
bir Rüstəm kişiyə dəyməz –*

ədəbi-fəlsəfi qənaətinə gəlir.

Ümumiyyətlə, müəllif M.İbrahimovun “Böyük dayaq” romanının əsas obrazları olan Rüstəm kişi, Yastı Salman və Lal Hüseyin timsalında çağdaş cəmiyyətimizdə müşahidə etdiyi mənfi və müsbət cəhətləri bədiiləşdirərək ümumiləşdirmə səviyyəsinə qaldırır

Eyni hiss və duyğuların ifadəsini şairin Cəlil Məmməd-quluzadəyə həsr etdiyi **“Şükür sənə hüsünə”**, **“Heykələ xitab”**, **Hüseyn Cavid haqqında yazdığı “Ustad”**, **“Cavid əfəndi”** və digər sisilə şeirlərdə görmək olar. Müəllifin təlqin

etdiyi ideyanın ithaf şeirlərinin qəhrəmanlarının simasında bədii həllini tapmasını həmin şeirlərin özünəməxsus cəhəti kimi xarakterizə etmək olar. Fikrimizi əsalandırmaq üçün onun **“Heykələ xitab”** şeirinə müraciət edək. Şeirin poetik mündəricəsi Mirzə Cəlilin surətlər aləminin dəyişən zaman kəsimində dəyişməyən naqis insanlarla müqayisəsi əsasında gerçəkləşir. Başqa sözlə, bu cür şeirlərində bir qayda olaraq X.Kərimlinin özünəməxsus ifadə üslubunu sezmək mümkündür. Müəllif Kefli İsgəndərin, Şeyx Nərullahın, Hacı Həsənin və digər obrazların tipik cəhətlərini ön plana çəkməklə çağdaş dövrün zeynəblərini, xudayar bəylərini oxucuya təqdim edir. Sərt ittiham, acı və kinayəli gülüş, vətəndaş yanğısı “Heykələ xitab” şeirinin səciyyəvi cəhətləri kimi ideyanın bütövlüyünü və tamlığını şərtləndirir:

*Nə qədər dəyişsə də
zamanların havası,
Yenə də Zeynəblərin,
Məmmədhasən əmilərin...
ağlamaqdan gedibdi
gözlərinin qarası.
Yenə Xudayar bəylərin,
Şeyx Nəsrullahların...
səngimək bilməyir
gödən davası...*

Ümumiyyətlə, Xanəli Kərimlinin ithaf səciyyəvi şeirlərində müqayisə və bədii ümumiləşdirmələr müəllifin özünəməxsus dəst-xəttinin başlıca cəhətlərindən birini təşkil edir.

Şairin yaradıcılığında sufi məzmunlu şeirlər dini-fəlsəfi mahiyyəti ilə klassik ənənələrin davamı kimi maraqlı doğurur. Məlumdur ki, son dövrlər Azərbaycan poeziyasında klassik

ənənələrə qayıdışın mühüm istiqamətlərindən birini təsəvvüfi düşüncələr, sufi motivlər təşkil edir. Tanınmış filosof Camal Mustafayev “Ruhun özünüdərkətmə qayəsi” adlı məqaləsində *“Xanəli Kərimlinin yaradıcılığında əksini tapan sufi motivləri geniş araşdırılmayıb”* mülahizəsini irəli sürərək göstərir ki, *“şairin sufilik düşüncə tərzini saf dindarlıqla daxilən qovuşur. Ruhunda Allah ideyasını dərk edən, kamilliyə yönəldən sufi, eyni zamanda, səmimi dindardır. Onun bu fəaliyyəti, mahiyyət etibarilə əxlaqi niyyət daşıyır”*.

Doğrudan da, geniş əxlaqi-fəlsəfi fikirlər, dini-ürfani düşüncələr şairin zəngin poeziyasının alt qatında özünəməxsus xüsusiyyətləri ilə seçilir və ətraflı araşdırma tələb edir.

Xanəli Kərimli ulu Tanrını, onun qüdrət və əzəmətini vəsf edərkən ona tapınan bəndələrdən – sufi yolçulardan biri kimi çıxış edir. Bu baxımdan, onun şeirlərində Allah və onun yaratdığı insanın dini-fəlsəfi mahiyyəti poetik deyimlərin ifadəsində özünü göstərir. Doğrudur, şairin poeziyasında mürəkkəb sufi terminalogiyası, simvolik işarə və kodlar sıx-sıx işlənməsə də, poetik mətnin məzmununu təsəvvüf ədəbiyyatının əsas anlayışlarından birinin – kamil insanın haqq dərəcəsidəki mövqeyini tutarlı şəkildə nümayiş etdirir:

*Nə gördüm, Haqda gördüm, Haqqda tapdım özümü,
Haqq özü nurlandırır ocaımı, közümi,
Mənə Haqq əta edib bu ilahi dözümi,
Məni dözümlə doğurdu, bir də Haqqın duası.*

Ümumiyyətlə, X.Kərimlini təsəvvüf məzmunlu şeirlərində insan obrazı, xüsusilə *“günahgar bəndə”* obrazı və onun Tanrı qarşısında səmimi etirafları lirik qəhrəmanın əxlaqi-mənəvi keyfiyyətlərinin göstəricisi kimi çıxış edir. Bu etiraflarda Uca Yaradanın sonsuz sirlərini dərk etməyə

çalışan, günahlar içindən çıxıb mənəvi paklığa can atan insanın nicat yolu axtarması olduqca səmimi təsir bağışlayır. Bu məqamda Xanəli Kərimlinin dini-ürfani düşüncələri ulu sələflərinin – Yunus İmrənin, Nəsiminin, Xətəinin sufi ideyaları ilə üst-üstə düşərək yeni forma və məzmununda poetik mənə qazanır. Bu da təbiidir. Çünki bütün dövrlərdə ədəbiyyatın, o cümlədən poeziyanın baş qəhrəmanı insan olmuşdur. Və onun mürəkkəb daxili aləmi, mənəviyyatında gedən təbəddülatlar çağdaş ədəbi prosesin də əsas mövzularından birinə çevrilmişdir. Görkəmli alim Nizami Cəfərov bu yönümdə öz münasibətlərini ümumiləşdirərək qeyd edir ki, *“insana enən” müasir Azərbaycan poeziyası çax maraqlı kəşflər etməklə yanaşı, çox mürəkkəb problemlər qarşısında qalır. Üslbuca bir-birindən əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənən Ələkbər Salahzadə, Ramiz Rövşən, Vaqif Cəbrayılzadə kimi şairlərin son dövr şeirlərində insan sonsuz sürrealist ehtirasla araşdırılır”*.

N.Cəfərovun qey etdiyi bu xüsusiyyəti müxtəlif ədəbi nəslə mənsub Müzəffər Şükür, Vaqif Səmədoğlu, İbrahim İlyaslı, Rafiq Oday, Sabir Sarvan, Rüstəm Behrudi və başqa şairlərin yaradıcılıqlarında, o cümlədən, Xanəli Kərimlinin poeziyasında müşahidə etmək mümkündür. O da maraqlıdır ki, X.Kərimlinin lirik qəhrəmanı Tanrı qarşısında öz bəndəliyini dərk etməyə çalışarkən daha çox müasir dövrümüzdə gedən mürəkkəb proseslərdən, cəmiyyətdəki sosial ziddiyyətlərin əmələ gətirdiyi mənəvi aşınmalardan çıxış edir:

*Ağıllar çırpınır zillət içində,
Gödənlər bir zəli qiyafəsində,
Şəhid torpaqların acı fəryadı
Əriyir, yox olur “haqqın” səsində,
Sən özün də Haqqsan, haqqı gör, Allah.*

“*Qa*” deyəndə “*qa*”, “*qu*” deyəndə “*qu*” verib dünyanı yedəyinə almaq istəyənlərin” əməlləri şairi qorxuya salır, bu qorxu onu Allahdan nicat diləməyə çağırır. Bu qorxunu törədənlər neçə yüz il əvvəl Babəkin qollarını vürmüşdülər, Eynəlquzat Miyanəçini odda yandırmışdılar, Nəsiminin dərisini soymuşdular. Xanəli Kərimlinin poeziyasında lirik “*mən*” məhz bu məqamdan çıxış edir və onun ürfani düşüncələri sosial motivlərlə çulğasaaraq poetik bir vəhdət əmələ gətirir. Qeyd edək ki, bu ədəbi-bədii keyfiyyət şairin, demək olar ki, mövzusunun asılı olmayaraq bütün şeirlərinə xasdır. Başqa sözlə, X.Kərimlinin vətəndaşlıq mövqeyi onun sufi şeirlərində də qabarıq şəkildə özünü büruzə verir.

Əlbəttə, kiçik bir məqalədə “*yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biri olan Xanəli Kərimlinin*” (ifadə akademik İsa Həbibbəyliyə məxsusdur – Ə.G.) poeziyasını araşdırıb onun elmi təhlilini verə bilmərik. Biz burada onun yaradıcılığının bəzi xüsusiyyətləri barədə söhbət açmağa çalışdıq. Şübhəsiz ki, gələcək tədqiqatarda şairin poeziyasının ideya-məzmun mündərcəsindən, sənətkarlıq xüsusiyyətlərindən, janr əlvanlığından, dil-üslub özünəməxsusluğundan və digər məsələlərdən daha geniş bəhs olunacaqdır.

“Dil və Ədəbiyyat”

***Beynəlxalq elmi-nəzəri jurnal,
N-3(99), səh.181-183, Bakı, 2016.***

Vüsal ŞƏFƏQLİ
(*ŞABİZADƏ*)

ÖZ DƏST-XƏTTİ İLƏ SEÇİLƏN ŞAİR

Müasir dövrdə ədəbiyyatımızda öz dəsti-xətti ilə seçilən şairlərimizdən biri də, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, ədəbiyyatşünas-alim, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Naxçıvan Dövlət Universitetinin dosenti, həmin universitetin Əcnəbi tələbələrə iş üzrə dekanı, ikinci çağırış Naxçıvan MR Ali Məclisinin deputatı, Naxçıvan MR-in əməkdar müəllimi Xanəli Kərimlidir. Xanəli Kərimli 1951-ci ildə Şahbuz rayonunun Mahmudoba kəndində anadan olmuşdur. O, bir sıra elmi, ictimai və publisistik məqalələrin, **“Ay işığında”** (1998), **“Anamdan məktub”** (2001), **“Bu da bir nağıldı”** (2004), **“Duyğularım düşüncələrim”**, **“Mənə elə gəlir ki...”** (2008), **“Mənim könlüm bir ümmandır”** (*İran*, 2011) kimi kitabların, **“Ali və orta məktəblərdə Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi metodikası”** (2000) metodik vəsaitin müəllifidir. Şair haqqında **“Şairə məktub”** (2007), **“Sözün Əlincə qalası”** məqalələr toplusu və Sabir Bəşirovun **“Xanəli Kərimli: Bir ömrün nağılı”** (2011) monoqrafiyası nəşr edilib.

Şairin lirik şeirləri bu kitablardan başqa 2013-cü ildə nəşr edilən **“Payız duyğuları”** adlı kitabda da ctoplanmışdır. Xanəli Kərimlinin bu kitabında onun sosial düşüncələri, kövrək duyğuları öz əksini tapmışdır. Onun bu cür şeirlərini oxuyan oxucu şeirin ecazkar təsiri ilə şairin dərin həm də işıqlı qəlbinə enir və oradakı ilham pərisini axtarır. Şairin **“Payız duyğuları”** kitabındakı şeirlər bir-birindən maraqlı mövzuları əhatə edir.

Kitab altı hissədən ibarətdir ki, bu hissələrdə rəngarəng mövzulu lirik əsərlər toplanmışdır. Kitabda ilk öncə gözə çarpan cəhət şairin vətənlə bağlı olan şeirləridir. Onun bu qəbildən olan şeirlərində vətənin bütövlüyünü qorumağa çağırış, onu sevmək nidaları səslənir. Burada vətənpərvərlik mövzusunun başqa, son nəfəsinə qədər Azərbaycana xidmət edən, torpaq uğrunda canını qurban verən şəhidlərimizin əziz xatirəsi anılmışdır. X.Kərimlinin vətən haqqında olan ülvəi hisləri, şəhidlər haqqında olan hüznü duyğuları onun **“Azərbaycan”, “Şəhidlər Xiyabanında”, “Harda Azərbaycan bayrağı qalxsə”** adlı şeirlərində öz bədii inikasını tapmışdır.

*İçə özünü yandıran, çölü düşmən bağı yaran
Tariximin şəhid yaşı, şəhidləşən, Azərbaycan!
Yüz illərdir taleyinə gizli-gizli qol çəkilir,
Müəmmalı oyunların baş qurbanı, Azərbaycan!*

“Azərbaycan” şeirindən verilmiş bu bənddə Azərbaycan xalqının ta qədimdən başında olan amansız dəhşətlər göz önünə gətirilmiş, xalqın tarix boyu başına gələn müəmmalı hadisələri işıqlandırılmışdır. Nə qədər ürəkəğrıcı olsa da şair xalqımızın başındakı bəlaları, danılmaz faktları göstərmiş, məğrur Azərbaycan xalqının indiki vəziyyətinə heyifsilənmişdir. Keçən əsrdən, hələ ondan öncəki əsrlərdə də bu günə tarixin acımasız sınağından üzüağ çıxan, bir ayağını müharibədə itirən əsgər kimi ayaqüstə dimdik duran Azərbaycan xalqının qayğılı məqamlarına toxunmuşdur.

Şairin bu cür şeirlərində Azərbaycanın tənqidi məsələsi sırf tənqidi məzmun yox, didaktik səciyyə daşıyır. O, bu qəbildən olan şeirlərində tənqidlə öyrətmək yolunu tutur. Onun bu cür şeirləri M.Ə.Sabiri, S.Ə.Şirvanini xatırladır. Sonrakı bəndlərdə şairin nisgili artıq tənqidi məzmundan çıxaraq

nəsihətamiz səciyyə daşıyır. Azərbaycan gəncliyinə öz keçmişini, Azərbaycan xalqının şanlı tarixinin qanlı səhifələrini göstərməklə, gəncləri bu yolda mübarizliyə səsləmiş və xalqımıza xor baxanlara haqqımızı tapdalamağa imkan verməməyə çağırmışdır.

Xanəli Kərimlinin “*Şəhidlər bu yurdun tale yazısı//Şəhidlər bu yurdun qan yaddaşdır*” proloqlu “**Şəhidlər Xiyabanında**” şeirində xalqımızın qürur mənbəyi olan şəhidlər hüznə yada salınır. Şeir bir növ elegiya səciyyəsi daşıyır. Oxucu şairin “Şəhidlər Xiyabanı”nda, şəhid məzarları önündən keçərkən, qəlbini paralayan şəhid çöhrələri, onun qəlbində yaratdığı acı təəssüratları sezir. Burada şəhidlərin daşlaşmış, heykəlləşmiş nakam ömrünü əsrin yaddaşına yazmaqla şair öz təlatümlərindən yaxa qurtarmaq istəyir.

*Burda daşa dönüb əsrin yaddaşı,
Burda heykəlləşib nakam ömürlər.
Burda korun-korun yanıb-yaxılır
Yaralı ürəklər, dərdli könüllər.*

İkinci bənddə şairin qəmi daha da artır. Şəhid məzarı üstündə ağlayan, salarını yolan ananın, oğlunun başdaşına baş söykəyən atanın, digər tərəfdə şəhidin pərişan bacı və qardaşının bədii portreti çəkilmişdir. Şairin qəmi artıq növbəti bəndlərdə şiddətlənir. Artıq şeirdə söz satirik mövqe tutur. Şeirdə dırnaqarası vətəndaşlar tənqid atəşinə tutulur və Məmməd Arazın dediyi kimi xalqa “*vətəndaş*” yox, hər zərrəsində vətənin bir ünsürünü daşıyan “*vətənin daşı*” olmağı arzulayır.

*Bir ana saç yolur qəbir üstündə,
Kasıblıq yağır əyin-başından.*

*Bir ata baş qoyub bir baş daşına
Min əzab duyulur baxışlarından.
Bir bacı heykələ dönübdü sanki,
Qardaş məzarının astanasında.
Bir əli qabarlı qardaş diz çöküb,
Şəhid qardaşının qəbri yanında.*

Nəhayət, şair sonda bütün qəm-qüssəni kənara atır, gələcəyə doğru ümidlə baxaraq “*qanınız yerdə qalmayacaq*” məzmunlu aşağıdakı misraları deyir. Bu misraları həm də şeirin “*şah beyt*”i adlandırsaq, yanılmarıq.

*Ancaq... yavaş-yavaş yeni
Yumruqlar açacaq bu diüynləri*

X.Kərimlinin şeirlərindəki orijinallığın səbəbi, misraların onun xəyal gücünün məhsulu deyil məhz, ətrafında şahidi olduğu hadisələrdən bəhrələnməsidir. Bu cəhətdən şair romantik yox realistdir. Bu xüsusun gözlənilməsi oxucuya həqiqəti aşılrayır və ona poetik zövq verir.

Şairin 2000-ci ildə Ankarada olarkən yazdığı, özünün də dediyi kimi “*Azərbaycan xalqının böyük öndərlərindən biri olan Məmməd Əmin Rəsulzadə*”yə həsr etdiyi “**Har-da Azərbaycan bayrağı qalxsə**” şeiri də gözəl vətən lirikası nümunəsidir. Şair M.Ə.Rəsulzadənin məzarını “Əsri məzarlığı”nda yad edərək ona şeirdə öz ehtiramını obrazlaşdırmışdır. Şeirin adında da M.Ə.Rəsulzadənin “Bir kərə yüksələn bayraq, bir daha enməz” şüarı da göstərilmişdir. Bu şeir də şairin yuxarıdakı şeirləri kimi yüksək vətəndaşlıq pafosu, vətəndaşlıq duyğuları ilə seçilir. Burada Rəsulzadənin məzarı önündən keçərkən, şairin ürəyində yaranan isti-isti duyğular qələmə alınmışdır.

*Gəzdim məzarlığı qarışbaqarış,
Gözümün heyətdən saraldı kökü.
Bir məzar qəhrini çəkə bilmirəm
Sən necə çəkmisən bir millət yükü.*

Şair qürbət eldə Azərbaycan həsrətilə boylanan bu məzarın onun qəlbində oyatdığı təəsüratları təbii və bədii boyalarla ifadə etmişdir.

Xanəli Kərimlinin “Payız duyğuları” kitabının ikinci hissəsi “*Mən tövbələr qapısıyam*” adlanır. Bu hissədə toplanmış şeirlərin əksəriyyəti dini-irfani, mənəvi- əxlaqi mövzuda yazılmışdır. X.Kərimlinin bu cür şeirlərini təhlil edən professor Camal Mustafayev yazır ki, “*Şairin sufilik düşüncə tərzini saf dindarlıqla daxilən qovuşur. Ruhunda Allah ideyasını dərk edən, kamilliyə yönəldən sufi eyni zamanda səmimidir*”. Bəli, şairin belə şeirlərində birbaşa dini ehkamlar deyil, insanı paklaşdıran fikirlər yer alır. “**Mən buyruq quluyam**”, “**Tanrının günahkar bənsədi – şair**”, “**Allah**”, “**Dua**” və s. şeirləridir. “Dua” şeirində Allahla bəndə arasında ola biləcək ən irfani fikirlər qələmə alınmışdır.

*Daşə tərəziyə düz qoyan Allah,
Sən dağıt başımadan dumanı, çəni.
Hər bəndə qəlbində iz qoyan Allah,
Düşməni qabağında xar etmə məni.*

Dördüncü bənddə şair cəmiyyətdə olan naqisliklərdən, eybəcərliklərdən söz açılır. Bir tikə dünya malına aldanıb insanlıqdan uzaq düşmüş insanların halı göstərilmiş və yenə də çıxış yolunu Allahda görmüşdür.

*Aldanıb bir tikə dünya malına
İnsan uzaq düşüb insanlığından.
Uyubdu dünyanın qeylü-qalına
Baxışında qəzəb, fikrində də qan.*

Kitabın üçüncü – “Dünya və mən” hissəsində, onun uşaq-
lıq illərində başına gələn əhvalatın səbəb olduğu və 25 ildən
çox müddətdən sonra qələmə aldığı “Küçə iti” adlı şeiri yer
alır. Şair öz xatirələrində bu haqda belə yazır: “...*Qonşu oba-
dan köç bizim obadan keçəndə, necə oldusa, bir it köçdən azıb
qaldı. Bu it ilk vaxtlar özünü məğrur aparır, oba itlərinin gö-
zünün odunu alırdı. Az keçəndən sonra sahibsizliyini duydu,
doğmalıq görmədi, yavaş-yavaş mutiləşdi, yazıqlaşdı. Bir tikə
çörəkdən ötrü quyruq buladı*”. Bu əhvalatın məhsulu olan bu
şeirdə, şairin həmin itə acımasından deyil, it xislətində yaşa-
yan insanların durumundan söhbət açılır. İtin bu vəziyyəti san-
ki, insanlar üzərinə köçürülmüşdür.

*Bir vaxtlar atları salardı atdan,
Elatı saxlardin oğrudan, yaddan.
Bair quş da qorxundan səkməzdi yurddan,
İndi üz-gözündən tulalıq yağır.*

Şairin öz anasının xatirəsinə həsr etdiyi, övladın ana üçün
düşündüyü ən sərrast, obrazlı-emosional fikirlərin yer aldığı,
sadə, aydın, yığcam bir dillə ifadə edilən şeiri “Payız duyğula-
rı” kitabının “Başımın tacı, torpaq” hissəsindəndir. Şair şeirdə
obrazlı sözün çəkisini artırmış, ana üçün yazılmış bütün şeirlər
kimi sanballı əsər yaratmışdır. Öz doğum günündə vəfat etmiş
anasının, hansı ki, özünün də dediyi kimi, “*hərərət ilə torpağı
oyadan*” ana cəsədinin tərənnümü verilmişdir.

*Mənim ad günümdə, doğum günümdə,
Sən köçdün gor adlı təzə mənzilə.
Ana cəsədinin hərərətilə.
Canına can gəldi, sanki yerin də,*

Sonrakı bəndlərdə anasının vaxtı ilə ona dediyi, hər bir ananın öz övladı üçün arzuladığı xoş arzuları qələmə alınmışdır. Gözü heç vaxt dünya malında olmayan, həyatda yalnız öz övladları üçün yaşayan, övladlarından maddiyyat ummayan ana, övladına mənəviyyat yadamı olmasını arzulamışdır.

*Sizdən də ummuram bir çürük dənə,
Təki sağ sadəniz gəlsin, ay bala,
Təki siz çıxasız xoşbəxt, ağ günə.*

Xanəli Kərimlinin “Payız duyğuları” kitabının beşinci hissəsi “Hələ gec deyil” adlanır ki, bu hissədə **“Yaşadığ bu günü yarımıxulu”** adlı şeiri diqqəti cəlb edir. Çox güman ki, şairə sevgi haqqında şeir yazmaq sifariş edilib və o da cavanında aşağıdakı misraları deyib: *“Məndən sevgi şeiri istəyəm qardaş//Ruhum o ələmlə vidalaşıbdır”*. Şair sanki eqlə deyərək dillərə dastan olan ilahi sevgidən əsər-ələmət qalmadığını bildirir. Sonrakı misralarda o, ona ilham verəcək Leyli-Məcnun sevgisinin artıq nağıl olduğunu, başdan-ayağa yalanlardan ibarət sevgi eşq ümmanında üzən sevgi gəmisinin artıq suya qarq olduğunu, əvvəl-əvvəl dil töküb, şirin vəd verənlərin, sonradan onları bir göz qırpımında unudan *“sevgi qəhrəmanları”* nı görərək heyifsilənmişdir.

*İndi yalanlardır sevgi donunda
Təmiz ürəkləri oğurlayanlar*

*Bir göz qırpımında pozub-dananlar
Tökdiyü dilləri, şirin vədləri.*

X.Kərimlinin sevgi-məhəbbət lirikasını təhlil edən Sabir Bəşirov onun bu cür şeirlərini belə dəyərləndirmişdir: “...*O, insani bütün duyğuları, ağrı-acıları ilə birgə qəbul eləyir, onun qəlbinin dərinliklərinə enməyə cəhd göstərir. Buna görə də onun sevgi şeirləri oxucunun qəlbinə asanlıqla yol tapır. Xanəli Kərimlinin sevgisi bu mənada daha çox ruhani sevgidir*”.

Həm alimlərin, həm də şairin dostlarının Xanəli Kərimli haqqında fikirləri birmənalıdır. Onlar da şairin şeirlərində hiss olunan mütərəqqi ideyları alqışlamışlar. Biz də şairə gələcək yaradıcılığında uğurlar arzulayırıq.

*“Zim.az”,
25.06.2014*

*Vidadi YUSİFOĞLU,
Təqaüdcü müəllim*

TƏLƏBƏ DOSTUM XANƏLİ KƏRİMLİ HAQQINDA BİR NEÇƏ SÖZ

Əziz dostum, qardaşım, uzaq tələbəlik illərimin yaxın sırdaşı Xanəli Kərimli, bu yazını yazmazdan əvvəl əlli iki illik bütöv bir dövrün sirinli-acılı, fərəhli-fərəhsiz, sevincli-kədərli günlərini, ustad M.Şəhriyar demişkən “*bir sinema pərdəsi tək*” göz önümə gətirdim, nədən və necə başlayacağımı kəsdirə bilmədim...

Əziz qardaşım, sənin şeirlərinin birində deyildiyi kimi:

*“xatirələr var ki, yaşamalıdır,
xatirələr var ki, ölsə yaxşıdır...”*

...Bu misralarını xatırlayanda 1969-cu ilin 1 setyabrı yadıma düşdü. Ali məktəbə (*o vaxtkı API-nin Naxçıvan Filialının Azərbaycan dili və ədəbiyyatı ixtisasına*) qəbul olub dərəcə gəldiyimiz ilk gün. Bizi iyirmi altı nəfərlik qrupu (*7 oğlan, 19 qız*) ayrıca sıraya düzüb Filialın direktoru, tarix elmləri namizədi, dosent rəhmətlik Əli Əliyev yeni qəbul olunanlarla bərabər bizi də qısa, mənalı çıxışı ilə təbik edib təhsildə uğur dilədikdən sonra bizi qrupumuz üçün ayrılmış auditoriyaya apardılar. Hamımızın üzündə həm sevinc, həm də qürur (*bəlkə də təkabbur*) vardı. Bizim – rəhmətlik Nəbi Zeynalov, mən və sənin ilk tanışlığımız elə birinci dərstdən başladı. Nəbi yaşca bizdən böyük olduğu üçün bizdən fərqli olaraq şəhər mühitinə bizdən tez alışa bildi. Bizsə şəhər mühitinə,

ali məktəb həyatına ürkək kənd uşağı kimi yanaşırdıq. Ancaq daxilimizdə bir qürur, bir məğrurluq hissi var idi ki, əliqabarı, çörəyi də daşdan çıxan, çoban-çoluq tərbiyəsi görmüş bizlər indi kimsədən minnət çəkmədən alınacağı, üzüağ ali məktəb tələbələri idik...

Əzizim Xanəli, sən kiminçünsə gözəl pədaqoq, kiminçünsə gözəl tədqiqatçı alim, kiminçünsə gözəl içtimai xadim, kiminçünsə gözəl şairsən, mənimçün isə sadəcə dostsan, uzun illərin – 52 il bundan qabaq ərklə, inamla dərd ortağım bildiyim Xanəlisən!..

Bizim dostluğumuzun, dediyim kimi, 52 yaşı var. Bu illər ərzində tez-tez görüşməsək də, bir-birimizə qarşı sədaqətli olmuşuq. Aramızdan soyuq yellərin əsməsinə şərait yaratmamışıq. Elə dost olmuşuq ki, ”dost” kəlməsinin açmasını uca səslə deməyə hər ikimizin haqqı çatır. “DOST” – Dünyada Olduqca Səni Tutacağam! Bəli, biz belə dostuq.

Etiraf edək ki, bizim dostluğumuzun əsasını adını yuxarıda hörmətlə çəkdiyim Nəbi qoymuşdu. O, bizdən 7 yaş böyük idi, özü də rəbitə texnikumunu bitirmişdi, üstəlik də hərbi xidmətini də başa vurmuşdu və əgər yadıncadırsa, o vaxt Naxçıvan Filialının imtahanları Bakıda API-nin özündə aparılırdı – qəbul imtahanlarına da Nəbi əsgər paltarında gəlirdi, ona görə də onu özümüzə böyük qardaş və ağsaqqal bilirdik. Həqiqətən də Nəbi haqq dünyasına qovuşduğu günədək (*Allah rəhmət eləsin*) öz qardaşlıq borcunu ləyaqətlə yerinə yetirdi.

Hə, əzizim, sənnlə biz iki kurs bir yerdə oxuduq. Bu iki ildə sən təkcə mənim yox qrupumuzun yaddaşında əbədi yaşarlıq qazandı. Üçüncü kursa gələndə – 1971-ci ilin sentyabrında – Nəbi dedi ki, Qarabala (*o, səni yadıncadır ki, bu adla əzizləyirdi*) bizi atıb getdi. Təəcübləndim. Dedi ki, API-ə dəyişildi. Tələbə yoldaşın kimi sənə olan bəzi “*haqqsızlıqla*

rı” görürdük və bu “*haqsızlıqlar*” bizim də taleyimizə bir çox hallarda, neçə deyərlər, abunəçi idi. Amma sən bizdən fərqli olaraq bunlara dözmədin və bu dözümsüzlük indi də sənin tale yoldaşındır... Sonralar öyrəndim ki, ali məktəbi fərqlənmə diplomu ilə bitirmisən, üstəlik, o dövr üçün məsuliyyətli mövzu olan Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatından namizədlik işi üçün dissertasiya mövzusu da götürmüşən. Sənin bu yolda nə qədər əziyyətlər çəkdiyini sənin xəbərin olmadan bir dost, bir sadıq tələbə yoldaşın kimi şahidi olmuşuq. Kənd müəllimi kimi həm ailə-uşaq dolandır, həm də elmi işlə – elmi-ədəbi mühihdən uzaq bir diyarda – məşğul olmaq və şükürlər olsun ki, bu işi böyük inad və inamla başa çatdırmaq, təvazökarlıqdan uzaq, hər oğulun işi deyildi, qardaş.

Elmi işdən söz düşmüşkən, ibrətamiz və sənin şəxsiyyətinin, daxili mənəvi aləminin təzahürü kimi dəqiq bildiyim bir “*hadisəni*” burada qeyd etməyi məqsəduyğun saydım: səndən qabaq elmi işlə məşğul olan, bu yolun yolağasını “*yaxşı bilənlər*” sənə məsləhət görürlər ki, elmi rəhbərinə “*hörmət*” etməsən, işin aşmaz... “*Dostların*” çox təkidindən sonra, sən kənddən layiqli bir sovqatla Bakıya gəlir və qatardan düşüb çox tərəddüddən sonra sıxıla-sıxıla elmi rəhbərinin evinə küçə telefonu ilə zəng açıb istəyini ona bildirəndə telefonun o başından qəzəb və acıqlı bir səslə “*elə şeylər bu çağacan mənim qapımdan içəri girməyib*” sözlərini eşidəndə sən telefonunun dəstəyini asıb tərəddüd etmədən gətirdiyin sovqatı voğzaldakı zibil qutularından birinə atıb getmişən... və elmi rəhbərlə bir də dissertasiya işin hazır olanda görüşmüşən.

Əzizim Xanəli, tələbəlik illərinə öləri belə boylananda çox şirin anlar yada düşür. Yadındamı, “Seyyidin kitab mağazası” adlı tələbələr arasında məşhur olan bir mağaza vardı ki, biz ordan hər gün bir yeni kitab almasaydıq, yuxumuz gəlməzdi.

O da yadımdamı, bir dəfə mağazaya girəndə piştaxtın üstündə sarı cilddə rus yazıçısı İ.Buninin əsərlərinin rus dilində 2-ci cildini və bu kitabı almaq üçün bir rus qadınının Seyidə necə yalvarıb ağladığını gördük. Məlum oldu ki, bu əsər başqa bir rus qadını üçün abunə olaraq gəldiyindən və 1-ci cildin də abunəçi tərəfindən alındığından satıcı kitabı göz yaşları içində boğulan qadına verə bimir. Biz mağazadan çıxanda hər ikimiz eyni cümləni işlətdik ki, kaş, bizim millətin qadınları da sevdiyi kitabı almaq üçün belə göz yaş tökəydi. Onda millətimizin gənliyi daha böyük, daha qüdrətli olardı...

...Neçə illərdir ki, Naxçıvan Dövlət Universitetində çalışırsan. Ancaq nə müəllim yoldaşların, nə də əlinin altından çıxan tələbələrin bilmirlər ki (*bəlkə də bilənlər var*), sən bu illəri necə bükə-bükə gəlmisən. Bu gün mən bir həqiqəti bilirəm ki, sən Abbasəli kişinin (*Allah ona qəni-qəni rəhmət eləsin*) tapşırığını vicdanına sığınaraq yerinə yetirirsən – halallıqla yaşayırsan, qol çəkib aldığı əməkhaqqına qane olan Xanəli müəllimsən!.. Bax, bizi bir-birimizə illərdir ki, bağlayan əsas cəhət budur. Çətinliklərin olsa da, adının təmizliyini, şərəfini qorumaq sən üçün həyat idealın olub. Necə ki, şərlərinin birində etiraf edirsən:

*Ucuz şöhrət üçün, ucuz ad üçün
Mən öz istəyimə dönük çıxmadım.
Ucuz şöhrətlər də ucuz ölümdü...
Təmənnə xatrinə əllər sıxmadım,
Mən öz istəyimə dönük çıxmadım.*

Xanəli, sənənlə bütün görüşlərimizdə tələbəklik illərində çəkdiyimiz əziyyətləri dönə-dönə xatırlayıyıq. Xüsusən də, M.S.Ordubadi adına kitabxanada kitab növbəsinə durmağımız tez-tez yadımıza düşər. İndiki internet əsrində, qloballaşma

zamanında, etiraf edək ki, bir sıra milli mənəvi dəyərlərimiz sıradan çıxmaq üzrədir, o cümlədən də müqəddəs bildiyimiz kitaba münasibət də. O zaman kitab oxumaq vardı, oxuduqlarını qeyd etmək vardı. Yadındadırmı, istədiyimiz kitabı əldə etmək və oxu zalında yer saxlamaq üçün tələbə yoldaşlarımızdan birinin yaxın qhumu, kitabxanada şöbə müdiri vəzifəsində işləyən Rəfiqə xala bizə necə köməklik edirdi. Şəxsən mən onun bizə olan doğmalığı qayğısını indi də minnətdarlıqla xatırlayıram.

Yadındadırmı, İzzət müəllim – filologiya elmləri namizədi İzzət Maksudovu (*Allah rəhmət eləsin*) deyirəm. O, bizə XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatını tədris edirdi. O qədər sevgi və tələbkərliliklə o fənni bizə sevdirdi ki, bu gün də, yaşımızın bu çağında belə biz onu şirin və unudulmaz bir xatirə kimi xatırlayırıq. Eləcə də, bütün ömrünü və rahatlığını Naxçıvanda elmin, təhsilin inkişafına həsr etmiş rəhmətlik Yavuz müəllim – Yavuz Axundlu, İbrahim Mollayev, Nəriman Orucəliyev, İbrahim Salayev, Müseyib Zeynalov, Möhsün Möhsümov... Onlar bizim tələbəlik illərimizin unudulmaz müəllimləri idi.

Xanəli, əzizim, indi sən ən aqıl görkəmdəsən. Yaradıcılığınla bağlı işıq üzü görmüş, özünənsə bir şair kimi Vətənimizdə, Türkiyədə, İranda nəşr olunmuş ondan çox şeir kitabın çağdaş elmi-ədəbi mühitin istifadəsindədir. Dünyanın bir neçə ölkəsində keçirilən elmi simpozium, konfrasn və beynəlxalq tədbirlərində olmusan. Nə yazmısan, harda olmusan, söz sənin əlindən tutub. Haqqında yazılanlarla tanış olduqca, dost kimi ürəyim dağa dönür. Bunu bildiyindəndir ki, işıq üzü görən hər kitabının bir nüsxəsini mənə ayırırsan və hər dəfə də nigaranlıqla deyirsən ki, bax, gör xoşuna gələcək?!. İnsafən, sözə qarşı çox tələbkərsən. Səni oxuyanda həmişə M.Füzulinin “Söz” rədifli qəzəlindən iki misra yadıma düşür. Böyük Füzuli deyir:

*Olmayan qəvvəsi-bəhri mərifət arif deyil,
Kim, sədəf tərki-bi-təndir, lölöyi-şəhvar, söz-*

Sən elə şeylərdən yazırsan ki, adını qeyri-adi edirsən. Narahatsan, arayıb-axtarırsan, oxucunu təəccübləndirməyə çalışırsan. Bir şair üçün bu, başlıca məsələdir. Sənin şeirlərində bir halallıq, "adamlıq" var. Sən şeirlərinin birində yazırsan ki:

*Mən bir Allah quluyam ki,
Gələn vəhyləri yazıram.
Bir Hatifi misal olub,
Rəngdə rəngləri yazırm.*

Başqa bir şeirində isə sanki bu fikrin məntiqi davamı kimi belə bir qənaətə gəlirsən ki:

*Şeir gərək Haqqdan gələ,
Zorla şeir yazmaq olmaz.
Haqqdan gələn bir sözün də
Mizanını pozmaq olmaz.*

Haqqında yazılan çoxsaylı məqalələrdə, kitablarda qeyd edildiyi kimi, sən ədəbiyyat, şeirə ötən əsrin 80-ci illərində gəlmisən. Bizim dostluğumuzsa 69-70-ci illərdən başlanır. O illərdə sən bir misra da olsun, şeir və ya bir cümlə də olsun, bədii yazı yazmamısan. Ancaq sonralar sən kimlərin gözləmədiyini halda ədəbiyyata qəfil gəlişin çoxları kimi məni də təəccübləndirdi. Xüsusən, "Azərbaycan müəllimi" qəzetində (1985-ci ilin 20 sentyabr sayında – red.) dərc olunan və insafən, o vaxt əl-əl gəzən "Toğluqayanın Məmməd Araza məktubu" şeirindən sonra bizi inandırdın ki, sən ədəbiyyata öləri həvəslə gəlməmişən.

Bu cümlələri yazanda sənin “Anamdan məktub” (2001) kitabına yazdığın “Ön söz və ya ömrümdən-günümdən anlar” yazının 1-ci bölümü yadıma düşdü: “1951-ci ilin noyabr ayının 27-də Şahbuz rayonunun Mahmudoba kəndində dünyaya göz açanda milyonlar kimi haray-həşir qoparmadım. Mənim qeyri-adi, səssiz-səmirsiz bu dünyaya gəlişim hamıdan çox anamı “peşiman” etmişdi. Anam da elə bilib ki, ölü doğulmuşam. Ancaq bir təsadüf nəticəsində, kimsənin gözləmədiyi halda mən qışqırıb hamını heyrətləndirmişəm...”

Sənin dünyaya səssiz-səmirsiz gəlişin “hamını heyrətləndirdiyi” kimi, ədəbiyyata da “səssiz-səmirsiz”, gözlənilməz gəlişin səni tanıyanları heyrətdə qoydu. Bu da Allahın sənə olan bir lütfü, bir möcüzəsi idi ki, əziz qardaşım, səni seçilənlərdən, fərqlənənlərdən etdi.

Əzizim Xanəli, elə o illərdə (80-ci illərdə, daha dəqiq 1986-cı ildə) yazdığın bir şeirin var – “Küçə iti”. Oxucu düşünməsin ki, aradan keçən illərdə sənin heç yaxşı şeirin olmayıb. Məsələ bundadır ki, bu şeirdə ifadə olunan fikir, fikrimcə, sənin bütün yaradıcılığının leytmotividir. Sən ətrafındakıları “İNSAN” görmək istəyirsən, ağılı, dərrakəsi, düşüncəsi ilə seçilən “İNSAN”. Quyruq bulayanları, nakışləri, bir şahıya Vətəninə, millətini satanları görməyə gözün yoxdur. Sənin idealın, şeirində də deyildiyi kimi, təmizlikdir, halallıqdır:

*Vüqarla yaşamaq, halal yaşamaq
Həyatın bəzəyi, ömrün naxşıdır.
Sənin bu halını görməyəydim kaş...
Belə yaşamaqdan ölüm yaxşıdır!.*

Hörmətli tələbə dostum, şair qardaşım, sənin yaradıcılığını saf-çürük etmək fikrindən uzağam. Sadəcə haqqında illərin dostu kimi danışmaq istədim. Bu işi filoloqların,

tədqiqatçıların öhdəsinə buraxdım. (*Hərçənd, indi kiminsə haqqında söz deməkdən də umurlar.*) Düşündüm ki, bu yolla sənin şeirlərinin həyatiliyi daha aydın seçiləcək. Oxuyanlar biləcək ki, sənin daşlı-kəsəkli həyat yolunda müqəddəs olan idealın, amalın nədir, sən bu çağacan nəyə qulluq etmişən və nəyə qulluq edirsən:

*Qəlbində insanlıq hissi ölənə
Bir çimdik insanlıq bəxş elə, Allah.
Şeytan xislətiylə yaşayanlardan
Nə qədər bəlalər çəkmişik, vallah.*

Səni tanıyandan bu sətirləri yazdığım anadək sənə inanmışam – dost kimi, insan kimi! Bilirəm ki, əqidəsindən dönməz adamsan. Bəzən kükrəyirsən, bəzən həlim olursan, bəzən için- için əriyirsən. Ancaq şeirlərinlə yaşayacağına bir əminlik var səndə – təvazökarlıqdan uzaq olsa da. Özünün dediyin kimi:

*Qələmin tətiyindən
əlimi çəkməyəcək,
yolumdan dönməyəcək,
deyəcəyəm sözümü
zamanın sərt üzünə
öləcəyim günədək!..*

Bu yolda sənənə daha böyük uğurlar diləmək arzusu ilə 70 yaşın mübarək, əziz dostum, qardaşım!!..

***Ordubad, Unus kəndi,
22-24.05.2021.***

MÜSAHİBƏLƏR

“İNSAN SÖZÜ KƏŞF EDİB, SÖZ DƏ İNSANI...”

Şair Xanəli Kərimli ilə poeziya söhbəti

“Şair olmaq xoşbəxtlikdir” – deyirlər Ruhumuza sığal çəkən, könlümüzü oxşayan, bizi düşündürən, mənəviyyatımıza təsir edən poeziya romantik duyğuların təcəssümüdür. Lakin o şair xoşbəxtkdir ki, yaratdıqları özündən sonra da onu yaşadır. Əminliklə deyə bilərik ki, şair Xanəli Kərimlinin də yaradıcılığı nəsildən-nəslə keçərək onu yaşadacaq. Çünki Xanəli Kərimli “Ay işığında”, “Anamdan məktub”, “Bu da bir nağıldı...”, “Mənə elə gəlir ki...”, “Duyğularım, düşüncələrim”, “Mənim könlüm bir ümmandır”, “Payız duyğuları”, “Ahlat taşı” kimi onlarla bir-birindən dəyərli poeziya nümunələrinin toplandığı kitabların müəllifidir.

Sözün dəyərini bilən, şeiriyyətin bəstəkarı, gözəl poeziya nümunələri yaradan Xanəli Kərimli ilə olan söhbətimiz şairlər üçün əlamətdar bir günə – Beynəlxalq Poeziya Gününə təsadüf etdi.

– Şair Xanəli Kərimli üçün poeziya nədir?

– Poeziya elə bir sənət, insan qəlbinin elə bir kəşfidir ki, o bütün bəşəriyyəti irqindən, dinindən, dilindən asılı olmayaraq bir məcrada birləşdirə bilir. Poeziya geniş anlamdır, o, tək-cə şeir deyil. Nə qədər varlıq, nə qədər yaranış varsa hər bir varlığın, hər bir yaranışın özünəməxsus poeziyası var. Rənglərin poeziyası var, səsin poeziyası var, memarlığın poeziyası var. Ona görə də poeziya hislərin, duyğuların tərənnümüdür və poeziyanın bayramı da azad düşüncənin, azad fikrin bayramıdır.

– Taleyinizə Şahbuz rayonunun Mahmudoba kəndində, dağlar qoynunda, zəhmətkeş bir ailədə doğulmaq və şair olmaq düşdü. Hər halda Məmməd Araz yurdunda doğulmaq, şair olmaq özü də bir xoşbəxtlikdir?

– Şairlik taleyin, qismətin işidir. Şair adını daşımaq, şair sözünün yükünü çəkmək çox çətinidir. Şair hər şeydən əvvəl öz zamanının, öz dövrünün danışan dili, vətəninin çırpın ürəyi, görün gözüdür. Dünya şöhrətli Qırğız yazıçısı Çingiz Aytmatovun bir yaxşı sözü var. Deyir: “Mən bilirəm ki, xalqım mənə öz adından danışmaq etibarını, danışmaq səlahiyyətini veribsə gərək mən elə yazam, elə danışam ki həmişə xalqıma baş ucalığı gətirəm”. Yuxusuz gecələr keçirib yaxşı alim, tədqiqatçı olmaq olar. Amma şair olmaq üçün gərək anadan şair doğulasan. Şair olmaq ona görə xoşbəxtlikdir ki, sən duyğularını, hislərini, düşüncələrini sözə çevirib kiməsə ötürə bilirsən. Şair ömrü daim vətənin keşiyində olan əsgər ömürdür.

– Yaradıcılıq əhval-ruhiyə ilə sıx bağlıdır deyirlər. Hər şeir yazılmamışdan öncə ağrı-acıdan, sevincdən, həsrətdən, sevgi yangısından doğursa ürəklərə daha tez yol tapar...

– Poeziya ovqat işidir, şair hər şeydən əvvəl öz duyğularının, düşüncələrinin, hislərinin əsiridir. Sevgi, məhəbbət, ata, ana, ağsaqqal, əxlaq, vətən mövzusu yüz illərdir işlənir, yenə də dadı, duzu qaçmır. Ona görə ki, hər bir şair o kədəre, o sevgiyə öz möhürünü vurur, hər bir şair o vətən sevgisinə özünün dərk etdiyi sevgini yazır.

– Ayrı-ayrı dövrlərdə nəşr olunmuş kitablarınıza nəzər salanda keçdiyiniz yaradıcılıq yolunu əhatəli şəkildə izləmək mümkündür. Yazdığınız şeirlərin hər misrasında torpağa, vətənə, təbiətə və insana məhəbbət bəsləyən bir şair ürəyinin yangısı var.

– Təbiət, cəmiyyət vahiddir. İnsan təbiətin bir parçasıdır. İnsan təbiət qoynunda olanda onda romantik duyğular, senti-

mental düşüncələr baş qaldırır. Çünki, insan təbiətdən gəlib cəmiyyətə. Ona görə insan təbiət ilə qovuşanda o hiss, o duyğu, ilkə qayıdış baş verir. İnsan təbiətə doğmalaşdıqca təbiətə olan duyğularını təbiətə qaytarır. Hər bir şeirin özündə də bir ictimai duyum, düşüncə var. Şair üçün təbiətin ağacı da, torpağı da, daşı da, yarpağı da hər biri bir insan obrazıdır. Çünki şair cəmiyyətə təbiətdən baxır.

– *Bir bahar gününü yaşayırıq. Bu havada şairin ovqatı necədir? “Ömür bahar deyil ki, bir də qayıtsın”,- deyirlər. Siz necə düşünürsüz, baharlar olduğu kimi qayıdırmı insan ömrünə?! Hər halda belədirsə, bu, şairin gözündən yayınmır...*

– Bahar həmişə gözəldir. Ama insan ovqatından çox şey asılıdır. Bahar həmişə insana zövq verir, əhval ruhiyyəsini xoş edir. Xüsusilə şairləri ilhama gətirən fəsildir bahar. Amma şair var ki baharda daha çox yazıb yadır, şair də var ki payızda. Şair Xanəli Kərimli isə payızda daha çox yazıb-yaradır. O ki, qaldı baharlar olduğu kimi qayıdırmı ömrümüzə sualınıza, baharlar təbii ki, insan ömründə bir-birinə bənzəmir. Əlbəttə heç nə əvvəlki kimi olmur. Hər şeydə nəşə bir təzəlik olur. Ömür isə bahar kimi bir də geri qayıtmır baharına, payızlara doğru yol gedir. Hər fəslin bir gözəlliyi var sadəcə təbiətin bir parçası olan insan o gözəlliyi duymalıdır.

– *Poeziya və vətən. Bu mənada şair X.Kərimlinin poeziyasında vətən anlayışı...*

– Vətən mövzusu həmişə ədəbiyyatımızın başlıca mövzusu olub. Abbas Səhhət nə gözəl deyib: “*Vətən əcdadımızın mədfənidir; // Vətən övladımızın məskənidir*”. Vətənin yoxdusa sənin qürurun da yoxdur, arxan da, elin, oban da yoxdur, sözü-nün kəsəri də yoxdur. Vətən elə bir məhfumdur ki, ondan min ildir yazıblar, min il də bundan sonra yazacaqlar yenə də bitib tükənməyəcək. Məmməd Arazın məşhur misralarında deyil-

diyi kim: *“Vətən daşı olmayandan olmaz ölkə vətəndaşı...”* Şeirlərimin birində yazmışam: *“Qeyrət qılıncımız pas atsa qında, //Bizə məzarlıqçün torpaq da qalmaz”*. Əgər biz vətənimizi qorumasıq dəfn olunmağa yer də tapmırıq...

– ***Yaradıcılığınızda fəlsəfi fikir və düşüncə aparıcı mövqe tutur...***

– Mənim oxucuya dediklərim ilə oxucunun şeirimdən götürdükləri arasında bərabərlik bəzən pozula da bilər. Yazdıqlarımı hər kəs eyni cür qavramır. Şair çox şey deyə bilər, oxucu isə özünün düşüncə imkanlarına uyğun olanı mənimsəyir. Fəlsəfi düşüncə mənadır, mənasız söz yoxdur. O sözün ki, mənası var onun özü fəlsəfədir. Hər bir şairin bu və ya digər şəkildə özünün fəlsəfi fikri var. O fəlsəfəni qarşındakı necə qəbul edəcək, o artıq oxucunun fəlsəfi düşüncəsindən asılıdır. İnsan sözü kəşf edib, söz də insanı, bax, bunun özü bir fəlsəfədir.

– ***“Şeirlərində də özü olan adam” – qələm dostlarınız sizin üçün belə deyirlər. Qismətinizə “öz taleyinizin yol yoldaşı” olmaq yazılıb...***

– Şairin gərək öz yolu ola, düşüncəsi ola. Əgər yolu yoxdursa mənzili də yoxdur. Ondan sonra deyilir ki, bu dəsti-xətt Xanəli Kərimlinindir ya da başqa şairin. Hər bir şair özündən əvvəlkilərdən bəhrələnir, sonda öz yolunu tutur. Kiminsə yaradıcılığına oxşarlıq ola bilər. Amma şair gec-tezi öz yolunu tapmalıdır.

– ***İllərdir yazırsınız. Yüzlərlə şeirləriniz arasında özünüzdə həsr etdiyiniz poeziya nümunəsi varmı?***

– *“İnsan var” şeiri...Şeirdə yazmışam ki,
İnsan var –
sürtülmüş çay daşına bənzəyir.
Lap üzünə tüpürsən də,
qaşığıraq boynunu*

*üzünə gülümsəyir.
İnsan var –
susuz səhra daşı kimi
dəfn edibdi içində
sevincini, qəmini.
Yaşın çoxu keçsə də,
hələ tapa bilməyib
yaşamağın çəmini.
İnsan da var –
bir üzü səhra daşı,
bir üzü çay daşığı.
Bir tikə çörək üçün
bütün ömür boyu
üzdə boynun qaşığı,
içində qəm daşığı.
Beş əli alımlı.
bir əli verimli,
üzü bazar,
içi azar dünyada
bəs sən kimsən –
ay Xanəli Kərimli?!.*

Şair özü-özünə hesabat verməli, özündən yazmalıdır.

*İçində insanlıq ölən şairin
ölü də doğulur
şeyri sənəti,
min dastan qoşsa da vətən eşqinə
bir toz qədərincə yoxdur dəyəri...*

**– Xanəli müəllim, gerçək şeir həm də o zaman uzun
ömürlü olur ki, həm tarixə, həm bugünə, həm də torpağın
ruhuna bağlı olur...**

– *Bu dünya bir cənnətdirsə,
O cənnətin qapısı sən!
Varım, yoxum – nəyim varsa,
Cümləsi sən, hamısı sən!
Yaşa xoşbəxt anım mənim –
Əbədi ünvanım mənim –
Doğma Naxçıvanım mənim!*

Naxçıvan hamımızın döyünən ürəyidir. Naxçıvan haqqında olan duyğu, düşüncələrimiz də, sevgimiz də sonsuzdur. Naxçıvan bəşər sivilizasiyasının beşiyi, peyğəmbərlər şəhəridir. Ona görə bu şəhəri vəsf etmək bütün zamanların şairlərinin borcudur.

*Ey şəhidlər qanı ilə yoğrulan torpağım mənim,
Firtınalar qucağında sönməyən çırağım mənim.
Sən dünyaya sığışmayan özün boyda bir qüdrətsən
Sən peyğəmbərlər vətəni
Bir müqəddəs məmləkətsən.
Müqəddəs məmləkəti müqəddəs söznən gərək vəsf edəsən...*

– ***Bu payızda 70 yaşa qədəm qoyacaqsınız. Söz cavandı, təzə-tərdi, ancaq şair qocalır...***

– Qocalıq ucalıq deməkdir. Əgər taleyimə şair kimi qocalmaq düşübsə, bu, Allahın bir lütfüdür. İnsan qocaldıqca müdrikləşir. Qaldı ki şairin qocalmağı... bu şərti ifadədir. Əgər şair 80 yaşında da gənclik həvəsi ilə yaradırsa o cavandı. Bəxtiyar Vahabzadənin bu misralarını xatırlasaq əgər... “*Əsl sənətkarın, əsl şairin özü qocalsa da sözü qocalmır*”. Ona görə şairlər həmişə cavandı sözü ilə, düşüncəsilə....

– ***Şair bir ömrün işığına nələri sığdırdı?***

– Ömrün işığına sığdırdıklarım çox oldu, amma elə şeylər də oldu ki, heç o ömrün işığına yaxın da gəlmədi. İnsan bir addım qazandıqca bir addım da itirir, qazana – qazana, itirə – itirə bu yaşa çatdıq. Aylar, illər, ailə, övlad, müəllim, şair... Bu ömür yolunda yol göstərənəm də oldu, yol göstərən də oldum.

– *Bir şeirinizdə yazmışınız ki,
Şair haqqın yolçusudur,
Haqq yolu kəfən yoludur.
Kəfənin özü biçənin,
Yolu da vətən yoludur.
Şair, yolunuz axarlı olsun...
Söhbətləşdi: Türkanə Əmoyeva,*

“NAHÇIXAN”, 21.03.2020.

“MƏNƏ QƏLƏM ADLI İLK MANDATI QƏLƏM VERİB...”

***Şair, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent Xanəli Kərimli
Ovqat.com-un suallarını cavablandırır.***

– ***Şair Xanəli Kərimli. Bu imza oxucuya nə deyir?***

– Hər bir imza fərdi olmaqla bərabər, həm də ictimaidir. Çünki insan elə bir ictimai varlıqdır ki, onda yaşadığı dövrün və zamanın bütün xətləri bu və ya digər səviyyədə kəşisir. Buna görə də insan yaşadığı zamanın və cəmiyyətin problemləri ilə həmişə üz-üzə qalır. Bəzən üzərinə düşən problemləri həll

etmək iqtidarında, bəzən də problemlər qarşısında məğlub olur. Xanəli Kərimli imzası da otuz ildən artıqdır ki, zamanın və yaşadığı cəmiyyətin problemləri ilə uğraşmaqdadır. Təbii ki, bu yolda udduğum da oub, uduzduğum da. Bütün yaradıcılığım boyu M.Araz demişkən; olub ki, “daş axtaran yerdə gövhər tapmışam”, bəzən də gövhəri itirib daşa tapınmışam.

...Yaradıcılığıma yaxından bələd olan elmi-ədəbi mühitin aparıcı imzaları yarı ciddi, yarı zarafət deyirlər ki, sənin haqqında yazılanlar öz yazdıqlarından iki dəfə çoxdur. İndiyədək haqqımda yazılan 5 kitab işıq üzü görüb: **“Xanəli Kərimli-55: Şairə məktub”** (2007), **“Xanəli Kərimli-60: Sözünl Əlincə qalası”** (2011), **“Xanəli Kərimli-65: Bir ömrün işığı”** (2016) məqalələr topluları və elmi-ədəbi mühitdə kifayət qədər tanınmış fikir və düşüncə adamlarından fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirovun **“Xanəli Kərimli: Bir ömrün nağili”** (2011), şair-publisist Əli Rza Xələflinin (*kitab, həmçinin, milli ordumuzun şahid kapitani Ceyhun Orucəliyevin döyüş yoluna işıq tutur*) **“Söz və qan”** (2016) kitabları oxucuların ixtiyarına verilib. Sadaladığım məqalələr toplusuna daxil olan məqalələrin müəllifləri orta məktəb müəllimləri, ali məktəb tələbələri, magistrantları və elmi-ədəbi mühitimizin aparıcı elm adamları, akademikləridir. Bu müəlliflər sırasında Türkiyədən, İrandan olan tanınmış imzalar da var. Şeirlərimdən nümunələr rus, ingilis, türk, fransız, fars dillərinə tərcümə edilib. Mənə elə gəlir ki, bütün bunlar Xanəli Kərimli imzası haqqında oxucuya, hər halda, nəsə deyir.

– *Sizi ədəbiyyata gətirən nə oldu? Doğulduğunuz Mahmudoba kəndinin M.Arazın doğulduğu Nursu kəndinə qonşu olmasını, Şahbuzun əsrarəngiz gözəlliyimi, təbii vəcdə gəlmək hissimi?*

– Ədəbiyyata gəlmək məxsusi arzu və istəklə deyil. Bu mənası izah olunmaz bir sirri-xudadır. Necə ki ustadımız M.Şəhriyar deyir: *“Şair ola bilməzsən anan doğmasa şair, missən, a balam, hər sarı köynək qızıl olmaz”*. Hər vurma cədvəlini bilən riyaziyyatçı ola bilmədiyi kimi, hər qafiyə düzən də şair ola bilməz. Bir az da dəqiq desək, şairlik şeir, yazıcılıq hekayə yazmaq demək deyil. Bu missiya ilahi tərəfindən o kəslərə verilir ki, o, mənsub olduğu xalqının dilində danışmağı bacarsın. Ç.Aytmatov demişkən, ona xalq tərəfindən verilən *“mandatı”* bütün ömrü boyu şərəflə, ləyaqətlə daşıya bilsin. Lalın dilini anası bildiyi kimi, xalqın dilini də o xalqın bağrından sıyrılan, xalqın ruhunun daşıyıcısına çevrilən şair və yazıçıları bildiyindən, dünya o xalqı qələm sahiblərinin ortaya qoyduğu əsərlərə görə tanıyır və dəyərləndirir. Buna görə də qələm ilahi tərəfindən seçilmiş yalnız Allahın bəyəndiyi və dəyərləndirdiyi kəslərə verilir. Hərdən mənə elə gəlir ki, qiyamət günündə hər bir peyğəmbər öz ümmətləri üçün sorumlu olduğu kimi, qələminə, şəxsiyyət və ləyaqətinə hörmət qoyan hər bir böyük sənətkar da öz xalqı üçün cavabdehdir. Qaldı ki, *“məni ədəbiyyata gətirən nə oldu”* sualına, bunu heç özüm də bilmirəm...

– ***“Anamla söhbət” adlı bir şeiriniz var. Şübhəsiz, bu şeirdə ananızın ruhu ilə söhbət edirsiniz. Ruhlarla tez-tezmi söhbət edirsiniz?***

– Ədəbiyyat işi mənəviyyat işidir ki, bu komponentin bir hissəsini də (*bəlkə də əsasını*) ruhi aləm təşkil edir. Bu da bir faktdır ki, istər elmdə, istərsə də dində ruh anlayışı açılmamış qalır ki, bu da bir ilahi möcüzədir. Bununla belə, mənim də yaradıcılığım ilahidən gəlmə notları az deyil. Vaxtilə yazdığım şeirlərimin birində demişəm:

*Mən bir allah quluyam ki,
Gələn vəhyləri yazıram.
Bir Hatifi misal olub
Rəngdə rəngləri yazıram.*

Yaxud da başqa bir şeirimdə:

*Şeir gərək Haqqdan gələ,
Zorla şeir yazmaq olmaz.
Haqqdan gələn bir sözün də
Mizanını pozmaq olmaz, – demişdim.*

Yardıçılıq (*istər rəssamlıq, bəstəkarlıq, memarlıq... olsun*) vəhydir ki, o, yalnız qəlbi, ruhu, mənəviyyatı təmizlərə verilir. Xəbis, çirkli qəlblərə yaradıçılıq yaddır. Həyat da sübut etdi ki, yalnız ruhu, mənəviyyatı təmizlərin əsərləri əbədiyyət qazanır. Qaldı ki, geniş mənada götürəndə, ruh məsələsinə, fikrimcə, hər sözün bətnində bir ruhi vəcd var. İnsanları bir-birinə doğmalaşdıran ruhi birlik olduğu kimi, sözləri, hətta sözlərin tərkibindəki səsləri belə bir-birinə bağlayan ruhi bağlılıqdır. Ona görə də təkcə şairlərin yox, yaradıçı adamların hər birinin yaradıçılıq aləmi ruhi aləmlər dünyasıdır. İnsanı yaşadan, onu daima yaradıçılığa təhrik edən ruh olduğu kimi, sənəti və sənətkarı da daima yaşadan, diri saxlayan onun bətnindəki ruhdur. Ancaq fərddən fərqli olaraq, sənətdə və sənətkarda yaşanan ruh ictimai ruhdur, yəni sənətkarın yaşadığı zamanın və mənsub olduğu xalqının ruhudur. O şairlər, yazıçılar daha böyük düşüncəyə, yaradıçılıq qabiliyyətinə malik olur ki, onlarda sağlam ruh var. Ruhən sağlam olmayan sənətkarlar, fikrimcə, böyük ədəbiyyata, geniş mənada sənətə o qədər də

ciddi töhfələr verə bilmir. Qeyd etdiyim kimi, mənim də yaradıcılıq taleyimdə ruhi dünyamın müsbət rolu inkar olunmazdır.

– *Sizcə “Vicdan ağrısı” çəkmək şairin dərdlərinə çarə edirmi?*

– Şairlik kimi, vicdan ağrısı çəkmək də anadangəlmə olmalıdır. Vicdan ağrısı insanı əxlaqi, mənəvi baxımdan təmizləyir, ona yeni duyğu, yeni ruh, yeni həyat fəaliyyəti bəxş edir. Vicdan ağrısı o admlarda güclü olur ki, onların qəlbində ilahi bir xof, ilahi bir qorxu var. Mən inanmıram ki, qəlbində allah xofu, allah qorxusu olmayanlarda vicdan ağrısı olsun. Fikrimcə, heyvanla insanın ən başlıca fərqi ondadır ki, heyvanlar qulaqları, insanlar ürəkləri ilə eşidirlər. Böyük şairimiz M.Araz da şeirlərinin birində deyir: *Yüz il qulağımın dibində qışqır, // Ürək eşitmirsə, qulaq eşitməz.*

Bəlkə də, şairlik elə vicdanın səsidir, haqqın, ədalətin fəlsəfəsidir. Hər bir şairin şeirlərindən onun qan qrupunu təyin etmək mümkün olduğu kimi, onun vicdan ağrısını da təyin etmək olar və bu qaçılmazdır. Qaldı ki, mənim vicdan ağrılara, onu da şeirlərimdə axtara bilərsiniz. Mən də peyğəmbər övladı deyiləm. Sizin kimi bu zamanın, bu cəmiyyətin bir üzvüyəm.

– *Siz ədəbiyyatşünas alim kimi ədəbi tənqidlə də məşğul olursunuz. Ədəbiyyatımızın, xüsusən poeziyamızın bu günkü durumunu necə dəyərləndirərdiniz?*

– Rus ədəbiyyatının tanınmış simalarından biri və zamanında məhəbbət şeirləri ilə məşhur olan K.N.Batyuşkov (1787-1855) 1812-ci il rus vətən müharibəsinin getdiyi bir vaxtda yazdığı “Dostum, mən dəniz boyda şər gördüm” şeirində həmkarlarına müraciət edərək deyirdi: *“Nə qədər ki, Vətənin qisası alınmayıb, şairlərin məhəbbəti və gəncliyin aşiqanə həyatını tərənnüm etməyə haqqı yoxdur”*. Təbii ki, bütün deyilmiş fikir və mülahizələr heç də Quran ayəsi deyil.

Amma hər deyilən fikrə, düşüncəyə də etinasız yanaşmaq olmaz. Bu gün, bəzi istisnaları çıxmaq şərtilə, yaranan ədəbiyyat, xüsusilə də poeziya sanki bir milyon qaçqını, köçgünü olan, vətəninin iyirmi faizi düşmənin tapdağında qalan, az qala hər gün şəhid məzarları pöhrələyən xalqın, vətənin ədəbiyyatı deyil (*fikrim bir az ağırlı olsa da bağışlayın*). İndi (*son25-30 ildə yaradıcılığa bşlayan*) eləbir şairimiz (*qeyri-təvazökarlıq olmasın, içi mən qarışıq*) elə bir yazıçımız varmı ki (*bəlkə də var, amma mən bilmirəm, tək belə olsun*), onun kitabı bir yana, bir şeiri, bir hekayəsi belə vətən uğrunda qurban gedən şəhidlərimizin cibindən çıxsın. Xüsusilə, bugünkü poeziyamız taleyüklü həyatı problemlərimizdən çox, demək olar ki, sevgi motivləri üstə köklənib. O qədər sevgi “*şeyrləri*” yazılır ki, sevginin də dadı-duzu qaçıb. Qaldı, ədəbi tənqidimizə, bugünkü ədəbi tənqidimizin işıqlı cəhətləri az deyil. Amma ədəbi tənqidimiz də ədəbi mühitimizin səviyyəsindədir...

– ***Şeir kitablarınızla yanaşı, arabir aforizmlərdən ibarət kitablarınız da işıq üzü görür. Belə hikmətli kəlalara tələbat haradan doğur sizdə?***

– Hər bir yaradıcı insanın yaradıcılığında bir nəfəsdərmə anı var ki, buna el arasında iş arasında iş görmək deyirlər. Bu an insana ruhi sakitlik gətirməklə bərabər, həm də çeşidli yaradıcılıq nümunələri də bəxş edir. Bu da ondan irəli gəlir ki, bəzən fikrini, oxucuya aşılamaq istədiyin ideyanı eyni janrdə demək olmur. Onda, deyək ki, nəsrin, dramaturgiyanın, publisistikanın imkanlarından istifadə etmək “*məcburiyyətində*” qalırsan. Mənim bədii yaradıcılığımın əsasını lirika təşkil edir. Amma nəsr dililə yazdığım və mayası xalqdan, zaman-zaman oxuduğum kitablardan, öyrəndiyim həyat təcrübələrindən gələn aforizmlərim də az deyil. Ədəbi-elmi ictimaiyyət tərəfindən vaxtında dəyərləndirilən bu aforizmlərin böyük bir

hissəsi “Mənə elə gəlir ki...” (2008) və bir qismi də “Xanəli Kərimli: Bir ömrün işığı” (2016) kitablarında toplanıb. Fikrin daha yığcam, lakonik şəkildə oxucuya çatdırılmasında, təbii ki, aforizmlərin xüsusi rolu var. Məsələn, əgər düşünürsənsə, demək sən tüfəngə qoyulmuş güllə kimsən, nə vaxtsa açılacaqsan. Yaxud, günəbaxan ömrü yaşayandan şair olmaz və s. Bu kimi aforizmlərin sayını daha da artırmaq olar. Məqsədimiz aforizmlərin sayını artırıb oxucunun vaxtını almaq deyil, deyəcəyimiz odur ki, aforizmlər yaradıcılığın mühüm bir sahəsi olmaqla yanaşı, həm də geniş düşüncə, duyum və hissiyyat tələb edir. Sırr deyil ki, bugüngü oxucu o qədər də səbirlə deyil, onun irihəcmli əsərlər oxumağa bir çox halarda nə hövsələsi çatır, nə vaxtı. Bəlkə də, məndə aforizmlərin yaranmasının bir səbəbi də az sözlə çox fikir ifadə etməklə oxucunun vaxtını və hövsələsini də nəzərə almağımdan irəli gəlib.

– ***Xanəli Kərimli üçün istedad əsasdır, yoxsa zəhmət?***

– Hər ikisi, üstə gəl səbr və şəxsiyyət. Bunların dördü də anadangəlmədir. Heç birisi sonradan qazanılası əlamət deyil. Bilirsiniz ki, yaradıcılıq əzablı bir prosesdir. Bu prosesdə insanın saçından tutmuş ayığına qədər hər bir orqanı fəaliyyətdədir. Əgər istedad torpaq altında qalan, kimsənin gərəyinə gəlməyən bir xəzinədirsə, zəhmət, alın təri o xəzinəni üzə çıxaran, xalqın, millətin sərvətinə çevirən əvəzsiz bir vasitədir. Davamlı, səmərəli zəhmət insandan fil səbri, fil dözümlü tələb edir. Ancaq bütün yaradıcılıq prosesini dəyəərə mindirən əsas amil sənətkarın şəxsiyyətidir. Şəxsiyyət elə bir dəyərdir ki, onu heç bir şeylə əvəz etmək olmaz. Daha dəqiq desək, sənət bir üzükdürsə, şəxsiyyət o üzüyün qaşındır. Çünki geniş mənada götürəndə ədəbiyyatın (və ümumiyyətlə sənətin) başlıca qayəsi insanda insanlıq oyatmaqla bərabər, həm də onu bir şəxsiyyət kimi formalaşdırmaqdır. İstər dünya ədəbiyyatından, istərsə

də öz ədəbiyyatımızdan kifayət qədər fakt gətirmək olar ki, o sənətkarların əsərləri daha çox əbədiyaşarlıq qazanıb ki, onlar insan şəxsiyyətinin canlı klassikləri olublar.

– *İndi çoxluğu narahat edən məsələlərdən biri və bəlkə də birincisi odur ki, kitab oxunmur, kitaba ögey münasibət var, internet kitabı üstələyib. Sizcə də bu, beldirmi?*

M.Araz 60-cı illərdə qələmə aldığı məşhur “Deyirlər şeir oxunmur” şeirində yazırdı:

*Adam var fərqini bilməyir hələ
Böhtan yazan əllə söz yazan əlin.
Qəlbi lal, beyni kar adamlar ilə
Şeiri tərəziyə qoymayaq, gəlin.*

Yaxşı əsər həmişə öz dəyərini, qiymətini qoruyub saxlayır. Belə əsərlər bəzən “qəlbi lal, beyni kar adamlar” əlinə düşəndə ünvanı səhv düşən sevgi məktubu kimi bir kənara atılır. Əksinə, ünvanına çatanda nəinki bədii əsərlər – kitablar, hətta bir dəmir parçası da öz qiymətini alır. Necə deyirlər, zər qədrini zərgər bilər.

Ancaq kitabın oxunmamağının, yaxud da az oxunmasının, fikrimcə, başlıca səbəblərdən biri müəlliflə oxucu arasında ki intellektual səviyyənin bir-birini tamamlamamasından ırəli gəlir. Mən 44 ildir ki, orta və ali məktəbdə müəllim işləyirəm. Uzun illərin təcrübəsindən bilirəm ki, ən “ipə-sapa yatmayan” şagirdə, tələbəyə bilmədiy, eşitmədiyi məlumatları verəndə onlar müəllimə hörmətlə yanaşır, özlərini müəllimə “tabe edirlər”. Yoxsa, hər dəfə müəllim sinfə, auditoriyaya girəndə Əlişin nağılını danışanda onda, təbii ki, mizan-tərəzi itir.

Bugünkü oxucu nəinki dünənki, heç bir saat bundan qabaqki oxucu deyil. İndi zaman, həyat çox sürətlə dəyişir. İnformasiya bolluğu hər kəsi seçim qarşısında qoyur. Bəzən informasiya bolluğu xaos yaradır. Nəyin düz, nəyin yanlış olduğunu ayırd etmək çətinləşir. Sırr deyil ki, bu gün elə oxucular var ki, onlar tarixi, həyatın və zamanın gedişatını onlara həyat dərsi vermək istəyən yazıçı və şairdən heç də pis bilmirlər. Ona görə də indiki oxucunu ram etmək, onu öz sehrinə salıb inandırmaq heç də asan məsələ deyil. Etiraf edilməlidir ki, indi oxucu auditoriyasını tərbiyə edəcək barmaqla sayılacaq çox az qələm sahiblərimiz var ki, oxucusunu arxasınca apara bilər. Xəstə müalicəsi üçün yaxşı həkim soracağında olduğu kimi, özünün daxili aləmini daima narahat edən bir sıra sualların cavabını tapmaq üçün oxucu da yaxşı yazıçı, yaxşı şair soracağındadır. Belə olan halda bazar iqtisadiyyatı şəraitində yaşayan bugünkü oxucu istəyir ki, yaxşı “mal” alsın, o istəmir ki, həm pulu getsin, həm də vaxtı. Qaldı ki, internetin kitabı üstələməyinə, mən inanmıram ki, internet kitabı üstələsin, onu əvəz ed bilsin. Çünki kitab elə bir dəyərə malikdir ki, onun yerini heç bir şeylə doldurmaq olmaz. Unutmayaq ki, internetin də anası kitabdır.

– *Siz iki çağırış (2000, 2005) Naxçıvan MR Ali Məclisin deputatı olmusunuz. Deputatlıq illəri sizə nə verdi?*

– Deputat olmamışdan əvvəl bir alim və şair kimi mənə qələm adlı ilk mandatı İlahi verdi və bu mandat mənə iyirmi ildən sonra Naxçıvan MR Ali Məclisinin deputatlıq mandatını qazandırdı. Bilirsiniz ki, şairi, yazıçını İlahi, deputatı isə İlahi gücə, qüdrətə malik olan xalq seçir. Deputatlıq mənim həyatımda və yaradıcılığымda, hər şeydən əvvəl, həyatı, insanları, zamanın qarşıya qoyduğu problemləri daha yaxından

dərk etməyimdə, dərk edib nəticə çıxarmağımda mühüm rol oynadı.

– *Həm şair, həm də alim kimi gələcək planlarınız?*

– Bədii yaradıcılıq üçün elə bir planım yoxdur. Ancaq Naxçıvan Dövlət Universiteti Ədəbiyyat kafedasının dosenti kimi bir sıra elmi araşdırmaların var. Hazırda Əməkdar incəsənət xadimi, şair Hüseyn Razi (1924-1998) yardıncılığı ilə bağlı elmi-tədqiqat işi üzərində işləyirəm. Bir ali məktəb müəllimi kimi də yeni tədris ilinə bir para hazırlıq işləri ilə məşğulam.

Söhbətləşdi: M.Tahir

22.08.2017

ƏDƏBİ DÜŞÜNCƏLƏR: OXUCU MARAĞI

Bu günlərdə filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, şair Xanəli Kərimli ilə poeziyamızın problemləri barədə müsahibəni Ovqat.com-un oxucularına təqdim etmişdik. Həmin müsahibə elmi ictimaiyyətdə xeyli maraq doğurub. Bu münasibətlə saytımıza ünvanlanan bir məktubu oxucularımıza təqdim edirik.

Xanəli Kərimli öz poetik, elmi və publisistik fikirləri ilə ictimaiyyət nümayəndələrini düşündürən şairdir. Buna görə də çoxsaylı oxucuları kimi, onun yaradıcılığına müraciət edən ədəbiyyatşünaslar da daim özlərində onun poeziyasına müraciət etmək ehtiyacı duyurlar.

Şairin bu müsahibəsi də xalqımızın ən geniş təbəqələrində hər kəsin cəmiyyətlə münasibətdə hansı mövqedə dayandığını müəyyənləşdirmək baxımından əhəmiyyətli və aktualdır. İnsan və cəmiyyət münasibətləri, ədəbiyyata, söz sənətinə

yanaşma, müasir dövrdə oxucu problemi və s. barədə hər kəsi düşündürən şair öz həyat və yaradıcılığının ən mühüm məqamları ilə oxucuları ilə bölüşür. Bu kimi görüşlər hamı üçün, xüsusilə də gənc nəsil üçün faydalıdır.

Xanəli Kərimli yaradıcılığı haqqında ədəbiyyatşünaslarımızın ona həsr olunmuş, onun söz sənətinin ən müxtəlif cəhətlərinin araşdırılmasına cəhd olunmuş dəyərli araşdırmalarla daha ətraflı tanış olmaq mümkündür.

Şairin poetik dünyası bir oxucu kimi bizim də diqqət mərkəzimizdə olmuş, düşüncələrimizi “Zirvənin fəthi” (*«Постужение выси»*, Bakı, “Literaturnı Azərbaycan”, 2009, №12, s.102-108) və “Xanəli Kərimli poetikasının mənəvi-əxlaqi istiqaməti” (*«Морально-нравственная направленность поэтики Ханали Керимли»*, Sankt-Peterburq, *Elmi jurnal PYSIS*, 2016, № 2 (1), s. 75-87) adlı məqalələrdə rüsdilli oxucularla bölüşmüşük. Fikrimizcə, şairin söz səltənətini oxuculara sevdirən onun həyatdan gələn canlı və düşündürücü fəlsəfi lirikasıdır.

Xanəli Kərimliyə cansağlığı və yeni yaradıcılıq uğurları ilə:

Hüseyn ADIGÖZƏLOV,
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru
“Ovqat.az”, 18.09.201.

HƏYATIMDAN KÖÇƏN DOSTLAR

HALAL VƏ ƏXLAQLI YAŞAMAQ QƏHRƏMANLIĞI (Elmi-publisistik məqalə)

“Vicdan insan varlığının ictimai təbiətini hərəkətə gətirən duyğudur. İnsanın özü-özünü insanların gözü ilə görmək qabiliyyətidir. Başqa sözlə, sağlam ictimai rəyin şəxsiyyətdə fərdiləşmiş ifadəsidir. Öz vicdanının səsinə eşidən ictimaiyyətin, elin səsinə eşidir”.

Camal Mustafayev

O – Camal Mustafayev – Əməkdar elm xadimi, fəlsəfə elmləri doktoru, professor Camal Vəli oğlu Mustafayev Günəş qədər təmiz, ümmanlar qədər dərin düşüncəli, insanlıq dünyasında sahili görünməyən bir mənəviyyət adamı, mənəviyyət heykəli idi; bir az da daha dəqiq desək, insanlığın mənəviyyət məktəbi idi. *“Əxlaq dərsi vermək, ağıl öyrətmək görünməmiş hünər deyil. Ən çətini əxlaqa, həqiqətə uyğun yaşamaqdır”* fikirləri də Camal Mustafayevə məxsusdur. Tək bu fikirdə Camal müəllim insanlığın və yaşamağın bütün parametrlərini göstərmişdir.

Camal müəllimlə ilk tanışlığım 1984-cü ilin may ayında – günü yadımda deyil – oldu. Onda mən Şahbuz rayonunda fəaliyyət göstərən kənd orta texniki-peşə məktəbində dərs hissə müdiri işləməklə bərabər, həm də indiki anlamla desək, AMEA-nın Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutu Cənubi Azərbaycan Ədəbiyyatı Şöbəsinin dissertantı idim. Bakıya tez-tez gəlirdim və hər dəfə də böyük söz ustadı, xalqı-

mızın sevilən sənətkarı, müstəqil dövlətimizin ilk Xalq Şairi Məmməd Arazı ziyarət etməmiş rayona qayıtmazdım.

Onda Məmməd Araz “Azərbaycan təbiəti” jurnalının redaktoru idi və jurnalın redaksiyası da “Azərbaycan” (*Mətbuat rəspekti, 529-cu məhəllə*) nəşriyyatında, sağan 2-cı mərtəbənin girəcəyində yerləşirdi. Növbəti görüşlərimin birində redaksiyaya iki nəfər daxil oldu. Bu anda M.Araz mənə tərəf üzünü tutub, pıçıltıya bənzər bir səslə “*Camal Mustafayevdir, filosofdur*” – deyib ayağa qalxdı və Camal müəllimlə, yanındakı adamla (*təəssüflər olsun ki, o adamın kim olduğunu bilmədim*) çox səmimi, necə deyərlər, illərin sınıanılmış dostları kimi görüşdü. Mən o anda dərk elədim ki, öz milli poeziyası ilə bütöv Azərbaycanı ayağa qaldıran Məmməd Araz kimi, özü demişkən, “*hər adi ölçüyə, ülgüyə gəlməyən*” bir şair Camal Mustafayevin ayağına qalxırsa, demək, Camal Mustafayev şəxsiyyətdir.

Camal müəllim şən və həm də coşqun, şaqraq səsi ilə Məmməd Araza dedi:

– Şair, biz tərəflərdə (*qədim Borçalı ellərində – X.K.*) Sizin yaradıcılığınızı hamı sinə-dəftər bilir, Sizi çox sevirlər. Sizin qələminizdən çıxan hər bir şeir xalqımızın milli sərvətidir. Yazın, yaradın, Allah Sizə cansağlığı versin, qələminiz həmişə iti, sözünüz kəsərli olsun.

Camal müəllimin ürəkdən gələn və Borçalının havası, suyu qədər saf, təmiz olan, insanı duyğulandıran bu sözləri məni ilk baxışdan bu böyük insana, uca şəxsiyyətə bağladı, məndə ona qarşı bir vurğunluq hissi yaratdı. Camal müəllimil redaksiyada çox dayanmayıb çıxandan sonra Məmməd Araz dedi:

– Camal Mustafayev yaxşı filosof, mərd adamdır, riyadan, təmənnadan uzaq, sözünü məqamında şax deməyi bacaran kişidir.

Məmməd əmi ilə (*M.Araza hörmət əlaməti olaraq cavan qələm adamları “Məmməd əmi” də deyirdilər – X.K.*) görüşüb nəşriyyatın həyatına enəndə yenə də Camal müəllimlə rastlaşdım, xoş və ürəkdən gələn səmimi sözlərinə görə, M.Arazın milyonlarla oxucularından biri kimi Camal müəllimə minnətdalığımı bildirərək dedim ki, mən də Məmməd Araza bir şeir yazmışam. Camal müəllim o saat dedi:

– De görüm!..

Mən o vaxta qədər rayon qəzetində dərc edilmiş, insafən də, oxucu marağına səbəb olan “Toğluqayanın Məmməd Araza məktubu” şeirimdən birinci bəndi:

*Duman daşlarımdan uzaq düşübdü,
Heç bilinmir nə payızım, nə yazım.
Tale dizlərimi yaman bükübdü,
Niyə gəlməyirsən, Məmməd Arazım. —*

deyib əlavə etdim:

– Toğluqaya Şahbuz rayonunda qədim gələnyə malik olan möhtəşəm bir dağın adıdır. Məmməd Arazgilin kəndi Nursu da bu dağın yaxınlığında yerləşir. Məmməd Arazın uşaqlıq çağlarının oylaq yerləri Toğluqayanın ətəklərində keçdiyindən, o dağın dilindən Məmməd Araza yazılan şeirdir, daha doğrusu, poetik bir məktubdur.

Sözümü qurtaran kimi Camal müəllim şeirin ardını istədi. Mən şeiri axıra qədər deyəndən sonra üzünü mənə tutaraq dedi:

– Şair (*mənə ilk dəfə “şair” deyə müraciət edən də Camal müəllim oldu*), sən bu şeiri, mən deyərəm, ver “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetinə, yubanmadan, onlar dərc edərlər.

Mən şeiri Camal müəllimin zəngindən sonra səhərisi günü “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetinin məsul işçisinə təqdim etdim, ancaq nədənsə, qəzetdə dərc edilmədi... Buna baxmayaraq, şeir “Azərbaycan müəllimi” qəzetinin 1985-ci il 20 sentyabr tarixli sayında işıq üzü gördü və Məmməd Araz poeziyasının vurğunları çox az zamanda böyük oxucu auditoriyasının rəğbətini qazanan şeiri həmin ildə də, sərhədlərdən quş belə səkə bilmədiyi bir dövrdə, dost və qardaş Türkiyədə “Qardaş ədəbiyyatlar” dərgisində yayınladılar. Bu xəbər məndən çox hər bir vətən övladının uğuruna öz uğurlarıdan artıq sevinən Camal müəllimi fərəhləndirirdi. Çünki “Ədəbiyyat və incəsənət” qəzetinin Camal müəllimin xahişinə biganəliyi onda bir az mənəvi narahatlıq yaratmışdı...

İlk görüşdən sonra Camal müəllimlə şəxsi görüşüm illər sonra mümkün olsa da, amma hər əziz günlərdə, bayramlarda özümə həmişə mənəvi dayaq saydığım Camal müəlimə rayondan telefon açır, onu ürəkdən təbrik edirdim. İlk şeir kitablarım – “Ay işığında” (1998), “Anamdan məktub” (2001) işıq üzü görəndə ən çox sevinənlərdən biri Camal müəllim idi. Kitablarımı Camal müəllimə çatdırandan sonra o, kitabları zərgər diqqəti ilə oxuyaraq haqqımda “Şairə məktub” adlı çox dəyərli bir məqalə yazdı və bu məqaləni əməkdaşı olduğu Xəzər Universitetinin dərgisi “Xəzər-xəbər”də dərc etdirdi. Bu məqalə mənə yaradıcılıq ümidi Verdi, elmi-ədəbi mühitdə tanınmağıma şərait yaratdı. Yeri gəlmişkən, deyim ki, bu əvəzsiz fikir və düşüncə adamı böyüklük göstərərək, mənim kitablarımla bağlı dörd məqalə yazıb, dördü də zəngin düşüncənin, dərin elmi mühakimələrin məhsulu kimi qiymətli məxəzlərdir. Və həmin məqalələr bir sıra tanınmış imzaların məqaələri ilə yanaşı haqqımda nəşr edilən “**Xanəli Kərimli-55: Şairə məktub**” (2007), “**Xanəli Kərimli-60: Sözünl Əlincə qalası**” (2011) və

“Xanəli Kərimli-65: Bir ömrün işığı” (2016) kitablarında öz şərəfli yerini alıb.

Qədim Şərq, yunan və Avropa mədəniyyətinə, tarixinə və fəlsəfəsinə dərinlən yiyələnən Camal müəllim özlüyündə geniş elmi düşüncəyə, təfəkkürə malik olan bir fəlsəfə məktəbi idi. Onun 1999-cu ildə Xəzər Universitetinin nəşriyyatı tərəfindən işıq üzü görən “İdrakın şeiriyyəti” və 2013-cü ildə “Vətən” nəşriyyatında yayımlanan “Fəlsəfi-tarixi araşdırmalar” kitabları və yüzdən çox elmi məqalələri, tezisləri böyük bir erudisiyaya, təfəkkürə malik olan ağılın, düşüncənin və bənzərsiz bir idrakın məhsuludur. Camal müəllimin, xüsusilə, Zərdüştlük fəlsəfəsi ilə bağlı qələmə aldığı “Zərdüştlük Avropa fəlsəfəsində”, “Zərdüştçü yunan filosofu Heraklit”, “Zərdüştlüyün Demokritə təsiri”, “Heqelin əsərlərində zərdüştlük”, “Herderin zərdüştlüyə baxışları”, “Volterin Zərdüşt haqqında qeydləri”, “Tarixin fəlsəfəsi”ndə zərdüştlüyün şərhı”... və s. kimi ciddi fəlsəfi araşdırmaları qədim və zəngin ənənələri olan Azərbaycan fəlsəfi fikir tarixində müsbət bir haldır. Yaxud da, tədqiqatçı filosofun çağdaş ədəbi proslə bağlı vaxtaşırı qələmə aldığı bir sıra dəyərli məqalələri də ədəbi, elmi fikrin inkişafına əvəzsiz bir töhfədir.

...Camal müəllimlə mənim ikinci dəfə görüşüm onun böyüklüyü ilə 2001-ci ilin bir payızlı günündə Xəzər Universitetində oldu. Bu görüş həyatımın ən unudulmaz anlarından birinə çevrildi. Çünki bu görüşdə Camal müəllimin təşəbbüsü ilə universitetin rektoru, Azərbaycan elmi-ədəbi mühitinin də yaxşı tanıdığı bacarıqlı alim və təhsil təşkilatçısı, şair Hamlet İsxanlı və Xalq Şairi, insanlığın səmimiyyət duzu, mənəviyyət körpüsü olan həmişəyaşar sənətkarımız Zəlimxan Yaqub da iştirak edirdi. Biz o görüşdə avtoqrafla bir-birimizə kitablarımızı bağışladıq, o xoş anları yaşadan xatirə şəkilləri çəkirdik ki, həmin şəkillərdən nümunələr həm mənim

haqqımda olan yuxarıda adlarını çəkdiyim kitablara, həm də filologiya elmləri doktoru, professor Teymur Əhmədovun böyük zövqlə tərtibi və ciddi araşdırma işi olan “Azərbaycanın nəğməkar ürəyi” adlı ön sözü ilə işıq üzü görən “Zəlimxan Yaqub” (Bakı, 2012) foto-albom kitabına salınıblar.

Onu da qeyd edim ki, mən bu görüşdən qabaq Zəlimxan Yaqubla Naxçıvanda tanış olmuşdum. 2000-ci ildə Zəlimxanın Naxçıvanda dövlət tərəfindən keçirilən 50 illik təntənəli yubileyində məruzəçi kimi çıxış etmişdim. Bu görüşdə də o xoş, duyğusal anlar bir daha xatırlanmaqla bərabər, həm də, ümümiyyətlə, çağdaş dövr ədəbi proseslərdən də danışdıq.

2008-ci ilin yanvar ayının, səhv etmərəmsə, 28-də Bakıda Musiqili Komediya Teatrının binasında Camal müəllimin 80 illiyi ilə bağlı adına layiq çox möhtəşəm bir yubiley tədbiri keçirilirdi. Tədbirə Camal müəllimin şəxsi arzusu ilə mən də qatılmışdım. Azərbaycan elmi, ədəbi, ictimai mühitinin çox dəyərlili nümayəndələrinin iştirak etdiyi yubiley tədbirini Zəlimxan Yaqub aparırdı. Təbrik üçün mənə də söz verdilər. Çıxışım zamanı dedim ki, biz qəhrəmanlıq deyəndə, adətən, iki növ qəhrəmanlığı – müharibə və əmək qəhrəmanlarını nəzərdə tuturuq və həmişə də bu qəhrəmanlıqları tərənnüm və təbliğ edirik. Amma mənim nəzərimdə ən başlıca bir qəhrəmanlıq da var ki, biz o qəhrəmanlığı ya görmürük, ya da görmək istəmirik. Bu qəhrəmanlığın adı çoxlarına nəsb olmayan bütün ömrü boyu halal və əxlaqlı yaşamaq qəhrəmanlığıdır. Halal və əxlaqlı yaşamaqsa, cəhənnəm əzabı qədər məşəqqətli və dözülməzdir. İndi nə edək ki, cəhənnəm əzablarını çəkmədən də cənnətin qapılarını açmaq olmur. Camal Mustafayev bütün ömrü boyu halal və əxlaqlı yaşayan və cəhənnəm əzablarını görərək cənnətin qapılarını öz əməlləri ilə açan, qəhrəmanlardandır (*təəssüflər olsun ki, yubiley*

tədbiri "İctimai televiziya" da yayımlanmağa hazırlananda bu düşüncələrimi çıxışımdan çıxmışlar...).

Və mən sözümlə Camal müəllimə ünvanladığım "Zirvə ömrü" şeirimlə bitirdim ki, həmin şeiri də indi Camal müəllimin müqəddəs ruhunun ucalığına bağışladığım bu yazımın son duyğuları kimi onu qəlbən sevənlərin diqqətinə çatdırıram:

*İldırım yenə də zirvəni vurdu.
Çiçəyi çırtladı boz təpələrin.
Zirvə nə titrədi, nə də yıxıldı,
Heyrətin artırdı uca göylərin.*

*Ayaqlar altında qalan təpələr,
Qəzəbdən boğuldu, qəzəbdən yandı.
Zirvə kölgəsinə sığınsalar da,
Zirvəni əbədi qənimi sandı.*

*Təpələr arxadır biri-birinə.
Zirvələr tək- tənha, zirvələr yalqız.
Təpələr bölüşür dərdi-sərini,
Zirvələr içində çəkirlər yalnız...*

*Zirvəlik özü də bir faciədir,
Dolaşır başının üstə buludlar.
Ucalar ucanı sevməz dünyada,
Ucadan ucaya hər an qorxu var.*

*Olsa da nə qədər qara-qorxusu,
Zirvələr həmdənim, kəsindir mənim.
Min təpə ömürü yaşamaqdansa,
Bir zirvə ömürü bəsimdir mənim.*

Bu şeiri deyərkən son iki misrasını tədbirin ahənginə uyğun dəyişərək Camal müəllimə xitabən:

*Min təpə ömürü yaşamaqdansa,
Ay Camal müəllim!
Bir zirvə ömürü bəsindir sənini!!..-*

kimi bitirdim.

Şeir qurtaran kimi Camal müəllimin şərəfinə zal sürəkli, gurultulu alqışlara bələnəndə mən bir daha bu şəxsiyyətin simasında insanlığın, mənəviyyətin böyüklüyünü gördüm. Və bir daha dərk etdim ki, insan tutduğu “qondarma” vəzifəsindən asılı olmayaraq ləyaqət və şərəflə yaşayanda daha böyük, daha əzəmətli, daha əyilməz olur. Bütün ömrü boyu “balığı at dəryaya, balıq bimesə də, Xaliq biləcək” həyat kredosu ilə yaşayan, kimsəni mənəvi və maddi sıxıntıda qoymayan Camal müəllim əməlləri ilə o anda da daha böyük, daha əzəmətli, daha əyilməz idi.

Camal müəllimin bütün yaradıcılığı boyu tədqiqat işinin başlıca obyektini insanlıq fəlsəfəsi idi. İnsana ilahi varlığın təcəllası kimi baxan bu böyük filosof insan əməllərində daima bir işıq, aydınlıq, xeyirxahlıq axtarırdı. Ona görə də insan mənəviyyətinin dərinliyinə vara-vara insanlığın kamillik mərtəbəsinə yüksələn Camal müəllimin uca ləyaqətinə, mənəvi zənginliyinə, yenilməz şəxsiyyətinə əbədi hörmət və ehtiramın nəticəsi idi ki, qədim-qayım Borçalı elinin elmə, sənətə, maddi və mənəvi dünyamıza dərin qatlarla bağlı olan ziyalı oğulları on il bundan əvvəl milli yaddaşımızı qorumaq, onu daha da zənginləşdirmək naminə bir cəmiyyət yaratdılar və bu cəmiyyətə Camal Mustafayevin şərəfinə “Dədə Camal” adını verdlər. Cəmiyyət bu gün də xalqımızın maddi-mənəvi

dəyərlərinin qorunmasında və təbliğində öz şərəfli vəzifəsini yerinə yetirməkdədir.

Camal Mustafayev təkcə vətəni Azərbaycanda deyil, onun hüdudlarından çox-çox uzaqlarda da ciddi elm adamı və filosof kimi hörmət sahibi idi. 2010-cu ilin mart ayının 14-16-da Pakistanın paytaxtı İslamabadda keçirilən “Sufizm və din” adlı beynəlxalq elmi konfransda iştirak edən Tacikistan Elmlər Akademiyasının üç nəfər əməkdaşı biləndə ki, mən Azərbaycandan bu tədbirə qatılmışam, məndən Camal müəllimi soruşdular, yaxın dostlar kimi onu tanıyıb-tanımadığımı maraqlandılar. Onlardan biri (*yanılmıramsa adı-soyadı Karomatullo Olimov idi*), dedi ki, Camal müəllim mənim doktorluq işimin müdafiəsində birinci opponetim olub, o, Şərqi fəlsəfəsinin ustad araşdırıcısı, çox xeyirxah, alicənab kişidir. Və məndən xahiş etdilər ki, xoş sözlərini, salamlarını Camal müəllimə çatdırım. Mən Bakıya qayıdan kimi, Camal müəllimə telefon açıb tacik dostlarının salamlarını, ürəkdən gələn xoş sözlərini ona çatdırdım. Camal müəllim bu xəbərdən çox sevindi, çünki bu xəbər onun çoxsaylı xeyirxah, alicənab əməllərindən birinə verilən yüksək dəyər, yüksək qiymət idi. Onların hər üçünü də tanıyan Camal müəllim bir anlığa keçmiş xatirələrə qayıtdı və onlar haqqında ürəkdolusu danışdı.

Bütün ömrü boyu insana və insanlığa xeyirxah əməlləri ilə xidmət edən Camal müəllim çox səbirli, təmkinli, şükürlü Allah adamı idi. Ömrünün son beş ilini yataq xəstəsi olanda da Camal müəllim Haqqa bağlılığını, şükranlılığını bir an da olsa azaltmadı. Həyatda sağlığında necə məğrur, əyilməz idisə, sağalmaz xəstəlik qarşısında da son ana qədər əyilmədi, ucalığını, aliliyini qoruyub saxladı. Hər həftə zəngləşib hal-əhvalını soruşanda “*bu yazıya da şükür*” deyirdi. Və “*sənin səsinə eşidəndə, mənə yaşamaq həvəsi gəlir, indi dünyanın, in-*

sanlığın etibarını çox azalıb, mənə daha zəng vurub əhvalımla maraqlananlar tək-təkdir, demək olar ki, yoxdur”.

Mənsə vaxtilə yazdığım və Camal müəllimin də zamanında təqdir etdiyi iki misramı təskinlik üçün yendən ona xatırladıb dedim ki, ay Camal müəllim:

*Allah sevdiyinə baxış edər dərdi,
Ən çox sevdiyi də peğəmbərlərdi.*

Siz Allahın sevib-seçdiyi əziz bəndələrindənsiniz ki, o, Sizi həyatda hər cür imtahan etdiyi üçün və hər imtahandan da üzüağ, alnıaçıq çıxartdığı kimi, indi də dərdlə, xəstəliklə sınağa çəkir, inşallah, hər şey yaxşı olar, Allah böyükdür.

Əziz Camal Mustafayevi sevənlər, mən həmişə bu fikirdə olmuşam ki, zamanında dünyaya gələn böyük şəxsiyyətlər millətinə, qövmünə haqq yolunu göstərmək üçün göndərilmiş elçilərdir. Yazıqlar olsun ki, insanlıq insan fitrətindəki böyüklüyü, bir çox hallarda, zamanında dərk edib qiymətləndirə bilmir, yaxud da qiymətləndirmək istəmir... Camal müəllim təkcə müəllim, filosof deyildi, o, həm də, sözün böyük mənasında, ilahidən zamanında göndərilmiş təmiz insanlığın, saf mənəviyyatın, işıqlı əxlaqın və uca ləyaqətin elçisi, ölçüsü və əbədi yolçusu idi. Ona görə də onun ruhu həmişə diri, Xalqın və Xalığın yaddaşında yaşayan əbədi ruhdur.

P.S.Vəsiyyətinə görə doğulduğu Borçalı elinin Qarayazı rayonunun Kosalı kəndində doğmalarının yanında torpağa tapşırılan Camal müəllimin qırxına bir ay qalır, yanvarın 12-si qırxıdır. Əbədiyyətə qovuşmamışdan bir neçə gün əvvəl Camal müəllimin evindən mobil telefonuma zəng gəldi. Telefonu açdım.

Danışan Camal müəllimin min qayğısını, əzabını mərdənəliklə çəkən qızı idi:

– Xanəli müəllim, sizsiniz?!

– Bəli, mənəm.

– Mən Camal müəllimin qızıyam, atamın vəziyyəti ağırlaşmış, istəyir ki, sevdiklərinin, yaxınlarının son dəfə səsini eşitsin, telefonu qulağına tuturam, danışın...

Mən danışdım, ancaq bu qəfil xəbərin boğurduğu qəhərdən nə dəişdığımı, necə danışdığımı xatırlaya bilmirəm. Yadımda qalan yalnız Camal müəllimin isti, doğma səsi, bir də son nəfəsinin qırıq-qırıq akkordları oldu.

Allah rəhmət eləsin, ruhunu bağışlasın!..

“Kredo” qəzeti,

26.02.2018.

SƏN BİR DAĞ ÇAYI İDİN...

Sən bir dağ çayı idin, Sabir Bəşirov! Sahillərin gül-çiçək, ən dərin qatların da görünürdü aynatək!

Səninlə və dostumuz Nəriman Əbdürrəhmanlı ilə məni nəsrimizin *“bir udum dağ havası”* olan dostumuz Əlabbas tanış etmişdi – düz on iki il bundan əvvəl.

Və bu on iki il içərisində bizim hər bayramlarda, əlamətdar günlərdə telefon təbriklərimizi nəzərə almasaq, təkcə bir dəfə yenə də hamımıza ana kimi geniş qucağını və ürəyini açan doğma Bakımızda görüşdük – Nərimanla birgə – il yarım bundan qabaq. Çünki Sən Yardımlının ucqar dağ kəndi Peştəsərdə, mən də Naxçıvanda yaşayırdıq.

Sən Bakıda olanda mən, mən Bakıda olanda da Sən olurdun. Ancaq vədələşmişdik ki, bu ilin – 2018-ci ilin avqustunun

sonunda da dostlarla birlikdə yenə də Bakıda görüşək. Amma Sənin dogma övladının toyu ilə bağlı olaraq vədələşməyimiz gerçəkləşmədi. Bu da fələyin qisməti imiş. Biz yenə də telefon dalğalarında “*görüştük*”, Sənin ata sevincinə, fərəhinə uzaqdan-uzağa olsa da bir dostun, əməl qardaşın kimi şərik çıxdıq...Və nəhayət, sentyabr ayının 20-də Sənin qəfildən, kimsənin, heç özünün də, doğmalarının da gözləmədiyi halda öz əlinlə əbədiyyət qapısını açaraq bu astartı üzündən baha dünyaya xəbərsiz-ətərsiz əlvida demək səssizliyini mənə Nərimanın heç vaxt yaddaşımdan silinməyən, qulağımdan getməyən dərin hüznü, yaşlı səbindən eşitdim. Və o andaca Sənin ölümündən iki ay əvvəl yazdığım “Tanrı müjdəsi”adlı şeirimdən bir parça yadıma düşdü. “Kredo” qəzeti səhifələrində (14.06.2018) dostumuz və dəyərli qələmdaş qardaşımız Əlirza Xələflinin ürək açıqlığı və səxavəti ilə mənə ayırdığı bir səhifəlikdə bu şeir də özünə yer tapmışdır. İşə bax ki, bu şeirləri Sən oxuyandan sonra mənə telefon açdın və daha çox “Tanrı müjdəsi” şeiri haqqında düşüncələrini bölüştün: bilmirəm, bu təsadüf idi, yoxsa Tanrı xəbərdarlığı!..

*...Dostlar durna qatarıtək
verib qanad-qanada,
üzləri sulu ikən
köçdülər bu dünyadan.
Bu qəfil köç karvanyıyla
mat qoydu bəndəsini
əzəmətli yaradan.
Rəsul Rza demişkən:
“Su oymuş qaya kimi
uçulur dörd bir yanım”,
Onunçün də qaynamır
dünyaya daha qanım...*

Əzizim Sabir,son dörd ildə dünyasını vaxtsız-vədəsiz dəyişən Sənin kimi əvəzsiz, özlərindən sonra yerləri mənimçün həmişəlik boş qalan AMEA-nın müxbir üzvü, tanınmış dilçi alim Adil Bağirovun, professor, dilçi alim Sevindik Vəliyevin, dilçi alim, professor, həm də bir neçə şeir kitabının müəllifi Elbəyi Maqsudovun, tarixçi alim, professor Həməzə Cəfərovun, tarixçi alim, tanınmış şair Vaqif Məmmədovun, gözəl yazıçı, tanınmış folklor tədqiqatçısı, fəlsəfə doktoru Rafiq Babyevin...bir-birinin ardınca qəfil ölümləri bu şeiri mənə yazdıranda mən heç bilməz idim ki, bu tezlikdə bu şeirdə sənin də xatirə payın olacaq. Çünki hər dəfə sənin bayramlarını təbrik edəndə deyirdin: *“Çox demirəm, Allah sənə iyirmi il ömür versin, beləcə zəng vurub məni təbrik edəsən”*. Və hər dəfə də keyfini, əhvalını xəbər alanda *“pis demək olmaz”* deyərək bizləri təskinlədirdin. Sən saydığını say, gör fələk nə sayırmış, qardaşım...

Sən böyük ürək sahibiydin, əziz qələmdaş dostum. Biz birbirimizi şəxsən tanımaya-tanımaya, imzan müstəsna olmaqla, Sən mənim “Bu da bir nağıldı...”şeir kitabım haqqında “Bu dünya başdan-başa özü boyda kədərdir...” adlı dəyərli bir məqalə yazdın və bu məqaləni“Vətəndaş həmrəyliyi” qəzetinin 26-29 noyabr 2006-cı il tarixli sayında dərc elətdirdin. Mən bu gün də “Vətəndaş həmrəyliyi” qəzetinə minnətdaram ki, qəzet elə Sənin məqalənin ardınca 55 illik yaşımı təbrik edərək yazırdı: *“Yaxın günlərdə Naxçıvanda yaşayan dəyərli ziyalımız,gözəl alim və şair Xanəli Kərimlinin 55 yaşı tamam olur. “Vətəndaş həmrəyliyi” qəzeti olaraq Xanəli müəllimi təbrik edir, ona cansağlığı və yaradıcılıq uğurları diləyirik. Yubiliyarın qələm dostları Əlabbas, Nəriman Əbdürrəhmanlı da bu təbrikə qoşulur.”*

Sən bu alicənablığının təzahüru kimi sonralar 60 illiyimlə bağlı “Xanəli Kərimli: Bir ömrün nağılı” adlı monoqrafiya ya-

zıb 2011-ci ildə “Qnun” nəşriyyatında nəşr etdirdin ki, bu kitabın da “*Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndələrinin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş 15 kitabından*” biri kimi təkcə Sənin yaradıcılığında deyil, həm də çağdaş elmi-ədəbi mühitdə öz layiqli yerini tutdu. Sənin böyük zəhmət bahasına araya-ərsəyə gətirdiyin və ciddi araşdırma işi olan “60-cı illər nəsrinin etik problemləri” (2006) kitabınsa illərdir ki, bu sahənin tədqiqatçıları üçün dəyərli qaynaq rolunu oynamışdır.

Əzizim Sabir, Sənin Beynəlxalq Rəsul Rza mükafatçısı kimi də elmi-ədəbi mühütimizdə öz yerin, öz imzan, öz sözün vardır.

...Qardaşım Sabir, bu sətirlərin müəllifi vaxtilə yazmışdı ki:

*Ölüm də həyatın başqa adıdır,
Allahın insana mkafatıdır.*

Təbii ki, bu “*mükafat*” bir az tez, bir az gec ulu Tanrıdan hamımıza nəsib olan bir “*mükafatdır*”. Çünki gələcək qonağın getməyi də var – vaxtli, vaxtsız... Bir də ki, Allah dediyimiz o uca qüdrət heç vaxt istəmir ki, sevdiyi bəndəsi günahlarla dolu bu Yer üzündə günah əhli olub onun müqəddəs, pak dərgahına qayıtsın. Biz yaradılanlar Yaradandan çox bilmir ki... Verən də Odur, alan da...

Sən Allahın mələküzlü bəndəsi idin ki, Sabir, Sənə doğulub boya-başa çatdığın doğma Vətəninə qəbir qismət oldu... Bu xoşbəxtlik “*özünü özündə itirən dünyamızda*” (M.Araz) hər Vətən oğluna nəsib olmur, qardaşım...

...Sənin bizlər üçün də xəbərdarlıq olan qəfil ölüm xəbərinin acı kədərindən doğan aşağıdakı misraları son təsəlli

və son əlac kimi Sənə ünvanladım. Bilmirəm, narahat ruhumuz bununla təskinlik tapacaq, ya yox:

*...Bir dağ çayı idin,qardaş!..
Səni məhbəs kimi sıxan
qayalarla,sərt dağlarla
vuruşaraq,döyüşərək
durulurdun,saflaşırdın
yavaş-yavaş.
Bilirdin ki,yaşamağın,
vuruşmağın,döyüşməyin
hədər deyil,
Bilirdin ki,vuruşlarda,
döyüslərdə
hərdən məğlub olmağın da
kədər deyil.
İstəmərdin çoxları tək
dəryalara,ümmanlara
qovuşasan,
istəmərdin!..
İstəyirdin öz adınla,
ünvanınla keçmişini,
bu gününü,sabahını qoruyaraq
tarix boyu alnıaçıq,
qəlbitəməz yaşayasan.
Çox görmüşdün,
azman-azman dağ çayları
ümmanlara,dəryalara
qovuşanda ölüb gedib,
Böyük-böyük arzuların,
amalların ölümləri
bölüb gedib.*

*Qalmayıbdı nə adları, nə sanları,
silinibdi ünvanları.
Minillik bir ölü kimi
unudulub olanları...
Sənsə axıb çağlayırdın
öz arzunla, öz yolunla
qadağalar sədlərini yara-yara
ışığı verdin, həyat verdin
neçə-neçə aydınlara--
nurlu, aydın sabahlara!...*

...Mən Sənin elmi yardıqlığından, pedaqoji fəaliyyətindən danışmadım. Bu, başqa bir mətləbin, başqa bir ovqatın söhbətidir. Ancaq Sən əzəli və əbədi bir İNSANLIQ mövzusu kimi həmişə, hər zaman mənim və dostların üçün dirisən, əzizim Sabir. Ona görə də bizi Allahın əmri ilə müvəqqəti bir zaman kəsiyi ayırsa da, Sənə “ƏLVİDA” demirəm, ”GƏLƏN GÖRÜŞLƏRƏ QƏDƏR” deyirəm!..

Allah Səni və bizləri öz uca mərhəmətinə bağışlasın!!.

*“Ovqat.az”,
15.10.2018.*

TƏK NİSGİLLİ OLACAQSAN ELBƏYİNİN SORAĞINDA

Əziz Elbəyisevərlər! Məqalə üçün başlıq seçdiyim bu yangılı misralar alim və şair qardaşım Elbəyinin bu sətirlərin müəllifinin əlli illiyi münasibəti ilə yazdığı “Bütövlük sora-

ğında” adlı şeirindəndir ki, bu şeiri bütünlükdə sizə təqdim edəcəyəm.

...Dünyasını vaxtsız dəyişən dostlar haqqında yazmaq istəyəndə, etiraf edirəm ki, nədən, hardan başlayacağım mənə çətin və həm də əzablı gəlir. Baxmayaraq ki, artıq mən taleyin hökmü ilə bərişaraq bu niskilli, əzablı xatirələrlə dolu epistolıyər üslublu bir janrda yazmağa “*alışmışam*”, ancaq hər hansı bir itkinin, xüsusilə də dost itkisinin ağrısı, əzabı yenə də mənim üçün, M.Araz demışkən, “*çiyinlərdən çətin yenən bir yük olur*”... Bu yükü də qəbir evinə qədər daşımaqsa olub-qalan ömrünü yeyib tökür...

Pedaqoji elmlər üzrə elmlər doktoru, professor Elbəyi Sadıq oğlu Maqsudovun haqq dünyasına qovuşmasından altı ay keçir. Bu altı ay mənimçün bəlkə də altı dəqiqəlik, altı saniyəlik bir zaman kəsiyidir. Hər dəfə illərlə birlikdə işlədiyimiz Naxçıvan Dövlət Univeristetinə işə gedərkən elə bilirəm ki, hansısa bir döngədə, hansısa bir auditoriyada, ya bir elmi tədbirdə onunla qarşılaşacaq, yenə də “*atmacalı*”, şirin, ürəkəçən zarafatlarımız başlayacaq. Ancaq min təəssüf ki, bu “*elə gəlmələr*” indi mənim və Elbəyisevərlər üçün əlcatmaz, ünyetməz, sonu görünməyən intəhasız xəyaldır.

Mən Elbəyinin bacarıqlı, yenilikçi müəllim, bir qələm adamı kimi imzasını mətbuatdan yola saldıığımız əsrin 80-ci illərindən tanısam da, izləsəm də onunla şəxsi tanışlığımız 90-

cı illərin əvvəllərində, bir az da dəqiq desək, 1991-ci ilin noyabr günlərinin birində başladı. Onda mən Naxçıvan Dövlət Universitetinin ilk mətbu orqanı olan “Fikir” qəzeinin redaktoru idim (1991-1996) və qəzetin birinci nömrəsi də həmin ilin oktyabrın 15-də işıq üzü görmüşdür. Etiraf edirəm ki, qəzetin birinci nömrəsinin işıq üzü görməsi nəinki universitetin o vaxtkı əsl ziyalılarının (*qəzetin ilk 2 və son saylarını axıra qədər qarın ağrısı ilə qarşılayan və özlərini zamanın “patriotları” kimi gözə soxub lili suda balıq tutmaq sevdasıyla yaşayan, ancaq tez bir zamanda maskaları yırtılıb əsl dəyərlərini alan “alim”lər də oldu*), eləcə də muxtar respublikanın və muxtar respublikadan kənar da – ümumazərbaycan miqyasında da böyük əks-səda doğurdu (*bu faktın reallığını bilmək üçün qəzetin bir neçə nömrəsində ardıcıl dərc edilən akademiklərin, elm və sənət admlarının, universitet məzunlarının təbrik teleqramlarına baxa bilərlər*). Elbəyini də məndən qabaq dost və ixtisas yoldaşı, bu gün elm aləmində özünəməxsus adı, ünvanı olan filologiya elmləri üzrə elmlər doktoru, professor Akif İmanlı ilə birgə qəzetin redaksiyasına gətirən “Fikir” qəzetinin doğurduğu əks-səda idi. İlk tanışlığımız elə zarafatla da başladı. Çünki onun səmimiyyəti, istiqanlılığı bu xoş ovqatı yaratdı. O vaxt Elbəyi müəllim orta məktəbdə çalışsa da, universitet mühitində də tanınır və sayğı ilə qarşılanırdı. Sonralar mən bildim ki, universitet rəhbərliyi tərəfindən (*onda universitetin rektoru, dəyərli ziyalı, ləyaqətli və alicənab insan, kimya elmləri doktoru, professor Qasım Hüseynov idi*). Elbəyiyə olan inam və ehtibara görə onu Pedaqoji fakültədə aparılan Dövlət İmtahan Komissiyasının sədri də təyin etmişdir. Elbəyi müəllimlə ilk görüşümüz sonra əbədi dostluğa, ailəvi doğmalığa çevrildi.

Bu görüşdən sonra çox çəkmədi ki, universitetdə Elmi Şura katibliyi vəzifəsi boşaldı və Elbəyi müəllim 1994-cü ildə orta məktəbdən universitet Elmi Şurasının katibi vəzifəsinə dəvət olundu və bununla da taleyini universitet həyatı ilə bağladı. O, universitetə bir fəlsəfə doktoru kimi gəldi və elmlər doktoru, professor səviyyəsinə qədər yüksəldi və uzun müddət universitetin aparıcı kafedralarından biri olan Fənlərin tədrisi kafedrasına bacarıqla rəhbərlik etdi. Daima elmi axtarışlarda olan, hər gün bir elmi yeniliyin ovqatı ilə köklənən Elbəyi müəllim 1992-ci ildə “Azərbaycan dili dərslərində fənlərarası əlaqədən (*rus dili fənni ilə*) istifadənin imkanları və səmərəliliyi” mövzusunda namizədlik, 2008-ci ildə isə “Azərbaycan və türk dilinin müqayisəli tədrisinin tələbələrin linqvistik təfəkkürünün inkişaf etdirilməsinə təsiri” mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə edərək Pedaqoji elmlər namizədi və pedaqoji elmlər doktoru alimlik dərəcələri almışdır. Ayrı-ayrı vaxtlarda Azərbaycan elmini Pakistanda, Türkiyədə, İranda, Rusiyada keçirilən beynəlxalq elmi konfrans və simpoziumlarda ləyaqətlə təmsil edən E.Maqsudov yüzə yaxın elmi məqalənin, “Ana dili dərslərində dillərarası əlaqələrdən istifadənin ümumi məsələləri”, ”XXI əsrin öyrənciləri üçün Azərbaycan dili və ədəbiyyatdan testlər”, “Azərbaycanca–Türkcə, Türkcə–Azərbaycanca qarşılıqlı dilçilik lüğəti”, ”Dillərarası əlaqə təliminin metodikası”, “Dillərin müqayisəli tədrisi: imkanlar və vasitələr”, “Azərbaycan dilinin Türkiyə türkcəsi ilə əlaqəli tədrisi üçün çalışmaları”, ”Azərbaycan dilini tədqiqi və tədrisi məsələləri” kimi elmi metodiki, “Ürək bir dünyadır”, “Sözlər də insan kimidir”, “Poetik türkəçarələr”, “Təmsillər” və s. adlı bədii kitabların müəllifidir. “SSRİ Təhsil Nazirli-

yi və Elmlər Akademiyasının, Türkiyə Cumhuriyyəti Kültür Bakanlığının, Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin, pedaqoji cəmiyyətlərin müxtəlif Fəxri fərmanlarını alan” (faktlar “Ovqat.com” internet saytına 28.05.2018-ci ildə yerləşdirilmiş “Professor Elbəyi Maqsudov vəfat etmişdir” xəbər-materialından alınıb) Elbəyi müəllim Azərbaycanın Əməkdar müəllimi, elm adamları içərisində Naxçıvan Muxtar Respublikasının ilk Dövlət mükafatçısı idi.

Gözəl və ləyaqətli ailə başçısı, dost üçün ürəyi də süfrəsi qədər hər zaman açıq və geniş olan bu unudulmaz insan təkcə elm admı deyildi, o, həm də yuxarıda adlarını çəkdiyim bir neçə poetik kitabların müəllifi idi. Onun şeirlərinə bir sıra mahnılar bəstələmişdir və inanırıq ki, bundan sonra da bəstəkarlarımız tərəfindən bu xeyirxah iş milli mədəniyyətimiz və incəsənətimizin daha da zənginləşməsi naminə inkişaf etdiriləcəkdir.

Əziz Elbəyisevərlər, bu kiçik yazımın əvvəlində Sizlərə vəd etmişəm ki, Azərbaycan Yazıçılar və Jurnalistlər Birliyinin üzvü Elbəyi müəllimin mənim 50-illik yubiley tədbirim üçün yazdığı və tədbir iştirakçıları tərəfindən alqışlarla qarşılanan (tədbirin video yazısı arxivimdədir) “Bütövlük so-raqında” şeirini Sizlərə təqdim edəcəyəm. Vədimə əməl edərək şeiri Sizlərə təqdim etməkələ bu əziz dostumun, elm və qələmdaş qardaşımın müqəddəs ruhunu və Sizləri Allaha əmanət edirəm.

***“Vətəni bütöv olanın ürəyi də bütövdür”
misralarının müəllifi Xanəli Kərimliyə***

*Körpə maral bağıryanar
Ovçu görsə yarağında.
Biz də sözlə alışırıq
Şeir,sənət ocağında.*

*Çox düşərək bərkə-boşa,
Əlli ili vurdun başa,
Bundan sonra, qardaş, yaşa
Yeni əlli marağında.*

*Zülmət görüb nə yol azdın,
Nə kimsəyə quyu qazdın,
İki gözəl əsər yazdın
Ürəyinin çırağında.*

*Qəriblikdə daş da solur,
Ana,bacı saç da yolur.
Kəsilməyə baş da olur,
Bütöv Vətən sorağında.*

*Gün gələr ki, ta yanmırıq,
Ayrılığı heç anmırıq,
Təbriz üçün boylanmırıq
Bir də Araz qırağında.*

*Onda bütöv olacaqsan,
Sevincindən dolacaqsan,
Tək niskilli qalacaqsan
Elbəyinin sorağında.*

ELBƏYİ MAQSUDOV
“Ovqat.az”,
20.11.2018

SƏN VƏTƏNƏ QOVUŞDUN, VƏTƏN DƏ SƏNƏ...

Onun ölümü qəfil və gözlənilməz oldu. Bəlkə də, bu qəfil və gözlənilməzlik hamıdan çox onun özünə də qəribə gəlmişdi. 2020-ci il noyabr ayının 11-də onunla zəngləşdim. Bir az soyuqlmuşam dedi, inşallah, sabahda-zadda görüşərik. Sağollaşıb, telefonu bağladım. Səhərisi gün auditoriyada dərstdə idim, dostlardan biri mənə telefon açıb həyəcalı və yorğun səslə: *“Hüseyn Adıgözəlovdan bir xəbər eşitməmişən”* – deyə soruşdu. Mənim bu gözlənilməz sualdan bir anlığa susduğumu görən dostum əlavə etdi ki, onunla bir maraqlan, nəsə yaxşı şey eşitməmişəm. Mən auditoriyada tələbələrədən üzr istəyib Hüseyn müəllimə zəng vurdum. Mobil telefon nə qədər çağırırsa da, cavab gəlmədi... Az keçmədi, mənə məlum oldu ki, artıq illərin dostu, səmimi insan, ləyaqətli və ciddi tədqiqatçı alim, Naxçıvan Dövlət Univesiteti “Rus və şərqi dilləri” kafedrasının müdiri, dosent Hüseyn Vəliyulla oğlu Adıgözəlov bir anın içində ürək tutmasından dünyasını dəyişib, hətta doğulduğu Babək rayonunun Sirab kəndində doğmalarının yanında canından artıq sevdiyi Vətən torpağının bir qarışında da dəfn də olunub... Allah rəhmət eləsin!..

Əziz məslək və qələmdaşlarım, mənim üçün həmişə doğma və unudulmaz dost, əvəzsiz Vətən sevdalısı olan Hüseyn müəllim haqqında yazdığım bu yazını belə kədərli notlarla başlamağım təsadüfi deyil. Ölüm haqdır, Aşırıq Alı demişkən, *“çıxmaq olmaz əmrədən”*. Bir gün gələn bir gün də gedəcək, şahdan gədəyə hamımızın son qisməti qara torpaqdır (*əgər o da nəsib olsa*). Amma məni düşündürən odur ki, bu vaxtsız, qəfil ölümlər üçün biz heç birimiz özümüzü günahkar saymırıq. Bu gün insanları-dostları, qardaşları, anaları, ataları və ən doğmaları vaxtsız öldürən başlıca səbəblərdən biri və

bəlkə də birincisi biri-birimizə olan laqeydliyin, biganəliyin itəzahürü olan tənhalıqdır. İndi, gəlin etraf edək ki, Məmməd Araz demişkən, *“insandan insana körpümüz sınıb”*, insanlıq içində tüğyan edən quru mənəmlik, lovğalıq, ucuz dəb-dəbə və *“şöhrət”* azarı qardaşı da qardaşa soyuq edibdi. İnsan ən doğmasına belə ürəyini qurd kimi didib-parçalayan ən ciddi narahatlığını açma bilmir, elə bil qorxur, çəkinir, yaxud da özünü alçaldılmış, təhqir olumuş kimi sanır. Bu da bizə *“yüksək intellektli”* əsrimizin bağışladığı çarəsizlik, sağalmazlıq sindromudur...

Dünyasını 60 yaşın tamamında dəyişən, rus dili və ədəbiyyatı ixtisasına yiyələnən Hüseyn Adıgözəlov çox erkən yaşlarında həyatın qaynarlığında bərkimişdi. O, ötən əsrin 80-ci illərindən başlayaraq bir sıra məsul vəzifələrdə, partiya-sovet orqanlarında işləmiş, milli düşüncəli, Vətəninə, millətində bağlı sözü bütöv, ləyaqəti uca olan Vətən oğlu idi. Geniş mütaliəsi və həssas dünyagörüşə malik bir insan idi Hüseyn müəllim. Elə buna görə də onun namizədlik işi kimi nəşr etdirdiyi *“Летопись литературных судеб: Отражение проблемы азербайджанско-русских литературных связей в журнале “Литературный Азербайджан” (1931-2010 гг.) (Баку-Мутарджим-2012)* və *«Библиография журнала “Литературный Азербайджан” по русско-азербайджанским литературным связям и вопросам развития Азербайджанской литературы (1931-2007гг.) (Баку-Мутарджим-2008)* kimi ciddi elmi əhəmiyyət kəsb edən araşdırmaları tədqiqatçıların stolüstü kitablarıdır. Hələ onun neçə-neçə çap olunmamış dərsləkləri, dərslər vəsaitləri, fənn proqramları bir yana dursun. Ayrı-ayrı vaxtlarda erməni vandalizmi ilə, milli tarixi gerçəkliklərimizlə bağlı yazıb həm Vətənimizin rəsmi mətbuatında, həm də Vətənimizdən uzaqlarda – Moskva-da, Penzada, Sank-Peterburqda... mötəbər jurnal və dərgilərdə

dərc etdirdiyi tarixi axtarışlarla zəngin olan elmi məqalələri bir vətəndaş yangısı, vətəndaş qeyrəti ilə arıya-ərsəyə gələn məqalələr idi.

Xüsusilə, Naxçıvan Dövlət Universiteti ilə Penza Dövlət Universiteti arasında yaradılmış işgüzar əlaqələrin inkişafında Hüseyn müəllimin də kifayət qədər əməyi və rolu olmuşdur. Elə ayrı-ayrı vaxtlarda Penzada M.Y.Lermontovla, pus dili və ədəbiyyatının problemləri ilə bağlı keçirilən beynəlxalq səviyyəli elmi konfrans və simpoziumlarda Hüseyn müəllimin təkcə çalışdığı universiteti yox, bütövlükdə Azərbaycan elmi düşüncəsini ləyaqətlə təmsil etməsi onun elmi potensialının, eru-dusiyasının anlaşılın səviyyəsi idi.

Hüseyn müəllim ziyalı ailəsində doğulmuş, ziyalı düşüncəsinə, yüksək ziyalı əxlaqına malik hala və əqidəli bir insan idi. Yediyi çörəyə heç vaxt dönük çıxmayan, tutduğu vəzifəyə, ictimai məqama vicdanla yanaşan mənəviyyat adamı idi. Onun bir kafedra müdiri kimi, ən başlıcası isə, öz ixtisasını dərinləndirən bilən mütəxəssis kimi işlədiyi “Xarici dillər” fakültəsində Xalq yazıcısı, görkəmli ictimai xadim Mirzə İbrahimovla, rus nəsrinin Homeri sayılan L.N.Tolstoyla, qüdrətli şair və nasir M.Y.Lermontovla bağlı tələbələrini ilə birgə keçirdiyi tədbirlər indi də şirin bir xatirə kimi yaddaşlarda yaşayır.

Qeyd etdiyimiz kimi, onun namizədlik işi “Литературный Азербайджан” jurnalının nəşri və fəaliyyəti ilə bağlı idi. İş başa çatdırandan sonra işin müzakirəsi, müdafiəsi zamanı, hamımızın həyatında olduğu kimi, bəzi xırda-para “*maneərlər*” rastlaşsa da, həmişə haqqın tərəfində dayanan, istedadı və sağlam elmi düşüncənin əvəzsiz hamisi olan universitetin ovaxtkı rektoru, akademik İsa Həbibbəylinin yüksək qayğısı ilə hər

şey uğurla başa çatdıran Hüseyn Adıgözəlov həm də yaxşı tərcüməçi idi. Onun rus dilinə tərcümə etdiyi materiallar dünyaya arenasına çıxan ən mötəbər jurnallarda belə özünə yer tapırdı. Buna görə də onun imzası etibarlı imzalar sırasında idi.

Yaxşı və etibarlı dost, ləyaqətli və nüfuzlu ata, istiqanlı qardaş... olan Hüseyn müəllimin qəfil ölümü onu sevənləri vaxtsız sarsıtsa da, bir təsəllimiz var ki, o, yaşadığı ömrü xalqına, Vətəninə, millətinə layiq olan şərəfli bir ömür kimi başa vurdu. Elə buna görə də qələmdaş dostumuz, Azərbaycanın Əməkdar mədəniyyət işçisi Rövşən Hüseynov bu əvəzsiz və unudulmaz dostumuzun əbədi yaşarlılığını “Sən yaşayacaqsan” adlı şeirində poetik dillə bir daha təsdiqləyir:

*Nə yaman olurmuş ölüm xəbəri,
Acı göz yaşlarım gözümdə donub.
İstədim oxşayam sözlə ruhunu,
Gördüm ki, qələmdə sözüüm də donub.*

*Dostların dayanıb məzarın üstə,
Ürəklər danışır, dodaqlar susur.
Sən haqq dünyasından baxırsan bizə,
Deyirsən: “Dünyanın vəfası budur.”*

*Xəyalən dönmürəm ötən günlərə,
Hər gözəl guşədə ocaq çatardıq.
Üst-üstə yığardıq xatirələri,
Deyərdik: “Fələkdən bir gün qopardıq”.*

*Birlikdə gəzərdik çəməni, düzü,
Güllərdən alardıq Vətən ətrini.
Sərin bulaqların suyun içərdik,
Toplardıq dağların naz-nemətini.*

*Elmin, mərifətin bağbanı idin,
Bağında söz əkər, söz becərərdin.
Xalqına gərəkli bir övlad idin,
Yolunda canını qurban verərdin.*

*Yazdığın əsərlər, tərcümələrin
Kitab rəfimizdə yadigar qalıb.
Sənin insanlığın, sənin dostluğun
Könül dünyamızda dərin iz salıb.*

*Bu iz yaşadacaq səni həyatda.
Xatırlanacaqsan, neçə ki, varıq.
Keçdiyin şərəfli həyat yolunu
Heç zaman, heç zaman biz unutmarıq!..*

12 noyabr 2020.

Boş və yorğun-arğın vaxtımızda zəngləşib “*başmaq seyri*”-nə çıxardıq. Hər gəzinti-mizdə söhbət yalnız məişət qayğılarımızdan deyil, daha çox gündəlik elmi-ədəbi mühittdən gedərdi. Aydın düşüncə tərz, özünəməxsus fikir və mövqeyi vardı. Xüsusilə ayrı-ayrı vaxtlarda Nizami əsərlərinin rus dilinə tərcüməsi sahəsindəki ciddi qüsurlardan faktlarla danışdı və bu barədə ayrıca məqalə yazmağı da planlaşdırmışdı. Nəsimi əsərlərinin rus dilinə tərcüməsi ilə bağlı yazıb “Литературный Азербайджан” jurnalında dərc etdirdiyi məqalə faktların zənginliyi, elmi araşdırmanın professionallığı baxımından ədəbi, elmi ictimaiyyətin diqqət mərkəzinə çevrildi...

Müdrüklərdən biri deyir ki, o adam xoşbəxtidir ki, özündən sonra üç şeyi əmanət qoyub gedir. Və bu üç şey o kəsə əbədi yaşarlıq haqqı verir: yaxşı övlad, yaxşı əməl, yaxşı əsər. Hüseyn Adıgözəlova Allah bu lütfünü əsirgəmədi..

Hüseyn müəllimin unudulmaz mənəvi xatirələri ilə yanaşı, dostumuz Rövşənin dediyi kimi *“kitab rəfimizdə yadigar qalan”* yuxarıda adlarını çəkdiyim kitabları da bu gün canlı bir abidə kimi əbədi yaşarlıq haqqı qazanıb. Bütün dostları kimi mənə də ürəkdolusu hədiyyə etdiyi o kitablara yazdığı aftoqraflardan da aydın olur ki, Hüseyn müəllim təmiz və isti bir ürəyin sahibi idi:

“Xeyirxah insan, gözəl ziyalı Xanəli müəllimə xoş arzularla. 10.03.09.” (Bibliografiya kitabı – red); “Əqidəsinə və məsləkinə hər zaman hörmət bəslədiyim şair dostum və qardaşım Xanəli Kərimliyə hörmət və ehtiramla 15.10.2012. (“Salnamə...” kitabı – red.).

Əziz qardaşım, dostum, sirdaşım Hüseyn müəllim!.. Vətəninini, xalqını canından artıq sevənlər üçün türk şair Namiq Kamal demişkən, *”torpağın üstü də, altı da Vətəndir”*.

*Sən ey Vətəndən Vətənə köçən qardaşım:
Sən Vətənə qovuşdun,
Vətən də sənə-
canla qan kimi.
Səni Vətəndən,
Vətəni səndən
kimsə ayıra bilməz
dinlə Quran kimi...*

BƏŞƏRİYYƏTƏ SEVGİ QUCAĞINI AÇAN İNSAN

“O adamları sevirəm ki, dünyaya kor gəlib, kor da getməsinlər; yaşadıkları həyatdan bir şey anlasınlar; öləndə də arxayın olsunlar ki, ruhlarını az da olsa kamilləşdirə biliblər”. Bu fikirləri “Avesta”dan götürən və özünün həyat amalına, əqidə kredosuna çevirən yaxın dostum, gözəl ziyalı, əsl mənəviyyat adamı, yüksək vətəndaşlıq amalı ilə yaşayan Arif Firudun oğlu Qədim (*Qədimov*) haqqında yazmaq, fikir və düşüncələrimi geniş oxucu auditoriyası ilə bölüşmək çoxdankı arzum idi. Ancaq, etiraf edim ki, hər dəfə bu orijinal xarakterə və təfəkkürə malik olan insan haqqında düşünərkən, qələmlə, kağızla baş-başa qalarkən nədən və hardan başlayacağımı qətiləşdirə bilmirdim. Çünki Arif Qədim çox az istedadlara müyəssər olan geniş anlamlı, çoxşaxəli yaradıcılığa malik həssas, qayğıkeş, səmimi bir ziyalıdır. Onun daha dəqiq qiymətini vaxtında ən yüksək səviyyədə ümummillilik liderimiz, dünya siyasətinin əvəzsiz siması, böyük şəxsiyyət Heydər Əliyev vermişdir. Naxçıvan Muxtar Respublikasının 75 illik tədbirlərində iştirak edən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyev cənabları 1999-cu il oktyabr ayının 14-də XII əsrin nadir memarlıq abidəsi, dünya memarlığının incisi Möminə Xatun türbəsini ziyarət edərkən o vaxt Naxçıvan Muxtar Respublikasının əməkdar mədəniyyət işçisi Arif Qədimin Atabəylər dövlətinin tarixi, onun Azərbaycan milli dövlətçiliyinin formalaşmasında oynadığı rol barədə verdiyi ətraflı, dolğun məlumatları Prezident Heydər Əliyev çox yüksək qiymətləndirərək demişdir:

“Sənin bu işə həvəsin, ona bu qədər qəlbən yanaşmağın, birincisi, həqiqətən vətənpərvər insan olduğunu, vətənpərvər azərbaycanlı olduğunu göstərir; eyni zamanda belə işlər

*görməyə qadir olduğunu göstərir. Mən çox məmnunam ki, sənin kimi adamlar var. Sənin kimi adamlar nə qədər çox olsa, öz tariximizi, mədəniyyətimizi daha da geniş tədqiq, təhlil edə, millətimizə, xalqımıza göstərə, təbliq edə bilərik və dünyaya göstərə bilərik....Mən sənə təşəkkür edirəm. Burada sənə “Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi” adı verirəm...” (Bax: **Heydər Əliyev mədəni irsimizin keşiyində, Bakı, 2001, səh. 426**).*

Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab Heydər Əliyevin 1999-cu il 16 oktyabr tarixli 196 sayılı fərmanı ilə Arif Qədimova “Əməkdar mədəniyyət işçisi” fəxri adı verilmişdir.

Arif Qədim 1942-ci ildə zaman-zaman Naxçıvanın elmi-mədəni həyatında mühüm rol oynayan məşhur Qədimovlar ailəsində dünyaya göz açıb. Orta təhsilini də Naxçıvan şəhərində alıb, sonra Bakı şəhərində yüngül sənaye texnikumunu bitirib. İstehsalın müxtəlif sahələrində çalışıb...

Göründüyü kimi, faktların dili ilə danışanda onun tərcümeyi-halı beş-on cümlədən ibarətdir. Ancaq kinossenarist, rəssam, memar, şair, yazıçı, tədqiqatçı – tarixçi, ən başlıcası, vətəndaş Arif Qədimin fəaliyyəti, tam səmimiyyətlə deyim ki, ayrıca bir ciddi tədqiqatın mövzudur.

Arif Qədim “**Naxçıvan Nuh yurdudur**” (2003), “**Bir ömür yaşadım Adəmli, Nuhlu**” (2009), “**Bir ömrün xatirəsi**” (2012), “**Ağ atının qisası**” (2012), “**Nuh dastanı**” (2013) adlı çox dəyərli kitabların müəllifidir ki, bu kitabların, adından da göründüyü kimi, hər birində min illərin o üzündən xəbər verən bugünkü kimliyimiz, keçmiş varlığımız yatır.

Arif Qədimin elmi-ədəbi mühitə, geniş mənada dünya mədəniyyət xəzinəsinə ilk və həm də uğurlu yolu Ordubad rayonu ərazisində açıq səma altında yerləşən Gəmiqaya maddi-mədəniyyət “*muzeyindən*” başlamışdır.

Geniş oxucu auditoriyası üçün aydın olsun deyə, taleyüklü mühüm bir faktı qeyd etməyi xüsusi vurğulamaq istəyirik ki, bəşər sivilizasiyasının ilk beşiklərindən olan Gəmiqaya abidələrinin ilkin tədqiqatçılarından biri məhz bu vətəndaş qeyrətli “vətən daşı olan” Arif Qədimdir. Onun bütün çətinliklərə sinə gərərək böyük cəsarətlə və vətəndaş yanğısı ilə 1984-cü ildə kinolentin yaddaşına köçürdüyü Gəmiqaya maddi-mədəniyyət abidələrinin səsi-sorağı keçmiş sovetlər birliyi zamanında çoxlarının xəbəri olmadan və çoxlarının ağına gəlmədən 1988-ci ildə Amerika qitəsinə ötürülmüş və “*bu film ABŞ-da, Kanadada, Argentinada və digər ölkələrdə, müxtəlif kino festivalında göstərib, kino və televiziya ekranlarında nümayiş etdirilib*”. Azərbaycan mədəniyyətinə, tarixinə başucalığı gətirir.

Xalqımıza, onun maddi və mənəvi dəyərlərinə Vətənimizdən çox-çox uzaqlarda rəğbət hissi oyadan “Gəmiqaya” filmi neçə vaxtdır ki, internetdə “YOUTUBE” səhifəsində “*Gəmiqaya*” (film – 1981) adı ilə yayımlanaraq özünə çoxsaylı tamaşaçı auditoriyası qazanmışdır.

Divin canı şüşədə olduğu kimi, Arif Qədimin də çarpan ürəyi daima Azərbaycan və onun bölünməz tərkib hissəsi Naxçıvanla bağlıdır. Bilavasitə, Naxçıvan tarixinin 5000 illik yaddaşının bir parçasını əks etdirən “Əshabi-Kəhf əfsanəsi” böyük Hüseyn Cavidin məğrur və məşəqqətli taleyindən bəhs edən “Qanlı örtük”, Əcəmi dühasının, dövr və zamanının görünən və görünməyən tərəflərini əbədiləşdirən “Daşlarda yaşayan məhəbbət” kinossenariləri, “Qədim diyar”, “Mənim Naxçıvanım”, şair Muxtar Qasımzadənin “Köhnə qala haqqında ballada” şeirinin motivləri əsasında çəkdiyi “Köhnə qala haqqında ballada”, eləcə də XX əsr türk aşiq ədəbiyyatının ağır ləngəri olan Aşiq Veysəlin həyatı və taleyin əks etdirən “Qaranlıq dünya” və bu sətirlərim müəllifi ilə bağlı araya-ərsəyə

gətirdiyi “Xanəli Kərimli-Payız duyğulu şair ömrü” (2014) kinofilmləri Arif Qədim yaradıcılığının mühüm bir sahəsini təşkil edirsə, 1995-ci ildə Naxçıvan Dövlət Tarix Muzeyinin baş rəssam olarkə təşkil etdiyi dərin məzmunlu, milli-mənəvi dəyərli “Qanlı Yanvar”, “30-cu illərin maarif xadimləri”, “Bəhrüz Kəngərli”, “Heydər Əliyev” kimi guşələr, ayrı-ayrı vaxtlarda qələmə aldığı “Ağ atının qisası”, “Tanrı, özün qoru bizi”, “Ya olum, ya ölüm deyək”, “Ölməyə vətən yaxşı”, “Eh, uşaqlıq, uşaqlıq”, “Nuh dastanı” adlı poemaları, onlarla sayseçmə şeirləri, yüzə yaxın bayatıları, “Hüseyn Cavid”, “Əbubəkir Əcəmi”, “Atatürk” heykəl-əsərləri, Cavidin özü və əsərləri ilə bağlı çəkdiyi illüstrasiyaları, onlarla fotorəsmləri, tariximizin, keçmişimizin və bu günümüzün milli dəyərlərini özündə əks etdirən tədqiqat xarakterli bir çox elmi, publisist və ədəbi məqalələri və sair və ilaxır yaradıcılıq nümunələri bu qeyri-adi istedad və qabiliyyət sahibinin yaradıcılığının da başqa sahələrini əhatə edir.

Ancaq bütün bunlara baxmayaraq, yüksək əxlaqi-mənəvi dəyəərə malik olan Arif Qədim ömrü boyu Məmməd Araz demişkən “*heç demədi, mən də varam, mən də burdayam*”. Səkit, təmkinli, cılız düşüncə, cılız təfəkkürdən uzaq təmənnəsiz bir ömür yaşayan Arif Qədim bütün yaradıcılıq fəaliyyətini canından, qanından artıq sevdiyi doğma vətəninə, xalqına xidmət amalına kökləmişdir.

“Əziz oxucu! Bir azərbaycanlı kimi bu torpağın, eləcə də Naxçıvanın qədim tarixi həmişə məni düşündürmüşdür. Bu haqda çoxlu elmi məqalələr yazmışam, bir neçə sənədlitarixi filmlər çəkmişəm, qrafik əsərlər işləyib, heykəltarəşliq nümunələri yaratmışam və bir neçə kitab yazmışam. Lakin bunların heç biri məni tam qane etməyib, çünki bu torpağın tarixi bəşəri bir tarixdir. Qədim insan məskəni olan Naxçıvan yer kürəsinin sivilizasiya nöqtəsidir. Bura ilk insanların yaşa-

yış məskəni, şərqə açılan (bəlkə, dünyaya? – X.K.) ticarət və mədəniyyət yolu olmuşdur... ”.

Nümunə kimi verdiyim bu sətirlərin müəllifi yaxın ağsaqqal dostu, tanınmış tədqiqatçı alim, Naxçıvanın qədim tarixi haqqında ensiklopedik biliyə malik, Ümummillilidərimizin də müəllimi olan mərhum Lətif Hüseynzadənin əziz xatirəsinə ithaf etdiyi “Nuh dastanı” kitabına “Müəllifdən” başlığı ilə oxucuya təqdim etdiyi yazıdan bir nümunədir ki, bu nümunə müəllif duyğu və düşüncəsini olduğu kimi əks etdirir.

Amma Arif Qədim özünü nə kinossenarist, nə rəssam-heykəltəraş, nə şair, nə tədqiqatçı-tarixçi... saymır, Vətənin sadə bir sıra vətəndaşı, sıra daşı hesab edir. Arif Qədimi yaxından tanıyanlarsa, çoxyönlü yaradıcılığının çalarlarına dərinləndən bələd olanlarsa onu Vətən adlı məşəlin başına dolanan və hər an da özünü bu məşəlin əbədi yanarlığına qurban verməyə hazır olan fədakar pərvanə adlandırırırlar...

...Mən bu məqaləyə “Arif Qədim kinossenarist kimi”, “Arif Qədim tədqiqatçı-tarixçidir”, “Vətəndaş şair Arif Qədim”, “Arif Qədimin rəssam və heykəltəraşlıq əsərləri” və başqa bu kimi adlar da qoya bilərdim. Ancaq ayrı-ayrılıqda bu başlıqların heç biri onun bütün yön və istiqamətlərdən aydın obrazını, portret cizgilərini verə bilməyəcəkdi. Mən bu məqaləyə ona görə “Bəşəriyyətə sevgi qucağını açan İNSAN” adını qoydum ki, ... burada, gəlin Arif Qədimin özünü dinləyək: “...Özünün türklüyünü dərk edən, bütün dünya xalqlarını dərin məhəbbətlə sevən, insanlığı və bəşəri humanizmi yüksək dəyərləndirib sözündə və əməlinə bəşəri dəyərlərə söykənən... yer üzünün bütün insanlarını – bəşəriyyəti sevirəm”. Bircə, şərhə ehtiyac yoxdur.

P.S. Əziz oxucum, bu məqalə 2015-ci ildə yazılıb. Onda Arif Qədimin dünyadan köçməsinə, haqq dünyasına qovuşmağına beş il qalırdı (o 2020-ci ilin sentyabrında dünyasını dəyişdi, Allah rəhmət eləsin). Dəfələrlə xahiş etsəm də Arif Qədim bu yazının yayımlanmasını, nədənsə, istəmədi. İndi bu təvazökar istedadın ruhu qarşısında baş əyərək, ruhundan üzr diləyərək bu yazını bir vəfa borcu kimi geniş oxucu auditoriyasına ünvanlamağı özümə rəva bidim. Allah “günahımı” bağışlasın...

10.05.2021.

ELMİMİZİN QIZIL ALMASI

“Torpaq deyir: “Öldür məni,dirildim səni”. Ömür də barlı-bəhərli torpaq kimidir, o da deyir: “Öldür məni,dirildim səni”...

Onun elmi, pedaqoji, ictimai fəaliyyəti 55 illik bir ömrün 30 ilinə sığmırdı. O, 1965-ci ilin 25 avqustunda Culfa rayonunun axarlı-baxarlı dağ kəndi olan Teyvazda anadan olmuş, həmin kəndədə orta məktəbi bitirib – 1972-1982-ci illərdə – 1982-1986-cı illərdə Naxçıvan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun (indi universitetinin) Azərbaycan dili və ədəbiyyatı ixtisasında təhsil alaraq oranı fərqlənmə diplomu ilə başa vurub və 1986-2019-cu illərdə Naxçıvan Dövlət Universitetində müəllim, baş müəllim, dekan müavini, tədris işləri üzrə prorektor işləmiş, 1998-ci ildə Naxçıvan Dövlət Universiteti rektoru akademik İsa Həbibbəylinin sədrliyi ilə Azərbaycan ədəbiyyatı ixtisası üzrə yaradılmış və bu gün də fəaliyyət göstərən Müdafiə Şurasının birinci iclasında namizədlik (1998), sonra doktorluq

(2011) dissertasiyalarını uğurla müdafiə etmiş, 2007-ci il-də Naxçıvan Dövlət Universitetinin 40 illiyində səmərəli elmi fəaliyyətinə görə Azərbaycanın Əməkdar Elm Xadimi fəxri adına layiq görülmüş, 2017-ci ildə Azərbaycan ədəbiyyatı kafedrasının professoru olmuş, 2005-ildən III, IV, V, VI çağırış Naxçıvan MR Ali Məclisinin deputatı seçilmiş, 2019-cu ildən AMEA-nın Naxçıvan Bölməsinin İncəsənət, Dil və Ədəbiyyat İnstitutunda elmi işlər üzrə direktor müavini vəzifəsinə təyin olunmuş və... 2020-ci ilin iyun ayının 20-də əbədiyyətə qovuşmuşdur. Bu, 27-dən çox tədqiqat xarakterli kitabın, 200 yüzə yaxın elmi məqalənin, ondan çox namizədlik və doktorluq dissertasiyasının rəsmi opponenti, elmi rəhbəri və elmi məsləhətçisi olmuş, vaxtsız ölümü ilə onu sevənlərin qəlbində əbədi, silinməz ağrıya çevrilən Hüseyn Məhəmmədəli oğlu Həşimlidir.

Onun ölüm xəbərini Azərbaycan elmi-ədəbi və ictimai mühitinə sarsıdıcı ürək ağrısı ilə ilk olaraq çatdıran, çoxumuzun, o cümlədən də Hüseynin həyat və taleyinin inkişafında müstəsna rol oynamış akademik İsa Həbibbəyli yazırdı:

“Hüseyn Həşimli ölkə miqyasında qəbul edilən mükəmməl ədəbiyyatşünas alim, bütöv və parlaq şəxsiyyət idi. Ali məktəbə qəbul olduğu ilk gündən ta bu günə (20 iyun 2020-X.K.) qədərki işıqlı və zəhmətkeş həyatı ilə o, ölkəmizin dövlətçilik ideallarına və böyük ədəbiyyatşünaslıq andına sədaqətlə xidmət etmişdir. Hüseyn Həşimlinin ədəbiyyat nəzəriyyəsinə və ədəbiyyat tarixinə dair çap etdirdiyi əsərlər fundamental elmi tədqiqatlardır. O, ədəbiyyatın, elmin və ictimai fikrin mövcud və-ziyətini dərinləndirən mükəmməl bir Azərbaycan ziyalısı idi. Onun təmsalında mükəmməl alim olmaqla bənzərsiz müəllim olmaq bir-birini tamamlayırdı. Biz Hüseyn Həşimlinin sima-

sında görkəmli bir elm adamını, böyük bir müəllimi və etibarlı bir dost itirdik” (“Modern.az”, 2020, 20 iyun).

Təbii ki, İsa müəllimin bütövlükdə təqdim etdiyimiz bu düşüncələri üstünə nəsə əlavə etmək mənim üçün imkan xaricindədir. Lakin bir həqiqəti qeyd etmək lazımdır ki, həyatın və taleyin sərt və əzablı sıxıntılarını mərdanəliklə arxada qoyaraq elmi-ədəbi mühitə inamla gələn Hüseyn Həşimli nə qədər elmi təfəkkür və düşüncəyə malik idisə, bir o qədər də və bəlkə də bir az artıq incə yumor və səmimi ünsiyyət qurmaq bacarığına sahiblənmiş ziyalı idi. Onun bu mənəvi keyfiyyətinin bir qismi tədqiq etdiyi ədəbi, elmi materiallardan, ayrı-ayrı ədəbi şəxsiyyətlərin həyatından gəlirdisə, böyük bir qismi doğulub boya-başa çatdığı təmiz, duru Teyvaz kəndinin ab-havasından gəlirdi. Ən “gərgin” və “ağır” iş şəraitində belə duzlu, şirin zarafatlarından qalmırdı. Mənlə hər görüşəndə zarafatla deyirdi: “60 illiyinə çatdıra bımədim, söz verirəm ki, 70 illiyində haqqında bir kitab yazacağam”. Mən də eyni zarafatla “əşi, özünü belə ağır işin altına vermə. Mənim haqqında kitab yazmaq üçün gərək çox şeyləri biləsən, buna da sən kimi ciddi bir alimin vaxtı olmaz”. “Yox, zarafat eləmirəm, ciddi deyirəm, yazacağam, ancaq bir şərtlə”. Buyurun görək. “Gərək sən də o vaxta qədər, heç olmasa, bir-iki babat şeir yazasan ki, mən də üzümə üz tutub bir şey yazım”. Şirin və səmimi gülüşlər...

Onun bu kimi dostarası “dolama” zarafatlarından çox yazmaq olar. Ancaq onu da deyim ki, onun hər incə yumorunda, zarafatında da bir əxlaqi, mənəvi dəyər və elmilik vardı. Xüsusilə, kənd lətifələrindən danışanda bu duyğuları daha çox sezmək olardı.

Hüseyn müəllimin güclü yaddaşı və hadisələri obyektiv təhlil edib qiymətləndirmək qabiliyyəti vardır. Və hər qiymətləndirməsində də qərəzsiz idi. Xüsusilə, kafedrada

vaxtaşırı keçirilən namizədlük və doktorluq dissertasiyalarının müzakirəsi zamanı (*belə vaxtlarda o, elmlər doktoru, professor kimi adətən sədrlik missiyasını yerinə yetirirdi*) həmişə obyektivliyin tərəfdarı kimi çıxış edir və gərəkli köməkliliyini əsirgəmirdi.

Mənim Hüseyn müəlimə ilk tanışlığım 1985-ci ilin oktyabr, ya noyabr ayında Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun foyesində olub. Onda mən İnstitutun Cənubi Azərbaycan Ədəbiyyatı Şöbəsinin dissertantı kimi namizədlük işimi yekunlaşdırıb müzakirəyə təqdim etmişdim. Müdafiə üçün gərəkli sənədləri hazırlamaqla məşğul idim. Foyədə, pillələrin başında cavan bir oğlanın İsa Həbibbəyli ilə dayanıb söhbət etdiyini gördüm. İsa müəllimi yaxşı tanıdığımdan onlara yaxınlaşıb görüşdüm. Tanış olanda Hüseyn məndən soruşdu: “Siz, yoxsa, “Toğluqayanın Məmməd Araza məktubu” şeirinin müəllifi Xanəli Kərimovsunuz (*onda soy adı “Kərimli” yox “Kərimov” idi*)? “Bəli, düz tapmışam” – dedim. Hüseyn elə ilk tanışlıqdan adı çəkilən şeirimi axıra qədər əzbər dedi. Mən onda Hüseynin – tələbə Hüseynin yaddaşına və elmi dünyagörüşünə vuruldum. Və bu ilk uğurlu tanışlığımız sonra müəllim yoldaşlığına və 35 illik məslək və əqidə dostluğuna çevrildi.

(Oxucular üçün aydın olsun deyər kiçik bir izahat verim ki, adı çəkilən və mənim ilk qələm təcrübəm olan “Toğluqayanın Məmməd Araza məktubu” şeirim “Azərbaycan müəllimi” qəzetinin 1985-ci il 20 sentyabr tarixli sayında dərc olunan-dan sonra şeir əl-əl gəzdi və həmin ilin sonunda Məmməd Araz sevarlərin təşəbbüsü ilə şeir qardaş Türkiyədə nəşr olunan “Qardaş ədəbiyyatlar” dərgisində də yayımlandı. Etiraf edirəm ki, bu şeirin uğurlu taleyi bir müəllif kimi mənə də uğur gətirdi. Sonralar Hüseyn müəllim ilk tanışlığımızı şirin

bir xatirə kimi mən olduğum auditoriyalarda tələbələrə dönə-dönə zövqlə danışardı...)

Yuxarıda qeyd etmişdim ki, 1998-ci ildə Naxçıvan Dövlət Universitetində ilk dəfə Azərbaycan ədəbiyyatı ixtisası üzrə yaranmış Müdafiə Şurasının birinci iclasında – baxmayaraq ki, digər namizədlik işləri də var ki, onlar da müdafiəyə hazır idi – Şuranın sədri akademik İsa Həbibbəyli Hüseynin müdafiəsini birinci müdafiə işi kimi məsləhət bilmişdi. Çünki, əvvəla, Hüseynin işi, həqiqətən, böyük zəhmətlər bahasına ərsəyə gəlmiş ləyaqətli iş idi, ikincisi də Müdafiə Şurasının birinci açılış iclası olduğu üçün Ali Attestasiya Komissiyasının o vaxtkı sədri, akademik Azad Mirzəcanzadənin rəhbərliyi ilə böyük bir heyət də iclasda iştirak etdiyindən, İsa müəllim birinci müdafiəyə Hüseyni salmaqla gələn heyətə göstərmək istəyirdi ki – və göstərdi də – Naxçıvanda elmi potensialı yüksək olan bir nəsil yetişməkdədir ki, onların da müdafiəsi üçün Müdafiə Şurasının yaranması vacib və həm də zəruridir. İlk müdafiə yaddaşlara yazılan bir uğurla başa çatdı. Həmin müdafiədə mən də şuranın üzvü kimi çıxış edərək dedim ki, alimlik iki varaqlıq kağız parçası ilə ölçülmür. Hüseyn Həşimli bu gün iki varaqlıq diploma layiq görülsə də, Azərbaycan elmi ictimaiyyəti onu çəxdən alim kimi tanıyıb və qəbul edib. Digər çıxış edənlərdən təkliflər eşidildi ki, Hüseyn Həşimlinin namizədlik işi öz elmi dyəri, sambalına görə birbaşa doktorluq işi kimi qiymətləndirilsin. İclasda çıxış edən Azad Mirzəcanzadə ilk iclasın yüksək səviyyədə keçməsinə ürəkdolusu danışsa da, bu uğurlu müdafiənin sevincinə ürəkdən şərik olsa da, Müdafiə Şurasının birinci iclası olduğu üçün işin doktorluq işi kimi təsdiq olumasını hələ tez olduğunu qeyd etdi...

Əziz oxucum, dostum, qardaşım, xalqımızın belə bir müdrik deyimi var: “Çay daşanda həmişə qızıl alma gətirmir”. Xalqımızın, elmimizin taleyüklü məsələlərinin həllində Tan-

rının zaman-zaman bizə bəxş etdiyi elə “*qızıl almalar*”ımız olub ki, onlar ölümündən sonra da öz dəyər və qiymətini qoruyub saxlaya biliblər – Hüseyn Həşimli kimi. O, bir canlı kitab, zamanımızın canlı ədəbiyyat salnaməsi idi. Bu məqamda şair və tədqiqatçı alim dostum Elxan Yurdoğlunun Hüseyn Həşimli ilə bağlı “525-ci qəzet”in 03.07.2020-ci il tarixli sayında dərc etdirdiyi “Sözümüzün, elmimizin Hüseyn Həşimli itkisi” məqaləsindən səmimi bir etirafı yada düşür: “...*biz hələ kimi itirdiyimizin fərqində deyilik. Hüseyn Həşiminin növbəti yarım əsrdə doldurulması çətin olan boşluğunun mənəvi çəkisini hesablamaq da hələ ki mümkün deyil*”. Doğru və dəqiq qənaətdir...

Əziz Hüseynsevərlər!..

Mənim bu məqaləni “torpaq deyir, öldür məni, dirildim səni”, ömür də barlı-bəhərli torpaq kimidir, o da deyir, öldür məni, dirildim səni” cümləsi ilə başlamağım təsadüfi deyildir. Hüseyn Həşimli, Məmməd Araz demişkən, sağlığında öz ömrünü öz əli ilə şum edə-edə özünə əbədi və ölməz bir ömür qazandı. Bu ömrün işığı bundan sonra da neçə-neçə ədəbi-elmi nəslin taleyini, ədəbiyyət yolunu rəhmətlə işıqlandıracaqdır... Məkanı Cənnət olsun!

12-13.05.2021.

İTHAFLAR

Vaqif MƏMMƏDOV

YÜZƏ ÇAT

***Şair dostum Xanəli Kərimlinin
60 illiyinə***

Fidanları bağ eylədin bu yolda,
Təpələridağ eyədin bu yolda.
Qara saçı ağ eylədin bu yolda,
Bu haqqındı,haqq qovuş, düzə çat!..

Tale vurdu qandalları qoluna,
Sən çevrildin söz mülknün quluna.
Misraların işıq salır yoluna,
Yolları yor,kələmə çat, sözə çat.

Yollar keçdin kinayəli, tənəli,
Ömür daha düzəngaha yönöli...
Altmışında çox öyünmə, Xanəli,
Hünərin var doxsana çat, yüzə çat!.

QARA QUTU

*“Əsl şair və yazıçıların yaradıcılığı
yaşadığı dövrün, zamanın qara qutulrıdır”
deyən şair dostum Xanəli Kərimliyə*

Bir qara qutuyuq sabah, qardaş!
Tarix də,məkan da, zaman da bizdə.
Nə elə ucuzuq, nə baha,qardaş,
Arzu da,ümid də, güman da bizdə...

Qar, yağış islatmaz, külək aparmaz,
Düşsək də səhraya, dərəyə,düzə.
Biz çəkən yüləri fələk aparmaz,
Tanrıdan verilib bu tale bizə...

Titullar, rütbələr daşımasaq da,
Zaman yazdığımız sözdə yaşayır.
Özümüz bir tale yaşamasaq da,
Çoxunun taleyi bizdə yaşayır.

Ortaya şübhələr, “bəlkə...” düşndə
Bizlərdən təsəlli uman çox olar.
Haqqın üzərinə kölgə düşəndə
Qara qutulara güman çox olar.

Hərdən uduzuruq bəhəsdə,yarışda,
Qəm yemə,haqqın ki, üzü bəridir.
Çöhrədə kədər də, üzdə qırışda
O qara qutunun sətirləridir.

Bir qara qutuyuq sabaha, qardaş!
Tadix də, məkan da, zaman da bizdə.
Nə elə ucuzuq, nə baha, qardaş,
Arzu da, ümid də, güman da bizdə...

ÜNVANINA ÇATMADI

Şair dostum Xanəli Kərimli özünün “Payız duyğuları” kitabını avtoqraf yazıb iş otağında mənə verdi ki, Cəfər Əliyev bu gün Şərurdan gəlib səndən götürəcək. İkimizə də doğma olan qələm dostumuz, Əməkdar jurnalist Cəfər Əliyev gəlib kitabı götürmədi... Səhərisi gün eşitdik ki, o, dünyasını dəyişib...

Kitab verdin yaxın dosta çatdıram,
O, gecikdi, ürəyimə yatmadı...
Kitab verdin yaxın dosta çatdıram,
Bu kitabın ünvanına çatmadı...

Yollarını boran aldı, qar aldı,
Gözləməkdən gözüüm kökü saraldı...
Ünvanımız bir küçə də daraldı.
Bu kitabın ünvanına çatmadı...

Bir taleyin son sədası xitabı,
Yox səbrimin nə dözümü, nə tabı...
Bitdi daha bir ömrün də kitabı,
Bu kitabın ünvanına çatmadı...

29.04.2015.

Elbəyi MAQSUDOV

BÜTÖVLÜK SORAĞINDA

*“Vətəni bütöv olanın ürəyi də bütövdür”
mislərinin müəllifi Xanəli Kərimliyə*

Körpə maral bağı yanar
Ovçu görsə yarağında.
Biz də sözlə alışırıq
Şeir, sənət ocağında.

Çox düşərək bərkə-boşa
Əlli ili vurdun başa.
Bundan sonra, qardaş, yaşa
Yeni əlli marağında.

Zülmət görüb nə yol azdın,
Nə kimsəyə quyu qazdın,
İki gözəl əsər yazdın
Ürəyinin çırağında.

Qəriblikdə daş da solur,
Ana, bacı saç da yolur.
Kəsilməyə baş da olur,
Bütöv Vətən sorağında.

Gün gələr ki,ta yanmarıq,
Ayrılığı heç anmarıq.
Təbriz üçün boylanmarıq
Bir də Araz qırağında.

Onda bütöv olacaqsan,
Sevincindən dolacaqsan,
Tək niskilli qalacaqsan
Elbəyinin sorağında.

2001

Zeyqəm VÜQAR

NƏ OLA

*Şair Xanəli Kəriminin eyniadlı
şeirini oxuyarkən*

Məhrim yoxdur bu dünyanın varına,
Üzüyü nədir ki, qaşını nə ola.
Nəyinə aludə oldum, bilmirəm,
Yayı nə yaydı ki, qışını nə ola.

Oynadıb çıxarıb əldən mayasın,
Qaçırdıb dadını ta toyun,yasın.
Külək yonqarlayıb tökülür qayasın,
Qayası nədir ki, daşını nə ola.

Təndiri kündəni badda saxlamır,
İstisin ocaq da, od da saxlamır.
Gələni, gedəni yadda saxlamır...
Ağlı nədir ki, huşunu nə ola.

Zeyqəm, dünya nə aynadır – bilinmir,
Başın qatıe nə oynadır – bilinmir,
Qazanında nə qaynadır – bilinmir,
Çömçəsi nədir ki, aşını nə ola.

2009

SƏNİ TANIMAYANLAR

*Şair dostum, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,
dosent Xanəli Kərimliyə*

Səni tanımayanlar
hardan bilsin qəlbində
daşdığıın nə yüküdü.
Özün yaxşı bilirsən,
bəşərin dərd-sərinə
köklənən ürəkləri
daşıyanlar böyükdü.
Oxumayan nə bilsin
hər sözündə, kəlməndə
ürəyinin nuru var.

Tanımayan nə bilsin
o boyda, o buxunda
soyulan bir şairin
“Ənəl-Həqq” sədasının
ölməzlik qüruru var.
Kəlmələrdə əriyib
gecəni sübhə qədər
nə çəkirsən, bilirəm.
Zamanın ocağında
daşan söz qazanına
nə tökürsən, bilirəm.
Bəlkə səhərdən qabaq
sənin şeirlərində
ilk dəfə dan sökülür.
Yazmayan hardan bilsin
gecə səhərə qədər

şairin otağında
can gedir, can sökülür.
Gedirsən yollar boyu
başında neçə fikir.
Ləngərli yerişin də,
bir yüklü bulud kimi
uzaqdan diqqət çəkir.
Yaxanı verdin, keçib,
zamanın dərd-sərinə.
Şair ömrün paylayır,
verir əsərlərinə.
Önümdə əsərlərin,
hər kitabda ömrünün
gecəsi, gündüzü var.
Oxuyub düşünürəm,
mənim şair qardaşım.
Yaxşı ki, bu dünyada
hələ şair sözü var.
Duyulmur şair sözü,
şair mətləbi asan.
Dünya yaşatmaz səni,
boşaldıb ürəyini
bu dünyadan, zamandan
bircə kəlmə yazmasan.
Şairin ürəyinə
sığır dünyanın dərdi.
O kəs ki, dərd anlamır,
O kəslərə verilən
az-çox ömür hədərdi.
Səni tanımayanlar
qoy bilsin, qoy eşitsin:
- Şair ürəyi böyük -

elə dünya qədərdir
Şeir təbin, söz təbin
qəlbinin qatlarında
kükrəyə, daşa, qardaş.
Ürəklərə nur payla,
sözün nuru gərəkdİ.
Gərəkli ömür yaşa,yaşə,
yüz yaşə, qardaş.

20.12.2019

DƏRDİNİ DAN ÜZÜ GÖYLƏRƏ DANIŞ

İlahi, sən mənə bir dərdəş yetir...

X.Kərimli

Dərdini-sərini dağa, daşa de,
Dağa məhrəm olur dərd adamları.
Nədənsə, dünyanın ağır dərdləri,
Tez tapır mərdləri, mərd adamları.

Dərdini deməyə adam gəzirsən,
Yolu yarıqanlaşıb adam olmağın.
İştahlar, tamahlar yönün dəyişib,
Başa dolanmağın, qada almağın.

Hərə öz dərdinin hayına qalıb,
Kim sənin dərdini daş eyləyəcək.
Kim öz nəşəsini verəcək selə,
Sənin dərdlərini baş eyləyəcək.

Çətin ki, bir dərddəş tapasan, gəzmə,
Dərd yüklü insanın işi çətindi.
Fikirlər, dərd-sərlər qışı gətirir,
Şair ömürünün qışı çətindi.

Könlündə bir zərrə işığa sığın,
O zərrə Tanrının özüdü, bəlkə.
Dərdlərlə çəkilir insan sınağa,
Tanrı sınaqda bizi də, bəlkə.

Salma qəribliyə mənim sözümlü,
Bir könül sirdaşı Tanrını bil sən.
Həmdərd tapanmadı böyük Füzuli,
Sən ki Füzulidən artıq deyilsən.

Dərddəş axtarırsan, dərдини açma,
Onsuz dildə qalıb ürək dostları.
Oyuncaq biləcək sən çəkən dərdi,
Çayxana dostların, çörək dostların.

Dünyanın dərдини daşıyır şair,
Görün bir nə qədər dərd adamı var.
Şairin bir bəxti onda gətirib,
Bir könül sirdaşı-yaradanı var.

Dərдини dan üzü göylərə danış,
Adam yox sarıya yerdə dərдини.
İlahi verdiyi təbini qaynat,
De söz sirdaşına, şerə dərдини.

22.04.2021

DÜNYA ONUNÇÜN DURACAQ

Bir az dağa bənzəyir,
Bir az da torpağa.
Dönür şeir yazanda
çiçəyə, gülə, yarpağa.
Duyğuları saf sular kimi.
Gəzir dünya üzündə
ağ sular üstə gəzən
ağ qular kimi.
Ürəyi bərəkətli
torpaq kimi verimli.
Ancaq sevgilər becərir
Xanəli Kərimli.

İçindəki güc bir millətə yetər.
Şeirlərinin siqləti
içindəki gücdən betər.
Hayandan baxsan
görünən adamdı.
Elinən bir sürünən adandı.
Pişiyə tumar çəkən,
İtə daş atmayan adamdı.
Kimsənin kölgəsində
yatmayan adamdı
Xanəli Kərimli.

Şan-şöhrətə gülüb gəlib,
Gedib ucaları görüb gəlib
Xanəli Kərimli.

Ürəyi bir şam kimi əriyir.
Yol gedəndə
Kölgə kimi yeriyr
dünyanın düz vaxtında.
Dünyaya gəlib öz vaxtında.
Alimdi, elm adamıdı.
Şairdi, ilham adlı qol-qanadı.
Ömür onunçün duracaq.
Dünya durduqca
Xanəli Kərimli duracaq.

Əbülfəz MUXTAROĞLU

SORUŞDUMU?

Şair dostum Xanəli Kərimliyə

Batabatdan gələn oğlan,
Göz yaşımı silən oğlan,
El dərdini bilən oğlan,
Ellər məni soruşdumu?

Əriməzin gedib qarı?
Sellənir Araz sarı?
Adladıqca selovları,
Sellər məni soruşdumu?

Təzələyib donun meşə?
İnanmıram yolum düşə.
Lalə, nərgiz, tər bənövşə -
Güllər məni soruşdumu?

Neyləmişəm yada sala?!
Bir cıdırı, izim qala.
Qar saxlayan quzey,tala,
Tillər məni soruşdumu?

Gözəllikdi suda quşlar,
Oda tutar qəlbi daşlar.
Qanadlanıb yaşılbaşlar,
Çöllər məni soruşdumu?

Ot çalımı başlar haçan?
Göz oxşayan,könül açan,
Kərənti ağzından qaçan
Cillər məni soruşdumu?

Çənə бүрүнər Təkəlik,
Dəyməz gözə təkə,əlik.
Daşda səkən gzəl kəklik,
Çillər məni soruşdumu?

Abdulla² dedei nəyindən —
Yarasanın köynəyindən.
Saz çıxanda köynəyindən
Tellər məni soruşdumu?

Vurğunuyam ta köhnədən,
Əl üşüdən,diş göynədən,
Zorbulaq dindi qəhərdən,
Dillər məni soruşdumu?

² Görkəmli saz,söz ustası rəhmətlik Aşıq Abdulla nəzərdə tutulur.

Ürəyimi xal-xal etsin,
Günahım var,qoy lal etsin,
Əbulfəzi halal etsin
Kimlər məni soruşdumu?

04.06.2004.

Fazil NƏSİRBƏYLİ

GÖRÜŞƏK

*Dağlar yangılısı, şahbuzl balası, filologiya elmləri
namizədi, Dostum Xanəli Kərimliyə*

A bəxtəvər, a xoş gnüm, hardasan?
Dost dediyim dəymir gözə, hardasan?
Hardan arayasan, hardn tapasan?
Hayla gəlim, üzbəüzə görüşək,
Bulaqlarla heç olmasa öpüşək.

Çırmalanıb dağ çayını keçəydik,
Ovuc-ovuc “Çınqıllı”dan içəydik.
Qantəpərdən dəstə-dəstə biçəydik,
Hanı o bəxt,bir gələydim görüşək,
Aranı, yaylağı birgə bölüşək.

Gecə sakit,nur çiləyən aydımı?!
“Zorbulaq”dan axıb gedın çaydımı?!
“Qanlıgöl”ün “Göygöl”ümə ımı?!
Çox öyünmə, gələrəm bir görüşək,
Sərkərdə dağların əsiri düşək.

Kişilikdir bu dağların mayası,
Heç dilindən düşmür “Toğluqaya”sı,
Biçənəyin məst eyləyən havası,
Səslə gəlim, dağlarda bir görüşək,
Sal buzlardan tuta-tuta sürüşək.

Yaylaqlarda çadır-çadır oban var,
Yaxşı ki, dünyada Mahmudoban var.
Oduna alışıb gizli yanan var.
Bu sərsəm dünyada gəl bir görüşək,
Haqqın, ədalətin odunda bişək.

Həyat dolanbacdır, yolları uzun,
Halaldı çörəyin, halaldı duzun,
Boynu bükük bənövşədi Şahbuzun.
Çağır gəlim əl sıxaq, bir görüşək,
Xatirələr dumanına bürünək.

Vurulmusan daga, daşa, dərəyə,
Kəklik düşmür ta qurduğun bərəyə.
Salvartıyla verin kürək-kürə biryə,
Qismət olsa, gələrəm bir görüşək,
Gündür keçir, bala-bala ötüşək.

1999

Nəzirəddin ZEYNALOV

QALA-QALA

Şair X.Kərimliyə

İlişib qalmışıq nədən şəhərdə,
Qartalın oylağı dağ qala-qala?..
Gözəl olar bu yerlərdə səhər də,
Nehrədə ayrılarla yağ qala-qala.

El-obanın dağ-daşına mən qurban,
Elimizin hər insanı mehriban,
Tale bizi yaman etdi imtahan,
Şamama dərmirəm tağ qala-qala.

Bizləri eyləyib şəhər birtəhər,
Çörəklərin mayası tər,kökü tər.
Kimsəyə əyilməz burda kişilər,
Dəryazı çəkmirəm cağ qala-qala.

Unutmaram ömrü boyu dağları,
Dərmanımdır dağ havası,dağ qarı.
Dağa bənzər babaların vüqarı,
Kökdən ayrılmışıq sağ qala-qala.

Çöllər geniş – nə sərhəd var,nə çəpər,
Hava təmiz,bal suyunda yox zəhər,
Çəmənləri,çiçəkləri təzə-tər,
Meyvə dərənmirəm bağ qal-qala

02.12.2000.

Sultan QULİYEV

*“Ay işığında” şeirlər və poemalar
kitabının müəllifi Xanəli Kərimliyə*

ACIQ MƏKTUB

Çox hörmətli, heç vaxt xatirimdən çıxmayan Xanəli müəllim!

Mən bədii ədəbiyyatı, xüsusilə, şeir kitablarını daha çox oxumuşam. Zaman keçdikcə, o şeir kitablarından ya xatirimdə qalan olmamış, ya da çox az söz yadında qalmışdır. Səmimi etiraf edirəm ki, Sizin “Ay işığında” şeirlər kitabınızda həyat həqiqətlərini düzgün əks etdirən çox fikirlər xatirimdə qalmışdır. Sizin şeirlərini insanı yox, ağıllı insanı düşündürən şeirlərdir. Mənə elə gəlir ki, uzun müddət bu fikirlər xatirimdən silinməyəcəkdir.

Ucuz şöhrət üçün, ucuz ad üçün,
Sən öz istəyinə dönük çıxmadın.
Ucuz şöhrətlər də ucuz ölümdü...
Təmənna xatrinə əllər sıxmadın,
Sən öz istəyinə dönük çıxmadın.

Hər varağın sirrin bilib
Gələn vhylləri yazmısan.
Əmrənin göz yaşın silib,
“Rəngdə rəngləri” yazmısan.

Vaxtında dağların gülün üz müsən,
Sevgi, məhəbbətdən uzaq düş müsən.
Nədənsə, obadan, eldən küsmüsən,
İlk eşqin odunu unutmamısan.

Gədalar əlinən zara gəlmisən,
Görünür,çəkiblər dara gəlmisən.
Bilmirəm,haradan hara gəlmisən,
Şaha baş əyməyən dağ vüqarlısan.

Dağlar oğlu!Dağ vüqarın var sənin,
Allah olmuş ilhamına yar sənin.
Düşmənlərin olacaqdır xar sənin,
Yaradanı daim uca tutmtsən.

Dağlarsız yaşayıb tez qocalmısan,
Dağlar möcüzəsin unutmamısan.
Ancaq dağlar boyda sən ucalmısan,
Sənə cansağlığı,vaxt dilyirəm.

Şeirində şahbuzun gözəllikləri,
Sərin bulaqları,tər çiçəkləri,
Vüqarlı dağları,göy çəmənləri,
“Ayın işığında” ümman olmuşdur.

Bir-birini “başə düşən” qoyunlar,
Yurdumun başına açdı oyunlar.
Cəzasız,günahsız qaldı da onlar,
Vətən viran olub, talandı, getdi.

Düşmənlər yurd saldı bizim vətəndə,
Onlar od vurdular obaya,kəndə.
Şuşə yaylağında Bülbül ötəndə,
Şuşada ocaqlar qalandı,getdi.

Məmməd Araz,Xəlil Rza Ulutürk,
Sənin gözlərində ümman olmuşdur.

Nədənsə, onların kor taleləri
Həyatda qisməti güman olmuşdur.

Şəhidlərin dərdi olmuşdur dərdin,
Lakin gədalara təsir etməmiş.
Evindən, yurdundan düşmüş didərgin,
Alçaq gədalara səsin yetməmiş.

Kimlərsə səninçün çoxdan ölmüşdür,
Odlanıb-odalnıb külə dönmüşdür.
Məhəbbət eşqinin kini-küdrəti,
Vaxtsız çiçək kimi vaxtsız solmuşdur.

Qədrini bilmisən zamanın, anın,
Ucaltdın şöhrətin Azərbaycanın.
Qoy dillərdə gəzsin min bir dastanın,
Dünya söz mülkündə şair oğlunun!

Dərin hörmətlə:

Quliyev Sultan.

Ordubad rayonu, Tivi kəndi.

Yanvar, 2000.

P.S. Şeir cüzi ixtisarla verilib.

Süsən KƏRİMLİ
Xanəli Kərimliyə

Şair, qələmində hikmət nədir ki,
Əzabla, ağrıyla doludur şerin.
Aylara, illərə, qərinələrə
Bölünən tarixin yoludur şerin.

Qəlbinin odundan od alıb şerin,
Hər biri qəm yurdu, hicran yuvası.
Sənin kitabında cəm olub min-min
Nəsimi üsyanı, Vəqif nəvası.

Sənin kitabını oxuyan zaman
Tufanmı hayqırır, selmi çağlayır?..
Şəhid anasının ah-amanından
Yoxsa göy kişnəyir, bulud ağlıyır?..

Durnalar ayrılıb öz qatarından,
Obalar dağıb, ellər talanıb.
Zaman da ayrılıb öz axarından,
Babaların ruhu oda qalanıb.

Şerin sınaq üçü qəmin, qüssənin
Könüllər evinə səyahətidir.
Şerin ilk atamız qoca Adəmin
Bizlərdən gileyli şikayətidir.

Əzilən xalqımın haqq səsidir o,
Ellərin göz yaşı, naləsidir o.
Koroğlu qılıncı, nərəsidir o,
Babək qeyrətidir sənin kitabın.

Ulu tarixin özüdür beləcə,
Min illərin o özüdür beləcə,
Dədə Qorqud qopuzudur beləcə,
Elmin hikmətidir sənin kitabın.

05.06.1998.

Şəmsəddin MUSTAFAOĞLU
(Qasimov)

XANƏLİ MÜƏLLİM

*Sənətinə və şəxsiyyətinə dərin hörmət bəslədiyim
dostum, şair, filoloq Xanəli Kərimliyə.*

Məmməd Araz məclisində söz aldı,
Çıxışıyla zalı heyrətə saldı.
Çox “adlı-sanlı”lar kölgədə qaldı.
Dəryadı, ümmandı Xanəli müəllim.

Xətainin gücü vardı qolunda.
Çətini var, asanı var yolun da.
Öz xalqının, millətinin yolunda
Bir məşəl tək yandı Xanəli müəllim.

Şeirlərin tərif üçün yazmadı,
Düz yol seçdi, doğru yoldan azmadı.
Əyilmədi, öz andını pozmadı,
Elə arxalandı Xanəli müəllim.

Keçirmədi öz ömrünü boş,hədər,
Sındıra bilmədi onu qəm,kədər.
Elmi məqalələr yazdı nə qədər...
Filoloq-uzmandı Xanəli müəllim.

Qoy heç vaxt sönməsin onu ilhamı,
Ürəkdə qalması arzu,məramı,
Belə insanları tanısin hamı,
Hər kəsə həyandı Xanəli müəllim,
Qənimət insandı Xanəli müəllim!..

15.03.1999.

MƏQALƏLƏRDƏN SƏTİRLƏR

Akademik İsa Həbibbəylinin “Çoxmetodlu Azərbaycan ədəbiyyatı: Müstəqillik dövrü. Dövrəşmə konsepsiyası və inkişaf mərhələləri” məqaləsindən:

“...Müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatının təşəkkülü və inkişafında altmışıncılar və yetmişincilər ədəbi nəsilləri ilə yanaşı, yeni tarixi epoxanın meydana çıxardığı müasir yazıçılar nəslə də yaxından və fəal iştirak edir. Daha doğrusa, müstəqillik dövrü Azərbaycan ədəbiyyatı öz yaradıcılarını da yetirib formalaşdırmışdır. Afaq Məsud, Vaqif Bayatlı Odər, Rəmiş Rövşən, Aqil Abbas, Rəşad Məcid, Rüstəm Behrudi, Əjdər Ol, Elxan Zal, Sona Vəliyeva, Seyran Səxavət, İlqar Fəhmi, Səyyad Aran, Nəriman Əbdülrahmanlı, Sara Oğuz, Adil Cəmil, Rafiq Yusifoğlu, Yunis Oğuz, Vaqif Məmmədov, Xanəli Kərimli, Muxtar Qasımzadə, Elçin Hüseynbəyli, Əlabbas, Asim Yadigar, İbrahim Yusifoğlu və başqaları müstəqillik dövrü ədəbiyyatının əsas aparıcı arsenalını təmsil edirlər”.

*“525-ci qəzet”,
13.01.2018.*

Akademik İsa Həbibbəylinin “Tələbəlik dünyamızdan yaşıl bir yarpaq” məqaləsindən:

“...Naxçıvan filialında Tələbə Elmi Cəmiyyəti və “Gənc qələmlər” ədəbi birliyinin də yeni nəsil yaradıcı gəncliyin inkişafında böyük rolu olmuşdur...”Gənc qələmlər” dərnəyindəki şeir və hekayələrini oxuyan istedadlı gəncliyin içərisindən

Azərbaycan Yazıçılar birliyinin üzvləri, istedadlı şair və yazıçılar yetişib meydana çıxdılar. Vaqif Məmmədov, Fərəc Fərəcov, Xanəli Kərimli, Tağı Fərəcov, Elbəyi Maqsudov, bir az sonra Asim Yadigar, Telman Ağrıdağ, Kəmaləddin Qədim, İbrahim Yusifoğlu, Məmməd Tahir, Nazilə və başqaları ölkə miqyasında ədəbi mühitdə tanınan imzalara çevrilmişlər”.

**“Ədəbiyyat qəzeti”,
16.02.2019**

Akademik İsa Həbibbəylinin “Ədəbiyyatımızda azərbaycançılıq kosepsiyası və dövləsmə təsnifatı” məqaləsindən:

“...Azərbaycan “altmışıncıları” ədəbi nəsli: Anar, Elçin, Sabir Əhmədov, Əli Kərim, Fikrət Qoca, Yusif və Vaqif Səmədoğluları, Musa Yaqub və başqaları hakim ideologiyanın manelərini qıraraq xalqın gerçək həyatının və milli ideyalarının təsviri və tərənnümünü ədəbi-ictimai mühitin ön cəbhəsinə çıxarmışlar. Yetmişincilər – Sabir Rüstəmxanlı, Çingiz Abdullayev, Kamal Abdulla, Mövlud Süleymanlı, Vahid Əziz, Ramiz Rövşən, Aqil Abbas, Çingiz Əlioğlu, Elman Həbib, Vaqif Məmmədov, Məmməd Alim, Firuzə Məmmədli, Ramiz Qusarçaylı, Xanəli Kərimli, İltifat Saleh və başqa yazıçı və şairlər ədəbiyyatda azərbaycançılığın mövqelərini daha da möhkəmləndirərək milli istiqlal ideyasına qədər qaldırmışlar”.

**“525-ci qəzet”,
22.09.2018.**

Filologiya elmləri doktoru, professor Əsgər Rəsulovun “Əyalətdən boylanın ədəbiyyatşünas-filosof: Sabir Bəşirov Haqqında poetik очерk” məqaləsindən:

“...Sabirin indilik sonuncu ədəbi portreti istedadlı şair, alim, pedaqoq, “çağdaş Azərbaycan poeziyasında öz nəfəsi, öz dəsti-xətti olan sıra nəfəri” Xanəli Kərimliyə həsr edilib. “Bir ömrün nağılı” adlanan monoqrafiyaya görkəmli ədəbiyyatşünas-alim, Xanəli nüəllimin işlədiyi Naxçıvan Dövlət Universitetinin rektoru, akademik İsa Həbibbəyli səmimi ön söz yazıb. Kitabda şairin poetik yaradıcılığının aparıcı xəttini təşkil edən həyata və insanlara qarşı həssaslığı və vətəndaşlıq mövqeyi, sərbəs və heca vəznli şeirlərindəki dərin lirizm, epik-lirik poemalarındakı nəcib, həssas və ülvi duyğular konkret nümunələr əsasında təhlil olunur. “Ön söz”də qeyd edildiyi kimi, kitab Xanəli Kərimlinin bədii yaradıcılığı, çoxcəhətli fəaliyyəti ilə əhatəli tanış olmaq istəyənlər üçün bələdçi rolunu oynayır”.

“525-ci qəzet”

17.12.2011.

Cahangir Məmmədli, Əsgər Rəsulovun “Sona Vəliyeva haqqında yazılanlar: “Bitməyən söz” kitabı haqqındakı “Bitməyən söz”ün soragında” məqaləsindən:

“...Xanəli Kərimlinin “Bir nağıllı dünya “adlı məqaləsində “şairin, sözün aliliyi, insan qəlbinin intihəsizliyi, fikir və düşüncənin sonsuzluğu” məqamından hərəkətlə Sona xanımın “Arazbarı” kitabında toplanmış şeirləri təhlil edilir. Kitab “yolu həmişə açıq olan xeyirin, öz gücü, qüdrəti ilə bağlı qapıları açan, sərhədləri yarım keçən işığın daşıyıcısı” olaraq

rəmləşdirilir. X.Kərimli Sona Vəliyevanı zəngin ənənəsi olan Azərbaycan qadın şairləri içərisində seçilən, zərif və kövrək, məqamında bir o qədər də sərt və döyüşkən qələm adamı kimi səciyyələndirir”.

*“525-ci qəzet,
13.01.2018.*

Filologiya elmlər doktoru, professor Qəzənfər Paşayevin “Qədirşünasa qədirşünaslarla: filologiya üzrə elmlər doktoru Vaqif Yusifliyə məktb”undan:

“Vaqif müəllim, tanınmış ədib və şairlərimiz haqqında namımız yazır. Tanınmamışları tanıymaq sənin payına düşüb. Doğrudur, bölgələrdə yaşayan Ramiz Qusarçaylı (Qusar), Barat Vüsal (Qazax), Vaqif Aslan (Şəki), Xanəli Kərimli (Naxçıvan), rəhmətlik Məmməd Alim (Gəncə), Xəzəngül (Gəncə), Ağamir Cavad (Lənkəran), Mehman Qaraxanoğlu (Astara), Əlirza Həsərat (Cəlilabad) və başqaları ölkəmizdə gözəl şair kimi tanınırlar. Lakin tanınmayanlar da az deyildir. Onları da tanımaq vacibdir”.

*Qəzənfər Paşayev, “Ədəbi məktublar”,
Bakı, 2015, s.149.*

Filologiya elmlər doktoru, professor Qəzənfər Paşayevin “Yazıçı Qərib Mehdiyevə dost arzuları” məqaləsindən:

“...İndi bölgələrdə, Məmməd Arazın təbirincə desək, Asim Yadigar (Naxçıvan), dünyasını yaxınlarda dəyişən Bahadır Fərman (Gəncə), Ofelya Babayeva (Sumqayıt), Qəni Bəxtəvər (Masallı), Ağasəfa (Xızı), Barat Vüsal (Qazax), Ramiz Qusar-

çaylı (Quba), Vaqif Aslan (Şəki), Xanəli Kərimli (Naxçıvan) kimi istedadlı, bölgə deyil, ölkə şairləri yetişmişdir. Onlara bölgə şairi deməyə adamın dili gəlmir”.

*“Ədəbiyyat qəzeti”,
24.06.2017.*

Filologiya elmləri doktoru Vaqif Yusiflinin “Bölgələrdə ədəbi həyat” məqaləsindən:

“...Naxçıvanda Asim Yadigar, Xanəli Kərimli, Muxtar Qasımzadə, Həmid Arzulu, Bayram İsgəndərov, Telman Ağrıdağ... kimi istedadlı yazarlar yaşayır və onların əsərləri təkcə Naxçıvanda deyil, ümumən Azərbaycanda da yayılır, oxunur, sevilir... İstər Asim Yadigarın, istər Xanəli Kərimlinin, istər Əbülfəz Ülvinin, istər Kəmalə Nəsrinin, istərsə də İbrahim Yusifoğlunun şeirlərində əsas qəhrəman, əsas məkan, əsas feil, isim və məsdər Azərbaycandır. Adlarını çəkdiyim bu şairlərin hər birinin özünəməxsus fərdi deyim tərzilə qarşılaşırıq, mövzuları bəzən eyni olsa da, öz fərdi, məxsusi səsi, nəfəsi duyulur. Bəzən ənənəvi mövzularda streotipdən qaça bilmirlər, amma o da nəzərə çarpır ki, şeirlərində təbiilik, xalq şeirinə məhrəmlik, sözü sadə, amma poetik demək ustalığı bir məziyyətə çevrilir.

*Bir çiçək ətri də Vətən ətridir,
O duyğu qəlbinə sığılsa əgər
Onda görörsən ki, babalar haqmuş,
Bu torpaq uğrunda ölməyə dəyər.*

*Xanəli Kərimli
“Ədəbiyyat qəzeti”,
06.05.2017.*

**Vaqif Yusifli: “Naxçıvanın şeir mühiti” məqaləsindən
 (“Bölgələrdə ədəbi həyat” silsiləsindən):**

“2. Naxçıvan təbiəti, özünəməxsus gözəllikləri və koloriti.

Bu mövzu da Naxçıvanda yaşayan şairlərin yaradıcılığında mühüm yer tutur. Əlbəttə, xalq şairlərimiz Hüseyn Arifin, Məmməd Arazın, Musa Yaqubun bu şairlərə təsiri böyükdür. Heç şübhəsiz, təbiət mövzusunun təkcə poeziya xarakterli şeirlərlə məhdudlaşdırmaq olmaz. Azərbaycan poeziyası təbiətin surf tərənnümü motivi ilə yanaşı, təbiət-insan, təbiət-cəmiyyət paralellərinə də meyl edir və bu meyl, bu istiqamət keçən əsrin 60-cı illərindən başlayaraq ön sıraya keçdi. Xatırlayaq Bəxtiyar Vahabzadənin “Gəl, ana təbiət”, Hüseyn Arifin “Təbiət düşünür”, Musa Yaqubun “Yaxşı ki, sən varsan” şeirlərini. Sənət sirlərinə, estetik zövqə təbiətdən gələn saf gözəlliyi alman filosofu Kant belə qiymətləndirib: “Nəcib, yaxud gözəl sadəlik özündə təbiətin möhürünü daşıyır”. Mən bu sadəliyi Naxçıvanda yaşayan şairlərin şeirlərində də izlədim”.

*Duman yalmanına yatıb dağların
Oxşayır ruhunu meh nəfəsiylə.
Kipriyi şəbnəmli tər çiçəkləri
Oyadır bulaqlar zümzüməsiylə.*

*Qayanın çınqıllı ətəklərində
Oxuyur kəkliklər xoş avazıyla.
Şəbnəmdən yoğrular dağ gölləri də
Nazlanır yaşılbaş sonalarıyla.*

*Bir çiçək ətri də Vətən ətridir,
O duyğu qəlbinə sığılsa əgər,
Onda görərsən ki, babalar haqımış
Bu torpaq uğrunda ölməyə dəyər.*

Bu, Xanəli Kərimlinin şeiridir. İlk misralarda təbiətə romantik baxış və sonda təbiəti Vətən kimi sevmək duyğusu əks olunur. Deyim ki, Xanəli Kərimlinin şeirlərində ilin fəsillərinin, xüsusilə payızın təsviri orijinal təşbihlərlə, metaforalarla diqqəti cəlb edir.

*“525-ci qəzet”,
11.12.2019-cu il*

Xalq şairi Musa Yaqubun şair Kəmaləddin Qədimin 60 illiyinə yazdığı “Darıxan misralar” məqaləsindən:

“...Sovet dönəmində Naxçıvanda da poeziyaya bir məhdudiyət vardı, ...hamının başının üstündəki o rejim hətta heç nə deməsə də, çap eləmirdi. Elə bu kifayət idi söz, sənət adamları üçün. Amma həmin dövrdə Müzəffər Nəsirli, Hüseyn Razi və başqa şairlərin ritorikasından sonra şeirlərindən yeni fikir şüarları yaranırdı. Burada poeziyada fəallaşan Məmməd Araz, Kəmaləddin Qədim, Adil Qasimov, Xanəli Kərimli kimi şairlər poeziyanın yeni yolunu tutub yazmağa başladılar.

*“525-ci qəzet”,
19.04.2017.*

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru İsgəndər Atıllanın “Əli Rza: Söz və qan”, yaxud qan və söz” məqaləsindən:

“...Sizin kitabınızda igidlik və qəhrəmanlığı doğuran mühit və şəraiti, Ceyhunun doğulub boya-başa çatdığı Şahbuz

rayonunun Mahmudoba kəndini, tarixçi atası Pirəlidən və əmisi Xanəli bəydən və onun kitablarından aldığı tərbiyəni ətraflı işıqlandırmısınız. Şəhidi “Vətəni sevən poeziyanın övladı” hesab etmişiniz. Onun ədəbi qəhrəmana çevrilməsində Xanəli Kərimlinin əsərlərini layiqincə qiymətləndirmisiniz.

...Sizin “Söz və qan” kitabınızda müasir dövrümüzün tanınmış, sayılıb-seçilən görkəmli şairlərdən biri Xanəli Kərimlinin yaradıcılığından ayrıca bəhs olunur. Siz fikirlərinizdə nə qədər səmimisinizsə, bir o qədər də haqlısınız. Xanəli bəy gerçəkdən həm gözəl vətənpərvər bir şair, həm də gözəl, səmimi bir insan, dost və yoldaşdır. Onu heç bir yerdə axtarmaq lazım deyil. O, öz şeirlərində yaşayır, yaradır, düşünür, axtarışlar aparır, sevinir, məyus olur. Şeirlərindən boylanıb dünyaya, kainata, ətrafına və ətraf mühitə baxır. Duyğularını, ürəyindən keçənləri, ona təsir edən hadisələri qələmə alır. Deyə bildiklərini deyir, deyə bilmədiklərini sətərlə mənalarda ifadə edir. Şair bu gün adi həyatını yaşayır – bəzən küskün, bəzən qayğılı, axtarışlı, bəzən süstləşən, bəzən alışıb yanan və sönmək bilməyən həyatını... Müşfiq demişkən, şair olmaq, sənətkar olmaq necə də çətinmiş?!”

“Kredo” qəzeti,
13.06.2019.

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosen Ramiz Qasımovun “Səcdəgahım, qibləgahım bayrağım” məqaləsindən:

İkinci yazı

“Naxçıvan ədəbi mühitində bayraq mövzusunda müraciət ardıcılıq və davamlılıq təşkil etmişdir. Milli mücadilə epoxasından doğan 90-cı illərdən sonrakı Naxçıvan ədəbi mühiti

milli dəyərlərə, müstəqillik ideyalarına və dövlətçilik atributlarına həmişə bağlı olmuşdur. Dövlət müstəqilliyinin bərpa olunmasından doğan sevinc, xüsusilə Naxçıvanda qaldırılan müstəqillik rəmzi olan üçrəngli Azərbaycan bayrağına olan məhəbbət və ondan doğan qürur dolu hislərin bədii əksi bu mərhələdə yaranan ədəbi prosesdə mövzu-motiv olmaq etibarilə başlıcalıq təşkil etmiş, şairlərimiz tərəfindən davamlı müraciət olunaraq qiymətli nümunələr yaradılmışdır.

Naxçıvan ədəbi mühitinin istedadlı nümayəndələrindən olan şair Xanəli Kərimli milli düşüncə və heysiyyət ehtiva edən yaradıcılığında bayrağın vəsfi, tərənnümü və təlqini olan xüsusi təsir gücünə malik şeir ilə ədəbi prosesə yeni bir zənginlik qatmışdır. Şair Azərbaycan bayrağının vəsfi istiqamətində olduqca böyük istedad və məharət göstərərək yüksək poetik təsirə malik qüvvətli bir əsər ortaya qoymuşdur. Şair bayrağın milli qeyrət, hünər, varlıq, alilik, müqəddəslik, dəyər rəmzi olduğunu poetik ustalıqla təqdim edərək yazırdı:

*Mənim başımın üstdə,
İki səcdəgahım var.
Biri uca Allahım,
Biri enməz bayrağım!*

Şair dövlət bayrağımızın rənglərinin təbiətin özündən, gözlərə görünən reallıqlardan, dünya və aləmdən yarandığını deyir. Onun məğzi və mənasını, işarələrində gizlənən mahiyyət və məzmununu xalqımızın humanizm, insaniyyət və bəşəriyyətsevərliyi ilə səciyyələndirir.

*Bayrağımın rəngində
Yerin-göyün rəngi var.
Yurdumun azadlığı,
Pozulmaz ahəngi var! –*

deyən şair Azərbaycan bayrağını bəzəyən mavi, qırmızı və yaşıl rənglərin təbiətin ən gözəl, sevilən rənglər olduğunu ifadə etməklə bərabər, mavi ilə göyü, səmanı, qırmızı ilə gözəlliyi, sevgini, azadlığı, yaşıl rənglə təbiətin, dünyanın çiçəklənməsini əlaqələndirmiş, semantik olaraq bağlamışdır. Əlbəttə, göy ucalıqdır, alilikdir, Allaha, imana, sevgiyə yaxınlıqdır, Göylərə, tək olan uca Tanrıya iman gətirən milli mənsubiyyətə nişanədir. Qırmızı dünyanın bəzəyi olmaqla bərabər, sevgidir, azadlıq rəmzidir, azadlıq yolunda tökülən qanlara, istiqlal coşqusuna, hürriyət təşəliyinə bir işarədir. Yaşıl rəng daim çiçəklənmək, göyərək, inkişaf etməkdir, müasirləşməkdir, eyni zamanda dinimizin rəmzi, islamın bayrağına işarədir. Şair bayrağın üzərindəki rənglərin mahiyyəti, simvolikasına həm ayrı-ayrılıqda nəzər yetirməyə sövq etdiyi kimi, həm də bu rənglərə bir ansambl, rəmzi mənə konseptuallığı çərçivəsində yanaşmanı tələqin edərək onların məntiqi bağlılığı və əlaqələnməsində rənglər silsiləsinin ideoloji mahiyyətini əks etdirir. Şair poetik məharətlə bu xoşbəxtlik duyğuları və hislərini öz misralarında poetik ifadəyə bükərək təqdim və tələqin edir. Azərbaycan bayrağının rənglər və işarələr simvolikasında öz mənasını tapan ayılduzlu bir xoşbəxtlik və sədəət dünyasını misralarında dilə gətirir. Həm də bayrağımızdakı bu rənglər ansamblını dünyanın al-əlvanlığı, gözəlliyi, varlığı kimi səciyyələndirir. Bayrağın azadlıq, istiqlaliyyət rəmzi olmasını qabardan şair onu “*azadlıq, istiqlaliyyət istəyilə köləliliyi dəf edən döyüşkən bir millət kimi alıb ucaldığını*” yazır:

*Mən onu qoparmışam
Köləlik zəncirindən.
Ona səcdə edirlər
Dünyanın hər yerində.*

Şair buna da diqqət çəkir ki, bu bayraq həm də milli istiqlaliyyətimizin uca, ali rəmzi kimi bütün dünya ölkələrində hörmət və ehtiramla dalğalandırılır. O həm də xalqlar, millətlər, dövlətlər arasında dövlətimizin və millətimizin imzası, mövcudluğu kimi çıxış edir: bayraq milli heysiyyətimiz, qürurumuz, varlığımız, nişanəmizdir:

*O qalxıb ucalanda
Bayraqların içində.
Ucalır millətim də
Millətlərin içində.*

Söz yox, şair Xanəli Kərimlinin “Ucalır millətim də Millətlərin içində” misraları ilə görkəmli romantik sənətkarımız, hürriyyət sevdalı millətpərvər şairimiz, ustad Məhəmməd Hədinin:

*Ey Vətən! Ey pəriyi-vicdanım!
...Səni sevmək deyilmə imanı?
...İmzasını qoymuş miləl övraqi-həyatə,
Yox millətimin xətti bu imzalar içində -*

kimi məşhur misralarına müraciət etdiyini, onu müasirliklə əlaqələndirib doğmalığ nümayiş etdirdiyini də aydın müşahidə edə bilirik. Əgər XX əsrin əvvəllərində böyük istiqlal şairlərimizdən Məhəmməd Hadi öz misralarında millətimizin millətlər arasında xəttinin, mövcudluğunun olmamasından dərin narahatlıq keçirir, onu ifadə edirdisə, Xanəli Kərimli kimi müasir şairlərimiz bu misraya müraciət edərək artıq əsrin sonlarına doğru millətin imzasının imzalar içində olmasından aşıb-daşan fəxarət hislərini ifadə edir, yazıb-yaradırdılar. Bu mənada bəhs olunan misralarda milli

nikişaf, istiqlaliyyət və azadlıq uğrunda mübarizə, dövlətçilik əzminin mənalandırıldığını da qətiyyətlə deyə bilərik.

Xanəli Kərimlinin bayraq mövzulu şeirində həm də bayraqdan, ümumiyyətlə, milli konsepsiyadan, düşüncə və heysiyyətdən yaranmış baxış müstəvisi, dəyərlər kompleksi də öz təzahürünü tapır. Şairin təbirincə, bayraq millətin ləyaqət, vüqar rəmzi, vətəndaş qeyrətinin əksi, azadlıqda mövcud olan milli varlığın mənalanmış, rəmzləşmiş ifadəsidir. Buna görə də Bayraq – millətdir, dövlətdir, milli kimlikdir, ləyaqətdir, birləşdirici dəyərdir, həmrəylik vasitəsidir. Bu mənada bayrağa məhəbbət bəsləyənlər dost, ona əks gedənlər düşməndir:

*O mənim yad ellərdə
Danışan saf dilimdi.
Vüqarım, ləyaqətim,
Vətənimdi, elimdi.
Onu sevən ölkələr
Doğmalaşır gözümdə.
Onu sevməyənlərin
Tökəcəyəm gözün də.
Çünki döyüşdən doğub
Millətimin xoş çağı.
Bayraqlar bayraqdarı,
Azərbaycan bayrağı!*

Sonuncu misradakı “*bayraqlar bayraqdarı Azərbaycan bayrağı*” misrası ilə şairin bir neçə məsələni ehtiva etdiyini düşünmək olar. Belə ki, “*bayraqlar bayraqdarı*” fikrilə şairin öz dövlət bayrağına olan sevgisi və məhəbbətini daha da fərqləndirmək və xüsusiləşdirmək mənasında işlətdiyini düşünmək olar. Hər halda hər bir vətəndaş öz dövlətinin bayrağını bütün sevgilərin zirvəsində olan hislə sevdiyinə görə

münaliğəli bir şəkildə müqayisə, öyɡü etdiyinə işarə etmək də olar. Digər bir mənada isə, bütün bayraqlar sırasında Azərbaycan bayrağı öz vətəninə, öz sərhədləri, evi daxilində bütün bayraqlardan başda – soldan birinci olmaqla özünə yer tutur ki, digər ölkə bayraqları da ondan sonra gələrək düzülür və bu mənada “*bayraqlar bayraqdarı*” təsirini bağışlayır və şair tərəfindən bu ifadə ilə mənalandırılır.

“*Sabaha-inamla.az.*”

07.11.2020.

Ramiz Qasimovun “Ədəbiyyatın bayraqdarları” məqaləsindən:

“...Naxçıvan ədəbi mühitinin istedadlı nümayəndələrindən biri olan şair Xanəli Kərimli Azərbaycan bayrağının vəsfi istiqamətində yüksək poetik təsirə malik qüvvətli bir əsər ortaya qoymuşdur. Şair bayrağın milli qeyrət, hünər, varlıq, alilik, müqəddəslik, dəyər rəmzi olduğunu poetik ustalıqla təqdim edərək yazır:

Mənim başımın üstdə

İki səcdəgahım var:

Biri uca Allahım,

Biri enməz bayrağım!

“Bayrağımın rəngində Yerini, Göyün rəngi var, Yurdumun azadlığı, pozulmaz ahəngi var” – deyən şair Azərbaycan bayrağını bəzəyən mavi, qırmızı və yaşıl rənglərin təbiətin ən gözəl sevilən rəngləngləri olduğunu ifadə etməklə bərabər, mavi ilə göyü, səmanı; qırmızı ilə gözəlliyi, sevgini, azadlığı; yaşıl rənglə təbiətin, dünyanın çiçəklənməsini əlaqələndirmiş, se-

mantik olaraq bağlamışdır. Şair poetik məharətlə Azərbaycan bayrağının rənglər və işarələr simvolikasında öz mənasını tapan ay-ulduzlu xoşbəxtliyi, gözəlliyi varlığı kimi səciyyələndirir.

Ümumiyyətlə, Xanəli Kərimlinin və bir çox digər şairlərin bayraq mövzulu şeirlərində bayraq millətin ləyaqət, vüqar rəmzi, vətəndaş qeyrətinin əksi, azadlıqda mövcud olan milli varlığın mənalananmış, rəmzlənmiş ifadəsi kimi öz yerini tapır. Buna görə də Bayraq milli kimlikdir, birləşdirici dəyərdir, həmrəylik vasitəsidir.

*“Naxçıvanxəbərləri.com”,
17.11.2020.*

**Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Aygün Orucovanın
“Naxçıvan ədəbi ühitinin iki vətənpərvər ziyalı şairi”
(əvvəlinə şair Vaqif Məmmədov haqqında danışılır) məqaləsindən:**

“Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvanın dünyamiqyaslı şəxsiyyətləri, ziyalıları, elm və mədəniyyət xadimləri tarixən ölkənin elm sahəsinin inkişafına dəyərli töhfələri ilə seçilmişdir. XIX əsrin 80-90-cı illəri Naxçıvanda ədəbiyyat, mədəniyyət, elm sahələrində intibah dövrü kimi səciyyələnilir. Professor Yaşar Qarayevin *“iki əsrin keçidi”* adlandırdığı bu illər maarifçilik hərəkatının çox geniş vüsət aldığı bir dövrdür. Belə ki, ilk dünyəvi məktəblərin açılması, teatrın əsasının qoyulması, maarifçilik hərəkatı, ilk kitabxananın açılması, ilk mətbəənin yaradılması, milli şüurun formalaşdırılması, vətənpərvərlik tərbiyəsi, demokratiyanın, qadın azadlığının təbliği məhz bu dövrdə baş vermişdir. Əsərlərində müharibəyə nifrət aşılayan romantik şair Hüseyn Cavid (1882-1941), tənqidi-realizm ədəbi cərəyanının banisi

Cəlil Məmmədquluzadə (1869-1932), tarixi romanlar ustası Məmməd Səid Ordubadi (1872-1950), qadın azadlığının ilk müdafiəçisi Eynəli bəy Sultanov (1866-1935), “Molla Nəsrəddin” jurnalında Sabir və Mirzə Cəlildən də kəskin satiraları ilə çıxış edərək tənqid hədəflərinə öldürücü zərbələr endirən, “Molla Nəsrəddin” jurnalının ürəyi hesab edilən Əliqulu Qəmküsar (1880-1919), romantik şair Hüseyn Cavid (1882-1940), bütün Türk dünyasının şairi hesab olunan Məmməd Araz (1933-2004) kimi Azərbaycan ədəbiyyatında məşhur şəxsiyyətlərin formalaşmasında Naxçıvan mərhələsi çox mühüm rol oynamışdır. Bu gün Naxçıvanda Asim Yadiqar, Adil Qasımlı, Zeyqəm Vüqar, Vaqif Məmmədov, Xanəli Kərimli, Əbülfəz Muxtaroglu, Qafar Qərib, Elxan Yurdoğlu və digər şairlər vətənpərvərlik mövzusunda yazılmış əsərləri ilə diqqəti cəlb edirlər.

...“Ay işığında” adlı ilk şeirlər kitabı 1998-ci ildə işıq üzü görən sadə, lakin mənalı, vətənpərvər, səmimi yaradıcılığı ilə diqqəti cəlb edən şair Xanəli Kərimli (1951) Şahbuz rayonunun Mahmudoba kəndində anadan olmuşdur. 1987-ci ildə “Cənubi Azərbaycan demokratik ədəbiyyatında hekayə janrının inkişafı (1941-1970)” mövzusunda dissertasiya müdafiə etmişdir. Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosentdir. 1991-1995-ci illərdə Naxçıvan Dövlət Universitetinin mətbuat orqanı olan “Fikir” qəzetinə redaktorluq etmişdir. 1996-1998-ci illərdə universitetin Beynəlxalq əlaqələr şöbəsinin rəisi, sonralar isə Xarici tələbələrlə iş üzrə dekan vəzifələrində çalışmışdır. “Anamdan məktub” (2001), “Bu da bir nağıldır” (2004), “Mənə elə gəlir ki...” (2008), “Mənim könlüm bir ümmandır” (*İran*, 2011) və “Payız duyğuları” (2013) şeir kitablarının müəllifidir. Haqqında “Şairə məktub” (2007), “Xanəli Kərimli: sözün Əlincə qalası” (2011), “Xanəli

Kərimli: bir ömrün işığı” (2016) adlı məqalələr topluları, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirovun “Xanəli Kərimli: bir ömrün nağılı” (2011) kitabları nəşr olunmuşdur. “Ağrı dağı”, “Şəhidlər xiyabanında”, “Bu qan yerdə qalan deyil”, “Soyuqdur”, “Biganəlik” şeirləri, “Ağrı”, “Bütövlük”, “İnam”, “Təbil” poemalarında Vətən ağrısı, millət ağrısı, 20 Yanvar ağrısı şairin içini didib parçalayır, bu qorxunun nə rəngi bilinir, nə gələcək taleyi... Şairin “illərlə qövr edən ürəyinin ağrısı, sinəsinin göynəyi” ancaq və ancaq azadlıq məlhəmi ilə azaldardı. Ancaq bu azadlıq da Vətən torpaqlarının itirilməsi ilə nəticələndiyindən şairin ağırlarsız bir günü, bir anı, bir dəqiqəsi yoxdur. Vətən, xalq, torpaq sevgisi, müstəqil dövlətimizin rəmzlərinə hörmət, xalqımızın azadlıq uğrunda qəhrəmanlıqlarla dolu mübarizəsi, doğma vətənin tərənnümü, Ulu Öndərə böyük məhəbbət Xanəli Kərimli yaradıcılığının əsas ana xəttini təşkil edir. “Naxçıvanım mənim”, “Şahbuzum”, “Qalırımı?”, “Qoşa bulaq” və s. şeirlərdə doğma diyara olan sonsuz məhəbbət, onun təbii gözəllikləri, keçmiş, tarixi, müqəddəs ocaqdan ayrılmağın kədəri ifadə olunmuşdur. Vətən Xanəli Kərimli üçün qürur, iftixar mənbəyidir, şan-şöhrətdir, ürəyinin şah damarında axan qandır, halallıqdır, paklıqdır, müqəddəslikdir, şairin ruhudur, cismidir, özüdür, onun aylı gecəsi, günəşli gündüzüdür, azadlıq bayrağıdır. Vətən şair üçün o qədər dəyərli, ülvidir ki, onu başındakı qızıl tacı hesab edir:

*Ucalığım – tacım mənim,
Hər an ehtiyacım mənim.
Dar günüm, ağır çağımda,
Əlacım, illacım mənim!*

Xanəli Kərimlinin “Nə mutluyam”, “İstanbulda düşüncələr”, “Türkə ağı demək olmaz”, “Van gölü” və s. şeirlərində bir millət, iki dövlətdə yaşayan Azərbaycan türkləri ilə Türkiyə türklərinin birliyindən, qardaşlığından, şanlı tarixindən və bu gündən bəhs edilmişdir. 1997-ci ildə qələmə alınmış “Azərbaycan bayrağı” şeirində müstəqil dövlətimizin rəmzlərindən biri olan qürur mənbəyimiz, azadlığımızı bütün dünyaya bəyan edən üçrəngli bayrağımız tərənnüm olunmuşdur. Şair üçün başının üstündə müqəddəs iki varlıq vardır, bunlardan birincisi ulu yaradan, digəri isə bir kərə yüksəldisə, bir daha enməyən üçrəngli bayrağımızdır:

*Bayrağımın rəngində,
Yerin, göyün rəngi var.
Yurdumun azadlığı,
Pozulmaz ahəngi var.*

*O mənim yad ellərdə,
Danışan saf dilimdi.
Vüqarım, ləyaqətim,
Vətənimdi, elimdi.*

Akademik İsa Həbibbəyli Xanəli Kərimli yaradıcılığını yüksək qiymətləndirərək yazmışdır: “*Xanəli Kərimlinin yaradıcılığında həssaslıq və vətəndaşlıq mövqeyi ön sırada dayanır. Həyata, insanlara həssas münasibətlər Xanəli Kərimlinin şeirlərinə dərin lirizm gətirir*”

Qeyd etdiyimiz və edə bilmədiyimiz bu misralar təsəvvürümüzdə son dərəcə Vətəninə, millətinə, dövlətinə bağlı, həssas, humanist, mənəvi cəhətdən saf, halal, sadə, səmimi, yaradıcılığı ilə şəxsiyyəti bir-birini tamamlayan iki zi-

yalı şair canlandırır. Vətən, xalq, torpaq sevgisi, müstəqil dövlətimizin rəmzlərinə hörmət, xalqımızın azadlıq uğrunda qəhrəmanlıqlarla dolu mübarizəsi, doğma vətənin tərənnümü, ulu öndərə böyük məhəbbət hər iki şairin yaradıcılığının əsas ana xəttini təşkil edir. Onlar vətəninə, millətinə, dövlətinə bağlı, həssas, humanist, mənəvi cəhətdən saf, halal, sadə, səmimi, yaradıcılığı ilə şəxsiyyəti bir-birini tamamlayan şairlər kimi Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə öz adlarını yazmağı bacarmışlar.

*Naxçıvan Dövlət Universitetinin “Elmi əsərləri”
(humanitar elmlər seriyası),
2018, N-5(94), səh. 105-106*

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aygün Orucovanın “Müstəqillik dövrü Naxçıvan ədəbi mühitinə dair bəzi qeydlər” məqaləsindən.

“... “Ay işığında” adlı ilk şeirlər kitabı 1998-ci ildə işıq üzü görən sadə, lakin mənalı, vətənpərvər, səmimi yaradıcılığı ilə diqqəti cəlb edən şair Xanəli Kərimli (1951) Şahbuz rayonunun Mahmudoba kəndində anadan olmuşdur. “Anamdan məktub” (2001), “Bu da bir nağıldı” (2004), “Mənə elə gəlir ki...” (2008), “Mənim könlüm bir ümmandır” (İran, 2011) və “Payız duyğuları” (2013) şeir kitablarının müəllifidir. Haqqında “Şairə məktub” (2007), “Xanəli Kərimli: sözün Əlincə qalası” (2011), “Xanəli Kərimli: bir ömrün işığı” (2016) adlı məqalələr topluları, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü, fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirovun “Xanəli Kərimli: bir ömrün nağılı” (2011) kitabları nəşr olunmuşdur. Vətən ağrısı, millət ağrısı, sakinləri yavaş-yavaş azalan kənd ağrısı, əsgərsiz qalmış dağların ağrısı, 20 Yanvar ağrısı, milli birliyin olmamasının ağrısı, qorxusu şairin içini didib parçalayır “Ağrı dağı”,

“Şəhidlər xiyabanında”, “Bu qan yerdə qalan deyil”, “Soyuqdur”, “Biganəlik” şeirləri, “Ağrı”, “Bütövlük”, “İnam”, “Təbil” poemaları vətənin ağrılarının ifadəsi deyilməyi?! Şairin “illərlə qövr edən ürəyinin ağrısı, sinəsinin göynəyi” ancaq və ancaq azadlıq məlhəmi ilə azalardı. Ancaq bu azadlıq da Vətən torpaqlarının itirilməsi ilə nəticələndiyindən şairin ağrılırsız bir günü, bir anı, bir dəqiqəsi yoxdur. Vətən, xalq, torpaq sevgisi, müstəqil dövlətimizin rəmzlərinə hörmət, xalqımızın azadlıq uğrunda qəhrəmanlıqlarla dolu mübarizəsi, doğma vətənin tərənnümü, ulu öndərə böyük məhəbbət Xanəli Kərimli yaradıcılığının əsas ana xəttini təşkil edir. “Naxçıvanım mənim”, “Şahbuzum”, “Qalırımı?”, “Qoşa bulaq” və s. şeirlərdə doğma diyara olan sonsuz məhəbbət, onun təbii gözəllikləri, keçmişi, tarixi, müqəddəs ocaqdan ayrılmağın kədəri ifadə olunmuşdur. Vətən Xanəli Kərimli üçün qürur, iftixar mənbəyidir, şan-şöhrətdir, ürəyinin şah damarında axan qandır, halallıqdır, paklıqdır, müqəddəslikdir, şairin ruhudur, cismidir, özüdür, onun aylı gecəsi, günəşli gündüzüdür, azadlıq bayraqdır. Vətən şair üçün o qədər dəyərlidir, ülvidir ki, onu başındakı qızıl tacı hesab edir:

*Ucalığım – tacım mənim,
Hər an ehtiyacım mənim.
Dar günüm, ağır çağımda,
Əlacım, illacım mənim!*

1997-ci ildə qələmə alınmış “**Azərbaycan bayrağı**” şeirində müstəqil dövlətimizin rəmzlərindən biri olan qürur mənbəyimiz, azadlığımızı bütün dünyaya bəyan edən üçrəngli bayrağımız tərənnüm olunmuşdur. Şair üçün başının üstündə müqəddəs iki varlıq vardır, bunlardan birincisi ulu yaradan,

digəri isə bir kərə yüksəldisə, bir daha enməyən üçrəngli bayrağımızdır:

*Bayrağımın rəngində,
Yerin, göyün rəngi var.
Yurdumun azadlığı,
Pozulmaz ahəngi var.*

*O mənim yad ellərdə,
Danışan saf dilimdi.
Vüqarım, ləyaqətim,
Vətənimdi, elimdi.*

Akademik İsa Həbibbəyli Xanəli Kərimli yaradıcılığını yüksək qiymətləndirərək yazmışdır: “Xanəli Kərimlinin yaradıcılığında həssaslıq və vətəndaşlıq mövqeyi ön sırada dayanır. Həyata, insanlara həssas münasibətlər Xanəli Kərimlinin şeirlərinə dərin lirizm gətirir”

*AMEA-nın Naxçıvan Bölməsi,
“Xəbərlər” jurnalı,
No-1, 2017, səh. 258.*

Şahin Fazilin “İran səfərnəmələri”ndən “On dördüncü səfərnəmə: Urmiyə torpağına heyran olubdur Şahin” səfərnəməsindən:

“...Arxa tərəfdə (2004-cü ildə Urmiyada keçirilən Xaqani Şirvani ilə bağlı beynəlxalq elmi konfransda-X.K.) əyləşənlərdən biri mənə müraciət etdi:

– Şahin müəllim, xoş gəlmisiniz.

Tanıdım. Xanəli idi. Xanəli Kərimli. Naxçıvan Dövlət Universiteti “Xarici tələbələr” fakültəsinin dekanı. Millət vəkili. Onunla bir neçə il əvvəl Türkiyədə (İranda, 1995-ci ildə

Tehranda keçirilən “M.Füzuli-5000” beynəlxalq konfransında – X.K.) tanış olmuşdum. Yanında Naxçıvan Dövlət Universitetinin dosenti Abbas Mehdiyev və AMEA-nın Naxçıvan bölməsinin əməkdaşı Ramiz Qasimov əyləşmişdi. Xanəli öz şeirlər kitabını mənə bağışladı. Onun şairliyyindən xəbərim yoxdu. Elə oradaca kitabını varaqladım:

*“Bir udum su verdilər,
Əvəzində dənizi
ərmağan istədilər.
Mən dəniz bağışladım...
Di gəl, üzüm gəlmədi
Bir damla istəməyə.”*

Yaxşı deyib, vallah.

*Şahin Fazil, İran səfərləri
(Təkmilləşdirilmiş yeni nəşri),
Bakı, 2012, səh. 324.*

Aytəm Orucovanın “Poetik ehtiramın ifadəsi” məqaləsindən:

“...Şair-ədəbiyyatşünas Xanəli Kərimlinin Hüseyn Cavidə həsr etdiyi “**Ustad**” şeiri də dahi sənətkarın məqbərəsi önündə düşüncələr əsasında qurulmuşdur. Bu əsərdə, hər şeydən öncə, Cavid şəxsiyyətinin yenilməzliyi, onun yaradıcılığının əbadi-yaşar qüdrəti tərənnüm olunmuşdur:

*Sən elə qüdrətsən ki, sənə əlimiz yetməz,
Sən xalqın ələmisən, kədərisən, dərdisən.*

*Bütün qadağaları, bütün sədləri qırıb
Haqqa haqq deyən kişi, zəmanənin mərdisən.*

*Ələmin qüdrətiylə ömürünü uzatdın
“Cavid” mənasındakı əbədi bir varlığın.
Əqidənin quluna dönüb aldın əlindən
Qul olan “şairlərin” şair ixtiyarlığın.*

Hüseyn Cavidin şərafinə Naxçıvanda məqbərə ucaldılması da şeirdə diqqət mərkəzinə çəkilmiş, minnətdarlıqla xatırlanmış, əbədi irsə ehtiram, gələcək nəsillərə ərnağan kimi qiymətləndirilmişdir:

*Ustad! Sənin hüsnünə ucaldılan bu məqbərə,
Məsləkin, əqidənin yenilməz qüdrətidir.
Tarixin sınağında əyilməz millətinin
Gələcək nəsillərə böyük əmanətidir.*

*Naxçıvan Dövlət Universitetinin
“Elmi əsərləri” (humanitar elmlər seriyası),
2018, N-5 (94), səh.71*

Jurnalist Muxtar Məmmədovun “Evə düşən torpaq işığı...” məqaləsindən:

“...Yadıma gözəl şairimiz Xanəli Kərimlinin misraları düşür:

*Min il yağış yağa, Günəş nur saça
Torpağa can verən alın tərیدir.
Nemətlər neməti müqəddəs çörək
Qabarlı əllərin şah əsəridir.*

...Onu da deyim ki,yaxın günlərdə keçiriləcək “Ailə təsərrüfatı məhsulları” festivalına hazırlaşan Şahzadə Vəliyev bu festivala bir neçə adda məhsul çıxaracaq, ailəsinin gəlirini artıracaq... çəkdiyi zəhmət və ən qiymətli sərvət olan torpaq hesabına:

*Qapını açsan da Günəşə tay-tay,
Evini qızdırmaz onun işığı.
Bir evdə nə xeyir-bərəkət olar,
Düşməsə o evə torpaq işığı”.*

*“Şərq qapısı” qəzeti,
25.10.2019.*

Muxtar Məmmədovun “Vətən bir ocaqsa, şəhidlər odur” məqaləsindən:

“...Şair Xanəli Kərimlinin bu misralarını yazımın başlığına ona görə çıxardım ki, şəhidlərimiz haqqında deyilən təşbehlər içərisində bu, lap öndə durur. Bəli,ocaq adlanan Vətəndə od yoxdursa, o, ocaq deyil. Bu gün ruhları başımın üstə gəzən şəhidlərimiz öz şəhadətləri ilə ata-baba əmanəti olan Vətənin müqəddəs bir ocaq, şəhidlərimizin isə bu ocağın odu olduğunu sübut etdilər”.

*“Şərq qapısı” qəzeti,
21.04.2021.*

Orxan Arasın “Türkiyəyə doğru” məqaləsindən:

“...Zaman keçdikcə başqa müəlliflərlə də tanış oluram. İsa bəy (Həbibbəyli - red.) tam bir elmi ordu toplamış ətrafına.... xarici tələbələr bölümünün dekanı Xanəli Kərimli həm elm adamı, həm də şair... “Bayraq” (“Azərbaycan bayrağı”- red.) şeiri universitetin (Naxçıvan Dövlət Universitetinin - red.) divarlarını bəzəyir.

*“525-ci qəzet”,
11.12.2012*

Həqiqət Tarixi Araşdırmalar İctmai Birliyinin Gənc İstedad fəxri diplomçusu, gənc yazar Sevindik Nəsiboğlunun “Gəzdim, gördüm, yazdım...” məqaləsindən:

Poeziyamızın Əlincə qalası – Xanəli Kərimli

Mən bu kitabdakı (*adı çəkilən məqalə eynilə müəllifin nəşr etdirəcəyi kitabının adıdır – red.*) “Əlincəqala” bölməsində iki şair-dost haqqında yazmışdım. Əli Rza Xələfli və Xanəli Kərimli. Onlar bir-birindən ayrı düşən iki obanın övladlarıdır. Xanəli Kərimli, sözün əsl mənasında, obadan – Mahmudabadandır. Onlar telefonla bir-birlərinə zəng edərkən və görüşərkən bir-birlərini başqa adla çağırırlar. Əli Rza Xələfli poeziyamızın Xudafərin körpüsü olur, Xanəli Kərimli isə poeziyamızın Əlincə qalası. Bunlar əbəs yerə deyilmir, onlar bununla birləşir və ayrılan yolları, ayrılan qolları da birləşdirirlər. Xudafərin körpüsü (*Cəbrayıl*) və Əlincə qalasını (*Naxçıvan*).

Mənim sözümlənin canı tək-cə onların dostluqları deyil. Bu yay görkəmli şair-publisist-timiz Əli Rza Xələflinin Xanəli Kərimli və onun qardaşı oğlu, Vətənimiz uğrunda şəhadətə qovuşmuş Ceyhun Orucəliyev haqqında 2016-cı ildə yazdığı “Söz və qan...” povest-xronikasını oxudum. Bu kitab elə oxunaqlı yazılmışdı ki, kitabın 20 səhifəsini oxumaq tam məlumat əldə etmək üçün bəs edərdi, lakin, mən bütün kitabı oxudum. Kitabda şəhidin şəhadətə qovuşması elə ağırlı təsvir olunurdu ki, ürəyimi ovuda bilmirdim. Kitabın şəkillərinə baxarkən də çox qürurlandım. Çox əsgər, adətən, bir dövlət adamının yanında həyəcanlanır. Ancaq gənc Ceyhun həyəcanlanmır, həm də sələf-xələf Prezidentlərimizin (*Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev və Cənab Prezidentimiz İlham Əliyevin – red.*) yanında...

Xanəli Kərimli ilə görüşmüşəm. Şairlə görüşmək çox asandır, onun yazdıqlarını oxumaqla onunla qiyabi də olsa, görüşə bilərsiniz. Mən də onun şeirlərini oxudum, həyatı ilə maraqlandım. “Söz və qan” mənə bəxş etmişdi. Ayırı ki-tablarını da oxudum. 2014-cü ildə çap olunmuş, dəyərli və hörmətli alim, filologiya elmləri doktoru, professor Asif Rüstəmlinin şxsən avtoqrafla yazaraq mənə hədiyyə etdiyi, çox maraqlı və fikrimin dərinliyində nostaljiyə çevrilmiş bir kitabı – “Müdrilik mücəssəməsi” adlı kitabını vərəqlədim. Kitabın hər bir şəkli, hər bir məqaləsi məni uzaqlara apardı. Mənim oxuduğum ilk böyük kitab bu kitab idi. Bu kitabdən əvvəl mən “Düyməcik”, “İki ayı balası” adlı kitablar oxuyur-dum. İlhamlanıb yazı yazmağımın səbəb-lərindən biri olan bu kitabın 351-ci səhifəsi rastıma şıxdı. İnana bilmədim. Asif Rüstəmlinin 5-6 yaşlarımda oxuduğum yazılarından qiya-bi tanış olduğum Xanəli Kərimli, demə, bu şəxs imiş! “Bir cövhərəm dürr içində”. Bu məqalənin adını ilk dəfə hallandır-dığım 6 il əvvəli yenidən xatırladım və həmin məqaləni bir də oxudum. Bu məqalə yazılarkən Cəhun bəyin şəhadəti, gərək ki, olmuşdu.

*“Kredo” qəzeti,
25.12.2019.*

**Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Firudin Rzaye-
vin “XX əsr Naxçıvan poetik mühitində fəlsəfi istiqamətlər”
məqaləsindən:**

“...Məqalədə XX əsr Naxçıvan ədəbi poetik mühitindəki fəlsəfi fikirlər tədqiqata cəlb olunmuşdur. Burada görkəmli şairlərdən H.Cavid, M.Araz, H.Razi, X.Kərimlinin yaradıcı-lığı bu istiqamətdən araşdırılmışdır. XX əsr poetik mühitində fəlsəfi istiqamətlərə Azərbaycan alimləri də müəyyən mənada toxunmuşlar. Tədqiqat zamanı bu şairlərin əsərlərində təbiət,

insanda baş verən fəlsəfi təzahürlər, şəriət, metafizik və s. fəlsəfi fikirlər ortaya çıxır. Onların yaradıcılığında ilk olaraq elmin olması və davranış fəlsəfədə əsas yer alır. Burada həm də insani keyfiyyətlərə dair fəlsəfi fikirlər irəli sürülür.

Azərbaycan, eləcə də Naxçıvan ədəbi mühiti xalqımızın fəlsəfi və bədii fikir tarixində bəşəri düşüm baxımından xüsusi fərqlənən, özünə məxsus “mən”ində bütün təfəkkür tərzinin xarakterik təzahürlərini özündə cəm edən bir ədəbi mühitdir. Bu mühitdə doğma diyarda yaşayıb yaratmış H.Cavid, M.Araz, H.Razi, X.Kərimli kimi şairlərimizin yaradıcılığı öz tarixi, adət-ənənəsi, kimliyi ilə yanaşı fəlsəfi fikirləri ilə də Azərbaycan türkünün fəlsəfi dünyagörüşünü təmsil edir.

...Eyni istiqamətli şər-xeyir vəhdətində insanın yeri XX əsr Naxçıvan poetik mühitində xüsusi yeri olan şair Xanəli Kərimli şerlərində də də önə çəkilir. Onun “Tanıt mənə” şerində də biz əvvəl “İçi və çölünün vəhdətin maddi və mənəvi dünyanı tanımaq” vacibliyini hədəf seçməklə atəş içində olsa da bu atəşdə yanmamaq fikri ilə qarşılaşır və burada

*İçim dərdlər qəbiristanı,
Çölüm ruhlar aləmidir.
İçim, çölüm bir atəşgah
Sanki qiyamət dəmidir.
...Çölümdən baş qaçanmıram
İçimdən də qaçanmıram
Nə sirdir ki, ey yaradan
Bu atəşgahda yanmıram?!*

kimi misralardakı kainat-insan vəhdətində bəşəri varlığın şerlə xeyir arasında mübarizədə özünü dərk amili, şairin sufizmdən gələn fəlsəfi yoludur ki, burada mövcud həqiqətlər fəvqündə poetik təsvirlə bəşərin vücudu, maddi və mənəvi

aləm kontekstində bir sirr olaraq qalması Həqiqətlə Nurun bütövlüyündə verilmişdir. Bu misralarda seçilmiş qeyri-əsaslar-ruhlar aləmi, dərdlər, iç və çölün atəşlə vəhdəti maddi varlığın bunlardan asılılığı və atəşdə yanmama səbəbi maddi vücuddakı təzahürlər və s. romantik idealist hisslərin qeyri-əsas və əsas vəhdətində ifadəsi kimi reallaşır. Bu şərtde mücərrədliklərin-qeyri əsasların və maddiliklərin-əsasların təzahürlərində vücut metafizik ölçüdə bir mütləq kimi sabitləşmişdir.

Bildiyimiz kimi insan mücərrədliyi bu gün belə tam olaraq elmə özünü açmır, həyat hadisələrinin güclü təsirində xeyir və şər in əbədi mübarizəsi romantiklərin düşüncəsində reallıq kimi yer alır. X.Kərimli şerlərində bu istiqamətdən olan fəlsəfi düşüncələr romantik çalarda ifadə olunmaqla romantizm rəngində realist fəlsəfi mahiyyət kimi özünü təqdim edir. Onun “Öz dilimsən”, “Mən zamanın sualıyam”, “Xiyabani demiş...”, “Ey ruhların arasından...”, “Yuxuda gördüyüm dağ” kimi yüzlərlə şerində Vətənə və millətə ünvanlanmış millət, qeyrət çağırışı romantik ifadələrin realist təsvirləri milli təəssübkeşlik timsalında bütün vücut və Vətən vəhdətində realist düşüm mahiyyətidir.

...Sən ey mənim Oğuz dilim

...Mən həm zaman, həm də mənəm

...Səndə günah yoxdur, Vətən, ay Vətən.

Səni yazıq günə qoyan mənəm, mən..

*...“Alp Ər Tonqa”, “Oğuz Xaqan”, “Dədə Qorqud” dastanları
Türk xalqının ən müqəddəs, basılmaz söz soltanları...*

...İçimdə bir qurd ulayır..

Ulartını kəsmə qurdum!..

...Bu vətənin Dərbəndi də nisgillidir

Borçalısı, Zəngəzuru, Göyçəsi də dərd dillidir

kimi bu cür yüzlərlə misralarında milli mən öz əksini tapır, itirilmiş Vətən torpaqlarına dönüş harayı şərlə-cismani varlıqların tamah təzahüründən doğan mahiyyətə bir qəzəb yangısı, bədii fəlsəfi, realist fikrin vəhdət görünüşüdür.

Bununla bərabər insani duyğuların nura səmt istiqamətlənmiş yolundan kənar duyğular şairin “Bir vulkan püskürməsi...”, “Nədən?”, “Düşüncələr” şerlərində bəsirətdə olub həqiqətə qovuşmayan insan zəkasındakı zülməti təmsil edir. Burada hissələrin natamamlığına seçilmiş poetik ifadələrin rəngindəki mücərrədliklər romantizmdəki mahiyyətdir.

*...Ürəyimin boşluğu bəsirətin korluğu
Beynimin karlığıdır.
...İtin də dilini bildim, qurdun da
...Nədən, Allahım nədən,
Adam dilini bilmədim, adam ola-ola
...Aləmin sirriyəm mən, aləmdə sirdir mənə,
Bir başsız ayağam mən, həmdə ayaqsız başam.*

kimi misralarda X.Kərimlinin romantizm donunda poetik ifadələri, dördlük fəlsəfəsi timsalında şəriət, təriqət, mərifət, həqiqət mərhələlərindən kənar, insandakı korluğu, bəsirəti ifadə etməklə onlarla vəhdət timsalında ortaya çıxır. Bununla bərabər realist fəlsəfi mahiyyətdə materiya maddilikdə olan zülmət ən ali ucalıqda qeyri-əsasların təzahürü formasındadır. Burada realizmlə romantizm vəhdətdə bütöv bir əsasdır.

X.Kərimli yaradıcılığında bu fəlsəfi ideyalar insan varlığı ilə vəhdətdə mütləq kimi ortalığa çıxsa da, mütləq varlığın sual ifadəsində səslənməsi maddiliklə mücərrədlik vəhdətinin qeyri-tamliq şəklində görünüşüdür. Bu isə ədəbiyyatımızda idrakın-qeyri-əsasın, obyektiv varlıqda-maddilikdə birləşmək zərurətini yaradır.

Bütün fəlsəfi fikirləri ümumiləşdirərək deyə bilərik ki, XX əsr Naxçıvan ədəbi mühitinin poetik dünyasında öz fəlsəfi fikirləri ilə yer alan Hüseyn Cavid, Məmməd Araz, Hüseyn Razi, Xanəli Kərimli, Asim Yadigar, Muxtar Qasımzadə Adil Qasımov, Elman Həbib, Vaqif Məmmədov, İbrahim Yüsi-foğlu və adını çəkmədiyimiz gözəl şairlər Naxçıvan poetik mühitində xüsusi yer alır. Onların hər birinin yaradıcılığında ki bu cür fəlsəfi fikirlərin tədqiqinə böyük ehtiyac var. İnanırıq ki, gələcəkdə bu istiqamətdə geniş həcmli əsərlər işıq üzü görəcək və Naxçıvan poetik mühiti dünya ictimaiyyətinə çatdırılacaqdır.

*“XX əsr Naxçıvan ədəbi mühiti” mövzusunda
respublika elmi konfransının materialları,
Naxçıvan, 2020, səh. 51-52.*

XƏBƏRLƏR

“SÖZ VƏ QAN”

Şair, publisist, tədqiqatçı Əli Rza Xələflinn “Söz və Qan” əsəri ədəbi – publisist düşüncələrlə yazılmış povest xronikadır. Müəllif əsəri orijinal formada ədəbi-publisistik, tarixi və nəhayət, bədii üslubların qovuşağında qələmə alıb. Forma oynaqdır, hadisədən hadisəyə dəyişən ovqat oxucuya da sirayət edir. Forma və üslub rəngarəngliyi əsərə canlı ruh gətirir. Oxucu zamandan zamana keçdikcə yeni-yeni həyəcanlar yaşayır. Müəllif “Söz və Qanun” əsərinin məzmununda qəhrəman bir döüşçünün taleyini ehtiva etsə də, onun bir igid, vətənpərvər kimi formalaşmasında böyük rol olan ədəbi sözü, xüsusilə, poeziyanın təsir gücündən də geniş şəkildə bəhs edir. Oxucu Ceyhun Orucəliyevin timsalında döyüşçünü, Xanəli Kərimli obrazında şairi yaxşı tanıyır. Sözü və qanın birliyində əbədi diriliyə aparən yolun mahiyyətindən də fəlsəfi ümumiləşdirmələrlə danışan ədəbi obrazlarını oxucuya sevdirə bilir. Dəqiq və xarakterik cizgilərlə onları yaddaşa yazır. Cəsarətlə demək olar ki, “Söz və Qan” həm də hərbi vətənpərvərlik dərslisi kimi də qavranılır.

Müəllif yeri gəldikcə Naxçıvanın tarixi keçmişinə də maraqlı ekskurslar edir: Onun akademik İsa Həbibbəyliyə istinadən Naxçıvanda Dədə Qorqud izləri ilə bağlı şərhləri bu baxımdan maraqlıdır.

Əsər geniş oxucu aləmi üçün nəzərdə tutulub. Cazibəli dil və oynaq forma dəyişən səhnələrlə oxucu marağını təmin edir.

Əli Rza Xələflinin yanğı və çağlar bir ilhamla yazdığı “Söz və Qan” əsəri ilə oxucuları çox maraqlı görüş gözləyir.

“Guzgupress.com”,

11-10-2016

AZƏRBAYCAN ŞAİRİNİN KİTABI TÜRKİYƏDƏ NƏŞR OLUNUB

İstanbulun “Sam yayınları” nəşriyyatı çağdaş Azərbaycan ədəbiyyatının tanınmış nümayəndəsi Xanəli Kərimlinin “Ahlat daşı” adlı kitabını nəfis şəkildə çapdan buraxıb. Kitabı daxil edilmiş şeirləri Nəriman Əbdülrəhmanlı seçib, Türkiyə türkcəsinə filologiya elmləri üzrə fəlsəfə doktoru Ar-nur Haqverdi uyğunlaşdırıb, tədaktotu isə mədəniyyətimizin dostu, Türkiyənin Bakıdakı səfirliyinin sabiq mədəniyyət ata-təşəsi, hazırda İstanbul universitetinin professoru olan Fəthi Gədəklidir.

Xanəli Kərimli öz imzası ilə Azərbaycan oxucularına yaxşı tanış olan şair, ədəbiyyatşünasdır, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Naxçıvan Dövlət Universitetinin dosenti ikinci çağırış Naxçıvan MR Ali Məclisinin sabiq deputatı, Naxçıvan MR-in Əməkdar müəllimi, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvüdür.

O, bir sıra elmi, ictimai və publisist məqalələrin, “Ay işığında” (1998), “Anamdan məktub” (2001), “Bu da bir nağıldı...” (2004), “Mənə elə gəlir ki...” (2008), “Duyğularım, düşüncələrim”, “Mənim könlüm bir ümmandır” (İran, Ur-miya, 2011), Payız duyğuları” (2017) şeir kitablarının, “Ali və orta məktəblərdə Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi

metodikası” (2000) metodik vəsaitin müəllifidir. Haqqında “Şairə məktub” (2007), “Sözün Əlinə qalası” məqalələr toplusları və fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirovun “Xanəli Kərimli: Bir ömrün nağılı” (2011) monoqrafiyası nəşr edilib.

X.Kərimlinin şeirləri türk, ingilis, fransız, rus, fars dillərinə tərcümə olunub. O, Türkiyə, İran, Gürcüstan, Hollandiya, Pakistanda... keçirilən bir sıra beynəlxalq tədbir, konfrans və simpoziumların iştirakçısıdır

“Moderator.az”,

11.06.2019.

İSTANBULDA AZƏRBAYCAN ŞAİRİNİ KİTABL IŞIQ ÜZÜ GÖRDÜ

Tanınmış Azərbaycan şairi Xanəli Kərimlinin “Əhlət daşı” şeirlər kitabı İstanbulda nəşr olunub. Kitab sayın Fethi Gediklinin redaktorluğu ilə işıq üzü görüb. Bu münasibətlə qələm dostumuz Xanəli Kərimlini təbrik edir, “yeni kitabınız mübarək” – deyirik.

“Ovqat.com”,

09.05.2019.

ХАНАЛИ КЕРИМЛИ «МИР В МОИХ ЛАДОНЯХ

На суд читателей представлена книга стихов Ханали Керимли в русских переводах. С первых стихов поэтического сборника русскоязычный читатель воочию убе-

ждается в том, что благодаря живому интересу к поэтическому слову роет находится в постоянном поиске тем и художественных средств. В своих стихах он отходит от привычной ровседневной лексики и обращается к слову народному, которое создаст огромный вес стиха путем объемного, запоминающегося лирического образа.

«Qanun.az»,

11.02.2021

“TANRI MÜJDƏSİ”NİN TƏQDİMATI

Nuhçıxan İnformasiya Agentliyi xəbər verir ki, Naxçıvan Dövlət Universiteti Elmi Kitabxanasında “Azərbaycan dili və ədəbiyyatı” kafedrasının dosenti, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, şair Xanəli Kərimlinin “Tanrı müjdəsi” kitabının təqdimatı keçirilib. Təqdimat mərasimində universitetin Tədris və tərbiyə işləri üzrə prorektoru Rafiq Rəhimov müəllifin yarıdıcılığını yüksək qiymətləndirib və ona gələcək fəaliyyətində uğurlar arzulayıb.

Azərbaycan dili və ədəbiyyatı kafedrasının dosenti, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru Arif Ağalarov qeyd edib ki, vətəndaşlıq lirikasının görkəmli nümayəndəsi, Haqqa tapınan şair Xanəli Kərimlinin şeirlərində M. Araz poeziyasının, M.H.Şəhriyar lirikasının ətri duyulur. Bildirilib ki, ömrünün 70-ci baharına qədəm qoyan şairin “Tanrı müjdəsi” kitabı sayca çapdan çıxan 10-cu kitabıdır.

Şairin həyat və fəaliyyətindən danışan Tarix-filologiya fakültəsinin dekanı, tarix üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Rəsul

Bağirov vurğulayıb ki, Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının araşdırıcısı olan Xanəli müəllim ali təhsil ocağında bu fənnin tədrisi ilə də məşğul olur.

Tədbirdə çıxış edənlər şairin yaradıcılığını yüksək qiymətləndirib, şeirlərini bədii təhlil ediblər.

Sonda çıxış edən müəllif kitab haqqında səsləndirilən dəyərli fikirlərə görə minnətdarlığını bildirib.

Səadət Əliyeva

“Nuhçıxan.az”,

06.05.2021.

PROF. DR. FETHİ GEDİKLİNİN KALEMİNDEN “AHLAT TAŞI”

Şair, edebiyatçı, hoca, Azərbaycan Yazarlar Birliyi üzəsi olan Hanali Kerimli; Çağdaş Azərbaycan edebiyatının ünlü simalarındandır. 1951 yılında Nahçıvanın Şahbuz ilçesinin Mahmudoba köyünde doğmuşdur. “Ay ışığında”, “Anamdan mektup”, “Bu da bir masaldı”, “Benim fikrimce”, “Duygularım, düşüncələrim”, “Benim gönlüm bir ummandır”, “Payız duyğuları” şiir kitablarının yazarıdır. Şiirleri Türk, Rus, İngiliz, Fransız və Fars dillərində yayımlanmışdır.

Editörlüğünü yaptığımız, üç bölümdən oluşan elinizdeki kitabının “Bir Millet İki Devlet” adını taşıyan birinci bölümünde Türkiyə-Azərbaycan kardeşliğini; vatan coğrafyasının simge şəhirləri, gölləri, dağları, denizləri dolayımında dile getirmektedir. “Ağrılarım Acılarım” adını taşıyan ikinci bö-

lümde şair yaşadıklarını, hissettiklerini ustaca ve bilgece bir edayla ifadə etməyi başarmışdır. Üçüncü bölüm olan “Bu Da Bir Masaldır” başlıklı şiirlerde isə uzun bir ömrün eleğindən keçmiş duygular, düşüncələr okurlara iletilməkdədir.

122 şiirin bulunduğu kitabın adı da ilginçtir. “Ahlat Taşı”nı, dokunduğu her nesneyi altına dönüştürəcəğine inanılan felsefe taşı gibi düşünebiliriz. Deyim yerindeyse o insanın akıl taşıdır! İnsanın kafası, ahlat taşına değince akıllanıp hatalarını düzəltməyə başlayacaq, ömrünü hatalardan uzaq mutluluk içində sürdürecektir. Kitap Ahlat Taşını yahut akıl taşını arayanlara şairin bir armağanıdır!

*“Hüryurt” qəzetəsi,
Kars, 10 haziran(iyun) 2019.*

AZƏRBAYCAN ŞAİRİNİN TÜRKİYƏDƏ YENİ KİTABI NƏŞR OLUNUB

Ünlü Azərbaycan şairi və alimi Xanəli Kərimli Naxçıvanda yaşayır, Naxçıvan Dövlət universitetində pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olur. Yeni nəsə Azərbaycan ədəbiyyatının sirlərini öyrədir. X.Kərimli indiyə qədər çoxlu ədəbi-bədii kitabların, ədəbi-publisistik əsərlərin müəllifi kimi müasir mənəvi mühitimizdə tanınır. Onun yaradıcılığı humanizmə, tarixi-mənəvi dəyərlərə sədəqət ruhunda özünü təsdiq edir... Bu günlərdə sevindirici bir xəbər almışığı: Azərbaycanlı şairin Türkiyədə yeni kitabı nəşr olunub. Həmin kitabın türkçə nüsxəsində verilmiş belə bir annotasiya bizdə qürur hissi do-

ğurur: “Çağdaş Azərbaycan edbiyyatının ünlü simalarından olan Hanali Kerimli 1951 yılında Nahçıvanın Şahbuz ilçəsinin Mahmudoba köyündə doğdu. Şair, edbiyyatçı, filoloji üzərinə felsefə doktoru, Nahçıvan Dəvlət Universitetinin dosenti, ikinci çağırış Nahçıvan Muhtar Ali Meclisinin millətvekili, Nahçıvan Muhtar Cümhuriyyətinin emekdar muallimi, Azərbaycan Yazarlar Birligi üzəsidir. Birçok ilmi, ictimai, fikri məkələlərin, ”Ay işığında”, “Duyğularım, düşüncələrim”, “Bənim könlüm bir ümmandır”, “Payız duyğuları” şiir kitabları, “Ali və orta məkteblərdə Cənubi Azərbaycan edbiyyatının tədrisi metodikası” dərslər kitabları yayımlanmışdır. Hakkında “Şairə məktub”, “Sözün Elince kalesi” (*”Bir ömrün işığı”-red*) məkələ tərləmələri və Dr. S.Bəşirin “Hanəli Kerimli: Bir ömrün məsəli” inçələməsi yayınlanmışdır. Şiirləri Türk, rus, ingiliz, fransız və fars dillərinə çəvrilmişdir”. Bu, azərbaycanlı şairin növbəti uğurudur və bizi sevindirir.

“Kredo” qəzeti,

13. 06.2019.

“XANƏLİ KƏRİMLİ: BİR ÖMRÜN İŞIĞI”

Tanınmış şair,araşdırıcı-alim,pədaqoq Xanəli Kərimli Naxçıvanda yaşayıb-yaradır. 65 yaşlı şairin şeir və pəbblisistik kitablarının sayı 20-yə çatır. Bu topluda (*Bakı, “Qanun” nəşriyyatı, 2016*) X.Kərimlinin yaradıcılığı ilə bağlı məqalələr (*Camal Mustafayev, Vaqif Yusifli, Maarifə Hacıyeva, Fərqanə Kazımova və b.*), müsahibələr, Rusiya, Türkiyəyə İran

mətbuatında onun yaradıcılığı ilə bağlı dərc olunmuş yazılar təqdim edilir.

Kitaba akademik İsa Həbibbəyli “Xanəli Kərimli şeirinin imkanları” adlı ön söz yazmışdır.

*“Azərbaycan”,
2017, N-1, s.192.*

“BİR ÖMRÜN İŞIĞI”

Bu günlərdə “Qanun” nəşriyyatında işıq üzü görən “Bir ömrün işığı” toplusuna tanınmış şair, araşdırmaçı alim, pedaqoq Xanəli Kərimlinin yaradıcılığı ilə bağlı son illərdə yazılmış məqalələr və açıq məktublar daxil edilib. Bütövlükdə, bu yazılar akademik İsa Həbibbəylinin topluya yazdığı ön sözdə vurğulandığı kimi, şəhadət verir ki, *“X.Kərimli yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biridir. Eyni zamanda, o, bir söz adamı kimi mövzu aktuallığı və müasirliyi arxasında gizlənmir. Onun vətəndaşlıq qayəsinin poetik ifadəsi şeirlə ifadə olunmuş şüarçılıqdan yox, can yangısından doğan şair narahatçılığından ibarətdir”*.

Topludan professorlar Camal Mustafayev, Maarifə Hacıyeva, Vaqif Yusifli, ədəbiyyatşünas alimlərdən Sədaqət Həsənova, Yaşar Qasımbəyli, eləcə də Elxan Yurdoğlu, Fərqanə Kazımova, Arif Ağalov, Binnət Nəsimov və başqalarının X.Kərimli yaradıcılığı barədə məqalələri yer alıb.

Toplu filologiya üzrə fəlsəfə doktorları Aypara Behbudovanın tərtibçiliyi, Sabir Bəşirovun *(fəlsəfə üzrə fəlsəfə fəlsəfə*

doktoru – red.) rəyi, yazıçı Nəriman Əbdülrəhmanlının redaktorluğu ilə nəşr olunub.

*S.Hüseynoğlu,
“Ədəbiyyat qəzeti”,
01.10.2016.*

“LİTERATURNİY AZERBAJDJAN”, N-4

Jurnalın bu sayının nəsr bölməsində Yeganə Mustafayevanın tərcüməsində Firuz Mustafanın “Cənnət çiçəkləri” romanını və Natiq Rəsulzadənin “Bartolomeo” hekayəsini oxumaq olar. Poeziya həvəskarlarına Səyavuş Məmmədzadənin, Alina Talibovanın və İnessa Lovkovanın tərcüməsində Xanəli Kərimlinin şeirləri təqdim olunur...

*“Ədəbiyyat qəzeti”
16.04.2016.*

XANƏLİ KƏRİMLİNİN “ƏHLƏT DAŞI” KİTABI TÜRKiYƏDƏ NƏŞR OLUNDU

Tanınmış şair Xanəli Kərimlinin “Əhlət daşı” adlı şeirlər kitabı İstanbulda “Şam yayınları” seriyasından nəfis şəkildə çapdan çıxıb. Fəthi Gədiklinin redaktorluğu ilə nəşr edilən kitaba daxil edilən şeirlər Nəriman Əbdülrəhmanlının seçimi, Aynur Haqverdinin uyğunlaşdırması ilə verilib. Şeirlər “Bir millət, iki dövlət”, “Ağrılarım... Ağrılarım”, “Bu da bir masaldır” bölmələri altında təqdim edilib.

*“Ədəbiyyat qəzeti”,
25.05.2019.*

XANƏLİ KƏRİMLİNİN YENİ KİTABI: “BİR ÖMRÜN İŞİĞİ”

Tanınmış şair, araşdırıcı-alim, pedaqoq Xanəli Kərimlinin “Bir ömrün işığı” adlı yeni kitabı işıq üzü görüb. Azərbaycan ədəbiyyatının orta nəslinin tanınmış nümayəndəsi olan Xanəli Kərimli çoxcəhətli yaradıcılıq fəaliyyətinə malikdir. Lakin ədəbi fəaliyyətin, poeziyanın onun yaradıcılığında xüsusi çəkisi var.

Kitabda son illər yazdığı şeirlərlə bərabər, şairin yaradıcılığı haqqında yazılmış məqalələr, məktublar və digər materiallar yer alıb.

Kitabın tərtibçisi filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Aypara Behbudova, rəyçi fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirov, redaktoru tanınmış yazıçı Nəriman Əbdülrəhmanlıdır. Şübhəsiz, əvvəlki kitabları kimi, “Bir ömrün işığı” da şair Xanəli Kərimliyə yeni-yeni oxucu məhəbbəti qazandıracaq.

“Strateq.az”, 21.09.2016.

“BİR ÖMRÜMN İŞİĞİ”

Tanınmış şair, araşdırıcı-alim, pedaqoq Xanəli Kərimlinin yeni kitabı işıq üzü görüb

Müasir dövrdə ədəbiyyatımızda dəst-xətti ilə seçilən şairlərimizdən biri də Azərbaycan Yazıçıları Birliyinin üzvü,

ədəbiyyatşünas alim, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, Naxçıvan Dövlət Universitetinin dosenti, ikinci çağırış Nazçıvan Muxtar Respublika Ali Məclisinin deputatı, Naxçıvan MR-in Əməkdar müəllimi Xanəli Kərimlidir. Azərbaycan ədəbiyyatının orta nəslinin tanınmış nümayəndəsi olan Xanəli Kərimli çoxcəhətli yaradıcılıq fəaiyyətinə malikdir. Təsadüfi deyil ki, akademik İsa Həbibbəyli Xanəli Kərimli yaradıcılığına yüksək qiymət verərək yazır: *"Xanəli Kərimli yeni dövr Azərbaycan şeirində vətəndaşlıq lirikasının əsas yaradıcılarından biridir.Yaxşı cəhət ondan ibarətdir ki, Xanəli Kərimlinin vətəndaşlıq lirikası, sadəcə, qələmə aldığı aktual mövzuları ilə deyil, daha çox bu bədii nümunələrdəki fikrin ifadə vasitsilə yadda qalır"*.

Bu günlərdə tanınmış şair,araşdırmaçı-alim,pedaqoq Xanəli Kərimlinin akademik İsa Həbibbəylinin "Xanəli Kərimli şeirinin imkanları" sərlövhəli "Ön söz" yerinə məqaləsi ilə başlayan "Bir ömrün işği" adlı yeni kitabı işıq üzü görüb.

Kitabda müəllifin son illərdə yazdığı şeirlərlə bərabər, şairin yaradıcılığı haqqında yazılmış məqalələr, məktublar və digər materiallar da yer alıb.

Kitabın tərtibçisi fikokogiya üzrə fəlsəfə doktoru,dosent Aypara Behbudova, rəyçi fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirov, nəşrə hazırlayan və redaktoru Nəriman Əbdülrəhmanlıdır.

"Məqalələr", Xəbərler", "Müsahibə", "Təbriklər, məktublar...", "Məqalələrdən sətirlər", "Yaradıcılığından nümunələr: Şeirlər", "Həyatımdan köçən dostlar", "Xanəli Kərimli yaradıcılığı Rusiya, Türkiyə və İran mətbuatında" bölmələrindən ibarət olan kitab 383 səhifədən ibarətdir.

Xanəli Kərimli bir sıra elmi,ictimai və publisistik məqalələrin, **“Ay işığında”** (1998), **“Anamdan məktub”** (2001), **“Bu da bir nağıldı”** (2004), **“Mənə elə gəlir ki...”** (2008), **“Duyğularım, düşüncələrim”** (2011), **“Mənim könlüm bir ümmandır”** (2011) kimi kitabların, “Ali və orta məktəblərdə Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının tədrisi metodikası” (2000) metodik vəsaitin müəllifidir. Şair haqqında **“Şairə məktub”** (2007), **“Sözün Əlincə qalası”** (2011) məqalələr toplusu və Sabir Bəşirovun **“Xanəli Kərimli: Bir ömrün işığı”** (2011) monoqrafiyası nəşr edilib.

Şairin lirik şeirləri bu kitablardan başqa, 2013-cü ildə nəşr edilən **“Payız duyğuları”** adlı kitabda da toplanmışdır.

Naxçıvan Dövlət Universitetində təhsil aldığı illərdə bir daha şahidi oldum ki, müəllimimiz Xanəli Kərimlinin bir sənətkar kimi yüksəlməsinin əsas səbəbi özünə qarşı tələbkarlığı, yazdıqları ilə kifayətlənməməsi, daim məsuliyyət hiss etməsidir. O tələbkarlığı nəticəsində daim təkmilləşib və bu prosesin gedişində yeni-yeni kəşflər edib, bu gün yazdıqları ilə kifayətlənməyib, sabah üçün axtarışlar aparıbəsərlərini ümumbəşəri hisslərlə rəvnəqləndirib. Məhz bunun nəticəsidir ki, Xanəli Kərimli özünəməxsus istedadı ilə müasirləri arasında tanınıb.

Şübhəsiz, əvvəlki kitabları kimi 65 illik yubileyi ərəfəsində işıq üzü görən **“Bir ömrün işığı”** da şair Xanəli Kərimliyə yeni-yeni oxucu məhəbbəti qazandıracaq.

*Orxan Vahidoğlu,
“İki sahil” 25.10.2016.*

“DÜNYA MƏNİM OVCUMDADIR”

Xanəli Kərimli çağdaş poeziyamızda öz məxsusi yeri olan söz adamlarındandır. O, bir şair kimi həm klassik Azərbaycan və dünya poeziyasından bəhrələnib, həm də çağdaş ədəbi prosesin tələblərini, istəklərini duyaraq öz sözünü deyə bilib. Fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru Sabir Bəşirovun təbirincə desək, *“X.Kərimli haqdan gələn istedadı ilə könuüllərdə yuva qurmuş söz adamı, şairdir.”*

Xanəli Kərimli ədəbiyyatımızda həm də sevilə-sevilə oxunan, yolu gözlənilən şairdir. Bu günlərdə onun rus dilində *“Dünya mənim ovcumdadır”* (*“Mir v moix ladonyax”*) kitabı *“Qanun”* nəşriyyatında işıq üzü görüb.

Kitabda müəllifin müxtəlif illərdə qələmə aldığı vətən, torpaq, yurd, insanlara sevgi aşıl原因an şeirləri daxil edilib. Şeirləri rus dilinə tanınmış tərcüməçilər Səyavuş Məmmədzadə, Rövşən Qafarov, İnessa Lovkova və Nicat Məmmədov çeviriblər.

Kitabı Nəriman Əbdülrəhmanlı çapa hazırlayıb, ön sözün müəllifi tanınmış ədəbiyyatşünas, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Hüseyn Adıgözəlovdur.

İnanırıq ki, Xanəli növbəti poetik toplusu ilə rusdilli oxucuların da qəlbinə yol tapacaq.

*“Manera.az”,
17.09.2020.*

“SƏMİMİYYƏTİN POEZİYASI”

Bu günlərdə “Qanun” nəşriyyatında “Səmimiyyətin poeziyası” adlı yeni kitab işıq üzü görüb. Kitabda çağdaş Azərbaycan poeziyasının tanınmış nümayəndələrindən biri Məmməd Tahirin Vətən, yurd, insan sevgisi ilə zəngin olan çoxşaxəli və özünəxas yaradıcılığına həsr olunmuş məqalələr və müxtəlif illərdə mətbuata verdiyi müsahibələr toplanıb.

Kitabın məsləhətçisi filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Xanəli Kərimli, nəşrə hazırlayan və redaktoru isə Nəriman Əbdülrəhmanlıdır.

Şahanə Müşfiq:

*“Məmməd Tahir haqqında məqalə
və müsahibə bir kitabda”,
“525-ci qəzet”,
05.04.2019.*

XANƏLİ KƏRİMLİNİN ŞEİRLƏRİ RUS DİLİNDƏ

Tanınmış şair Xanəli Kərimlinin rus dilində nəşr edilən (“Qanun” nəşriyyatı, 2019) “Dünya mənim ovcumdadır” («*Mir в моих ладонях*») adlı kitabına müxtəlif illərdə qələmə aldığı şeirlərdən nümunələr daxil edilib. Şeirləri rus dilinə Rövşən Qafarov, İnessa Lovkova, Səyavuş Məmmədzadə və Nicat Məmmədov çevirib.

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Hüseyn Adıgözəlovun əhatəli ön sözü ilə təqdim edilən kitabı Nəriman Əbdülrəhmanlı çapa hazırlayıb.

Təqdirəlayiqdir ki, Xanəli Kərimlinin səmimi, milli-mə-nəvi dəyərlər daşıyıcısı olan şeirləri rus dilində öz poetik dəyərlərini hifz edir. Hansı dildə səslənməsindən asılı olmayaraq vətənpərvərlik, əbədi sevgi, dostluq və sədaqət duyğuları aşılayır.

“Ədəbiyyat qəzeti”,

24.10.2020.

A T A
(*xatirə-poema*)

“Ata” xatirə-poemanı mənə dostum, iman-irfan əhli Çingiz Süleymanovun gördüyü yuxu yazdırıb. Dedi, bu yaxınlarda axşam namazını qılıb yatdım, yuxumda dolu bədənli, ağsifət bir kişi dedi: “Xanəli Kərimlini tanıyırsan?” Cavab verdim, bəli, tanıyıram. Dedi, onun atasıyam, adım da Abbasəlidir. De ki, niyə adımı kitabına salmır? Bu kağızı da ona verərsən. Kağızı aldım, gördüm yazılıb ki:

“Nurdan gələn nur oğluyam,
Xanəli Abbasəli oğluyam”.

Yuxudan ayılıb sənin “Vikipediya” səhifənə baxdım, əmin oldum ki, həqiqətən, atanın adı Abbasəlidir.

04.09.2021.

Sifarişin çatdı, ay əziz Atam!
Mənim könül dostum Çingiz qardaşdan.
Sən mənim canımda, qanımda ilkin,
Sən heç vaxt, heç zaman çıxmazsan yaddan.

Mən sənin adını kitabıma yox,
Qəlbimin başına yazmışam, Ata.
Sənin sifarişin, sənin tövsiyə
Təzədən qaytardı məni həyata.

Dünyadan köçəndən qırx beş il keçir.
Bir dəfə yuxuma niyə gəlmədin?
Axı, mən səninçün təşnə-paraydım...
Nələr çəkdiyimi niyə bilmədin?

Bu bir giley-güzar deyildir, əsla.
Haqqım yox ki, səni çəkim qınağa.
Mən sənin adının gölgəsindəcə
Yaşayıb, yaradıb çətdim bu çağa.

Hər nəfəs aldıqca, nəfəs verdikcə
Səni öz yanımda hiss etmişəm mən.
Bu həyat yolunda çətində-darda
Səni neçə kərə kəşf etmişəm mən.

Harda soruşublar: “Kimin oğlusan?”
Adını deyəndə xoş üz görmüşəm.
Mən sənin adına, sanına görə
Hər nə iş görmüşəm, düz iş görmüşəm.

Yaltaqlıq, xəbislik bilməmişəm mən,
Əl də açmamışam bir tikə üçün.
Kimsənin haqqına girməmişəm mən,
Yaşadım sənin tək ömrümü bütün.

Bildim ki, hər nə var gəldi-gedərdir,
Bir təmiz ad qalır, bir təmiz ünvan.
Yaxşı da, yaman da ölüb-itəndi,
Elə yaşayım ki, çirklənməsin qan.

Qanı çirklilərdən nə qədər bəla
Görübdü, bu başı bəlalı Vətən.

Oğullar itirdik, şəhidlər verdik
Bitib-tükənmir heç məlalı -Vətən.

Biz tək ata-oğul deyildik, Ata,
Bir canda döyünən ürəkdik,ürək.
Sənin məsləkdaşın, yol yoldaşındım,
Mənim yuxuma sən gələydin gərək...

Sən mənə nur dedin, nurdan doğulan,
Elimin, günümün saf işığıydın.
Mahalda, kəndində, eldə, obada
Xeyir-şər məclislər yaraşığıydın.

Bir darlıq olanda göz gəzirdilər -
Abbasəli kişi, görən, hardadır.
İnsanın dəyəri, şərəfi, şanı
Təmiz ad, düz ilqar, etibardadır.

Ay ata,ay mənim pirim,ehkamım,
Səndən sonra dünya qarışdı yaman.
Başımız daşlardan daşlara dəydi.
Nə elat əl tutdu, nə də ki zaman.

Bir vaxtlar uğrunda qanlar tökdüyün
SSRİ adlanan dövlət dağıldı.
Bunun səbəbini yazsam çox çəkər,
Bu uzun həngamə, uzun nağıldı...

İllərlə qaldıq biz yolayrıcında,
Heçimiz, köçümüz çıxmışdı əldən.
Səsimiz çıxanda, haqqı deyəndə
Qınaq da yağırdı bizə yer-yerdən.

Nə qanun qalmışdı, nə də ki qayda,
Hərə bir “bəy” idi öz dərəsində.
Sahibsiz qalmışdı Vətən, vətəndaş
Qoruna bilmirdi öz ölkəsində...

...Sən qoyub getdiyin o kənd-kəsəkdən
Əsər-əlamət də belə qalmadı.
Köçənlər köçdülər, ölənlər öldü...
Bir kimsə təzə bir yuva salmadı.

Köçüb dağıldılar diyarbadiyar
Bir tikə çörəyin ucbatındanca.
Yadlaşan qohumlar, dostlar, qardaşlar
Hələ yol gedirlər ümid dalınca.

Yadında qalıbmı kənd su arxları
Aşardı, daşardı gen zəmilərə.
Suçu suçu idi, bağban da bağban
Fərəhlə baxardı ildən illərə.

O vaxtlar mən uşaq, körpə olsam da,
Yaxşı yadımdadır briqadirliyin.
Bir atın var idi, alnı səkilli
At üsə keçirdi iş gündəliyin.

Bilirdin kim necə torpaqçanlıdır,
Əlindən, dilindən daş çiçək açar.
Ürəyin günəş tək yaxıb-yandırar
Gecəni səhərə dirigöz açar...

Yaxşı yadımdadır qapı qonşumuz
Məmmədqulu kişi, İsmayıl kişi.

Doğma qardaş idi – daşıqçıydılar,
El malına dönük çıxmadı onlar,
Halaldan halala bir ad qoydular.

O daşıq yolları ağ işıq kimi
(İndi də gözümün qabağındadır).
Zəmidən xırmana işıq saçardı.
Heşan çəkilərdi, vəl qoşulardı,
Sonra xırmançılar sovruq atardı.

Cüt əkən, su çəkən, naxır otaran
Gön çarıq geyərdi bağı qotazlı.
Tarlada, bağçada, bağlı-bağatda
Torpaq dil açardı şirin avazlı.

Çörəyini daşdan çıxaran kəndli
Torpağı əliylə dənərləyirdi.
Toxumu səpdikcə qara şumlara
Dillər də “Allahu-Əkbər” deyirdi.

Bir candı, bir qəlbdi sanki el, elat,
Kimsənin kimsədən yoxdu gizlini.
Bir süfrə başında şirin söhbətlər,
Alırdı qoynuna yaxın-özgəni.

Hamı bir nizamda, bir intizamda
Cəbhəyə yollanan əsgər kimiydi.
Torpağı suvaran alın təri də
Tarın şah pərdəsi, sarı simiydi.

Halal zəhmətinin bəhrəsin görcək
Hamı sevinirdi, bayramlanırdı.

Böyük gələcəyə, xoşbəxt günlərə
Nə sirdi, hamının inamı vardı.

Elə bil o vaxtlar azar-bezar da
Qəhətə çıxmışdı kənddən-kəsəkdən.
Hərdən eşidərdik filənkəs kişi
Atı səyirdəndə düşüb yəhərdən.

Hərə öz-özünün həkimi idi,
Həkim də, filan da yalandı onda.
Təbiət insanın loğmanı idi,
Tuturdu əlindən xəstə olanda.

Bir də halallıqdır, qabarlı əldir
Bütün xəstəliyin dava-dərmanı.
Bir işin qulpundan yapışan zaman
Coşurdu insanın bədəndə qanı.

Sən mənə halallıq dərsi öyrətdin,
Dedin ki, halalın ucadır başı.
Alını açıq olar, sözü də ötkəm,
Etibarlı olar dostu-sirdaşı.

Səndən örnək aldım əkin əkməyi,
Hər gülə, çiçəyə sığal çəkməyi.
Dağda çoban oldum, aranda bağban,
Nə borandan qorxdum, nə də şaxtadan.
Yayın bürküsündə, payız nəmində
Qazandım süfrəmə halal əkməyi.

...Yadına gəlirmi, ömrün boyunca
Bənnalıq edərdin, evlər tikərdin.

Kasıba,yetimə daxma tikəndə
Halal zəhmətinin üstdən keçərdin.

Deyərdin, hər kəsin öz ruzisi var.
Bəndəsin ac qoymaz Ulu Yarıdan.
Kasıbın, fağırın əlindən tutan
Seçən olubdular ağı qaradan.

Özgə tikəsindən doymaz göz, qarın,
Allah süfrəmizə versin bərəkət.
Haram tikə ilə böyüyən övlad
Vətənə, millətə gətirməz hörmət.

Vətəncanlı olar, haqcanlı olar
Halal ocaqlarda böyüyən övlad.
Vətəni, milləti satar yadlara
Haram tikə ilə yetişən bir zat.

- Ay Ata, bilmirəm, yadında varmı,
Ağzının tikəsin verdiyin biri
Nələr gətirmədi başına bir vaxt,
Malını, mülkünü satıb sovdular,

Bizi evimizdən söyüb, qovdular.
Bizdən uzaq gəzdi əl tutduqların,
İpin çəkmədilər qudurğanların,
Onda tənhaləşib, təklənən zaman

Sənə dayaq durdu bir qoca anan,
Bir də ki, anamız - fədakar qarın...
Sən yenə sınımadın, heç əyilmədin,
Bir yol da kimsəylə üzə gəlmədin...

Şükür ki, biz yenə artdıq, ağardıq.
Evimiz də oldu, çörəyimiz də.
Nə bir kin bəslədik, nə qisas aldığımız,
Hamıya yer verdik ürəyimizdə

-Hər əməlinin çəkir hesabın,
Bir az səbirli ol, bir az təmkinli.
Sənə daş atsa da bir əhli-nadan
Yaşama qərəzli, yaşama kinli.

Ən çətin məqamda, ən çətin anda
Çalış dərk edəsən öz kimliyini.
Hər yalın başlara, yalınqatlara
Baş verib itirmə öz mənlüyünü.

İnsan insanlığın dərk etsə əgər,
Dağlar da diz çökər onun önündə.
Özündən, sözündən xəbərsiz olan
Hörmətdən düşəcək günün birində.

Çalış öz həddini, öz sözünü bil,
Özünü bilməyən bilməz Allahın.
Allahın bilməyən, haqqı bilməyən,
Dərk edib anlamaz suçun, günahın.

Hər şeyə cavabdeh bilsən özünü
Əlindən, dilindən çıxmaz bir xəta.
Kiminsə tikəsin əlindən alsan,
Çətin ki, bu millət, xalq səni tuta...

...Bir nur heykəliydin nur təbli Atam,
Məni yetşdirdin, bişdim hər işə.
Sən altmış dörd yaşda köçdün dünyadan
Mən isə çatıram indi yetmişə.

Nə ağlım, nə zəkam sən deyən deyil,
Sən bir məktəb idin hər addımda.
Yerişin, duruşun, gülüşün belə
Şirin xatirə tək qalıb yadımda.

İndi xatirələr yaşadır məni,
Atalı, analı qayğısız illər...
Daha fəsil-fəsil görüşüb gedir
O keçən nəsillər, gələn nəsillər...

Oxucum, bu çağda, bu dəmlərdə də
Atalı günlərim düşdükcə yada,
Yaxşılar, yamanlar ələdir bir-bir.
İndi haqq dünyada yatır çoxusu,
Bəzisi artıq heç yadıma gəlmir.

Bir çoxu atamla gor qonşusudur,
Qəbirdən qəbirə bir qarış ara.
Burda şəriksizdir hamının haqqı
Burda baxılmır heç şöhrətə, vara.

Bir ibrət dərşidir hər məzar daşı,
Biz fani dünyanın qonaqlarına.

Ancaq düşünürsən, niyə, bəs nədən
İnsan yerikləyir insan qanına?

Çoxumuz bilmirik, bilə bilmirik,
Bizi qandan qana bələdi dünya.
Bir tikə çörəyin qulu eyləyən
Şeytandan qalma bir tələdi dünya.

Ata, bu dünyanı tanısaq da biz,
Hələ də biz onun yedəyindəyik.
Bu nahaq dünyada görüşməsək də,
O haqq dünyasında görüşəcəyik...

Onda bölüşərik dərd-sərimizi
Üz-üzə, diz-dizə, göz-gözə belə.
Nə qədər içimdə çözələsəm də,
Çox sirin sirləri qalıbdı hələ...

...Sən sinəsi dolu söz adamıydın,
Hər sözün bir hikmət çaları vardı.
Bəzən ilhamınla qoşduğun sözlər
Bizi ovsunlayıb bizdən alırdı.

Mən hələ bilmirəm, niyə o vaxtı
Dediyin nağıllar nağıl idilər.
Hər sözün hikməti, hər sözün içi
Qızıldan qiymətli ağıl idilər.

Gəraylı deyərdin, qoşma deyərdin
Aşiq Ələsgərdən, Aşiq Alıdan.
“Misri” havasına ney kökləyərdin
Qonşular baxardı köhnə barıdan.

Nədənsə, dediyin dastan, nağılda
Haqqı deyənlərin yolu açıqdı.
Sən də Haqq deyirdin, Haqqa sığımıb
Bəs niyə yoluna şeytanlar çıxdı?

Bəlkə də, o da bir Haqq sınağıymış,
Sənin imanını yoxlamaq üçün.
Şükür, hər sınaqdan çıxdın üzü ağ,
Haqqın haqq yolunu saxlamaq üçün.

Bu başı bəlalı insan övladı
Yarımçıq doğulub başdan-binadan.
Kamillər dünyaya tək-tək gəlirlər,
Hər gündə doğulur min əhli-nadan.

Onunçün xeyir-şər tərəzində
Bəzən ağır gəlir şər duran tərəf.
Haqlı haqlılığın sübut edincə
Min cələ toxuyur şər quran tərəf.

Onda nağıllarda axtarmışıq biz
Haqqın, ədalətin əsl rəngini.
Əli yerdən, göydən üzülən insan
Yaşayıb həyatın öz ahəngini.

Hərdən düşünürəm,daşınıram mən
Niyə o dünyaya “haqq” deyib insan?
Nədən bu dünyamız “nahaqq” olubdu?
Yəqin, o dünyaya iblis-şeytanlar
Yol tapa bilməyib, burda qalıbdı.

Ancaq Haqqın yolu kəsə yol deyil,
Səbrdir, təmkindir Haqqa gedən yol.
Sən özün deyirdin bunları, Ata,
Haqq düşmən olsa da, Haqqa təslim ol.

...Nə isə, nə qədər yazıb-pozsaq da,
Qələmlə açılmaz sirri Xudanın.
Nahaqq nahaqqında, Haqq da haqqında.
Yerini dəyişər zaman hər anın.

“Hər şeyin zamana ehtiyacı var” -
Deyənlər haqq imiş, haqlı imişlər.
Haqlı da, haqsız da qiyamət günü
Haqqın dərgahına bir gələcəklər.

Yaxşılıq, yamanlıq seçilər onda,
Hər kəs əməlindən alar qiymətin.
Onda özünə də olacaq agah
Necə qoruyubdu öz ləyaqətin.

...Bilirəm, nigaran qalmısan, Ata,
Vətənin, millətin gün-güzarından.
Zamanla, düşmənlə əl-yaxa olduq,
Çıxardıq Vətəni, milləti dardan.

İndi öz sözümüz, öz bayrağımız,
Bir canda döyünən millətimiz var.
Dünyanı heyrətə salan ordumuz,
Tarixlərə dastan şöhrətimiz var.

Mən də o şöhrətin yol yolçusuyam,
Mərmidən qüdrətli söz qələmimlə.
Yazdım bu Vətənin uca dastanını,
Düşmənin bağı yaran öz qələmimlə.

Baxıram, üfüqdə - göyün üzündə
Bir ulduz bürünüb nur işığına.
O ulduz sənin öz ruhundur, Ata.
Dönüb dünyamızın yaraşığına...

Qayıtdın ruhuma bir işiq kimi,
Yatmış duyğuları oyatmaq üçün.
Mən səni özümə sarıban etdim,
O keçmiş günlərə qayıtmaq üçün.

Dünənim günümlə bir addımlayır,
Böyük gələcəyin şanlı gününə.
Gəlib əsrlərdən Ruhlar ruhları
Qovuşsun Vətənin toy-düyününə.

Nə qədər oğul var, bu cahın vardır
Atalar yaşayır oğullarıyla.
Dönür bu dünyanın möcüzəsinə
Şirin xatirələr, nağıllarıyla.

10-15.09.2021.

MÜNDƏRİCAT

X.KƏRİMLİ. SUAL (70 illiyimə) 3

ÖN SÖZ YERİNƏ

İsa HƏBİBBƏYLİ. XANƏLİ KƏRİMLİ ŞEİRİNİN İMKANLARI 4

MƏQALƏLƏR

Nurlana ƏLİYEVƏ. XANƏLİ KƏRİMLİNİN YARADICILIĞINDA VƏTƏNPƏRVƏRLİK MÖVZUSU 11

Гусейн АДЫГЕЗАЛОВ. НА КРЫЛЬЯХ ГРЕЗ... 18

Гусейн АДЫГЕЗАЛОВ. ПОЭТ, ЧУТКО ОТНОСЯЩИЙСЯ К СЛОВУ 25

Mehman QARAXANOĞLU. AXI BU MİLLƏTİN VƏTƏNİ VARDI..... 28

Sədaqət HƏSƏNOVA. NAXÇIVAN ƏDƏBİ MÜHİTİ:
DİL-ÜSLUB XÜSUSİYYƏTLƏRİ (*XANƏLİ KƏRİMLİNİN YARADICILIĞI ƏSASINDA*) 34

Nizami MURADOĞLU. XANƏLİ KƏRİMLİNİN KİTABI – “RANRI MÜJDƏSİ” 46

Akif İMANLI. İbrahim YUSİFOĞLU. XANƏLİ KƏRİMLİNİN “TANRI MÜJDƏSİ” 51

Ramiz QASIMOV. XANƏLİ KƏRİMLİNİN VƏTƏN BÜTÖVLÜYÜ EHTİVA
EDƏN POEZİYASI 59

Həsənəli EYVAZLI. XANƏLİ KƏRİMLİNİN POETİK DÜNYASI 68

Aypara BEHBUDOVA. ŞEİR GƏRƏK HAQDAN GƏLƏ... 76

Aygün ORUCOVA. XALQA İNAM VƏ BÜTÖVLÜK NÜMUNƏSİ 82

Aygün ORUCOVA. NAXÇIVAN ƏDƏBİ MÜHİTİNİN BİR NÜMAYƏNDƏSİ HAQQINDA 86

Arifə ZEYNALOVA. SÖZƏ, HAQQA TAPINAN ŞAİR 95

Qənirə ƏSGƏROVA. XANƏLİ KƏRİMLİNİN YARADICILIĞINDA SİYASİ LİRİKANIN LİNQVİSTİK XÜSUSİYYƏTLƏRİ 103

Süleyman ALİYEV. ŞAİRİN KÖNÜL DÜNYASI 111

Nəriman ƏBDÜLRƏHMANLI. XANƏLİ KƏRİMLİ: HALALLIQLA YAŞANMIŞ ÖMÜR 133

Əli Rza XƏLƏFLİ. ŞAİRİN DÜNYA SAVAŞI 139

Əli Rza XƏLƏFLİ. HƏR SÖZÜ BİR ƏSGƏR 147

Sərvaz HÜSEYNOĞLU. “TANRI MÜJDƏSİ”NİN SİRLİ DÜNYASI 152

Səməd CANBAXŞİYEV. PAYIZ DÜŞÜNCƏLİ ŞAİR 155

Sahab ƏLİYEVƏ. XANƏLİ KƏRİMLİNİN ELMİ YARADICILIĞINDA CƏNUBİ AZƏRBAYCAN MÖVZUSU 159

Sahab ƏLİYEVƏ. XANƏLİ KƏRİMLİNİN ELMİ YARADICILIĞINDA CƏNUBİ AZƏRBAYCAN MÖVZUSU 168

Sahab ƏLİYEVƏ. CƏNUBİ AZƏRBAYCANA SEVGİNİN XANƏLİ KƏRİMLİ NÜMUNƏSİ 180

Rövşən HÜSEYNOV. VƏTƏNPƏRVƏR ŞAİR 1 86

Rövşən HÜSEYNOV. XANƏLİ KƏRİMLİNİN ŞEİRLƏRİNDƏ VƏTƏNPƏRVƏRLİK MÖVZUSU 191

Zeyqəm VUQAR. İNSANI VƏ İNSANLIĞI KAMİLLƏŞMƏYƏ SƏSLƏYƏN VƏTƏNDAŞLIQ POEZİYASI 197

Binnət NƏSİBOV. XANƏLİ KƏRİMLİ: “BİR ÖMRÜN İŞİĞİ”	206
Muxtar MƏMMƏDOV. VƏTƏN DAŞI OLMAYANDAN OLMAZ ÖLKƏ VƏTƏNDAŞI	210
Muxtar MƏMMƏDOV. BÜTÜN ARZULARIN GERÇƏKLƏŞSİN	216
Muxtar MƏMMƏDOV. VƏTƏNDAŞ ŞAİRİN VƏTƏNDAŞLIQ DUYĞULARI	222
Muxtar MƏMMƏDOV. QARABAĞ DASTANI	224
Əşrəf HÜMBƏTOV. VƏTƏNDAŞLIQ LİRİKASININ ƏSAS YARADICILARINDAN BİRİ	231
Əzizə GÜLÜMCANLI. XANƏLİ KƏRİMLİ POEZİYASI HAQQINDA BƏZİ QEYDLƏR	235
Vüsal ŞƏFƏQLİ (ŞABİZADƏ). ÖZ DƏST-XƏTTİ İLƏ SEÇİLƏN ŞAİR	242
Vidadi YUSİFOĞLU. TƏLƏBƏ DOSTUM XANƏLİ KƏRİMLİ HAQQINDA BİR NEÇƏ SÖZ	250

MÜSAHİBƏLƏR

“İNSAN SÖZÜ KƏŞF EDİB, SÖZ DƏ İNSAN...”	258
“MƏNƏ QƏLƏM ADLI İLK MANDATI QƏLƏM VERİB...”	264
ƏDƏBİ DÜŞÜNCƏLƏR: OXUCU MARAĞI	273

HƏYATIMDAN KÖÇƏN DOSTLAR

HALAL VƏ ƏXLAQLI YAŞAMAQ QƏHRƏMANLIĞI	275
SƏN BİR DAĞ ÇAYI İDİN...	285
TƏK NİSGİLLİ OLACAQSAN ELBƏYİNİN SORAĞINDA	290
SƏN VƏTƏNƏ QOVUŞDUN, VƏTƏN DƏ SƏN...	296
BƏŞƏRİYYƏTƏ SEVGİ QUCAĞINI AÇAN İNSAN	302
ELMİMİZİN QIZIL ALMASI	307

İTHAFLAR

Vaqif MƏMMƏDOV. YÜZƏ ÇAT	313
QARA QUTU	314
ÜNVANINA ÇATMADI	315
Elbəyi MAQSUDOV. BÜTÖVLÜK SORAĞINDA	316
Zeyqəm VÜQAR. NƏ OLA	317
SƏNİ TANIMAYANLAR	318
DƏRDİNİ DAN ÜZÜ GÖYLƏRƏ DANIŞ	320
Məmməd TAHİR. DÜNYA ONUNÇÜN DURACAQ	322
Əbülfəz MUXTAROĞLU. SORUŞDUMU?	323
Fazil NƏSİRBƏYLİ. GÖRÜŞƏK	325
Nəzirəddin ZEYNALOV. QALA-QALA	327
Sultan QULİYEV. XANƏLİ KƏRİMLİYƏ AÇIQ MƏKTUB	328
Süsan KƏRİMLİ. XANƏLİ KƏRİMLİYƏ	331
Şəmsəddin MUSTAFAOĞLU (QASIMOV). XANƏLİ MÜƏLLİM	332
MƏQALƏLƏRDƏN SƏTİRLƏR	334
XƏBƏRLƏR	363
A T A (xatirə-poema)	378